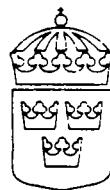

Riksdagens protokoll

1989/90:123

Protokoll
1989/90:123

Onsdagen den 16 maj

Kl. 9.00–20.52

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 10 maj.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motion
1989/90:Kr28 till kulturutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1989/90:KU35
Socialutskottets betänkanden 1989/90:SoU18 och SoU20–SoU23
Kulturutskottets betänkanden 1989/90:KrU24–KrU28

4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 9 maj

Företogs till avgörande lagutskottets betänkanden 1989/90:LU24, LU25, LU26, LU27, LU28, LU29 och LU30, konstitutionsutskottets betänkande 1989/90:KU38 samt finansutskottets betänkanden 1989/90:FiU35, FiU27 och FiU34 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 118).

Lagutskottets betänkande LU24

Mom. 1 (fotografirätten)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 63 för reservationen av Ulla Orring m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU25

Mom. 1 (vårdnadshavares skadeståndsskyldighet)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 152 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (frihet från skadeståndsansvar gentemot skadelidande brottsling)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 133 för reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (ideellt skadestånd vid inbrott m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 153 för reservation 3 av Rolf Dahlberg m.fl.

Lagutskottets betänkande LU26

Mom. 1 (ställföreträdare för dödsbo- och samägda jordbruksfastigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 38 för reservation 1 av Ulla Orring och Lola Björkquist.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (ändringar i arrendelagstiftningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utlänningars rätt att köpa fast egendom i Sverige)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Lagutskottets betänkande LU27

Mom. 1 (översyn av det sakrättsliga regelsystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 131 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m.fl.

Mom. 2 (översyn av reglerna om godtrosförvärv)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 59 för reservation 2 av Martin Olsson m.fl.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU28

Mom. 1 (medlemsantalet i ekonomisk förening)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (arbetsrättsliga frågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Martin Olsson och Stina Eliasson – bifölls med acklamation.

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

Lagutskottets betänkande LU29

Mom. 1 (atomansvarighetslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 72 för reservation 1 av Martin Olsson m.fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (oljeskador)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Martin Olsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Lagutskottets betänkande LU30

Mom. 1 (ersättning vid gulsotssmitta)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 18 för reservationen av Elisabeth Persson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Stina Eliasson (c) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU38

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU35

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU27

Mom. 1 (riksbankens oberoende)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 97 för reservationen av Anne Wibbe m.fl.

Mom. 2–8

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU34

Mom. 1 (anslaget Investeringar m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 60 för reservation 1 av Lars Tobisson m.fl.

Mom. 2 och 3 (kompensation för arbetsmiljöavgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Anne

5 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1989/90:KU30 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Anf. 1 TALMANNEN:

Granskningsdebatten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende, och talarlistan för de olika avsnitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmälda talare haft ordet, övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt. Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt har slutdebatterats.

Anf. 2 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Årets granskningsbetänkande handlar i betydande utsträckning om svensk vapenexport. Inte minst Bofors s.k. Indienaffär är föremål för en utförlig granskning. Jag skall i den inledande rundan inte beröra Indienaffären. Den behandlas i nästa punkt på dagordningen, och jag skall återkomma i det sammanhanget.

Herr talman! Det måste dock understrykas att konstitutionsutskottets granskning i en rad avseenden är otillräcklig. Fortfarande är utskottet i hög grad beroende av den information som regeringen har och i vilken utsträckning den ställs till utskottets förfogande. Det gäller också vid vilken tidpunkt regeringen och övriga inblandade aktörer finner för gott att tala om vad de vet.

Ibland är det svårt – för att inte säga omöjligt – att tränga igenom den mur av sekretess, halvsanningar och undanglidningar som blivit så vanliga i granskningssammanhang. De senaste årens arbete understryker svårigheterna – och det gäller långt ifrån bara vapenaffärerna.

”Byken skall tvättas ordentligt och offentligt” utropade utrikesminister Sten Andersson den 1 maj 1987. Så har det naturligtvis inte blivit. Självfallet måste en regeringsledamot, och särskilt då en person som Sten Andersson, försöka ge allmänheten intrycket av att han vill ha en förutsättningslös granskning av t.ex. olika vapenaffärer.

Var och en som följt KUs granskning under senare år vet att det är precis tvärtom. Starka krafter har verkat för slutenhet. Man har skyllt på alla möjliga ting – inte minst bristande minne – men också på rikets säkerhet.

Herr talman! Jag medger gärna att det finns skäl till undantag från den öppenhet som är naturlig i Sverige. Vi skall naturligtvis inte offentliggöra saker som är militärt intressanta. Vi skall ta hänsyn till människors privatliv.

Vi har ingen anledning att ge främmande länders underrättelsetjänster eller terroristorganisationer informationer som kan underlätta deras verksamhet.

Men utgångspunkten för granskningen måste vara öppenhet. Vi behöver inte ta hänsyn till regeringens politiska säkerhet. Vi måste ha tillgång till det material som behövs. Vi måste i KU ha tillgång till de kansliresurser som vi behöver för vår verksamhet. Inte minst måste utskottet göra en fri och förutsättningslös granskning grundad på de fakta som utskottet i tjänsten fått del av. I annat fall förlorar granskningen sitt värde.

Herr talman! Detta är mycket viktigt. Vi måste, precis som i en domstol, bedöma statsrådets och regeringens handlande utifrån de akter i målet som verkligen finns hos utskottet. Om någon vill åberopa några omständigheter, får man faktiskt se till att sådana saker tjänstevägen kommer till utskottets kännedom och till samtliga ledamöters kännedom. Annars är det inte möjligt att bedriva en förutsättningslös men också effektiv granskning.

Jag påstår inte att konstitutionsutskottets granskning i alla avseenden är perfekt. Vi kan bli bättre. Vi skall bli bättre. Men vi skall inte ge upp vår frihet att granska förutsättningslöst. KU behövs. Hoten mot en intensifierad granskning som vuxit fram under senare år är många. De läpparnas bekännelser som vi ofta hör – om hur viktig KU-granskningen är – blandas ofta med falskhet.

Det vore nog bra om de som kommenterar KU-verksamheten erinrade sig hur det såg ut för bara några år sedan, vilken utveckling som sedan dess ägt rum, och varför den har ägt rum. Den ökade rollen för KU som riksdagens kontrollmakt är sannerligen inte någon gåva från regeringen, eller för den delen från andra externa krafter.

Låt oss inte tro att vi är världsbäst eller ens Europabäst vad gäller demokratiska institutioner, inkl. kontrollmakten. Det är vi nämligen inte. Vårt parlamentariska liv har påverkats av att ett och samma parti under lång tid har suttit vid makten. Det har naturligtvis, måhända omedvetet och utan ond avsikt, inneburit en stadigt minskad roll för riksdagen. Den har inte alltid förmått hävda sig, utom vid kriser som berott på att interna problem eller minoritetsställning har gjort att riksdagen temporärt – och ibland till sin egen häpnad och förvåning – fått den s.k. bollen.

Parlamentariker i europeisk mening är sällsynta i Sverige. Riksdagen är inte det nationella debattforum som den borde vara och som parlamentet är i många länder. Under senare år har, inte minst tack vare talmannens initiativ, en rad reformer vidtagits i syfte att öka riksdagens betydelse. Dessa reformer är välkomna, och jag hoppas att de skall fortsätta. Herr talmannen skall veta att han därvidlag har ett starkt stöd från ledamöter av olika partier, dvs. när det gäller att hävda riksdagens ställning i det svenska samhället.

Men det säger sig självt att en sittande regering, den må se ut hur som helst, inte är speciellt intresserad att minska sin makt till förmån för riksdagen. Förvånansvärt är emellertid att oppositionen inte har kunnat hävda sin ställning – inte ens när den i själva verket har haft majoritet i denna kammare eller t.ex. i konstitutionsutskottet.

Herr talman! De som talar om att stärka riksdagens ställning, bl.a. kontrollmakten, bör visa det i handling, inte i ord och inte i kosmetiska förändringar eller parlamentariska potemkinkulisser för maktlösheten.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

Årets granskning innehåller inget av den "affär" som har spelat så stor roll i den offentliga debatten sedan den 1 juni 1988 – den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Det beror inte på att utskottet har slutfört sitt arbete i den här frågan. Det finns anledning att återkomma efter det att rättegångarna i ärendet har genomförts, om de nu kommer att genomföras, dvs. till nästkommande års granskning. Såvitt nu kan bedömas finns det kvarstående oklarheter om regeringens roll på en rad punkter.

Herr talman! Jag förutsätter att de överläggningar som pågår om förändringar av rättegångsordningen och s.k. abolition med noggrannhet kommer att följas av konstitutionsutskottet. Det är alldeles självklart att också de diskussioner som nu förs som en del av regeringsmakten kommer att granskas av konstitutionsutskottet så att vi till nästkommande års granskning kan redovisa för kammaren de överväganden och synpunkter som kan förekomma när det gäller den komplicerade frågan om inskränkningar i den åtalades rättigheter eller en eventuell abolition. Detta är i hög grad en principfråga som det ankommer på riksdagen att med största noggrannhet följa.

Det finns några andra ärenden som inte alls har väckt någon uppmärksamhet men som i hög grad handlar om utövandet av regeringsmakten. Det är t.ex. frågan om hur regeringen använder sin rätt att besluta om ärenden som rör Allmänna arvsfonden. De preliminära iakttagelser som gjorts under granskningen ger enligt min mening anledning att återkomma, men också att se över formerna för hur Allmänna arvsfondens medel i fortsättningen skall disponeras. Det är möjligt att regeringen i fortsättningen helt skall frikopplas från befattningen med fonden och att dess disposition av medel skall överlåtas till andra.

Vad gäller regeringens arbetsformer finns det också anledning att återkomma till den uppdelning i ministergrupper som gäller för den nuvarande regeringen Carlsson. Det är delvis ett nytt sätt att utöva regeringsmakten, och det har naturligtvis betydelse för riksdagsarbetet.

Slutligen kan konstateras att regeringens respekt för riksdagen vad gäller det som mer än något annat styr riksdagens arbetsplanering i kammaren och i utskotten, nämligen propositionsavlämnandet, dess värre är ytterst begränsad. Ju mer KU klagar på regeringen i detta avseende, desto värre har det faktiskt blivit. I fortsättningen bör KU – där regeringen ju faktiskt inte har majoritet – vidta mera konkreta åtgärder. Om riksdagen någonsin skall ta sig ur sitt underläge i statslivet, bör den ha kraft att göra något konkret, t.ex. skjuta propositioner på framtiden som lämnats för sent eller för att statuera exempel blankt avslå dem. Några kraftfulla konkreta beslut härvidlag skulle ge resultat till skillnad från KUs årliga jämmar.

Herr talman! Jag beklagar att vi i den svenska riksdagen har fått en tradition, som gör att icke någon representant för regeringen ids komma hit, promenera från Rosenbad eller någon annan närbelägen plats, och lyssna på när regeringen granskas. Jag tror, herr talman, att man i andra parlament inte skulle finna sig i något sådant.

Ans. 3 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Den administrativa granskningen av regeringen har i år varit omfattande. Den har också lett fram till många synpunkter på och önskemål

om skärpning från regeringens sida. I dessa frågor är utskottet i regel enigt. Vi konstaterar att budgetpropositionen som presenterades i januari inte var fullständig. Utvecklingen under senare år med en allt tunnare budgetproposition har fortsatt. Trots en förödande kritik över förra årets ofullständiga budget har antalet öppna poster i år fördubblats. Det har i kombination med regeringens oförmåga att hantera den ekonomiska politiken medverkat till det kaotiska arbetsläget för riksdagen i vår.

Vi konstaterar att 19 propositioner bordlades i riksdagen på en och samma dag. Det betyder orimliga arbetsförhållanden för oss riksdagsmän, som på två veckor skall hinna granska propositionerna och skriva våra motioner. Vi klarar säkert arbetsbördan, men risken finns att granskningen inte blir så noggrann som den borde vara. Det underlättar inte heller för pressen och etermedia att informera om och granska riksdagens och regeringens förslag och beslut.

Vi har haft en omfattande genomgång av hur regeringen har behandlat riksdagens beslut. Det har visat sig att det tar årtal innan många beslut verkställs. Vi har hittat sex riksdagsskrivelser från 1979 eller tidigare som inte blivit åtgärdade. Det har visat sig i några fall att regeringen inte följer riksdagens beslut och att man avskrivit ärenden trots att de inte har varit fullt åtgärdade.

Vi kritiserar bostadsdepartementet för att en medborgare har fått vänta på ett enkelt beslut i ett besvärssärende i två år och sju månader. Bostadsdepartementet har inte heller tagit hänsyn till en internationell miljökonvention i ett ärende. Man visste helt enkelt inte om att konventionen fanns.

Vi kritiserar också gemensamt hur åklagare Ringberg informerades från regeringskansliet om att han inte fick träffa en indisk regeringsdelegation. Trots omfattande kritik och varningar under flera år om risken för inblandning i åklagares arbete från regeringens sida har regeringen ingenting lärt!

Vi knäpper också utbildningsdepartementet på fingrarna för att man där försökt bluffa utskottet genom att ge en felaktig beskrivning av fakta i ett utnämningssärende.

Det finns ytterligare ett antal ärenden där utskottet är enigt, men som vanligt är det inte dessa som tilldrar sig den största uppmärksamheten. Det är kanske inte heller nödvändigt. Ty vi vet att regeringskansliet nog läser våra påpekanden, och vi kan också notera i efterhand att man försöker följa dem. Vi tycker dock ibland att det går för långsamt. En del anmärkningar återkommer år efter år utan att det tas krafttag från regeringens sida.

Det viktiga med granskningen är dock inte att vi kan föra fram kritik utan att själva granskningen i sig fungerar i förebyggande syfte. Vi vet att regeringen vid sitt beslutsfattande har konstitutionsutskottet i tankarna. Detta påminner om hur under regeringen Erlanders tid Bertil Ohlin alltid fanns "närvarande" vid regeringsbordet. Man undrade då vad Bertil Ohlin skulle säga. Numera tänker man på vad KU kommer att säga.

Det vore bra om vi kunde få en situation som innebär att man även ute på statliga verk och i statliga styrelser hade riksdagens revisorer eller sakutskotten alltid närvarande i tankarna och att man skulle säga: Vad är det de kommer att säga i utskotten eller hos riksdagens revisorer om vår hantering av alla de bestämmelser, pengar och resurser som beviljas av riksdagen? Det

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

återstår att riksdagens revisorer och sakutskottet i sin granskningsverksamhet blir lika kända som konstitutionsutskottet.

Herr talman! Det är regeringen som styr riket, och den är ensam ansvarig för sina beslut. Gång på gång händer det dock att regeringen inte vill ta sitt ansvar fullt ut. Man skyller ifrån sig på andra, företrädesvis på några riksdagsledamöter i denna kammare. Om regeringen inte trivs med att ta sitt ansvar finns det en lösning på det problemet. Människor som är trötta på sitt arbete brukar ju rekommenderas att byta. Eftersom efterskörden av KUs betänkande har tilldragit sig visst intresse, skall jag redan nu kommentera Indienaffären och riksrevisionsverket.

KU hade inte ens hunnit presentera sitt betänkande förrän utrikeshandelsminister Anita Gradin sprang ifrån regeringens ansvar. Konstitutionsutskottets uppgift är att granska regeringen, dvs. statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Vår uppgift är att granska detta och ingenting annat.

I granskningsuppgiften ingår dock också att titta på hur regeringsärenden bereds. Ingen i regeringen har under granskningen upplyst utskottet om att utlämningen av RRV-rapporten till Indien bereddes genom att de borgerliga partiledarna informerades om hur regeringen tänkte gå till väga. För folkpartiets del påverkar denna brist på information från regeringen dock inte vårt slutliga ställningstagande till hur regeringen handlagt denna fråga. Jag tror inte att det hade påverkat oss ens om Carl Johan Åbergs och Kjell Larssons energiska försök att få fram denna information till utskottet i sista stund hade lyckats. Dagen innan och samma dag som vi slutjusterade betänkandet och hade presskonferens om det, den 2 och den 3 maj, försökte dessa personer få fram denna information till utskottet men avvisades av Olle Svensson. Det är möjligt att det strul som nu uppstått hade kunnat undvikas om all information hade nått oss. Men vårt ställningstagande står ändå fast.

Vi kritiserar regeringen för att man inte tänkte igenom alla komplikationer som kunde uppstå när man lämnade uppdraget till RRV. Dels är det märkligt att man inte förutsåg att det kunde komma fram besvärande uppgifter, dels hade man inte tänkt igenom sekretessfrågorna. Det var helt unikt att ge RRV detta uppdrag, vilket regeringen också medger. Desto större anledning till eftertanke om de komplikationer som kunde uppstå.

Regeringen har hänvisat till att riksbankssekretessen hindrade den från att lämna ut riksrevisionsverkets rapport. Ingvar Carlsson sade i en utskottsutfrågning den 5 april 1988: "Riksbanken angav som villkor för att utlämna dessa uppgifter till riksrevisionsverket att de inte fick vidareföras. Det kan inte regeringen ändra på, som jag ser det."

Granskningen i år har klargjort att inga sekretessregler hindrade regeringen från att på diplomatisk väg utlämna uppgifterna till den indiska regeringen.

Riksbankssekretessen får bara hanteras av riksbanken och möjligen av finansutskottet. I samma ögonblick uppgifterna lämnades till riksrevisionsverket var riksbankssekretessen redan bruten, och det var ett resultat av regeringens uppdrag till riksrevisionsverket. Trots att regeringen inte kan använda riksbankssekretessen själv har man angett den som skäl till den indiska regeringen. I stället har man använt den s.k. affärssekretessen till

skydd för enskildas och företags ekonomiska intressen. Också den grunden kan ifrågasättas enligt utredningar som gjorts inom konstitutionsutskottets kansli. Dessa utredningar har tyvärr – trots energiska försök – inte redovisats i betänkandet. Regeringen har alltså medverkat till att riksbankssekretessen brutits och sedan felaktigt hävdats att man själv var bunden till den.

Det är förmodligen också denna information som man har lämnat när man anmälde ärendet för partiledarna.

Resultatet av hela den här hanteringen och sekretessbeläggningen har blivit att Indien har vilseletts. Den öppna delen och noten ger en annan bild än vad som framgår av den hemliga delen. Detta har bidragit till försämrade relationer till Indien.

Det är inte första gången som regeringen försöker att smita undan sitt ansvar. Flera gånger under vår granskning har vi fått höra att regeringen rådgjort med än den ena och än den andra, och att det skulle vara ett skäl för konstitutionsutskottet att avstå från sin granskning av regeringen. Det har ju också gått så långt att regeringen hört sig för om inte konstitutionsutskottet kunde avstå från sin granskning när ett ärende har dragits i rådgivande nämnden för vapenexport eller i utrikesnämnden. Det får vara ett slut på detta.

Med anledning av vad som nu hänt och tidigare erfarenheter kommer formerna för regeringens kontakter med partierna att ses över. Det är alldeles nödvändigt.

Anita Gradin hävdar i ett pressmeddelande att resp. partis partiledning inte kommit med kritik beträffande regeringens bedömning av sekretessfrågorna. Detta visar att det är regeringen som har gjort den här sekretessbedömningen. Jag ingår i folkpartiets partiledning. Jag har självfallet inte konfronterats med frågan. Inte ens Bengt Westerberg har fått se rapporten och göra en sådan saklig bedömning.

Erfarenheterna från några års granskningsarbete är att öppenhet lönar sig. Min uppfattning är att det förekommer alltför många hemligstämplar i Sverige, vilket föder missförstånd, osäkerhet, ryktesspridning och konspirationsteorier. Överallt där makt utövas skall det finnas insyn.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till de sju reservationer som folkpartiet står bakom. Våra argument kommer att redovisas i den följande debatten.

Anf. 4 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har återigen levererat ett omfångsrikt och ett – vill jag påstå – innehållsrikt betänkande, där granskningen under året redovisas. Det är många stora ärenden som har gått igenom. Utskottet har dragit en hel del slutsatser som är av stort intresse.

Det förtjänar att framhållas att den omfattande granskning som KU utövar i vårt land knappast har någon motsvarighet någon annanstans, speciellt inte sedan granskningen under 70- och 80-talen har vitaliserats och kommit att bli alltmer ingående. Detta visar att gamla instrument och gamla institutioner kan få nytt liv även i modern tid och bli av stor betydelse. Det arbete som utskottet utför ägnas också betydande uppmärksamhet bland allmänheten, inte minst i massmedia.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

Under de inledande anföranden som jag tidigare har hållit brukar jag framhålla att en viktig funktion av KUs granskning är den preventiva, dvs. att man inom regeringskansliet, både på statsrådssidan och på tjänstemannasidan, har vetskap om att det finns en församling av politiker här i riksdagen som är beredd att se på varje ärende som handläggs inom regeringen. Detta tror jag har en betydande effekt.

Vidare är det naturligtvis viktigt att de brister och de eventuella fel som begås tas fram i ljuset och blir belysta. Genom KUs granskningsbetänkande redovisas handlingsmönster och förfaringsätt på ett sätt som är unikt. Den kunskap som man kan få genom att läsa KUs betänkande kan man inte hitta någon annanstans.

KU har från olika håll kritiserats för sin verksamhet. Jag tror att utskottet som helhet kan ta den kritiken med ganska stor ro. Det har ju föreslagits att utskottet skulle ersättas med något slags juridisk instans. Ibland har författningsdomstol nämnts som någon sorts ersättning. Personligen tror jag inte att det skulle fungera. Jag tror att en del av förklaringen till att utskottet kan utföra sin verksamhet är just att ärendena behandlas i så att säga skärningspunkten mellan juridik och politik. Ett mycket stort antal av de ärenden som har varit av vikt har ingen annan instans kunnat ta fram, enligt min mening.

Det är klart att det finns brister i KUs granskning. Det kan röra sig om svårigheter att få fram material. Det kan finnas ovilja, som tidigare talare har varit inne på, att säga hela sanningen. Vi får naturligtvis inte förtrottas av den anledningen. Det är ju KUs uppgift att vara energiskt och ligga i.

I några avseenden kan man naturligtvis fråga sig hur långt tillbaka i tiden KU skall gå vid sitt granskningsarbete. Om man ser på en del av de vapenaffärer som återigen granskas i detta KU-betänkande, kan man konstatera att dessa affärer börjar att tillhöra historien. För min del anser jag att det är väldigt viktigt att KU ägnar sina främsta krafter åt att belysa det som ligger nära i tiden och det som har stor aktualitet.

I övrigt är det något förvirrande att veta vad man skall ta upp i ett inledningsanförande. De tidigare talarna har ju också haft litet olika utgångspunkter. Debatten är indelad i avsnitt och regeringens handläggning av den s.k. Indienaffären kommer egentligen upp under nästa avsnitt. Birgit Friggebo uppehöll sig ganska utförligt vid Indienaffären. För min del tycker jag att utskottet även på denna punkt har gjort ett bra arbete. Den åtgärd som regeringen vidtog när man gav riksrevisionsverket i uppgift att granska den s.k. mellanhandsaffären var unik, vilket regeringen själv har uppgivit. Det är alltså redan ur den aspekten viktigt att KU ser på hur det hela har handlagts. Vi i centerpartiet, och som framgått även folkpartiet, är kritiska mot det sätt på vilket regeringen här har handlat.

Personligen tycker jag att den allvarligaste anmärkningen kan riktas mot att man över huvud taget satte i gång denna granskning ifrån riksrevisionsverkets sida. Därmed gav man den indiska regeringen ett slags intryck av att man hade något ansvar för det brottsliga som påstods hade skett, dvs. att regeringen skulle ha något ansvar för om mellanhänder hade förekommit eller ej. När man har gett den signalen är det ganska uppenbart att den indiska regeringen blev väldigt förvånad över att den sedan inte fick ta del av

det samlade resultatet. Jag skall inte närmare gå in på detaljerna i den här frågan, eftersom de ändå kommer upp under nästa avsnitt.

Under de senaste dagarna har det förts en debatt om KUs agerande här och om vad KU borde ha gjort och inte skulle ha gjort. Jag är litet förvånad över den debatten. Det har i stor utsträckning varit fråga om en intern debatt inom moderata samlingspartiet. Man får väl klara upp den där. För min del vill jag säga att jag tycker att det är ganska märkligt om konstitutionsutskottet i sin granskning skulle vara bundet av de överläggningar som kan ha förekommit mellan regeringen och partiledarna. Konstitutionsutskottet skall utan några skygglappar granska vad som har inträffat och som regeringen har ansvar för, oavsett vilka kontakter regeringen kan ha haft när det gäller beredningen av ärendena. Partiledarna står inte under konstitutionsutskottets granskning.

Ifrån centerpartiets sida fullföljer vi således den kritik som nu kommit till uttryck i majoritetsskrivningen i detta ärende och naturligtvis också den kritik som vi framför i ett par särskilda reservationer.

Jag har tänkt beröra ett par frågor som faktiskt innefattas i det inledande avsnittet och som jag tycker är av konstitutionellt intresse, även om det inte är några större kontroverser som kommer till uttryck i KUs betänkande när det gäller dessa frågor. Vi har haft en regeringskris och en regeringsbildning i Sverige under året, under bitvis ganska dramatiska former. Jag tänker inte göra något slags politisk värdering av behovet av regeringskrisen eller det sätt på vilket regeringen agerade under de olika faserna. Det är fortfarande mycket som är oklart. Det blir väl så småningom historieskrivningen som får försöka klarlägga hur regeringskrisen över huvud taget kom till stånd och vilka brister som fanns i regeringens handlingsberedskap i olika avseenden.

Däremot är det helt givet att en regering har rätt att avgå. När en regering har avgått skall en ny bildas. Det finns då bestämda regler i författningen om hur det skall gå till. Hur det har gått till har också redovisats i KUs betänkande. KU har ingen anmärkning mot själva förfaringssättet. Jag vill ändå kommentera en punkt som orsakade stor förvirring i den allmänna debatten och som ledde till missförstånd. När riksdagen skulle ta slutlig ställning till talmannens förslag till statsminister, betedde sig partierna i riksdagen på olika sätt. Det kan de naturligtvis göra. Från centerpartiets sida valde vi att lägga ner våra röster. Det gjordes utifrån den bedömningen att vad riksdagen hade att ta ställning till var om talmannens förslag var korrekt ur parlamentarisk synpunkt, dvs. utifrån det parlamentariska läge som fanns i riksdagen just då. Det ansåg vi att det var.

Ända in i slutskedet av denna debatt framställdes frågan om extra val – eller nyval, som det kallas i debatten – som ett alternativ. De som röstade nej till talmannens förslag framförde detta som ett slags alternativ. Det var ju en skendebatt. Det alternativet förelåg inte, eftersom en expeditionsministär inte kan anordna extra val och eftersom riksdagen inte har möjlighet att fatta ett konkret beslut om detta. På den punkten blev således debatten i media och även här i kammaren synnerligen konstig och mycket förvirrad.

Den debatten och det som hände visar emellertid att vårt nuvarande extrasvalsinstitut är felaktigt konstruerat. Det är klart att det borde ha varit möjligt för riksdagen att ta ställning till frågan om ett extra val. Från centerpartiets

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

sida har vi år efter år föreslagit att riksdagen skall ha den befogenheten. Det är enligt vår mening över huvud taget principiellt felaktigt att avgörandet om extra val och t.o.m. om riksdagens upplösning ligger hos regeringen, som således kan skicka hem sina uppdragsgivare. Vad som hände i denna regeringskris belyser ytterligare hur viktigt det är att riksdagen följer de förslag till förändringar av författningen som centerpartiet har lagt fram i motioner, även till årets riksdag.

Redan i januari vidtog regeringen en omfattande omorganisation, i varje fall om man skall tro de meddelanden som lämnades utåt. Regeringen skulle bli effektivare. Man delade in regeringen i fyra olika grupper, tror jag, var och en under sin egen gruppechef. Det skulle bli en ny typ av samordning. Detta är naturligtvis en fråga av stort intresse för konstitutionsutskottets granskningsverksamhet. Regeringens arbetsformer faller definitivt under den granskning KU skall göra. Det är naturligtvis också viktigt för ansvarsfördelningen att det är klarlagt hur regeringen arbetar.

När vi skulle granska den här frågan visade det sig emellertid att det inte gick att få några upplysningar alls. Det finns inget regeringsbeslut om den här omorganisationen. Det finns inga särskilda instruktioner. Det finns tydligen – om man skall tro ett papper vi fick från statsrådsberedningen – inga tankar över huvud taget om hur organisationen skall fungera. Detta är enligt min mening inte tillfredsställande. Vi har utvecklat våra synpunkter på det i ett särskilt yttrande.

Jag erinrar mig hur stort väsen som Olle Svenssons företrädare från socialdemokraterna, Hilding Johansson, som KU-ordförande gjorde av de olika samverkansformer som fanns inom olika borgerliga regeringar och hur noga han var med att KU skulle kunna granska hur regeringsarbetet gick till. Det kan inte vara mindre angeläget att KU får klarhet på den punkten nu.

Ytterligare en fråga som anknyter till själva regeringsfrågan gäller den s.k. expeditiönsministärens befogenheter. På den punkten har det också förekommit stor förvirring i den allmänna debatten. Själva termen expeditiönsministär är enligt min mening mycket olycklig. Den finns inte i vår författning. Den är inte inskriven någonstans. Det är således en benämning som man har åsatt en regering som sitter kvar efter det att regeringen har inlämnat sin avskedsansökan. Enligt min mening är det mycket viktigt att understryka att den enda restriktion som finns för en sådan regering i författningen är just det att den inte får utlysa extraval. I övrigt måste regeringen kunna fungera.

Detta tror jag är särskilt viktigt att understryka i det parlamentariska läge som vi nu befinner oss i och som kanske t.o.m. kan bli ännu knepigare efter kommande val. Vi är vana vid att regeringskriser kan lösas snabbt och utan särskilda omgångar. Det är dock inte säkert att det kommer att förbli så i framtiden. För den skull är det mycket viktigt att vi inte genom olika slags skrivningar, t.ex. i KUs betänkande, begränsar en expeditiönsministärs handlingsutrymme. Den måste ju kunna fungera.

Jag lade under frågestunden i går märke till att vederbörande minister i fråga efter fråga hänvisade till att ärenden hade fördröjts på grund av regeringskrisen. Detta var orsaken till att man inte kunde lämna besked till frågeställaren. Detta förhållande illustrerar att man inom olika funktioner i rege-

ringskansliet, alltså även på tjänstemannaplanet, tydligen lade ned pennor och stängde av ordbehandlare. För den skull sackade alltså beredningsarbetet av. Så bör det enligt min mening inte vara.

Anf. 5 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag inte riktigt begriper mig på Anders Björck. Han talade mycket salvelsefullt här om att regeringen inte är närvarande vid dagens debatt. Men vore det ändå inte bättre om Carl Bildt vore här? Han tycks ju ha ingripit som något slags *deus ex machina* i hela granskningsprocessen och inlagt sitt veto mot att vi nu skall avgöra den fråga som faktiskt varit huvudfrågan under hela KU-behandlingen under våren och som vi ägnat enormt mycket tid.

I den frågan skall vi alltså inte kunna besluta. Om jag har förstått morgontidningarna rätt så skall ärendet återremitteras till utskottet. Jag skulle gärna vilja diskutera dessa frågor med Carl Bildt – hellre än med Anders Björck, som tydligen inte har någon särskilt stark förankring i sitt eget parti.

Herr talman! I KUs betänkande på 900 sidor omnämns endast på en enda rad frågan om regeringens befattning med utredningen om olovlig avlyssning. Det är ytterst anmärkningsvärt, eftersom detta granskningsärende väckt den största offentliga uppmärksamheten näst efter krigsmaterielexportfrågan.

Ännu mer anmärkningsvärd är utskottets vägran att tillmötesgå två parti-ers begäran om slutna utfrågningar i ämnet, för att inte tala om att utskottet vägrat villfara vpk:s och miljöpartiets begäran att inhämta relevanta handlingar från regeringskansliet. Därmed har utskottet avstått från sin grundlagsenliga rätt.

I stället beslöt utskottsmajoriteten att överlämna den s.k. granskningsuppgiften till utskottets ordförande och dess vice ordförande. I folkmun har dessa sedermera kallats för spanarna på Riksgatan. De presenterade en silad, meningslös och delvis helt obegriplig rapport för utskottet *in pleno* med innebörden att allt var i sin ordning.

Detta exempellösa förfarande accepterades överraskande nog av Birgit Friggeho och Bertil Fiskesjö. Folkpartiet och centern accepterade att förpassas till utskottets B-lag, utestängda från all seriös granskning av detta viktiga ärende. Vpk och miljöpartiet protesterade gång på gång men utan framgång mot att utskottet svek sin roll som granskningsorgan.

I ett särskilt yttrande, mycket utförligt sådant, säger vpk:s och miljöpartiets representanter att rätten att utfå protokoll i regeringsärenden utgör själva grundvalen för hela granskningsarbetet. Beslutet att åtminstone tills vidare avstå från att utnyttja denna rätt i detta ärende har allvarligt skadat förtroendet för utskottet som kontrollorgan.

Denna halsstarriga vägran från utskottsmajoriten har bl. a. motiverats med att partiledarna för socialdemokraterna, moderaterna, folkpartiet och centern beslutat att här skall det hållas käft.

Får jag fråga var någonstans i vår författning denna partiledarkonklavs befogenheter regleras? Vad säger Bertil Fiskesjö, som ju noga studerat vår grundlag?

Det har också på fullaste allvar hävdats att vissa frågor är så känsliga att

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

KU bör hålla fingrarna borta. Får jag fråga: Var går smärtgränsen? Är det inte i stället så att det just i känsliga och besvärliga frågor finns ett alldeles särskilt behov av ett väl fungerande KU? Eller är det i sådana fall meningen att KU skall dra in klorna och arbeta under devisen "Bäst att ingenting veta"?

Utskottsmajoritetens agerande har på många håll mottagits med bestörtning. Liberala Expressen talar i en ledare om KUs specialkommando för känsliga frågor. Medborgarna, på vilkas mandat KU-ledamöterna ytterst handlar, kan bara förundrat åse hur de forna antagonisterna Björck och Svensson nu tilläts bilda ett eget utskott inom utskottet: KUU, konstitutionsutskottsutskottet, skriver Expressen, som betecknar hela ärendet som en stor trovärdighetsfråga.

Sydsvenska Dagbladet håller på ledarplats med vpk: Varför säger utskottet att man granskar ett ärende, när syftet med denna granskning alldeles uppenbart är att mörklägga hela affären?

Med detta, herr talman, vill jag ingalunda insinuera att regeringen på ett otillbörligt sätt pressat åklagarna i det ärende som kallats diplomatbuggningen. Jag utgår från att regeringen handlat korrekt. Men för säkerhets skull vill jag att konstitutionsutskottet konstaterar detta. KU-majoritetens bedrövliga agerande är till skada inte bara för utskottet utan förmodligen också för regeringen. Misstron och osäkerheten består – förhoppningsvis helt i onödan.

Herr talman! En rad opinionsundersökningar visar på ett stadigt sjunkande förtroende för politikerna, riksdag och regering. Det är måhända orättvist men måste likväl tas på allvar. Det s. k. politikerföraktet är säkert inte liktydigt med ett förakt för demokratin och dess principer. Men det *kan* bli farligt om sådana stämningar exploateras av reaktionära, populistiska eller främlingsfientliga krafter.

En rad s. k. affärer har bidragit till att skada politikens och politikernas anseende. Just därför är det så viktigt att riksdagen har ett kontrollorgan med stor integritet och i görligaste män partipolitisk oväld.

Herr talman! Min hårda kritik i det s. k. buggningsärendet till trots menar jag att KU inte utan framgång spelar den rollen. I detta voluminösa granskningsbetänkande finns faktiskt bara 18 reservationer. Det är inte ett uttryck för att allt är väl beställt i regeringskansliet. På många punkter har utskottet i stor enighet framfört mer eller mindre skarp kritik mot regeringen, och på andra har vi i all välmening gett goda råd om hur regeringsarbetet skulle kunna förbättras.

Regeringens redogörelse för dess behandling av riksdagens skrivelser har den här gången remitterats till olika utskott för bedömning, och på en del håll har amper kritik riktats mot regeringens sätt att hantera riksdagsbeslut.

Jag hoppas att regeringen noggrant studerar vad konstitutionsutskottet och de övriga utskotten samt förmodligen nu också riksdagen i dess helhet uttalar i dessa frågor.

Låt mig ge ett exempel. För några år sedan krävde utbildningsutskottet och sedermera en enhällig riksdag att regeringen i budgetpropositionen på högskoleområdet skulle redovisa pris- och löneomräkningen på ett begripligt sätt. Det är nu helt hopplöst att räkna ut vad som är pris- och löneomräk-

ning och vad som är friska pengar. Ute på högskolorna kostar det tusentals arbetstimmar att reda ut begreppen. Utbildningsutskottet sliter sitt hår. Också ur demokratisynpunkt – och det är KUs angelägenhet – är detta mycket otillfredsställande. Men trots riksdagens skarpa uttalande för några år sedan händer inget. Samma system återkommer i budgetproposition efter budgetproposition. Utbildningsdepartementet fortsätter att leka kurragömma med riksdagen och med dem ute på högskolorna som skall försöka tolka vad som menas i budgetpropositionen. Så får det inte gå till. Nu måste regeringen lyssna på riksdagen.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag återkomma till det som vi har läst om i morgontidningarna i dag, att detta tydligen skall bli en förkrympt debatt, eller rättare sagt att vi inte skall fatta beslut i tunga frågor.

Det är i sanning söta interiörer vi får från den moderata riksdagsgruppen. Bildt och Björck är i luven på varandra, och för att ingen av dem skall behöva tappa ansiktet kommer förmodligen stora delar av dagens betänkande att läggas på is. Hela det mödosamma arbete vi lagt ner i frågan om vapenexporten skall skyfflas åt sidan. KU har blivit en sparkboll mellan Bildt och Björck.

Det är ett sorgligt skådespel vi bevittnar. Den offentliga tvätten av vapenbyken avbryts. Inte befrämjar det precis respekten för politiken och den oväldiga granskningen av regeringen. Herr talman! Jag vill inte vara oartig, men jag vill ändå säga att Anders Björck kanske skall fundera på om han inte i fortsättningen bör mera koncentrera sig på att åka limousine och skaka händer nere i Strasbourg.

Anf. 6 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag skall här i mitt inledningsanförande främst beröra frågan om hur jag och vi i miljöpartiet de gröna ser på vilka demokratiska krav som väljarna bör kunna ställa på konstitutionsutskottets granskningsarbete. Men allra först vill jag nämna något om några av de ärenden där hela utskottet är överens. Som flera talare tidigare har nämnt är det det tysta, gråa granskningsarbetet, som aldrig får några stora rubriker, som är viktigt för att regeringen skall känna en press på sig att följa grundlagarna och att effektivisera regeringsarbetet.

En positiv trend i detta har inletts när det gäller det totala antalet regeringsärenden. I år är det faktiskt det lägsta antalet sedan utskottet började mäta 1967 och ca 1 000 färre än förra året. Jag ser detta som ett gott tecken och hoppas verkligen att trenden skall hålla i sig genom att man delegerar besluten neråt i beslutsorganisationen.

Här i riksdagen fattas alldeles för många beslut som borde fattas på de nivåer där de hör hemma, alltså inom kommuner, landsting, statliga verk etc. En sådan verklig decentralisering, som vi har krävt i många motioner, skulle ge ett ökat självbestämmande för de människor som deltar eller borde delta i besluten på de nivåer där de hör hemma, och vi skulle därigenom motverka det utanförskap som alltför många i dag känner i politiska sammanhang.

En orsak till det minskade antalet regeringsärenden kan dock vara den pågående EG-harmoniseringen, som i sin tur leder till inskränkningar i riks-

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

dagens beslutanderätt. Den typ av ärendeminskning som beror på att Sverige överlämnar beslut till Bryssel utan att vi här i kammaren kan påverka dem betackar vi oss för i miljöpartiet de gröna lika mycket som vi applåderar decentraliseringen av besluten.

Efter detta beröm av regeringen kommer jag nu till den första kritiken. Det gäller avlämnandet av budgetpropositionen i januari. Att budgetpropositionen är så ofullständig har under många år väckt irritation bland riksdagens ledamöter, och i år har den varit mera ofullständig än någonsin. Därför har utskottet gjort ett samfällt uttalande om att man vill erinra regeringen om 1973 års grundlagsproposition. I den kan man bl.a. läsa följande: "Det bör vara en strävan att riksdagen i budgetpropositionen får en samlad överblick över rikets finanser." Med årets budget i åminne och dess sakpolitiskt tunna innehåll kan man inte låta bli att småle inför detta uttalande från 1973.

Utskottet uttalar enhälligt att regeringen måste vidta kraftfulla åtgärder för att få en mer fullständig budgetproposition.

Så till huvudtemat för mitt inledningsanförande, alltså vilka krav den svenska befolkningen egentligen kan ställa på KUs granskning ur demokratisk synpunkt. Majoriteten i utskottet och vi i miljöpartiet har tydligen helt olika uppfattning om vilka demokratiska krav som skall ställas på granskningsarbetet.

De viktigaste skillnaderna i detta avseende framkommer i årets betänkande när det gäller ärendena om eventuell buggning av utländsk diplomat och om majoritetens vågran att göra en seriös granskning av de konstitutionella frågorna kring motorvägsbygget på västkusten och i samband därmed Kjell-Olof Feldts eventuella otillbörliga inblandning i byggandet av denna del av ScanLink.

I bägge dessa frågor har det avgivits reservationer till utskottsprotokollet, i vilka det framhålls att vi inte fick gehör för den granskning som vi krävde. Vi har från mp och vpk vid betänkandet avgivit särskilda yttranden där vi redovisar hur vi anser att en granskning borde ha genomförts.

När det gäller frågan om motorvägsbygget i Bohuslän begärdes det bl.a. från vår sida att man redan förra året skulle göra en ordentlig granskning av ärendet. Enligt vår bedömning blev det inte så. De medborgare som hade förväntat sig en seriös granskning torde känna igen den s.k. granskning som beskrivs i Staffan Söderbloms och Jan Håkan Dahlströms bok Folkvalda. De skriver där:

"KU har inget intresse av motorvägen mellan Stenungsund och Ljungkile, miljöpartiet har intresse, och VPK, men inte utskottets majoritet. Motorvägen ligger inklämd och skaver bland de direktsända förhören om Ebbeaffären, motorvägen är tidspillan, utskottets majoritet vill ha den byggd, och en granskning av regeringens vändor, och Volvos, kan misstolkas. Att Anders Björck kommer 27 minuter för sent kan inte misstolkas."

Detta är skrivet som en del av ett referat från utfrågningen med statssekreteraren Gunnel Ferm, och det är faktiskt så här de många människor som jag har pratat med känner att utskottet har behandlat ärendet om motorvägsbygget i Bohuslän. Är det så vi vill att de människor som önskar att KU skall bedriva ett granskningsarbete skall känna? Att majoriteten vill ha motorvägen får jag som folkvald i en demokrati acceptera, men att KUs majori-

tet inte bemödar sig om att försöka ta reda på vad som är sant i alla dessa turer i vägfrågan kommer jag aldrig att acceptera. Jag anser inte heller att behandlingen av denna fråga uppfyller de krav som en demokrati kan ställa på ett utskott som har som sin uppgift att granska regeringens arbete.

Vi från miljöpartiet de gröna gav dock inte upp i och med fjolårets s.k. granskning, utan vi gjorde till årets granskning en ny granskningsanmälan, denna gång ännu mera detaljerad och ingående än fjolårets. Vi beskriver i vår femsidiga anmälan hur den formella gången har varit och vilka motstridiga uppgifter som förekommit, tidningsintervjuer etc. om alla märkliga turer i ärendet.

Det mest anmärkningsvärda tidningsuttalande som vi vill ha utrett kommer från tidningen Ny Teknik av den 3 maj 1985. Där säger den f.d. finansministerns hustru och dåvarande pressekreterare Birgitta von Otter efter att ha talat med Feldt själv:

”De uppgifter som vi fått från Volvo var att det var så mycket transporter och därför behövdes vägen för att fabriken skulle fungera.

En vägförbindelse mellan Göteborg och Uddevalla var en förutsättning för att få fabriken att fungera.

Gyllenhammar har krävt vägen, det är riktigt. Det var för att fabriken skulle fungera. Det kan jag bekräfta.”

Detta var ett av många citat med uppgifter om hur vägens tillkomst har brutit emot 11 kap. 7 § regeringsformen. Det är en av de lagar som skall förhindra otillbörlig eller annan icke önskvärd inblandning i regeringsbeslut. Är det som Birgitta von Otter säger till Ny Teknik, så har Kjell-Olof Feldt sytt ihop vägbygget med Pehr Gyllenhammar och därmed brutit mot regeringsformen.

Herr talman! KUs majoritet har inte velat få reda på om detta uttalande är sant eller ej. Särskilt märklig ter sig denna behandling då utskottet har ägnat åtskilliga timmar åt att undersöka om Expressens artikel var sann. I den påstods att det hade förekommit otillbörlig inblandning av skolminister Göran Persson i lärarnas avtalsrörelse i samband med frågan om kommunalisering av lärartjänsterna. Jag tycker det var viktigt att KU gjorde den granskningen, men tolkningen av det som skedde finner jag mycket märklig. Min tolkning kan dess värre inte bli någon annan än att utskottets majoritet inte alltid är intresserad av att få fram sanningen.

Den andra frågan, som vi starkt ifrågasätter ur konstitutionell synvinkel, är som jag nämnde tidigare hur majoriteten har hanterat vår begäran om att granska regeringens eventuella inblandning i den affär som massmedia har kallat buggning av utländsk diplomat. Jag skall inte gå djupare in i den delen av KUs bristande ansvar, utan nöjer mig med att instämma i den kritik som Bo Hammar har framfört. Dock vill jag föra in i debatten att majoriteten i år har blivit tvungen att föra in en annan skrivning i sin inledning av betänkandet än vad som är vanligt.

Tidigare om åren har det alltid stått i granskningsbetänkandet, att det enligt regeringsformen åligger KU att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. För detta ändamål har, står det vidare, till utskottet överlämnats de protokoll som förts hos regeringen under året. I år har man blivit tvungen att stryka denna sista mening, eftersom vi och vpk har

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

begärt in de eventuella protokoll som kan finnas om buggningen av utländsk diplomat.

Jag tycker som sagt, herr talman, att vi som ledamöter i KU har stor skyldighet gentemot allmänheten i vårt arbete att granska regeringen. Dess värre har inte utskottets majoritet samma syn på detta ansvar. Men vi i miljöpartiet ger inte upp så lätt. Vi skall fortsätta vårt envisa arbete och verka för den fria opinionsbildningen, så att vi kan få fram sanningen om hur regeringen handlägger sina ärenden. Detta kommer vi att fortsätta med, även om det är tungt att se att utskottets majoritet motarbetar våra skyldigheter.

Anf. 7 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Årets granskningsbetänkande är mycket omfattande men skiljer sig något från de närmast föregående betänkandena genom att man lägger särskild tonvikt vid den administrativa granskningen. Detta har redan konstaterats av några talare. Något tillnärmelsevis så stort ärende som Ebbe Carlsson-affären finns inte denna gång. Men utskottet har återkommit till regeringens befattning med vapenexportaffärerna och har som viktigt nytt granskningsärende gått igenom avtalsförhandlingarna på lärarområdet hösten 1989 samt regeringens eventuella inblandning i dessa.

Viktiga ärenden, som återkommer varje år, gäller tillämpningen av utlänningslagstiftningen och andra administrativa granskningsfrågor.

Kontinuiteten i den administrativa granskningen kan numera avläsas i ett register, som redovisar de ärenden som vi har behandlat sedan 1971. Årligen återkommande ärenden är remitteringen av lagförslag till lagrådet, utgivningen av författningssamlingen SFS, propositionsavlämnandet till riksdagen och regeringens utövning av normgivningsmakten. I år har vi också undersökt regeringens beslutsfattande i nådeärenden gällande brottmål.

En nyhet, som jag tycker är viktig i årets granskningsbetänkande, är att vi har tagit in uttalanden från andra utskott vid granskningen av den skrivelse, med en redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen, som numera hänvisas till utskottet. Konstitutionsutskottet har ställt sig bakom de påpekanden som gjorts från andra utskott.

Jag vill här gärna knyta an till vad Birgit Friggebo sade och påstå att vi står inför ett behov av att förbättra kontrollmakten inom vårt parlamentariska statsskick. Det handlar om att folkets politiska vilja skall få bättre utslag. Riksdagen måste se till att riksdagsbeslutens faktiska innehåll inte via byråkratin kommer bort på resan till medborgarna i deras vardagstillvaro.

Konstitutionsutskottet kommer inom kort att förelägga riksdagen ett betänkande i vilket man förordar att en utredning skall tillsättas med uppgift att undersöka hur en ökad samordning skall kunna ske mellan utskotten och riksdagsrevisionen. Vad det handlar om är just att följa upp och utvärdera resultaten av de politiska besluten.

Riksdagens utvärdering bör enligt min mening vara framåtsyftande och inriktad mot att finna uppslag och idéer för framtiden. Den lednings- och samordningsfunktion som regeringen har i en parlamentarisk demokrati får emellertid inte försvagas. Det är KUs sak att tillse att den upprätthålls på ett effektivt sätt.

Det har nämnts tidigare – och jag återkommer gärna till det – att vi i många

ärenden har uppnått enighet inom utskottet. Med tanke på att den följande debatten mest kommer att handla om de frågor där det föreligger reservationer, tycker jag det är rimligt att i denna inledningsrunda mycket summariskt sammanfatta den kritik vi är ense om. Andra talare har gått mer in i detalj i en del ärenden.

Vi anser att budgetpropositionen är alltför knapphändig. Kritik har riktats mot det sätt på vilket förfarandet med ett s.k. rättelseblad till en författning användes i ett visst fall.

Utskottet har kritiserat långa handläggningstider beträffande plan- och byggärenden i bostadsdepartementet. Utskottet har även kritiserat regeringen för att inte ha uppmärksammat en konvention om våtmarker, när den handlade ett sådant ärende.

I ett regeringsbeslut i maj 1982 om förvärvstillstånd tillämpade den dåvarande regeringen den s.k. priskontrollregeln i jordförvärvslagen. Utskottet har kommit fram till att vissa uttalanden av lagrådet i lagens förarbeten hade betydelse i ärendet och att jordbruksministern inte synes ha gjort några överväganden på grundval av dessa uttalanden.

I ett ärende som gäller utländska fartyg i svensk kustfart har utskottet anmärkt att ett regeringsbeslut har fått en i väsentliga hänseenden felaktig utformning.

Vad gäller behandlingen av vissa EG-frågor har utskottet uttalat att det är önskvärt att det föreligger viss dokumentation om sammanträdena hos rådet för Europafrågor. Utskottet har i detta sammanhang vidare uttalat att en större öppenhet bör iaktas när det gäller diarieföringen av vissa handlingar i utrikesdepartementet. I alla dessa nu nämnda ärenden står utskottets samtliga 17 ledamöter bakom kritiken.

Mot bakgrund av den, som jag tycker, ensidiga kritiken från Bo Hammar och Hans Leghammar mot utskottet – Bo Hammar var något mer nyanserad – vill jag påpeka att vi i utskottet har lyckats uppnå enighet i betydande utsträckning. Det beror enligt min mening på, vilket inte bör döljas, att samtliga partiets representanter i konstitutionsutskottet känner en värdegemenskap kring sin genom grundlagen tilldelade uppgift att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Det som förenar oss är omsorgen om demokratins utveckling och förbättring. Med stolthet kan jag säga att vi bär upp detta ansvar på ett sätt som också har blivit positivt värderat i den allmänna debatten.

Jag vill gärna upprepa vad jag sade i fjol. Utskottets ledamöter måste ha ett gemensamt ansvar för att granskningen sker objektivt och med integritet. Visst kvarstår motsättningar av politisk art – och detta kan prägla diskussionerna – men dessa skillnader kan också få positiva verkningar i riktning mot en allsidig och rättvisande slutlig redovisning.

Det är min förhoppning att allmänheten genom vårt sätt att sköta vår uppgift kan övertygas om att ett politikersammansatt utskott är bättre skickat än ett juridiskt organ att sköta den typ av granskning som har tilldelats oss.

Det kan också tilläggas att utskottet i vårt kansli har tillgång till en kvalificerad medarbetarstab som på ett utmärkt sätt och med en otrolig energi och samarbetsvilja biträder oss i vårt arbete. Ni ser resultatet i form av de röda

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

”böcker” som ligger på våra bänkar. Våra slutsatser och ställningstaganden – det vågar jag påstå – är väl förankrade i det konstitutionella regelverket.

Dessutom har riksdagen anledning att slå vakt om folksuveränitetsprincipen i vår författning. Kontroversiella idé- och intressefrågor bör inte dras undan den politiska debatten genom grundlagsbestämmelser och särskilda procedurregler, utan de bör avgöras genom majoritetsbeslut i riksdagen.

Genom att vara noggrann i sina beslut och i sitt lagstiftningsarbete kan riksdagen bäst möta riskerna för konflikter mellan juridiska och politiska organ. Därigenom kan också motverkas vad som förekommer i många andra länder, att utnämningen av domare och andra befattningshavare inom rättsvården politiseras. Lagprövning i efterhand av domstol behöver inte bli annat än en undantagsföreteelse om riksdagen sköter sitt jobb på ett bra sätt.

Från olika håll förs ibland den tanken fram att konstitutionsutskottet – jag tror att Bertil Fiskesjö var inne på den saken och svarade på den kritik som har riktats mot oss i det avseendet – skulle vända sig till justitieombudsmannen, till högsta domstolen, till regeringsrätten eller till lagrådet för att få hjälp i de olika juridiska spörsmål som förekommer i granskningsarbetet.

En sådan tanke måste bygga på okunnighet om KUs uppgifter som kontrollorgan. Det förefaller vara så, att man blandar ihop KUs normala, årligen återkommande granskning av regeringen enligt 12 kap. 1 § regeringsformen med konstitutionsutskottets befogenheter enligt 3 § i samma kapitel när det gäller att väcka åtal mot statsråd.

I de sällsynta fall – ännu har inte något sådant inträffat under den nya regeringsformens tid – där fråga uppkommer om sådant åtal har KU givetvis rätt att anlita t.ex. JO i förundersökningsarbetet.

Att dra in JO, högsta domstolen eller andra juristinstanser i den normala granskningsverksamheten skulle vara synnerligen olyckligt. Det skulle närmast undergräva dessa instansers auktoritet som politiskt oberoende organ.

Så några ord till dem som har yttrat sig i debatten.

Först vänder jag mig till Hans Leghammar. Han uppehöll sig vid frågan om en förnyad granskning av ett regeringsbeslut rörande motorvägsbygget i Bohuslän. En av de slutsatser som majoriteten i utskottet drog i det granskningsärendet i våras var att detta uppdrag, som regeringen hade gett vägverket, syftade till att ge statsmakterna ett underlag för beslut om byggandet av vägen. Vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet hade en annan uppfattning i den frågan. Man menade att beslutet att ge vägverket nämnda uppdrag innebar att regeringen i realiteten hade avgjort vägfrågan. Här har man velat ha en fortsatt granskning. Med hänvisning till föregående års granskning har utskottet bestämt att inte göra en fortsatt granskning, och det är väl naturligt med tanke på den inställning som majoriteten hade förra året. Det finns ju inget konstitutionellt intresse för att granska ett beslut som bara går ut på att skaffa fram underlag för kommande beslut.

Jag menar att detta inte är ett övergrepp från majoritetens sida. Vi var överens om att granskningen skulle ske i våras, inte på hösten. Vi diskuterade detta i förväg. Majoriteten erbjöds att vänta till hösten med granskningen. Jag tycker således att kritiken här är ovidkommande.

Sedan vill jag säga följande till Bo Hammar med anledning av den diskussion som han förde och som jag tycker var litet orättvis så till vida att han

t.ex. karakteriserade en hemligstämplad rapport som menlös, dålig och allt vad det nu var. Mot sådant kan man inte försvara sig. Jag anser att vi gjorde ett bra förberedande jobb då det gällde att få in vissa upplysningar både från regeringen och från åklagarna. Den som kan läsa kan inte tycka annat än att där fanns information av intresse.

Vi har inte motsatt oss någon granskning. Det är inte innebörden av majoritetens beslut. Vi får säkert tillfälle att återkomma till Ebbe Carlsson-affärens epilog nästa år, och då kommer vi inte minst in på regeringens befattning med de s.k. buggningsärendena. Att vi avvaktar med en undersökning i år har samma motiv som detta med att vi skjuter på vår granskning av regeringens handläggning av vissa vapenexportfrågor. Jag finner inte att det på något sätt är märkvärdigt eller ovanligt att utskottet avvaktar med granskning av ärenden som befinner sig under rättslig prövning – och så är det i dessa båda fall.

Till Bertil Fiskesjö vill jag säga att vi när det gäller de nya formerna för samordning av regeringsarbetet inte har haft anledning att kritisera regeringen för att den inte har lämnat tillräckligt med information. Vi har faktiskt inte tryckt på särskilt mycket. Vi har inte haft möjlighet att göra det. Därför säger utskottet att vi skall återkomma till frågan. Jag är säker på att statsminister Ingvar Carlsson är beredd att lämna oss information om hur regeringen ser på frågan om hur man skall kunna bli så politiskt effektiv som möjligt i sitt arbete.

Sedan till diskussionen om s.k. expeditonsministrar. Jag tycker inte att det vare sig i utskottets material eller i den promemoria från statsrådsberedningen som refererats finns några förgripliga uttalanden mot bakgrund av regeringsformens bestämmelser. Tvärtom konstateras det att regeringen bör ha vida ramar för sitt handlande och att detta självfallet blir än mer nödvändigt ju längre regeringskrisen varar. Jag känner inte ett stort främlingsskap inför de synpunkter som Bertil Fiskesjö utvecklar, utan jag tycker att utskottet närmast understryker dessa.

Så till Anders Björck och Birgit Friggebo. Jag delar Birgit Friggebos uppfattning att det material som vi har lagt fram i konstitutionsutskottets betänkande är väl underbyggt och att det arbetet inte behöver kompletteras. Det är, som sagt, tillräckligt underbyggt. Det finns möjligheter för riksdagen att ta ställning till detta i vår.

Med detta yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets anmälan i alla delar utom när det gäller reservation 7 som jag yrkar bifall till.

Anf. 8 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Utskottets ordförande Olle Svensson tyckte att jag hade varit ensidig och orättvis i min kritik. Jag tycker inte det. Olle Svensson vet att min uppfattning är – det sade jag också i mitt inledningsanförande – att utskottet i många fall har levt upp till den roll som utskottet skall spela. Olle Svensson vet också mycket väl att jag inte är den förste i utskottet som söker partipolitiska gräl på bekostnad av den konsensus som konstitutionsutskottet måste ha som utgångspunkt att uppnå. Vi bör kunna höja oss litet grand över de dagliga partipolitiska konflikterna och försöka, i den mån det är möjligt, göra objektiva bedömningar av det som regeringen har för sig.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

Min kritik gällde det s.k. buggningsärendet, och jag tycker inte att Olle Svensson på ett tillfredsställande sätt kunde bemöta vad jag sade. Jag tror att även vårt värderade kansli – jag skall inte dra in det i debatten, men jag vill i likhet med Olle Svensson komplimentera det för ett gott arbete – som har sysslat länge med dessa frågor, kan konstatera att ett sådant här agerande nog inte har förekommit tidigare i KU. Man har alltså sagt att regeringsprotokoll och tillhörande handlingar i enlighet med grundlagen inte skall tas in av KU, trots att ledamöter har begärt det, och att det här är så känsligt att locket skall läggas på.

Jag menar tvärtom, att just när ärenden är känsliga har KU en särskild förpliktelse att leva upp till sin roll som ett i stor utsträckning oberoende granskningsorgan, som man kan lita på. Det handlar också om människornas förtroende för vårt utskott och för demokratins spelregler.

Det är inte heller riktigt att det handlar om någonting som är föremål för rättslig prövning, utan det här handlar om att regeringen har sagt till åklagarna att man inte skall gå vidare i ett speciellt fall. Detta fall är avslutat, och det är inte föremål för rättslig prövning. Jag tror och hoppas att regeringen har gott fog för detta, men jag tycker att konstitutionsutskottet skall undersöka och konstatera om det är så, inte utse speciella underorgan och spanare som skall syssla med frågan.

Anf. 9 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag fick ett påpekande från Olle Svensson om att jag hade varit onyanserad i min kritik. Jag tycker att han skall bemöta den kritik som utskottets ledamöter kommer med i stället för att slingra sig likt en ål eller orm.

Det som utskottet gjorde i sin granskning i fjol var inte den bedömning som vi hade begärt skulle göras. Det som utskottet granskade var den eventuella, otillbörliga inblandning i motorvägsbyggets framkomst som vi misstänkte – och hade goda skäl för att misstänka. Vi har plockat fram massor av material som visar att det finns risk för att det har förekommit otillbörlig inblandning, men utskottets majoritet vägrar att kontrollera det.

Däremot vill utskottet lägga massor av tid på att granska precis samma typ av eventuell, otillbörlig inblandning när det gäller lärarkonflikten, dvs. Göran Perssons eventuella, otillbörliga inblandning i avtalsrörelsen, som var sammanblandad med kommunaliseringsfrågan. Vad är det egentligen för skillnad, Olle Svensson, mellan att kontrollera den otillbörliga inblandningen i motorvägsbygget och att kontrollera den otillbörliga inblandningen i avtalsrörelsen?

När det gäller buggningsfrågan kommenterade och exemplifierade jag hur utskottets majoritet i inledningen av betänkandet har blivit tvungen att bryta den tradition man har haft genom åren. Man har fått stryka en mening om att plocka fram regeringsprotokollen. Jag vill ha en kommentar till denna mycket anmärkningsvärda ändring i betänkandet, Olle Svensson.

Anf. 10 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Först skulle jag vilja intyga det Olle Svensson sade, nämligen att det finns en strävan inom konstitutionsutskottet att värna om utskottets

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

arbetsuppgifter och att också värna om utskottets integritet. Det tycker jag mig ha sparat hos alla ledamöter i utskottet. Men det konstaterandet innebär ändå inte att man inte kan peka på att partilojalitet ibland lyser igenom eller att aktiviteten och intensiteten ibland speglar partiernas uppfattningar i olika sakfrågor som drivs i andra utskott.

I dag är det Anders Björck som är ute på gungflyt, om han fullföljer det som vi har kunnat läsa om i tidningarna i dag, dvs. att utskottet inte skall slutföra den granskning av Indienaffären som har pågått länge. Socialdemokraterna har ibland en tendens att inte vilja ta ställning fullt ut i en del frågor.

Jag skulle vilja be Olle Svensson, eftersom det har varit en ganska väsentlig fråga i efterdyningarna efter det att granskningsbetänkandet presenterades, att redovisa vad det var som hände dagen innan och samma dag som utskottet skulle slutjustera betänkandet, när det från regeringskansliet gjordes försök att informera utskottet om att partiledarna hade blivit informerade om riksrevisionsfrågan.

Det riktas från vissa ledamöter i utskottet allvarliga beskyllningar mot andra ledamöter för att vi inte utför vår granskningsuppgift. Motorvägsfrågan har utskottet granskat, och det finns ett betänkande. Vi har varit oeniga, och det sägs här att vi bara visar ett förstrött intresse för frågan. De flesta frågor som vi granskar blir inte föremål för offentliga utfrågningar, men det gäller inte också motorvägsbygget. Där har vi haft flera offentliga utfrågningar. Vi får försöka respektera varandra trots att vi kan dra olika slutsatser. Man behöver därmed inte påstå att det inte finns någon vilja att granska frågorna.

Beskyllningarna i buggningsfrågan är allvarligare. Där handlar det om *när* vi skall granska, inte *om*. Det står i betänkandet att vi avvaktar den rättsliga prövningen. Jag vill säga att detta ärende har åstadkommit våndor hos mig, men det har varit omsorg om KUs rykte, integritet och trovärdighet som legat bakom mitt ställningstagande att vi skall granska frågan senare och inte nu.

Anf. 11 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är inte så mycket som behöver kommenteras i det inlägg som ordföranden gjorde. De olika sakärenden i vilka meningsmotsättningarna är större kommer så småningom under dagen upp till debatt.

Men regeringens organisation måste jag nog säga är en ur granskningssynpunkt viktig fråga. Det är alldeles givet att om utskottet skall kunna fullgöra sin uppgift och granska regeringen, måste utskottet också ha fullständig information om hur regeringen arbetar, annars vet vi inte riktigt hur vi skall granska eller var ansvaret ligger.

Vi begärde in en beskrivning från statsrådsberedningen om vad som hade hänt och vad som var avsikten med det som hade hänt. Det besked vi fick från statsrådsberedningen var i stort sett ingenting. Man frågar sig om det fanns någon avsikt med denna omorganisation av regeringen och varför den i så fall fortfarande är dold.

Jag är kanske litet förvånad över att ordföranden inte mer utförligt kommenterade just den fråga som nu hänger över debatten här i kammaren, nämligen hur det skall gå med utskottets granskningsbetänkande. Är avsik-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

ten att det här i riksdagen skall skapas en tillräcklig uppslutning omkring ett återremissförfarande eller är avsikten icke denna? Det är väl ändå av ett visst intresse.

Jag kan fylla på Birgit Friggebos frågor: Anser utskottets ordförande att vi har det material vi behöver för att granska den s.k. mellanmansaffären, eller RRV-rapporten, eller har man i efterhand kommit på att det saknas relevant material? Menar utskottets ordförande att de ställningstaganden som partiledare kan ha gjort är föremål för KUs granskning?

Anf. 12 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill vända mig till Bo Hammar och Hans Leghammar kollektivt. När vi nu har redovisat ett sådant här tjockt och utförligt betänkande, och båda känner till vilka ansträngningar som har legat bakom det arbetet och vilka ambitioner vi har haft, tycker jag att de drog generella slutsatser om vår etik och våra ambitioner utifrån ett otillräckligt material. De har själva en uppfattning, men de borde också kunna respektera den andra sidans uppfattning.

Jag vill på nytt påminna om att det pågår förberedelser för en, som jag hoppas, rättslig process, som berör åtal mot ledande företrädare för polismyndigheterna. Samma ledande företrädare för polismyndigheterna var inkopplade i den fråga som Bo Hammar tog upp. Jag tycker inte att vi skall vare sig förbättra eller försämra deras situation i processen genom att gå in på detta i förtid. Det vi har gjort är att säga att vi avvaktar behandlingen av de här frågorna.

Vi har heller inte sagt nej till några utfrågningar. Vi har inte sagt nej till någon begäran om att ta in handlingar. Vi har skjutit på detta fram till den tidpunkt då vi skall fullfölja denna granskning. Det är inget ovanligt i utskottet.

Det förberedande arbete som ordföranden och vice ordföranden har gjort, är det så fruktansvärt? Det kan man skoja med utåt. Är det så egendomligt att vi gör samma saker som många gånger har gjorts av sekretariatet, nämligen skaffar fram ett förberedande material? Något slutgiltigt ställningstagande har inte gjorts. Något nytt utskott har inte bildats. Hela utskottet står bakom uppdraget som sådant. Jag tycker att detta är att dramatisera utan att ha något underlag.

Till Hans Leghammar vill jag gärna säga en gång till att han bör finna sig i att hans parti har rätt att reservera sig och driva sin mening i ett ärende, men han bör inte moralisera över den majoritet som inte på alla punkter kan följa hans resonemang. Det är bra med självförtroende, men det är också bra med ödmjukhet när man deltar i en utskottsbehandling av olika frågor. Det får nog Hans Leghammar så småningom lära sig.

Birgit Friggebo, här har inte ställts något yrkande om återförvisning av något ärende. Därför har jag ingen anledning att nu kommentera de frågorna. Jag kanske kommer tillbaka senare.

Anf. 13 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag begärde ordet först och främst när Birgit Friggebo sade någonting till mig som lät ungefär som att jag skulle vara nöjd med att utskot-

tet över huvud taget har haft några utfrågningar om motorvägsbygget i Bohuslän. Jag skulle vilja ställa samma fråga som jag ställde till Olle Svensson tidigare, men som jag dess värre inte fick något svar på: Vilken skillnad ser Birgit Friggebo mellan en eventuell, otillbörlig inblandning i motorvägsfrågan och den eventuella otillbörliga inblandningen av Göran Persson i lärarkonfliktsfrågan?

Olle Svensson säger att jag skall respektera att man har olika uppfattning. Ja, Olle Svensson, jag respekterar att man har olika uppfattningar i olika sakpolitiska frågor. Men jag respekterar inte att man granskar olika frågor på olika sätt, på grund av att man har olika uppfattningar i den sakpolitiska frågan. Jag tycker att det är lika viktigt att konstitutionsutskottet granskar lärarkonflikten som att man granskar motorvägsbygget i Bohuslän.

Jag ställde ett antal frågor till Olle Svensson i mitt förra anförande. Jag fick inte svar på någon av dem. I stället fick jag litet moraliserande, litet pappalikt höra att jag skulle växa i min roll och bli litet mer ödmjuk. Jag tror faktiskt att det är viktigt, när den konstitutionella granskningen inte uppfyller de krav som vårt parti vill och skall ställa på en granskning, att man vågar vara litet tuff, litet ifrågasättande, utan att få moraliserande pappaklappar på axeln.

Anf. 14 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Birgit Friggebo sade att hon har känt stor vända under behandlingen av det s.k. buggningsärendet i utskottet. Det kan jag i och för sig förstå att hon har gjort. Hon upprepar nu en, jag skall inte säga nödlögn, men ett felaktigt påstående. Precis som Olle Svensson säger nämligen Birgit Friggebo att vi vill avvakta den rättsliga prövningen. Problemet här är att det inte blir någon rättslig prövning. Det vi har velat granska är om regeringen i detta fall har handlat korrekt, när man har sagt att det inte skall ske någon rättslig prövning. Jag har sagt detta tidigare. Jag hoppas och utgår från att det inte har varit några otillbörliga påtryckningar på åklagarna, att de på grund av att det är politiskt känsligt i stället för utrikespolitiskt farligt skulle lägga ned denna process. Jag tror inte det. Men utskottet borde titta på det här. Man kan inte komma och säga att rättslig prövning pågår.

Det var Olle Svensson som sade att det inte är ovanligt att man överlämnar ett uppdrag till någon i utskottet. Sekretariatet får ibland i uppdrag att inhämta material. Vårt kansli får i uppdrag att plocka fram material. Men skillnaden är att kansliet lägger alla papper på bordet för samtliga ledamöter i konstitutionsutskottet. Det är en total skillnad mot när det bildas ett konstitutionsutskottsutskott, bestående av Olle Svensson och den i dag mycket tystlåtna Anders Björck, vilka båda också var mycket tystlåtna i utskottet och inte lade alla papper på bordet. Anders Björck sade litet raljant att man inte ens vet om det är en buggningsaffär och att man inte kan säga riktigt hur det förhåller sig. Man lade alltså ut dimridåer.

Olle Svensson säger då att det är svårt att försvara sig mot detta. Ja, det är också svårt att ta upp frågan. Trots att det enligt min mening var en fullständigt meningslös rapport drev ni ju igenom att den skulle sekretessbeläggas. Vi fick inte säga halv sju efter det här mötet, trots att vi inte fått veta någonting.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

Så här kan man inte fortsätta att agera. Detta måste ha varit ett undantagsfall, ett allvarligt men enstaka olycksfall i konstitutionsutskottets sätt att arbeta.

Anf. 15 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag frågade inte Olle Svensson om återförvisning eller inte. De yrkandena kommer att ställas i nästa ärende. Jag frågade om Olle Svensson ville redovisa vad som hände dagen innan och samma dag som vi justerade vårt betänkande, när det gällde regeringens vilja att informera utskottet om eventuell information för partiledarna.

Jag ser fram mot nästa skede av den här debatten. Det är nog första gången i historien som jag har upplevt att Anders Björck inte går upp i replik.

När det gällde frågan om motorvägen sade Hans Leghammar att han hade sett något referat om att utskottet hade visat ett förstrött intresse för frågan. Det var då jag reagerade.

Vi har granskat både konflikten på lärarområdet och vägfrågan. Jag tänker inte anklaga Hans Leghammar för något otillbörligt bara därför att han inte delar min uppfattning när det gäller arbetsmarknadskonflikten. Vi har granskat båda dessa frågor ingående.

Så till frågan om buggningen. Här påstår Bo Hammar att vi konstruerar nödlögnen och säger att det inte blir någon rättslig prövning. Vad är tidningarna fulla av? Vad håller vi på med här i riksdagen i dessa dagar? Jo, vi ägnar oss åt frågor som rör denna buggningsrättegång. Det råder ju upphetsning överallt i hela landet.

Min enda strävan när det gäller att ta ställning till att vi skall göra den här bedömningen när den rättsliga prövningen är över handlar om omsorg om konstitutionsutskottet som institution.

Vi vet att det har förekommit hot om att man skall röja en massa uppgifter, att man skall avslöja olika saker. Det pågår ett rävspel mellan de åtalade och åklagaren och alla inblandade. Kan man hålla konstitutionsutskottet utanför detta rävspel? Vi vet ju att det finns de som anser att så fort information lämnats till någon annan instans kan man alltid skylla på konstitutionsutskottet om informationen läcker ut. Jag är alldeles övertygad om att samma dag som vi fick de här uppgifterna skulle en del av dem vara ute på stan och man skulle skylla detta på konstitutionsutskottet trots att vi inte var skyldiga. Min enda strävan har varit att vi sedan skall kunna göra en ordentlig granskning.

Om inte Bo Hammar och Hans Leghammar under de utfrågningar som vi har haft i de här ärendena har upptäckt detta rävspel, beklagar jag dem.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 16 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag vill inte fullfölja den här debatten på annat sätt än att med en viss upprördhet försäkra att den rapport som finns inlåst i ett kassaskåp på KUs kansli, och som vi är överens om skall vara hemlig – även Bo Hammar anser väl att dessa uppgifter skall vara hemliga – innehåller viktiga infor-

mationer. Dessa informationer är lämnade till hela utskottet såsom ett genomförande av det uppdrag som vi har tilldelats.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

Anf. 17 HANS LEGHAMMAR (mp):

Fru talman! Jag vänder mig till Birgit Friggebo. I stället för att svara på frågan om den principiella skillnaden mellan den otillbörliga inblandningen i motorvägsfrågan och lärarkonflikten, säger hon litet dimmigt att jag måste respektera att vi kommer till olika uppfattningar t.ex. i avtalsfrågan. Visst, Birgit Friggebo. När vi har fått in allt material respekterar jag helt och fullt att vi gör olika bedömningar av vad det materialet egentligen innehåller. Men det jag kritiserat utskottet för, och det jag också har kritiserat folkpartiet för, är att man har förvägrat minoriteten i utskottet att plocka in material både när det gäller motorvägsbygget och den otillbörliga inblandning som finns där och när det gäller den eventuella buggningsaffären.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

Anf. 18 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten så mycket, men jag är litet förvånad över Birgit Friggebos senaste inlägg. Som vi har sagt tidigare, och det måste väl alla i utskottet veta, handlar det ju ingalunda om att utskottet skulle klampa in i de buggningsprocesser som nu pågår eller eventuellt kommer att pågå med de höga herrarna – polischefer och andra. Ingalunda skall vi gå in i sådana rättsfall. Vi är helt överens på den punkten.

Här handlar det ju om ett beslut som regeringen har fattat i en specifik fråga. Regeringen har förklarat att det inte skall bli något rättsfall och har sagt åt åklagarna att det inte blir någonting av detta. Jag utgår ifrån att regeringen har haft starka motiv för detta. Men det kan ju tänkas att regeringen av politisk lämplighet eller på grund av att det var politiskt känsligt har sagt att det inte skall bli något av det här. Därför tycker jag att KU skall titta på detta.

Det har ingenting med pågående rättegångar eller undersökningar att göra. Det tycker jag att Birgit Friggebo skulle kosta på sig att erkänna. Då skulle jag bättre förstå den vända hon har känt. Om det bara handlar om att KU skulle trampa in i rättsproceduren behöver man ju inte känna någon vända. Det är självklart.

Anf. 19 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Jag undrar vad det är som Olle Svensson vill dölja, eftersom han inte vill svara på den fråga som jag nu har ställt flera gånger om vad det var som hände dagen innan och samma dag som KU skulle slutjustera sitt betänkande.

När det gäller buggningsgranskningen vill jag fråga Bo Hammar om han, mot bakgrund av det rävspel som förekommer inom brottsutredningen och nu även när det gäller domstolsprövningen, kan garantera att andra inte vill utnyttja tillfället att skada konstitutionsutskottet om vi skulle ta upp granskningen medan rättsprocessen pågår.

Anf. 20 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag har ingenting att dölja. Men det är fråga om i vilken ordning vi skall debattera frågorna. Låt mig svara på frågan om vad som före-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Inledande avsnitt

kommit vid själva slutjusteringen av betänkandet. Det kom ett meddelande, inte till mig, men till KUs kansli från landshövding Åberg. Han förklarade där att det hade förekommit kontakter mellan de borgerliga partiledarna och regeringen i den här frågan och att man hade avrått från att lämna ut rapporten. Jag försäkrade mig om att den uppgiften förmedlades vidare. Birgit Friggebo söktes, men hon var visst sjuk och nåddes inte. Jag vet dock att uppgiften kom fram till Anders Björck. Kanslichefen kan intyga att ett sådant meddelande överlämnats.

Anf. 21 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Till Birgit Friggebo vill jag säga att jag utgår ifrån att om det finns känsliga uppgifter och utskottet bestämmer sig för att det skall råda sekretess känner samtliga 17 ledamöter ett sådant ansvar att uppgifterna inte kommer ut. Birgit Friggebo säger då att det finns risk för provokationer – det är väl det hon antyder – och att andra släpper ut uppgifter och sedan skyller på konstitutionsutskottet.

Ja, man kan naturligtvis aldrig bortse ifrån att det finns sådana risker, men det gäller varje sekret papper som utskottet får tillgång till. Utskottet kan ju inte arbeta efter den regeln att om vi tar in detta så kommer andra i dolska syften att släppa ut papper och försöka kompromettera utskottet.

Vår utgångspunkt måste vara att i KU håller vi tätt, om vi skall hålla tätt. Där finns alla partier representerade, och vi är ansvariga inför Sveriges riksdag. Då skall man kunna lita på utskottet. Annars vet jag inte hur vi över huvud taget skall kunna hantera hemliga papper. Det finns alltid risk för att någon vill lura oss eller att någon vill dra oss i smutsen. Men det kan inte vara ett argument för att vi skulle släppa den här frågan.

Till sist vill jag säga till Olle Svensson, apropå att han tycker att jag var oförsämd – eller nästan oförsämd – i fråga om rapporten som han och Anders Björck avgav till utskottet, att jag tycker att det vore bra om konstitutionsutskottet ganska snart kunde släppa fri den rapporten, så att folk i allmänhet kunde se dess undermåliga karaktär.

Anf. 22 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! När vi i konstitutionsutskottet diskuterade uppläggningsen av den här debatten, beslutade vi oss för en inledande omgång om principiella frågor, och därefter skulle vi ta upp den s.k. Indienordern och vapenaffärerna. Jag har förtvivlat sökt hålla mig till detta och väntat på att vi äntligen skall få i gång den debatt som alla andra brinner av iver att tjuvstarta.

Sedan får jag då höra att jag sitter tyst och inte kommer till skott i den här debatten, medan herr Hammar pratar och pratar och pratar, som man gjorde förr i tiden på kommunistiska partikongresser timme efter timme. Han har inte upptäckt att glasnost uppenbarligen har nått vissa kommunistiska partier, dock knappast hans eget.

Vi skall ha en debatt om Indien om några minuter, och jag är ivrig att delta i den, om nu bara vissa ledamöter håller sig till vad vi har kommit överens om. Möjligtvis beror det här på att några ledamöter inte står på den talarlistan och är så pass egotrippade att de nu vill ha en extra runda, trots att detta icke är någonting som vi har kommit överens om.

Anf. 23 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Buggningen och motorvägsbygget kommer inte upp senare, och därför är det fullständigt relevant att ha en diskussion om de frågorna nu. Att Anders Björck känner sig litet på dåligt humör i dag skall inte innebära att han får hindra andra från att delta i debatten.

Att jag ställde frågan till Olle Svensson beträffande propåerna från regeringen att informera utskottet om partiordförandeinformationen, beror på att Olle Svensson icke vidare deltar i debatterna i kammaren. I varje fall är han inte anmäld. Därför vill jag ha ett svar från honom direkt. Det bör man inte få genom ombud.

Om det här hade redovisats på utskottets sammanträde någon kvart eller halvtimme efter det att Olle Svensson hade informerats, hade vi kanske undvikit mycket av det strul som nu uppstått i efterhand, som en följd av utskottets betänkande.

Bo Hammar, också jag utgår ifrån att utskottets ledamöter kan hålla tätt. Vad jag har velat undvika är att vi skall utsätta oss för en onödig provokation. Jag håller med om att vi har tillgång till många hemliga handlingar där den risken inte alls föreligger, men ärendet rörande buggningen är osedvanligt infekterat. Det kan vi se här också, med diskussioner om abolition, särskild krislagstiftning och alla möjliga frågor som uppstår i hägnen av detta.

Jag har haft vändor när det gällt att ta ställning till hur den här granskningen skulle gå till, men jag har efter hand blivit alltmer övertygad om att det var alldeles rätt att låta den rättsliga prövningen ha sin gång – Gud bjude att rätttegången verkligen blir av! – och att vi därefter skall granska frågan.

Anf. 24 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Jag kan begripa om Anders Björck är på synnerligen dåligt humör i dag. Däremot tror jag inte att det är jag som har förorsakat misstämningen, utan det är nog Björck betydligt mera närstående personer.

Det är inte riktigt att vi har diskuterat frågor som inte hör till den här dagordningspunkten. Vad jag i huvudsak har tagit upp är buggningsaffären, som inte återkommer på någon annan punkt utan som finns i inledningen. Och det är ju i högsta grad malplacerat att stiga upp och tala om kommunistiska partikongresser, glasnost och annat.

Tala om glasnost när det gäller Anders Björcks sätt att hantera buggningsaffären! Det har varit slutna kassaskåp, hemligstämplar, smussel och det ena med det andra. Så jag tycker inte att Anders Björck är den rätta personen, åtminstone i det här sammanhanget, att tala om glasnost.

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Krigsmaterielexport.

Anf. 25 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Låt mig först försäkra Bo Hammar att jag är på ett synnerligen gott humör. Jag har dock den egenheten att jag tycker att man skall följa de överenskommelser som har gjorts när det gäller arbetsuppläggningsen här i kammaren. Vi har också meddelat talmännen att vi skall försöka hålla ett visst tidsschema i dag.

När vi då äntligen kommer till den fråga som finns på dagordningen, vill

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Krigsmaterielexport

jag börja med att än en gång – jag gjorde det i min inledning – anknyta till Sten Anderssons berömda uttryck att vapenbyken skall tvättas ordentligt och offentligt. Jag kunde redan i min inledning peka på att det inte har haft någon genomgående förankring i verkligheten. Det gäller också statsminister Ingvar Carlssons tal om att det finns dimbankar över Sverige.

Låt oss vara ärliga. Kontrollen vad gäller svensk vapenexport har – som KU i tidigare betänkanden konstaterat – inte alltid varit den bästa. Det har funnits en annan och mildare syn på tingen tidigare. Allt har inte dokumenterats lika noga som nu. De arbetsmetoder som använts i kulisserna – och som ibland framträder klart i de dokument som kommit KU till del – vittnar om rutiner, eller brist på rutiner, som måste betecknas som otillfredsställande.

Vapenexporten är nödvändig för Sveriges möjligheter att till rimliga kostnader upprätthålla sin alliansfrihet och ett effektivt försvar. Det finns i dag enligt min bestämda uppfattning ingen anledning till skärpningar vad gäller den legala vapenexporten.

Vad jag, som är för svensk vapenexport i enlighet med de riktlinjer som finns, har reagerat mot under de år jag har deltagit i KUs granskning, är hyckleriet från bl. a. regeringens sida vad gäller vapenexporten.

Fru talman! Jag använder ordet hyckleri, och jag står för det. Låt oss inte använda en förskönande omskrivning. Vapenaffärer ger pengar och sysselsättning i vårt land. Kostnaderna för det svenska försvaret blir mindre, eftersom vi kan slå ut kostnaderna för utvecklingen av vår egen försvarsmateriel också på andra länder.

Men visst finns det problem, moraliska och politiska, och det är där hyckleriet kommit in. För att uppnå de fördelar som jag just talade om – sysselsättning, inkomster och annat – har socialdemokratins ledning inte haft något emot vapenexport i viss omfattning. Men delar av rörelsen har haft en annan uppfattning och velat begränsa.

Det dilemmat – jag har påpekat det från denna talarstol förut – har inneburit att man försökt hålla tyst om den vapenexport som bedrivits och inte minst om regeringens inblandning i sammanhanget. Härigenom har man satt sig på två stolar, och det har inte alltid varit så behagligt.

Socialdemokratin är i hög grad delad i den här frågan. Till skillnad från andra som talat om olika uppfattningar tycker jag att man får respektera detta. Jag är något förvånad över diskussioner i kammaren som går ut på att det bara skulle finnas en uppfattning i alla frågor inom ett parti. Jag tycker att det är förnedrande att ledamöter i ett demokratiskt parlament anför de tankegångarna, även om den demokratiska fernissan hos någon kanske är ganska nypåstruken.

I årets betänkande granskas den s.k. Indienaffären. Låt oss först och främst konstatera att det är en legal affär. Det handlar inte om smuggling eller något liknande. Tvärtom har ingen vapenaffär någonsin fått en sådan uppbäckning av det officiella Sverige.

Men saker och ting har gått snett. De otaliga dokument som KU har haft tillgång till ger följande bild.

Omkring 1980 diskuterades en stor indisk u-båtsupphandling. Ett svenskt företag – Kockums – var med och försökte få ordern. Det blev inte så. Or-

dern gick sedermera till Västtyskland. Där har det förresten också blivit en diskussion om mutor etc. i sammanhanget.

Vad vi därefter fick reda på är att personer som stod familjen Gandhi nära, särskilt den framlidne sonen Sanjay Gandhi, icke att förväxla med Rajiv Gandhi, kontaktade officiella svenska representanter som sade att vi svenskar inte skulle vara alltför ledsna. Det skulle komma fler möjligheter för Sverige att sälja vapen, om vissa förhållningsorder vidtogs.

Intresse fanns naturligtvis i Sverige, och kontakter togs från bl.a. Bofors sida med dåvarande statsministern Olof Palme. Något år senare finner vi ett brev från Olof Palme till Indira Gandhi, som då var premiärminister, där han offererar en lång rad svenska vapen, alltså långt ifrån bara haubitsar från Bofors.

Men Bofors är på alerten och använder alla sina kontakter med bl.a. Rajiv Gandhi, som hade efterträtt sin mor som premiärminister. Detta sker bl.a. i samband med en nedrustningskonferens i New Dehli och ett FN-möte i New York.

Men Sverige är ingalunda ensamt om att försöka få denna order. Det står alltmer klart att det avgörande beslutet skall fattas av Rajiv Gandhi och inte av de militära myndigheterna. Telegramströmmen talar om största möjliga tystnad, att agenter skall bytas ut och att verkligt känsliga frågor skall diskuteras med bara en mycket begränsad krets.

På svensk sida är det hos dåvarande statssekreteraren Carl-Johan Åberg som alla trådar löper samman. Han har det bekymmersamt. Den indiska armén vill ha franska vapen, och de svenska är dessutom 20 % dyrare. Dessutom har Sverige problem med kreditvillkoren. Sverige ligger sämre till i detta avseende.

Olof Palme spelar en helt avgörande roll. Han åtar sig att meddela Bofors att de gamla agenterna skall bort, att mellanhänder skall försvinna och att Bofors skall sänka priset. Han lovar också stora subventioner på kreditsidan, vilka kan beräknas till ca 800 milj.kr. vid affärens uppgörande.

Men den svenska regeringen vill ha gentjänster av Bofors. Regeringen har intresse av pengar till Bergslagen. Aktiviteter i detta avseende har misslyckats. Samtal börjar föras med Bofors om en donation. Dessa samtal förs innan regeringen har gett sitt bud, det avgörande för att få ordern, när det gäller kreditfrågan. Bofors ger med sig. En Boforsdirektör har sagt: Visst blev vi tvingade till donationen, men det kommer naturligtvis att stå något helt annat i tidningarna.

50 milj.kr. blir kostnaden i detta sammanhang för Bofors. Att bli tvingad till donationer är egentligen inte något nytt. För några år sedan tvingades bankerna till en mycket stor donation till universiteten för att slippa höjd vinstskatt. Metoden är förresten uråldrig och praktiseras fortfarande av vissa länder och i vissa speciella kretsar.

Fru talman! Det råder inte något större tvivel om vad som har hänt i de olika turerna i Boforsaffären. Men det är oviljan från socialdemokratisk sida att medge fakta, att inte ta sitt ansvar och att skylla allt på Bofors som upprör mig. Visst är det bra att rättvisa skipas och att skyldiga inom Bofors får sitt straff. Men när drabbades någonsin någon socialdemokratisk politiker, stats-

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

råd eller annan, i alla dessa vapenaffärer, även om de direkt har vilselett riksdag och allmänhet? Där har ansvar inte utkrävts.

I Indien uppstod en omfattande debatt om vart de 319 milj. kr. som Bofors hade betalat ut i avvecklingskostnader hade gått. Man misstänkte – vilket inte kan anses uteslutet – att pengarna hade gått till de indiska politiker som hade medverkat till att Bofors och inte fransmännen fick ordern. Att saken inte kan anses vara otrolig bevisas ju av att den svenske utrikesministern Sten Andersson från USA tog kontakt med Boforschefen. Boforschefen tvingades möta Sten Andersson på Arlanda. Där frågade Sten Andersson genast: Har partiet fått pengar?

Att Sten Andersson försökte tala bort detta när han kom till KU och menade att det bara handlade om en skämtsam fråga kan vi lämna därhän. I sådana fall är Sten Andersson helt enkelt inte trovärdig.

Man kan diskutera om det var lämpligt av den svenska regeringen att låta riksrevisionsverket göra en rapport av det slag som skedde. Regeringen borde kanske ha hänvisat till vanliga svenska rättsinstanser. Men nu gjordes det en rapport. Indierna begärde att få ta del av den. De fick faktiskt en del, den del som inte gjorde dem klokare.

Den svenska regeringen hänvisade till sekretesskäl som motiv för att inte lämna ut handlingen. KUs granskning har visat – och där är vi överens – att sekretesslagen inte lägger något hinder i vägen.

KUs majoritet har inte föreslagit att rapporten skall offentliggöras, just för att undvika att skapa prejudikat, trots att rapporten redan blivit offentlig via massmedia. Men KU har sagt att man via diplomatiska kanaler skulle ha låtit den indiska regeringen få del av den. Och jag förutsätter att detta skulle ha kunnat ordnas på ett för båda parter tillfredsställande sätt.

Fru talman! Efter det att utskottet hade avslutat sin granskning har det från regeringens och regeringskansliets sida återopats att det föreligger en partiledaröverenskommelse från den 4 juni 1987 om att RRV-rapporten inte borde ha lämnats ut. Det har också sagts att det i detta sammanhang har lämnats information av vikt.

Uppenbarligen anser man från regeringens sida att sådana partiledaröverenskommelser skall tillmätas betydelse – och såvitt jag förstår – påverka utgången av KUs granskning, annars skulle man ju inte återropa dem. Varför kommer regeringen då springande? Och varför utfärdar Anita Gradin pressmeddelanden om den här partiledaröverläggningen? Man må ha vilken uppfattning man vill om s.k. partiledaröverläggningar. Men om, jag säger om, de förekommer och om de skall tillmätas något värde vid utskottets granskning, så måste utskottet känna till dem. Och då skall de redovisas för utskottet – vilka som deltog, vilka ämnen som avhandlades, vilka s.k. beslut som fattades, vilket underlag som delgavs partiledarna och hur besluten protokollfördes.

Detta tycker jag att KU skall granska. Jag tycker även att det finns anledning för KUs ordförande att redovisa vilken information han har fått, bl.a. om det är riktigt att han en kvart innan det slutgiltiga justeringssammanträdet började fick minnesanteckningar från statsrådsberedningen, från statssekreterare Kjell Larsson, som icke redovisades för utskottet och som icke har diarieförts och som jag i så fall inte vet var de finns. Dessa anteckningar

skulle jag gärna velat ha fått ta del av innan utskottet fattade något beslut i ärendet.

Jag tycker att KU skall granska detta innan utskottet slutgiltigt tar ställning när det gäller RRV-rapporten och de frågor som är förbundna med den. I det aktuella fallet, nämligen RRV-rapportens öde, finns det anledning att undersöka huruvida den partiledaröverläggning som har åberopats kan påverka utskottets ståndpunkter.

Fru talman! Jag föreslår därför – för att vi skall gå till botten med detta och få fram de papper som uppenbarligen finns men som vi inte har fått ta del av – att avsnittet 9.7 Indienordern återremitteras till utskottet för förnyad behandling. Om detta yrkande vinner bifall tänker jag föreslå att de statsråd och partiledare som var närvarande vid överläggningen kallas till utfrågningar i konstitutionsutskottet. Vidare föreslår jag att de handlingar som kan finnas med anknytning till denna partiledaröverläggning, ställs till utskottets förfogande. Jag tänker då bl.a. på de anteckningar som jag inte vet om Olle Svensson har men som uppenbarligen finns i statsrådsberedningen.

Det är alltså ett återremissyrkande som är kopplat till att vi verkligen gör denna granskning innan vi fattar ett slutgiltigt beslut. Bara en formell remiss fram och tillbaka är det självfallet ingen som helst mening med. Skulle återremissyrkandet inte vinna kammarens bifall, kommer den moderata riksdagsgruppen att rösta för den skrivning som finns hos utskottsmajoriteten vad gäller Indienordern, med undantag av avsnittet 9. 7. 2. Bergslagsfonden, där det finns en reservation från några partier, nämligen nr 4.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottsskrivningen, med undantag av den del som täcks av reservation 4 för den händelse återremissyrkandet inte skulle vinna kammarens bifall.

Anf. 26 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Det är nu fyra år sedan jag för första gången deltog i konstitutionsutskottets granskning av vapenexporten. Det har hänt en hel del sedan dess. Först och främst har det uppdagats ytterligare affärer under åren.

Våren 1986, alltså då jag för första gången deltog, gällde det främst enorma leveranser av krigsmateriel till Singapore och s. k. kompletterande leveranser till Indonesien. Då var det Mats Hellström som livligt försvarade Singapores behov av att försvara sig och framhöll att skjutövningarna där krävde så våldsamt mycket mer ammunition än de svenska. T.o.m. ÖBs expert kunde försvara Singapores behov av krigsmateriel. Sedan dess har det ju blivit klarlagt att mycket av den svenska krigsmaterielen exporterades vidare till "förbjudna" länder.

När jag började granskningsarbetet tyckte jag att det var väldigt svårt att få fram uppgifter om vapenexporten. Vi som ledamöter skulle veta vilka handlingar som fanns på UD och exakt kunna begära fram dem. Det var inte så lätt att veta vad det fanns för material. Svenska freds- och skiljedomsföreningen hade tillgång till en del uppgifter och försåg både polis, allmänhet och utskott med information.

Sedan dess har det som sagt hänt en hel del på detta område. Flera journalister har ambitiöst undersökt dessa affärer och bidragit till att vi har fått fram information. Inte minst har åklagare och polis gjort genomgripande ut-

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

redningar som vi har fått ta del av i konstitutionsutskottet, som på detta sätt har fått helt andra möjligheter att granska vapenexporten.

Problemet är dock att vi har olika roller. Konstitutionsutskottet skall granska regeringen och dess handlande, medan domstolarnas sak är att undersöka huruvida det har varit illegal export. De skall inte ta ställning till politiska bedömningar. Det gör det litet komplicerat för vår del. En del åtal har lagts ned på grund av att det har saknats bevis för att brott har begåtts. Om regeringskansliet har känt till att man har vidareexporterat vapen, är det inte längre brottsligt. Däremot strider det mot de riktlinjer som riksdagen beslutat om och ställt sig bakom. På dessa grunder har vissa Boforsdirektörer blivit frikända, t.ex. när det gäller krutmålet i Karlskoga.

I vår granskning i år har vi alltså tagit del av en hel del material från åklagarna vad gäller Boforsaffärer. FFV-affärerna är föremål för förundersökning och eventuell rättegång. Därför har vi skjutit upp behandlingen av dessa ärenden. Jag har själv anmält att vi skall granska FFV-affärerna, men vi behandlar inte dessa i årets granskning. Däremot har vi genom åklagare fått kännedom om ytterligare vapenaffärer som bekräftar det jag tidigare sagt i konstitutionsutskottet, nämligen att man har varit alltför godtrogen. I vissa fall har det framkommit att det har funnits information och att även en krigsmaterielinspektör har godkänt att man har vidareexporterat till ett otillåtet land via Singapore.

En av de affärer som dykt upp i årets granskning gäller Argentina. Argentina har fått köpa svensk luftvärnsammunition och svenska robotar, trots att det var förbjudet att exportera till Argentina. Man begärde först att få exportera direkt, men fick nej. Något år senare kom man tillbaka och begärde att få exportera exakt samma ammunition och samma antal robotar till Singapore. Regeringen borde ha insett att det skulle exporteras vidare till Argentina. KMI noterade att "helt nytt tillstånd bör begäras ev. via annat land". Man var alltså från KMIs sida medveten om att Ardbo hade lovat Argentina att exportera luftvärnsammunition. Den här affären bekräftar det mönster som finns i branschen – både KMI och vapenförsäljarna tycks ha varit medvetna om vilka speciella spelregler som funnits.

Ett annat exempel är Malaysia, som jag inte tänker gå närmare in på.

Sätten att leverera vapen till förbjudna länder har varierat. Ett sätt har alltså varit att vidareexportera. Ett annat har varit att man har satt ihop ammunition från komponenter. Hopsättningen har skett t.ex. i Singapore, och sedan har man kunnat exportera det vidare. Ett tredje sätt har varit att man har monterat ner krigsmaterielen i olika beståndsdelar. På det viset har man fått tillstånd att exportera dessa som civila produkter. Detta förfaringssätt har diskuterats ganska öppet, även tillsammans med företrädare för regeringskansliet. Det visar på hur benägen man är att kringgå riktlinjerna för att kunna exportera krigsmateriel. Jag tycker att det här är ett osunt förhållningssätt. Vi har ju restriktiva riktlinjer, och de skall följas. Ett av de tydligaste exemplen är den s.k. Marconiaffären. Det är ett exempel på att regeringskansliet har accepterat den här formen av reexport.

År 1975 ville Grekland köpa viss krigsmateriel för modernisering av försvaret i Pireus utanför Aten. I en Aide Memoire från London konstaterades att man "förstått att Bofors inte hade tillstånd att sälja materiel till Grek-

land". Man undrade då om man i stället kunde exportera till Marconi med regeringen som sub-contractor. Eftersom Bofors bara fick sälja till regeringen, måste den engelska regeringen dras in i affären. Man behövde alltså inte alls befatta sig med materielen, men på papperet skulle det gå till på det viset. Man ville veta om detta var en acceptabel metod för den svenska regeringen. Dåvarande handelsminister Kjell-Olof Feldt sade ja till den formen av export. Kabinettssekreteraren svarade att ministern beslutat att det engelska försvarsministeriet får köpa den krigsmateriel som nämnts i promemorian och "reexportera efter eget avgörande". Kan det göras tydligare? Kjell-Olof Feldt var uppenbarligen beredd att kringgå de svenska bestämmelserna. Krigsmaterielinspektören från den tiden har också i förhör sagt att "det hade varit svårare för Feldt att gå med på och sannolikt UD också, misstänker jag".

Jag begärde att vi skulle få höra Feldt i denna fråga, men tyvärr har jag av utskottet fått nej på den punkten. Jag tog upp saken redan för över ett år sedan när Kjell-Olof Feldt skulle höras av konstitutionsutskottet i Carnegieaffären. Jag bad att vi skulle få ställa frågor även om Marconiaffären. Men vi fick inte ställa frågor om vapenexport. När jag så upprepade min begäran i år, tyckte man att affären var så gammal och antik att det inte behövdes, att vi hade tillräckligt med material. Men man har ändå lovat att vi skulle kunna få ytterligare material från Kjell-Olof Feldt. Det har jag inte sett någonting av.

Utskottet har placerat denna affär under rubriken Riktlinjer, vilket enligt mitt sätt att se är helt felaktigt. Det handlar inte om riktlinjer och inte heller om huruvida det var okej att sälja till Grekland. Det handlar om huruvida man i regeringskansliet är beredd att göra den här typen av affär: att tillåta reexport via ett annat land med risk att det skall uppstå diskussion i press och andra medier. Det gällde ju export till Grekland vid den tidpunkt då Cypernkrisen var ganska akut. Då var man alltså beredd att reexportera via England. Det finns också exempel på reexport via Holland. Det handlade alltså inte om riktlinjer utan om att man ville kringgå riktlinjerna och tillåta reexport. Därför borde det här avsnittet ha hamnat på ett annat ställe i betänkandet. Jag förstår inte att vpk, centern och moderaterna försvarar det här handlings sättet. Bertil Fiskesjö antydde tidigare att vissa affärer var litet väl gamla. Men det gäller ju att se om det har funnits ett mönster i regeringskansliet och i KMI, som tillåter att det faktiskt får tillgå på det här sättet. Så här har det ju gått till under lång tid. Marconiaffären utgör ett av de få exempel där vi faktiskt har svart på vitt på att en handelsminister accepterar reexport på det här viset.

Årets granskning handlar annars i huvudsak om Indienaffären. Birgit Friggebo tog ju i sitt anförande upp vissa aspekter på affären, varför jag inte skall gå in på saken mera i detalj. Indienaffären är ett exempel på hur komplicerad en vapenaffär är i dag. Det gäller motköp, leveranssäkerhet, krediter, sysselsättning både i säljarlandet och i köparlandet liksom också mellanänder.

När det gäller frågan om huruvida den här affären står i överensstämmelse med riktlinjerna anser jag att vi i konstitutionsutskottet inte har provat frågan riktigt. Vi har inte fått underlag för att göra en bedömning, vilket jag

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

framhöll i ett särskilt yttrande redan för två år sedan, när Indienaffären var uppe. Sedan dess har vi inte fått något ytterligare material, varför våra synpunkter har utvecklats i ett särskilt yttrande. Anders Björck påstod att det rörde sig om en helt legal affär, eftersom den fick en sådan uppbackning i det svenska samhället. Det är enligt min mening litet märkligt att en affär blir legal, därför att det finns en uppbackning för den. Det är ju regeringen som skall avgöra huruvida det hela är i överensstämmelse med riktlinjerna eller ej.

Beträffande sysselsättning och krediter vill jag säga att det ju är uppenbart att regeringen krävde att Bofors skulle göra en motprestation i form av en fond för Bergslagen på 50 milj. kr. Denna sak har ju Anders Björck utvecklat, och i den här delen av hans anförande kan jag bara instämma.

När det gäller mellanhänderna anser jag att det är ganska uppenbart att regeringen med Olof Palme och Carl-Johan Åberg i spetsen påtagit sig ett särskilt ansvar för att det inte skall finnas några mellanhänder i affären. Hans Dahlgren t. ex. gjorde en nedteckning efter ett möte mellan Olof Palme och Gandhi. Där skrev Hans Dahlgren bl. a. följande: "Statsminister Palme sade att Sverige sträckt sig ganska långt – vi hade tagit bort mellanhänderna, regeringen hade rätt Bofors att sänka priset och den svenska staten hade bidragit med stöd på kreditsidan i betydande omfattning." Detta tyder enligt min mening på att den svenska regeringen kände ett ansvar för att inga mellanhänder skulle finnas. Drygt ett år senare uppstår ändå rykten om att Bofors hade vunnit ordern genom mutor. Bofors försäkrade då att inga utbetalningar gjorts "till något indiskt bolag eller indisk medborgare" för att få kontraktet. Jag tycker att den speciella formuleringen borde ha fått regeringen i både Sverige och Indien att reagera. Varför formulerar man sig på det här viset? Är det därför att Bofors har betalat till icke-indiska företag för att dessa i sin tur skall kunna betala till andra, t. ex. till Indien? Det vet vi ingenting om, men man borde ju ha frågat sig varför det formulerades just på det här viset. Några dagar efter Bofors försäkran ger regeringen riksrevisionsverket i uppdrag att göra en revisionell granskning av underlaget för Bofors rapportering till den indiska regeringen. Trodde regeringen inte på Bofors, och varför valde man att anlita RRV? Birgit Friggebo har utvecklat saken. Vi kritiserar regeringen och tycker att den borde ha insett att det skulle uppstå svårigheter då den anlidade RRV. Man har ju KMI som ett beredande organ och som ett kontrollorgan. Därför hade man en möjlighet att välja den vägen. Om man nu verkligen ville göra en revisionell granskning, kan man fråga sig varför man inte begärde att få ta del av kontona i t. ex. Schweiz. Riksbanken kunde ju inte framställa en sådan begäran på grund av den praxis som gäller för centralbanker. Om nu regeringen lät RRV undersöka saken i syfte att lugna indierna, kan man fråga sig varför man inte lät indierna ta del av hela rapporten. Som man nu presenterar den kunskap som man fått genom RRV – genom en not och den öppna delen av rapporten – kunde resultatet inte bli något annat än att indierna blev vilseledda. Även på denna punkt har vi kritiserat regeringen.

Till slut: Anders Björck sade att partiöverläggningar skall ha betydelse för konstitutionsutskottets granskning. Jag kan inte instämma i detta. Det är inte partiöverläggningar och det sätt på vilket man vid dessa har skaffat sig

information som är av betydelse, utan det är regeringens ställningstagande som vi skall granska, inte partiöverläggningar.

Anf. 27 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Under 15 år har jag deltagit i konstitutionsutskottets granskningsarbete. Vapenexporten har varit ett ständigt återkommande ärende. Frågornas karaktär har förändrats under den här tiden, och vi har fått fastare former. I början var det endast riktlinjer. Sedan har det kommit en lagstiftning som grundar sig på riktlinjerna. Dessutom har vi fått en rådgivande nämnd som skall arbeta med krigsmaterielärenden. Vi har också förbättrat det allmänna medvetandet om att man i vapenexportaffärer måste acceptera de regler som fastställts i vårt land, regler som jag tror att väldigt många ställer sig bakom, nämligen att Sverige inte skall exportera till krigförande länder. Vi skall upprätthålla en viss ordning när det gäller vapenexporten.

Här har det trots detta uppstått en mängd affärer, eftersom det i olika sammanhang har gått snett. Jag skall inte ägna mig åt de ärenden som nu börjar bli ganska gamla, ärenden som har granskats flera gånger av konstitutionsutskottet och medborgarkommissionen och som dessutom har varit föremål för rättslig prövning vid domstolar. Vissa av liken i garderoben börjar bli så gamla att det är bara benrangel kvar.

Jag skall gå över till den fråga som är den för dagen intressanta, nämligen vapenexporten till Indien. Att staten och regeringen har haft och har ett engagemang för vårt näringsliv med tanke på näringslivets möjligheter att bedriva utrikes affärer har utskottet inte kritiserat. Utskottet anser att detta är naturligt och kanske också en uppgift för regeringen. Sådant sker ständigt. När konstitutionsutskottet blir engagerat i en granskning beror det ju på att det hela på något sätt har gått snett.

Om vi går bakåt i tiden kan vi erinra oss sådana avtal och överenskommelser som träffades mellan dåvarande regeringen och Libyen. Man diskuterade allt från utbildning till kärnteknik, och Sverige skulle då bistå Libyen. Den stora frågan blev Telubaffären, som handlade om utbildning av Khadafis soldater här i Sverige. Och när det gäller utrustningen till flygplatsen i Moskva skedde ju också hanteringen på konstiga vägar. Sådant kommer alltså fram förr eller senare i KUs granskningsarbete.

När det gäller Indienordern var vi från centerpartiets sida redan i 1987/88 års granskning kritiska på vissa punkter. Vi tog framför allt upp det samarbetsavtal som slöts mellan den svenska regeringen och den indiska. Det var alltså på en hög nivå som den svenska regeringen engagerade sig. Vi ifrågasatte om man genom detta avtal på alla punkter kunde följa våra riktlinjer. Att leverera material även om landet kom i krig skulle bryta grundläggande principer för den svenska vapenexporten.

Ingen ifrågasätter alltså regeringens engagemang. Men problemet uppstår när man försöker vara både engagerad och oengagerad, när man både vill ta ansvar och inte vill ta ansvar. Om detta handlar centrala punkter i årets granskningsbetänkande.

Jag vill, fru talman, börja med frågan om mellanhänder. Det finns ingen klar definition på begreppet mellanhänder. Men när kontakterna blev intensivare mellan den indiska och den svenska regeringen, var ju avveckling av

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

mellanhänderna ett krav från indierna. Ett annat krav gällde prisfrågan. Den svenska regeringen åtog sig då – om inte i formell mening så i varje fall reellt – att medverka till att dessa mellanhänder avvecklades. Jag tror inte att någon – och framför allt inte andra länders regeringar och kontakter i utlandet – kan uppfatta det på annat sätt än så att regeringen här tog ett ansvar.

När dessa mellanhänder var avvecklade – om de nu var det – kom i varje fall ett avtal till stånd. Då uppstod nästa fråga: Hade det i samband med att man tog hem den här ordern förekommit någon form av oegentligheter? Det presenterades ju så i svenska tidningar, och från indiernas sida har också den här frågan med rätta rests.

Vilken väg skulle man då gå? Indierna vände sig naturligt nog till svenska regeringen. Det var ju med den svenska regeringen som man hade diskuterat vapenaffären, samarbetsavtalet och frågan om mellanhänderna. Regeringen beslutade då att vidta en extraordinär åtgärd – en unik åtgärd, har utrikeshandelsministern kallat den. Man uppdrog åt riksrevisionsverket att försöka skapa största möjliga klarhet om huruvida oegentligheter hade förekommit; detta finns redovisat i promemorior i betänkandet. Jag fäste mig vid ordet "oegentligheter" – det har betydelse för den reservation som vi från centern har avgivit.

Partiledarna informerades innan regeringen fattade det här beslutet. Det har visat sig att man också blivit informerad senare, men till det återkommer jag.

Från centerpartiets sida anser vi att det var fel väg när man valde riksrevisionsverket. Det framgår också av reservation 6 att indiernas framställning bottnade i uppgifter om att det hade förekommit besticknings- och mutbrott. Den rätta och naturliga vägen hade då varit att i Sverige överlämna denna framställning till rättsvårdande myndighet, till åklagarmyndigheten, för att låta utreda frågan. Nu blev det ett både–och, som enbart har bidragit till att skapa förvirring för de inblandade.

Regeringen hade inte tänkt igenom saken. Jag frågade Anita Gradin i utskottet om man hade något alternativ till att låta RRV utföra det här utredningsuppdraget, om partiledarna vid informationen hade sagt nej, eller bedömt att detta hade varit en olämplig åtgärd. Hon svarade att det var en hypotetisk fråga. Det är i och för sig anmärkningsvärt. Det som vi betraktar som det naturliga, nämligen att gå den rättsliga vägen, betraktade regeringen då som hypotetiskt – om vi vill hårdra. Man har kanske inte sett det så, men vi bedömer det i varje fall så att regeringen inte har tänkt igenom den här frågan.

Vi kommer nu, fru talman, till nästa avsnitt i den här affären, nämligen det som gäller sekretessen. Regeringen har haft överläggningar med riksbanken, med riksrevisionsverket och med partiledarna. I dessa diskussioner har hela tiden frågan hur man bevarar sekretessen varit med. Vad har då det för betydelse? Jo, det har den betydelsen att om det accepteras att man i förväg bestämmer sig för en viss hantering av sekretessfrågan, då har man satt vår sekretesslag ur spel. Och en av KUs granskningsuppgifter är ju ändå att se till att regeringen följer den lagstiftning som gäller. Regeringen skall göra en självständig prövning av sekretessgrunderna. Varje myndighet har ju också denna skyldighet. I och med att riksbanken, som gavs löfte om bibe-

hållen sekretess, hade överlämnat sitt material till riksrevisionsverket, så var det riksrevisionsverkets sak att göra denna prövning av sekretessfrågorna.

Hade man gått den väg som centerpartiet och folkpartiet anser vara den naturliga, nämligen att låta rättsvärdande myndigheter få uppdraget, så hade sekretessfrågan kommit i en annan dager. Man hade i förundersökningssammanhanget fått ut materialet. Hade det inte funnits några misstankar om brott, så hade ju detta inte publicerats. Hade det förekommit brott, så skulle det ju beivras, och saken hade då kommit till domstol på vanligt sätt.

Nu har frågan vem som egentligen bestämmer inom moderata samlingspartiet när det gäller det här sekretessärendet kommit att tillmätas den avgörande betydelsen i dag. Det påminner mig om när en av mina pojkar en gång frågade vem som bestämmer. Jag utvecklade då detta med riksdag, landsting och kommuner. Då tittade han på mig och sade: "Vem är det som *egentligen* bestämmer?" I dag kan vi konstatera att det är Carl Bildt som bestämmer hur den här frågan skall hanteras för moderaternas del. Låt mig då säga att vi från centerpartiets sida har det underlag som vi behöver för att göra vår bedömning, och vi ändrar oss inte i sak utan anser att frågan kan prövas i dag.

Vi har alltså prövat sekretessfrågan och sagt att det ur laglig synpunkt inte finns någonting som hindrar regeringen från att lämna ut material. Vi har inte sagt att det materialet behöver offentliggöras i Sverige. Men man kan gå Indien till mötes på det sätt som indierna säkerligen har väntat sig av den svenska regeringen – och lämna ut detta material.

Jag noterar också att man i den socialdemokratiska reservationen diskuterar frågan om sekretessgrunderna. Socialdemokraterna säger att man i ärenden av detta slag gör en självständig bedömning av frågan om sekretessen och att man kan komma till den ena eller andra uppfattningen.

Vi har här i riksdagen att göra en bedömning i sekretessfrågan, och vi i centern menar att denna bedömning kan göras nu. Om vi inte avgör denna fråga nu, väcker det nämligen nya frågor när det gäller sekretessen. Regeringen kan ju inte tillsammans med partiledarna fatta några beslut, utan regeringen måste självständigt fatta besluten. Om man emellertid har träffat en överenskommelse som innebär att man har formulerat beslut som tar över viktiga sekretessbestämmelser, är ju detta, som jag tidigare sade, också ett sätt att kringgå sekretesslagen.

Vi kan inte granska partiledarna, men vi kan däremot granska regeringens åtgärder efter överläggningen, och vi har ju facit i fråga om detta. Regeringens åtgärd efter den överläggning som skedde med partiledarna var att inte ge indierna hela rapporten utan bara presentera en del av den.

Fru talman! Jag yrkar därmed bifall till hemställan i betänkandet i denna del.

Det finns ytterligare en centerreservation, och den tar upp Ringbergs förfrågan till utrikesdepartementet. Hela utskottet har sagt att det hade varit naturligt att svaret hade kommit från utrikesdepartementet, till vilket Ringberg ursprungligen vände sig. Nu kom svaret att lämnas av justitieministern, som är högsta ansvarig för åklagarväsendet.

Vi säger dessutom i centerreservationen att regeringen borde ha biträtt Ringberg i hans önskemål att komma i kontakt med indierna. Nu kom frågan

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

att helt enkelt dö ut i utrikesdepartementet. Ringberg vidhöll sitt ställningstagande, att han ville ha en kontakt med Indien. Regeringen menade att detta var olämpligt men bidrog inte på något sätt till att skaffa nya kontakter eller tala om hur man ansåg att Ringberg i stället borde gå till väga för att bringa klarhet i frågan om pengarna från Bofors.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 6 och 9 och avslag på återremissyrkandet samt i denna del i övrigt bifall till majoritetens utlåtandet.

Anf. 28 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Anders Björck började med en liten allmän betraktelse över vapenexporten och varför moderaterna tycker att det är bra att vi har vapenexport från Sverige. Jag kan börja med en liknande liten allmän betraktelse och tala om varför vpk är ett av de två partier här i riksdagen som bestämt säger nej till all svensk vapenexport.

Jag vet att de partier som är för en svensk vapenexport brukar motivera sitt ställningstagande med att en sådan behövs för att det svenska försvaret skall få mindre kostnader, att den behövs för sysselsättningen och att det dessutom är bra att Sverige, som ett neutralt land, säljer vapen, så att de länder som köper inte behöver binda upp sig till några stormakter som är indragna i militära allianser eller pakter.

Samtliga tre påståenden är felaktiga, falska och förljugna. Det finns inget samband mellan svensk vapenexport och beställningar från det svenska militära försvaret vad gäller försvarsindustrin. Det handlar inte om sysselsättningen. All civil produktion och sysselsättning ger fler arbeten, det är bevisat ekonomiskt och vetenskapligt i samtliga länder. Det är inte heller så att de länder som köper vapen från Sverige köper enbart svenska vapen. Vi har en omfattande samproduktion med andra länder. Att köpa vapen från Sverige ger inte längre en garanterad neutralitet och alliansfrihet.

Det enda skälet till att vi har en svensk vapenexport är naturligtvis att vi har en ganska stor svensk vapenindustri. Denna är intresserad av att sälja sina vapen på marknaden för att tjäna pengar. Så enkelt är det.

Det finns ett antal politiska partier som menar att detta rent moraliskt och etiskt inte är bra. Sverige är ju en fredsälskande nation, och vi skall bidra till fred och avspänning i världen. Det rimmar illa med att vi är en sådan stor vapenexportör, och det ger, precis som Anders Björck sade, upphov till moraliska och politiska problem. Många, inte minst bland socialdemokraterna, känner sig kluvna och delade i denna fråga.

Det finns en stor folklig opinion som är representerad bitvis i samtliga partier. Den är naturligtvis starkt representerad i de partier som helt tar avstånd från denna hantering, men den är även starkt representerad inom socialdemokratin. Det är fråga om en stor opinion, som formerar sig i freds rörelser men också deltar i politiska partier och som vill ha ett stopp för svensk vapenexport.

Socialdemokraterna försöker tygla representanter för denna stora opinion inom det egna partiet genom att driva kravet på en mycket restriktiv svensk hållning när det gäller vapenexport. Man säger att det är förbjudet, och sedan gör man en massa undantag. Frågan blir då: Hur löser vi alla dessa svåra

gränsdragningsproblem? Vad gör vi när undantagen inte räcker till? Jo, vi myglar, vi luras, vi hemligstämplar. Precis så har det gått till.

Jag har efter många år i fredsrorelsen under de senaste två åren haft möjlighet att granska de hemliga dokumenten kring dessa frågor, eftersom jag är suppleant i konstitutionsutskottet. Det har om något bekräftat de farhågor jag hade om hur hela denna hantering med vapenexporten går till. Det är fråga om buntar av papper där det står "Bäste broder". Det handlar inte om någonting annat än hur vi skall kunna sälja så mycket vapen som möjligt och under sådana former att ingen kommer på oss.

Representanter från framför allt de borgerliga partierna men även från socialdemokraterna säger att allt är bra och att en politisk majoritet stödjer den lagstiftning vi har i dag. Ibland går det emellertid snett, och då beklagar man detta. Jag tror att både Anders Björck och centerns företrädare talade om att det ibland går snett.

Man lägger då pannan i djupa veck och frågar: Vad är det som går snett? Jo, det är vid tillfällen då sådana saker som inte skulle komma fram i offentligheten ändå kommer fram. Det är när fredsrorelsen börjar anmäla vapenindustrin för illegal export. Det är när en rad vapenaffärer plötsligt börjar nystas upp och t.ex. KU börjar granska detta och utfrågningar börjar komma till stånd. Då visar det sig att det visst har gått snett. Men det är inte det faktum att man har begått olagligheter och oegentligheter som är det som har gått snett, utan det är först när offentlighetens ljus sätts på dessa affärer som man säger att det har gått snett. Så länge ingen känner till det, går det alltså inte snett. Då kan vi fortsätta att sälja vapnen.

Det är enligt min mening mycket bra att denna granskning har kommit till stånd. Jag tror att det finns väldigt mycket mer att rota i. Vi menar från vpk:s sida att utskottet kunde ha varit mycket kraftigare i sin kritik på flera punkter.

Jag tänkte beröra en del av de reservationer som vpk står bakom innan jag slutgiltigt går in i en diskussion med Anders Björck om varför det inte nu skall bli någon prickning av den här affären.

Tillsammans med miljöpartiet står vi i vpk bakom reservation nr 1 till betänkandet, vilken tar upp vidareexportaffärer. Majoriteten i utskottet har i detta sammanhang uttalat: Sammanfattningsvis vill utskottet framhålla att den nu genomförda granskningen gett ytterligare belägg för de kritiska uttalanden som tidigare framförts från utskottets och medborgarkommissionens sida. Vi reser vanter menar att detta är en för svag skrivning.

Vi vill ha en starkare skrivning, vilket främst motiveras av de promemorior som upprättades av tidigare krigsmaterielinspektör Bengt Rosenius. Ännu viktigare är en SÄPO-promemoria, som visar att såväl SÄPO som försvarets materielverk och KMI senast i mars 1981 visste att robot 70 hade exporterats via Singapore till Dubai och Bahrein. Trots detta har man alltså tigit om affären under fem års tids polisutredning. Vi menar att KMI i detta fall utgör en del av regeringskansliet, och samtliga statsråd som under denna period har varit inblandade bär alltså ett ansvar för det som har hänt.

Sedan till frågan om Marconi-affären, som Ingela Mårtensson tog upp. Hon undrade varför vpk inte stödjer reservationen om detta, och jag skall lugna henne genom att säga att vi stödjer den. Det är ett förbiseende att vi

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

inte har stött den i utskottsbehandlingen. Vpk är det parti som allra tidigast tog upp denna affär till granskning. Vi menar att det inte handlar om ifall Indien är ett lämpligt land eller inte, utan det handlar om principfrågan. Skall regeringen, som man gjorde via handelsminister Kjell-Olof Feldt, säga ja till detta sätt att sälja till ett tillåtet land fast man är medveten om att exporten sedan skall gå vidare till ett otillåtet land? Det är själva principfrågan som är det viktiga, och det är detta som reservationen handlar om. I den riktas kraftig kritik, och det tycker vi är helt berättigat.

Sedan till reservationen nr 3 som handlar om samarbetsavtal. Vi menar att man i och med Indienaffären knäsatte en ny princip, nämligen att man i samarbetsavtal skall garantera de länder som inte befinner sig i krig vid just det tillfälle då de vill köpa vapen från Sverige, och då rätteligen borde vara ett s.k. godkänt land, en fortsatt leverans. Man försäkrar i samarbetsavtal det landet att vapenleveranser kommer att fortsätta i det oändliga, även om detta land råkar in i väpnade konflikter. Jag är medveten om att detta är en typ av samarbetsavtal som tyvärr kommer att sprida sig till alla vapenaffärer framöver. Den princip som tillämpas i dessa avtal strider mot de riktlinjer som den svenska vapenexporten bör hålla sig till. Detta är alltså vad reservation nr 3 handlar om.

Sedan till socialdemokraternas egen reservation, nämligen reservation nr 7. Den berör frågan om huruvida man skall lämna ut RRV-rapporten eller inte. Det är intressant att titta på hur socialdemokraterna motiverar sitt ställningstagande, och det kommer att bli ännu intressantare att höra motive- ringen från utskottsrepresentanten.

När det gäller frågan om RRV-rapporten har vi att se tillbaka på en situa- tion där den indiska regeringen som kund begärde en utredning. Kravet till- godosågs, men det viktigaste, innehållet, hemlighölls. Däremot fick både Bofors och Nobel Industrier Sverige AB läsa och skriva av den hemliga rap- porten. Det motiverade regeringen med att de var part i målet.

Enligt de regler som finns kan man också säga att Indien i det här fallet i högsta grad är part i målet. Indien borde också ha fått tillgång till de hemlig- stämplade delarna. Det fick man alltså inte. Det innebär att de delar av ut- redningen som den indiska regeringen var ute efter när den gjorde den här beställningen, de fick den inte ta del av. Nu har man i alla fall fått ta del av materialet i och med att det har kommit fram. Det har sipprat ut, jag vet inte på vilka vägar, men ibland är det bra att saker och ting kommer fram i ljuset.

Man känner i Indien till den här rapporten, och när det gäller de personer som den svenska regeringen lovade inte skulle förekomma som mellanhän- der, vet man att just en sådan person förekom i sammanhanget. Dessa delar av utredningen vill regeringen inte lämna ut.

Det pågår nu en polisutredning i Indien. Man vet om att dessa papper finns och man behöver dem i original för att kunna hävda sin rätt i den på- gående processen.

Ända tills i går fanns det i KU en betryggande majoritet för att lämna ut materialet, en majoritet som nu har försvunnit. Det innebär att moderaterna inte är villiga att underlätta den rättsliga processen i Indien, och tydligen är inte någon socialdemokrat heller villig att göra detta. Men det har stått klart sedan ganska länge.

Men åtminstone Anita Gradin har sagt, att om en majoritet i riksdagen röstar för att regeringen har gjort ett fel i den här delen, är regeringen villig att lämna ut rapporten. Det skulle innebära att man äntligen får slut på den här processen i Indien och att man äntligen får klarhet i dessa affärer. Det är någonting som moderaterna och socialdemokraterna förvägrar både den indiska allmänheten och den svenska allmänheten att få.

Man frågar sig naturligtvis varför. Vilket är moderaternas motiv att göra på det här sättet? Jag är alldeles övertygad om att socialdemokraternas motiv är att man vill bibehålla intressegemenskapen och förtroendet mellan vapenindustrin och det socialdemokratiska partiet. Det är ett mycket förtroendefullt och gott samarbete som har resulterat i stora orderingångar för den svenska vapenindustrin. Det är ingenting som man är beredd att sälja ut, har jag förstått.

Regeringen vill också vara säker på att riksbankens önskemål om sekretess skall fortsätta att gälla. Man sätter alltså vapenindustrins intresse före det berättigade intresse som finns hos den folkliga opinionen, både i Indien och i Sverige, om att denna vapenbyk äntligen skall tvättas offentligt och ordentligt.

Moderaterna brukar ge sken av, eller vill åtminstone ge sken av, att de värnar rättssamhället och att de är mycket högtstående moraliskt sett. De är minsann inte de som ljuger, utan här skall alla papper fram på bordet, och alla skall ta sitt ansvar – inte minst socialdemokratiska statsråd.

Att moderaterna i det här fallet nu väljer att kohandla med socialdemokraterna måste naturligtvis ha någon förklaring. Det är märkligt att Anders Björck säger: Eftersom partiledarna har haft en överläggning i vilken partiledarna har tyckt att detta var riktigt handlat, måste KU se på frågan igen. Detta är två saker som inte alls har med varandra att göra. En partiledaröverläggning har ingen konstitutionell tyngd över huvud taget i det svenska demokratiska systemet – åtminstone enligt vad jag vet.

Partiledaröverläggningar är en arbetsform som den socialdemokratiska regeringen om inte introducerat så använt mycket flitigt. Partiöverläggningar används för att binda upp de andra politiska partierna i överenskomelser i hemliga rum, så att regeringen skall slippa en demokratisk debatt om olika frågor. Det är ett arbetssätt som vi i vpk har kritiserat länge, och vi kritiserar utbredningen av det. Det kommer igen i fråga efter fråga.

När det gäller frågor som rör utrikespolitik och säkerhetspolitik, s.k. känsliga frågor, kritiserar vi förfarandet ännu mer. Då sker dessa överläggningar oftast i utrikesnämnden, och då är det inte fråga om att samtliga partiledare skall delta. Då är inte vpk och inte miljöpartiet med över huvud taget. Det fattas en mängd sådana beslut, och de tas sedan som intäkt för att det finns en gemensam svensk hållning i olika frågor. Detta är ett djupt odemokratiskt arbetssätt, och det faktum att samtliga partier inte är med är ännu mer odemokratiskt.

Det är i den här församlingen som frågorna skall diskuteras, inte i partiöverläggningar i slutna rum. Enligt vad jag förstår har konstitutionsutskottet inte någon som helst anledning att ta hänsyn till vad partiledarna har kommit överens om. Konstitutionsutskottet har i sin granskning visat på att rege-

ringen har gjort fel. Sedan spelar det ingen roll vad partiledarna har sagt. De har väl i så fall varit dåliga rådgivare åt regeringen.

Vi som tillhör de partier vilkas partiledare inte är representerade i utrikesnämnden kan möjligen med heder konstatera detta. Ni som tillhör de partier som varit representerade med en partiledare, vilka tydligen har varit dåliga rådgivare till regeringen, får väl ta ert ansvar för detta.

Skulle moderaternas partiledare stå över konstitutionen i Sverige? Man kan undra vilken uppfattning ni i moderata samlingspartiet har om vilka ni är. Är Carl Bildt Gud Fader själv, eller vem är han? Skall alla rätta sig efter honom? Vad skall ni göra i konstitutionsutskottet när dessa papper kommer tillbaka, om ni nu har kommit överens med socialdemokraterna om att det är den tågorordningen som skall gälla? Ni kan då konstatera att parterna har träffats och vad de sade. Men vad skall ni sedan göra? Sedan skall papprena tillbaka till kammaren, och vi skall på nytt trycka på voteringsknapparna.

Det finns ingenting, Anders Björck, som gör att den här frågan till sitt innehåll skulle ändras på något sätt. Därför yrkar jag naturligtvis, fru talman, avslag på yrkandet om återremiss och bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 8 samt, för säkerhets skull, till de övriga reservationer som vpk står bakom. Jag tror att föregående talare från vänsterpartiet kommunisterna glömde detta.

Anf. 29 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag lyssnade med stort intresse på detta våldsamt engagerade anförande. Jag fick reda på att det hade förekommit förbiseenden från vpk:s ledamöter i utskottet när det gällde en reservation. Varför stöder inte vpk reservation 4 från moderata samlingspartiet, folkpartiet och miljöpartiet? Det skulle vara intressant att få en förklaring till varför ni inte vill vara med och stödja den och rikta kritik inom ett avsnitt som gäller vapenexport. Eller är det möjligtvis på det sättet att det inte finns någon konsekvens i vpk:s politik? Varför är ni inte med på reservation 4?

När det gäller partiledaröverläggningar trodde jag att jag hade förklarat motiven bakom återremissyrkandet. Det har uppenbarligen inte gått fram. Det som något förvånar mig är att det är ett förfärligt skriande från vpk:s partiledare om att han inte får vara med i överläggningarna. Det är ett ständigt tjut om att vpk ställs utanför! Var finns logiken? Vill ni vara med, eller vill ni inte?

Såvitt jag kan förstår deltar vpk ofta i partiledaröverläggningar, t.ex. i skattefrågan, även om det av speciella skäl har varit litet problem att förhandla med vpk:s partiledning i de här frågorna. Får vi ett besked på den här punkten? Skall ni delta är det inga problem, och skall ni inte delta är det inga problem heller. Det är bara att stanna hemma.

Jag tycker motiven för återremissyrkandet är intressanta. För det första: Varför sade Carl Johan Åberg, Anita Gradin och Sten Andersson, som var kallade till konstitutionsutskottet, ingenting om att det hade förekommit partiledaröverläggningar? Vi frågade dem om det.

För det andra: Vilket värde skall man tillmätta sådana partiledaröverläggningar? Det tycker jag också skall granskas i utskottet.

För det tredje: Vilken information har partiledarna fått? Har de fått infor-

mation vid denna partiledaröverläggning som vi inte har fått veta om i konstitutionsutskottet?

För det fjärde: Vilken information har Olle Svensson fått från Carl Johan Åberg och från Kjell Larsson i statsrådsberedningen? Har handlingarna överlämnats till Olle Svensson? Har han i så fall diariefört dem? Varför har de i så fall inte föredragits för utskottet innan beslut fattades? Det vill jag också ha besked om.

Fru talman! Om Anita Gradin prickas eller inte – det får vi väl se. Om kammaren inte går på det moderata återremissyrkandet för att bereda frågan ytterligare, kommer den moderata riksdagsgruppen rösta för att det blir en s.k. prickning. Men det är inte mot Anita Gradin – för där har samtliga läst fel – utan mot regeringen. Det är det som betänkandet handlar om. Jag tycker att det är svårt att se att det skulle kunna gå att ge klarare besked på detta område.

Anf. 30 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Anders Björck frågar om vpk vill vara med eller inte. Vi i vpk har länge framfört att vi vill sitta med i samtliga utskott. Det har vi numera med egen kraft sett till att vi gör. Vi har länge framfört att vi vill vara med i utrikesnämnden. Vi kan inte se någon anledning till varför vpk, och inte heller miljöpartiet, skall uteslutas ur utrikesnämnden, när man har en typ av överläggningar i s.k. känsliga frågor för att nå en parlamentarisk enighet och för att kunna ge de rätta signalerna utåt. Om det är ambitionen i den församlingen, varför är då inte samtliga partier med? Jag har ställt den frågan även till utrikesminister Sten Andersson, och han har inte riktigt kunnat förklara varför. Jag tycker att det är en dålig rutin att det är så.

Partiledaröverläggningar är en arbetsform som används av den socialdemokratiska regeringen i alldeles för stor utsträckning enligt vpk:s mening. Man kallar hellre partiledare till slutna rum med slutna överläggningar och binder upp de olika partierna i olika ställningstaganden än att man för en öppen offentlig demokratisk debatt. Vi tycker att det är ett dåligt arbetssätt. Jag kan inte förstå varför moderaterna stöder detta – framför allt inte nu.

Anders Björck talar återigen om olika saker som han vill att konstitutionsutskottet skall titta på med hjälp av återremissförfarandet. Alla de saker som Anders Björck radar upp har ingenting med granskningen av regeringen att göra. Det är ointressant vilka papper som partiledarna har fått. Det är ointressant vad partiledarna har sagt, tyckt och gjort. Det intressanta är vilka beslut och ställningstaganden som den svenska regeringen har fattat i dessa frågor. Det är det som konstitutionsutskottet granskar, och det är där som konstitutionsutskottet har ansett att regeringen har gjort fel. Jag delar den uppfattningen, och jag beklagar att moderaterna inte vågar stå för det. Jag frågar mig vad ni får i utbyte av denna kohandel med socialdemokraterna. Jag är övertygad om att röstningen kommer att gå så att det blir en återremiss, och jag är övertygad om att ni har kommit överens om detta i ett litet slutet rum i förväg.

Anf. 31 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag tackar för lektionen efter att ha suttit snart 20 år i riksdagen – största delen av tiden i KU -- om vad KU skall granska. Jag har aldrig

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

sett Gudrun Schyman i KU. Nu har hon talat om att hon febrilt har läst hemliga handlingar. Men jag har sannerligen aldrig sett henne delta i utskottsarbetet.

Precis tvärtemot vad Gudrun Schyman säger har det utomordentligt stor betydelse för bedömningen av denna fråga och andra frågor vilken information som regeringen i regeringens utövning ger till partiledare och andra, vilka dokument som ställs till förfogande, om man är sanningsenlig inför KU eller inte. Vi har t.ex. kritiserat Mats Hellström för detta, med vpk:s goda minne. KU granskar s.k. administrativ praxis. Jag trodde att även en suppleant i KU hade en viss kunskap om vad det utskottet sysslar med.

Gudrun Schyman! Läs det tjocka betänkande som ligger på kammarens bord och se vilken typ av granskning vi har sysslat med. Det framgår alldeles klart att det är precis den typ av frågor som jag har nämnt och som vi sedan decennier tillbaka har granskat.

Gudrun Schyman säger vidare att det förekommer för många partiledaröverläggningar. De skall i princip inte få förekomma. Man skall gå vägen via riksdagen till utskotten osv. Ja, detta är ju en fruktansvärd kritik mot Lars Werner. Han ägnade veckor åt att förhandla med regeringen på partiledarbasis när det gällde att rädda regeringen ur knipan. Var det fel av Lars Werner att göra detta? Varför gick inte regeringen via finansutskottet och vpk? Ni är ju representerade där nu. Innebär detta att vpk:s partiordförande i fortsättningen icke kommer att delta i några partiledaröverläggningar? Det är kontentan av vad Gudrun Schyman säger. Ett ja eller nej på den frågan måste vi få efter Gudrun Schymans inlägg. Jag förstår inte heller varför hon är så livrädd för att svara på frågan varför vpk inte stöder reservation nr 4 om vapenfrågorna.

Anf. 32 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Jag kan inte ståta med att jag har suttit 20 år i riksdagen, Anders Björck. Jag vet inte om det är en fördel eller en nackdel.

Jag är suppleant i konstitutionsutskottet, och jag har faktiskt suttit vid vägen vid ett sammanträde. Men jag har huvudsakligen ägnat mig åt frågan om vapenexporten, eftersom jag är ordinarie i ett annat utskott och dessutom har en del andra frågor på mitt ansvarsområde – som det är när man är ledamot i ett litet parti.

Jag är mycket medveten om vad konstitutionsutskottet gör, inte gör och skall göra. Jag har även läst granskningsbetänkandet ganska noggrant. Men vad jag menar, Anders Björck, är att det har gjorts en ordentlig granskning. Affären har granskats. Ända fram till i förrgår var ni överens om att granskningen som är gjord är tillräcklig för att pricka regeringen. Därefter kommer Carl Bildt och säger att han tycker att detta är bra och att han har sagt det vid en partiledaröverläggning. Det kan ju inte omkullkasta hela den granskning som har gjorts tidigare och där ni har varit överens med de andra oppositionspartierna om att det var riktigt att pricka regeringen. Det faktum att partiledarna har yttrat sig i frågan kan inte ha den betydelse som Anders Björck försöker att tillskriva det. Det finns inte någon grund för det i den svenska konstitutionen mig veterligt. Det finns inget institut som heter parti-

ledaröverläggningar och som har ett visst värde i förhållande till konstitutionsutskottets granskning.

Vad det sedan gäller om Lars Werner skall fortsätta att delta i partiledaröverläggningar eller inte, förmodar jag att han kommer att fortsätta att göra det. Vad jag kritiserar, och vad vi har kritiserat från partiets sida inkl. Lars Werner, är att detta är en arbetsmetod som används alldeles för flitigt av regeringen. I de fall det är partiledaröverläggningar är det klart att vi deltar. Vi skall gärna se till att antalet minskar. Men då gäller det samtliga partier, naturligtvis inte bara vpk.

Anf. 33 PER GAHRTON (mp):

Fru talman! Vapenexportskandalerna har mer än något annat skadat Sveriges fredsrykte i världen. Därför är det bra att ett enhälligt konstitutionsutskott nu konstaterar att den genomförda granskningen har gett ytterligare belägg för de kritiska uttalanden som tidigare har framförts från utskottets och medborgarkommissionens sida. Det är också bra att KU-majoriteten har kritiserat regeringens hemlighetsmakeri med RRV-rapporten. Inte minst är det bra att ledamoten Anders Björck har agerat med stor konstitutionell nit i vapenexportärendena i allmänhet och i Indienaffären i synnerhet, trots att han är varm anhängare av svensk vapenexport. Jag tycker att man kan konstatera att Anders Björck har visat förtjänstfull förmåga att skilja mellan konstitutionellt ansvar och partinit.

Just därför är det med bestörtning man tar del av uppgifterna om att Carl Bildt nu håller på att krossa förtroendet för Anders Björcks konstitutionella heder.

Det sägs att KU inte har varit informerat om något slags partiledaruppgörelse för flera år sedan angående RRV-rapporten.

För det första är det fel. Förekomsten av denna partiledarinformation har flera gånger omnämnts i KU.

För det andra är det irrelevant. Som redan har påpekats saknar partiledaruppgörelser varje form av konstitutionell status.

I själva verket handlar det om att Carl Bildt inte vill begripa att KU är ett självständigt granskningsorgan. Sannolikt handlar det också om att Carl Bildt inte, som Anders Björck, förmår skilja på å ena sidan Sveriges nationella intresse av vapenbyktsvätt och å andra sidan vissa företags exportintressen. Vad blir nu följden om moderaterna genomför sitt planerade lustmord på Anders Björck? Jag kan inte se någon annan möjlighet än att Anders Björck måste lämna KU. Hur skall vi andra i framtiden någonsin kunna lita på att Anders Björcks ord gäller? Hur skall vi veta att Anders Björck företräder konstitutionen och inte bara är springpojke för Carl Bildts sårade partiledarprestige? Jag tycker faktiskt synd om Anders Björck.

Gudrun Schyman antydde att Carl Bildt trodde att han var Gud Fader. Jag skulle hellre vilja jämföra honom med motsatsen. Vi ser alla hur Anders Björck dignar i dag under tyngden av Carl Bildts smutsiga dolkstöt i ryggen. Jag yrkar avslag på återremissyrkandet.

I den digra lunta av material som ligger till grund för KUs arbete med vapenexportfrågorna vill jag till läsning rekommendera framför allt utskottsförhört med chefsåklagare Lars Ringberg. Ringberg förmodar bl.a. att de

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

beryktade provisionerna i Indienaffären har gått till "internationella vapen-agenter utan vars hjälp ett litet land som Sverige inte kan agera på den inter-nationella vapenmarknaden".

Alltså: Skulle Sveriges regering befinna sig i lag med de skummaste och mest hänsynslösa vapenhandlarna? Det verkar så.

Vad KU har visat är nämligen inte bara att regeringar och krigsmaterielin-spektörer i realiteten har sett genom fingrarna med en rad oegentligheter, utan KU har också visat att den svenska regeringen direkt har agerat som aktiv vapenhandlare. Det är detta Indienaffären handlar om.

Ringberg berättar:

"Sedan kom Anders Carlberg, koncernchef i Nobel, in i bilden. Han sade att han hade mycket med Palme att göra och träffade Palme ofta under den här tiden. Avslutningsvis vill jag säga att det gick som en röd tråd genom Ardbos förhör att hade man inte haft Palme så hade man inte fått kontrak-tet".

Redan den 13 oktober 1982 hölls något av de första mötena angående Bo-fors kanonorder till Indien. Närvarande var Olof Palme, statssekreterare Ulf Larsson, Boforschefen Winberg, som sedermera körde ihjäl sig, och Bofors-direktören Martin Ardbo, som sedermera dömdes för illegal vapenutförsel.

Ringberg berättar:

"Palme talade om våra aktiviteter i Indien och Pakistan".

Palme utvecklade sedan en aktivitet beträffande vapenhandeln till Indien och Pakistan, som tycks ha ökat hela tiden ända fram till mordet. Av det material som KU har haft tillgång till framgår att regeringen under 1985 och i början av 1986 varit fullständigt nedluskad av vapenexportärenden. Inte minst Olof Palme tycks ha ägnat en absurt stor del av sin tid åt vapenexport-ärenden – såväl åt att främja försäljningen som åt att försöka mildra de åtföl-jande politiska komplikationerna.

Våren 1985 började telefaxen gå varm mellan Stockholm och New Delhi om problemen med mellanhänder, provisioner och misstänkta mutpengar. Det krävdes att man skulle eliminera Win Chada, och att varken Gandhis eller Arun Singhs namn skulle nämnas i samband med olika möten.

Sommaren 1985 erbjöd Olof Palme plötsligt Pakistans premiärminister att köpa svensk teknologi.

I oktober 1985 träffades Palme och Gandhi i New York och pratade ka-nonaffärer. Gandhi hävdade att Bofors var 20 % dyrare än konkurrenterna och borde sänka priset med 220 miljoner.

Det kom nya varningar om att man borde visa stor försiktighet vid samtal med personer som inte kunde uppfattas tillhöra Gandhis allra närmaste för-troga.

Den 14 januari 1986 träffades dåvarande industriminister Thage G Peter-son och Nobelchefen Anders Carlberg. Den 15 januari fick regeringen brev av Anders Carlberg med erbjudande om den s.k. Bergslagsfonden.

Den 22 januari 1986 träffades Palme och Gandhi i New Delhi. Palme med-delade Gandhi att den svenska regeringen hade bidragit till att ta bort mel-lanhänder, sänka priset och ge kreditstöd.

Den 20 februari 1986 beslöt regeringen plötsligt att Pakistan åter skulle bli ett tillåtet vapenexportland.

Den 26 februari 1986 protesterade Irans ambassadör, och den 28 februari träffade Palme Iraks ambassadör, som förde på tal att svenska företag exporterar krigsmateriel till Iran.

Senare samma dag blev Olof Palme mördad.

I april 1987 begärde den indiska ambassaden i Stockholm hos regeringen hjälp för att kontrollera om det förekommit mutor i samband med Bofors-affären.

Bofors svarade indiska ambassaden att det inte förekommit några mutor och att Bofors inte har gjort sådana betalningar som påstås i media.

Den 29 april fick RRV sitt berömda uppdrag av regeringen.

Den 19 augusti beslöt Lars Ringberg om förundersökning angående bestickningsbrott i Indienaffären.

I början av oktober 1987 träffade Sten Andersson den indiske vice utrikesministern Natwar Singh i New York. Singh varnade då för att man snart kunde vänta uppgifter som kunde vara besvärande för Indien och Sverige.

I januari 1988 försökte Ringberg få regeringens hjälp att ställa frågor till en gästande indisk delegation. Han fick nobben av Anna-Greta Leijon. Den 25 januari lade han ner förundersökningen.

Regeringen vägrade som bekant senare att lämna ut hela RRV-rapporten till Indien.

Detta är naturligtvis bara en del av den totala bilden, men det är dock fråga om viktiga delar.

Vilka slutsatser kan man då dra av detta material? Är byken tvättad? Knappast. Men vissa konstateranden kan ändå göras.

För det första bär samtliga statsråd med ansvar för krigsmaterielexport-ärenden ett tungt ansvar för vapenaffärerna, inte minst för att krigsmaterielindustrin uppenbarligen har uppfattat det som att den påtagliga brist på respekt som man visat mot gällande bestämmelser har stått i överensstämmelse med statsmakternas underförstådda intentioner.

För det andra kan man slå fast att regeringen har uppträtt som vapenhandlare och kompanjon till vapenföretagen. Ett av de mest flagranta exemplen är Bergslagsfonden och över huvud taget hela Indienaffären.

För det tredje har regeringen gentemot Indien i realiteten tagit på sig ett medansvar för att mellanhänder inte skulle förekomma. Denna slutsats bygger både på öppet och på delvis hemligt material som KU har tagit del av.

För det fjärde har utskottsförhören klart visat att inget rättsligt hinder har förelegat för utlämnande av hela RRV-rapporten till den indiska regeringen. Från regeringen har man – bl. a. Anita Gradin här i riksdagen den 16 januari i år – ibland hävdat att det bara handlat om att följa de lagar och regler som Sveriges riksdag har beslutat om. Men detta är missvisande. Det finns inga lagar och regler som har hindrat regeringen att lämna ut hela RRV-rapporten, vilket KU genom sin granskning fastslagit på ett sätt som höjer det över allt tvivel. Det skedde en politisk bedömning och den måste regeringen ta ansvar för.

För det femte har regeringens dribblande med RRV-rapporten lett till att man på indisk sida anser sig grovt vilseledd. Att så skett framgår tydligt av det material som utskottet fått tillgång till, bl. a. en indisk rapport där det klart sägs att det efter det att man via massmedia – inte via regeringen – fått

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

tillgång till en fullständig rapport visar sig att tidigare påståenden från Bofors om att Bofors inte hade gjort några utbetalningar av provisioner var felaktiga. Detta finns dokumenterat i KUs handlingar.

Det är uppenbart att Indien har blivit vilselett, anser sig vilselett och på goda grunder kräver att få tillgång till hela rapporten. Regeringens agerande har alltså skadat förtroendet för den svenska utrikespolitiken i allmänhet och i förhållande till Indien i synnerhet.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis erinra om att Karlskoga tingsrätt frikänd de personer som har åtalats för krutsmuggling – detta ärende har ännu ej granskats – på grund av att man anser det självklart att "i vart fall krigsmaterielinspektören måste ha varit medveten om omfattningen av Nobelskruts export och om sannolikheten av att varorna av köparen försålles vidare".

Om den domen står sig i hovrätten, kommer de indicier som finns att krigsmaterielinspektionen känt till det mesta beträffande Bahrein–Dubai och mycket annat att styrkas kraftigt.

Detta måste aktualisera krigsmaterielinspektionens konstitutionella relation till regeringen. KMI är en del av regeringskansliet. Är det inte då också regeringen som har ansvar för att känna till allt som finns känt inom KMI? Är inte fallet Sten Wickbom ett prejudikatfall? Han ansågs ju böra känna till att ett visst papper angående Berglings permissioner fanns i hans departement, trots att alla begriper att det rent mänskligt var omöjligt för honom. Men konstitutionellt var Sten Wickbom skyldig att känna till allt som fanns i hans departement, och detta måste väl också gälla ansvariga statsråd i förhållande till KMI. Om KMI är skyldig, är också statsråden skyldiga.

Fru talman! Någon gång måste nog också de som tror att vapenexport är förenlig med trovärdig utrikespolitik börja dra slutsatser av alla dessa vapenaffärer. I längden kan det nog bli ganska jobbigt att försöka helt hålla isär en positiv inställning till vapenexport och en ordentlig granskning av vapenexportens negativa aspekter. Vi har ju här i kammaren ett väldigt tydligt offer för svårigheterna att hålla dessa båda bollar i luften samtidigt. Man måste väl ändå ställa sig frågor av denna typ: Är det verkligen rimligt med en ordning där regeringen uppträder som företagsledning i ett vapenexportföretag? Är det rimligt att hela regeringsarbetet präglas av vapenförsäljning? Är det rimligt att landets statsminister agerar som verkställande direktör i ett vapenexportföretag på världshandelns ljusskyggaste marknad?

Vem vet, det kanske var vapenexporterandet som kostade Olof Palme livet. Det är naturligtvis en ren hypotes, men när man har haft tillgång till denna mängd av material om regeringens och Olof Palmes djupa och aktiva inblandning i vapenexporterandets alla aspekter och detaljer är det i varje fall en hypotes, som dess värre förefaller minst lika sakligt grundad som de allehanda hugskott som slukat polisens resurser.

Anf. 34 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Mitt ärende i talarstolen är bara att rikta ett varmt tack till Per Gahrton för den ömhet, omtanke, det stöd och den support som jag fick i hans anförande. Jag förstår att det kommer från hjärtat, att det var helt och oegennyttigt och att det inte finns några som helst politiska bitankar bakom detta kraftiga understöd och den omtanken om mina fortsatta aktiviteter.

All denna värme som strömmar från Per Gahrton på miljöpartiets vägnar föranleder bara en enda fråga: Kan vi i fortsättningen efter detta utfall utgå ifrån att varje miljöpartist i kammaren röstar på precis samma sätt som miljöpartisten i konstitutionsutskottet har gjort?

Anf. 35 PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Jag förstår att det är svårt för företrädare för de gamla vanliga, traditionella, partierna att tro att det inte enbart är partinit som gör att man uttrycker viss omsorg om en ledamot från ett annat parti. Men faktum är att jag, när jag som suppleant kom in i konstitutionsutskottet, hade en bild av Anders Björck som – vilket är ju vårt gemensamma öde – inte var skapad av någon särskilt omfattande personlig kontakt, för den var i stort sett obefintlig, utan av medier. Mot bakgrund av den bilden hade jag kanske väntat mig något annat.

Vid handläggningen av de ärenden som jag har varit inblandad i, framför allt vapenexportfrågorna, är det ett faktum – om detta kommer från hjärtat, ryggmärgen eller hjärnan eller möjligen någon annanstans ifrån är jag inte anatom nog att redogöra för men det är dock ett faktum – att Anders Björck har lyckats att bedriva ett effektivt granskningsarbete och varit väl påläst när det gäller just vapenexportfrågorna, vilket är så mycket mer intressant som han representerar ett parti som är varm anhängare av att Sverige skall bedriva en omfattande vapenexport.

Mot den bakgrunden är det rent av tragiskt, för att i detta sammanhang använda ett milt ord, att se en partiledning planera och eventuellt genomföra ett så flagrant politiskt mord som det rör sig om i detta fall. Varje ledamot av denna kammare och varje människa som har sysslat med politik och förmodligen större delen av de andra också begriper att det handlar om detta när man i elfte timmen kastar in en sådan här konstruktion bara för att partiledaren känner sig litet trampad på tårna därför att han möjligtvis inte har blivit tillfrågad.

Ja, omsorgen kommer i varje fall från någon av de övre kroppsdelarna, Anders Björck, det kan jag försäkra.

Anf. 36 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Till det sistnämnda vill jag bara säga att jag också hoppas att det är de övre kroppsdelarna herr Gahrton använder när han tänker.

Nu är det emellertid på det sättet att detta ärende faktiskt inte är avgjort ännu. Vi har från moderat håll sagt – på mitt förslag, herr Gahrton – att om återremissyrkandet inte bifalles, vilket jag hoppas att det gör för annars hade jag ju inte yrkat på återremiss, följer vi självfallet den linje som vi drivit i konstitutionsutskottet. Det är vi eniga om. Men det har faktiskt framkommit nya förhållanden, som åberopats inte av Carl Bildt utan av regeringen, som har lämnat pressmeddelanden om att det har förts partiledaröverläggningar där det och det har sagts.

Varken Carl Bildt eller jag har med ett ord anknutit till detta. Carl Bildt har inte sagt någonting om att detta skulle påverka ärendet förrän regeringen hävdade att den lämnat speciell information och därigenom i sista sekund försökt påverka utskottet men av någon anledning stoppats. I det läget är

det mycket intressant att ge utskottet, innan vi och kammaren tar slutgiltig ställning, möjlighet att närmare titta på detta.

Så, Per Gahrton, ryktet om min död är betydligt överdrivet – det kan jag försäkra Per Gahrton!

Anf. 37 PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Det finns ju inget ont som inte har något gott med sig.

Jag har i och för sig personligen inget emot att Anders Björck får arbeta på heltid med att stärka Europarådet, som är en all europeisk samarbetsorganisation där hela Europa kan samarbeta i stället för detta pendlande mellan Stockholm och Strasbourg. Men jag tycker ändå att detta går till på ett sätt som generellt berör det politiska arbetets moral. Det händer naturligtvis i alla partier att det uppstår fnurror på tråden – vi har också som bekant haft sådana. Man kan sköta sådana frågor på många olika sätt för att ge klara signaler om vad som är partilinjen och vad som är en enskild ledamots egna utflykter.

Men ju fler gånger som Anders Björck i talarstolen försvarar den hopplösa saken som jag tror någon gång har passerat denna riksdags kammare får det hela dessutom en starkare karaktär av en offentlig schavottering och tortyr, där man från den moderata partiledningens sida inte nöjer sig med att köra över Anders Björck så att det stänker om det utan dessutom tvingar honom att försöka hissa upp det snöre vari han skall hänga sig själv och hålla det i luften under hela det här skådespelet.

Jag har sannerligen aldrig i mitt liv varit med om ett liknande skådespel. Och jag trodde inte att jag skulle behöva uppleva detta. Jag hoppas för det politiska arbetets skull att vi inte skall behöva, inte någon av oss, hamna i den situation där Anders Björck dess värre befinner sig nu. Jag beklagar detta.

Anf. 38 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Anders Björck sade: "Ryktet om min död är betydligt överdrivet". Det tackar vi naturligtvis för. Det finns nämligen många i mitt parti som betraktar Anders Björck som en stor tillgång i valrörelserna.

Jag tänkte emellertid närmare beröra några av de sakuppgifter som vi skall diskutera i dag. Jag vill redan från början konstatera att den svenska exporten av krigsmateriel sedan länge är en het politisk fråga. Misstankar, som också delvis bekräftats, om att svenska företag förbrutit sig mot våra regler för krigsmaterielexport har väckt mycken olust.

Vi har naturligtvis rätt att förvänta oss att seriösa svenska företag skall hålla sig inom lagens ramar och respektera de regler som riksdag och regering har lagt fast. Det finns ett starkt uttalat intresse i vårt land för att få fram sanningen om exporten av svenskt krigsmateriel till förbjudna länder, så att säga.

Tillsättandet av medborgarkommissionen och uppdraget till RRV att i samråd med KMI företa en revisionell granskning av vissa uppgifter som lämnats av Bofors är ett uttryck för detta intresse.

Konstitutionsutskottets granskning av krigsmaterielexporten har också i hög grad bidragit till ökad klarhet i dessa frågor. Denna granskning har, det

är min absoluta övertygelse, starkt bidragit till att vi under 80-talet skärpt exportreglerna och förbättrat kontrollen över de företag som exporterar krigsmateriel.

En iakttagelse värd att notera är den stora samstämmighet som, nästan undantagslöst, finns i medborgarkommissionens och KUs bedömningar. Den är verkligen värd att notera. Trots ett omfattande granskningsarbete på olika nivåer under en mycket lång period, så har ingenting framkommit som ger belägg för att någon i regeringen skulle ha varit involverad i några oegentligheter. Denna bedömning fick ökad tyngd när Stockholms tingsrätt i samband med sin prövning av vidareexport av Robot 70 via Singapore till Dubai och Bahrein kom till samma slutsats.

Detta konstaterande innebär inte att utskottet avstått från att rikta viss kritik mot regeringarna när det gäller framför allt kontrollfunktionen. Utskottet har t.ex. givit uttryck för att regeringarna på ett tidigare stadium borde ha misstänkt att allt inte stod rätt till. Man skulle ha vidtagit mer kraftfulla åtgärder i ett tidigare skede.

Redan i 1986/87 års granskningsbetänkande underströk utskottet att regeringarna inte varit tillräckligt observanta på hur KMI utövat sin verksamhet.

Denna kritiska syn har, som jag ser det, fått ny näring i årets betänkande när vi behandlat frågan om vapenexporten till Argentina via Singapore.

Dessa affärer genomfördes under slutet av 70-talet och början av 80-talet. Regeringarna hade då kommit och gått. Departementen bytte ofta chefer. Bristande kontinuitet i regeringskansliet och dåliga rutiner vid KMI kunde ha bidragit till att man var mindre observant än annars. Det fanns tydligen också, det visar vårt material, en oenighet i den borgerliga trepartiregeringen även i vapenexportfrågor. Detta kan naturligtvis också ha bidragit till viss osäkerhet.

Utskottet är enigt om att uppgifterna om export av svenska vapen till Argentina är anmärkningsvärda. Men att på grundval av det material som stått till vårt förfogande dra så långtgående slutsatser som vpk och miljöpartiet gör i reservation nr 1 är dock inte möjligt. Det är på intet sätt relevant, Per Gahrton, att hävda att brott mot våra regler för krigsmaterielexport stått i överensstämmelse med statsmakternas intentioner. Jag bestrider detta på det bestämdaste.

Med början på sidan 51 i utskottets betänkande tecknas bakgrunden till den s.k. Marconiaffären. I en gemensam reservation av folkpartiet och miljöpartiet görs gällande att den dåvarande handelsministern, Kjell-Olof Feldt, med sitt förhandsbesked avsåg att kringgå rådande exportförbud. Detta är inte sant. Reservationen är behäftad med många felaktigheter. Det förhandsbesked som handelsministern gav hösten 1975 stod uppenbarligen helt i överensstämmelse med då gällande riktlinjer.

Reservanterna hänvisar till medborgarkommissionen. Denna hade emellertid utgått från den felaktiga förutsättningen att den grekiska militärjuntan satt kvar vid makten. Men det gjorde den inte – den hade fallit drygt ett år tidigare.

Förhandsbeskedet, som inte var bindande, avsåg dessutom renodlat defensiv materiel. Beträffande sådan materiel gällde 1975 att skälen mot va-

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

penexport inte hade samma tyngd. För övrigt kan jag tillägga som ett kuriosum att affären aldrig blev av.

I reservation nr 3 kritiseras leverans- och samarbetsavtalet med Indien. Det står i strid med reglerna för vapenexport, hävdar reservanterna.

Det är verkligen en mycket märklig ståndpunkt. Denna fråga har ju faktiskt redan klarats ut av riksdagen. Det skedde när riksdagen behandlade utskottets gränskningsbetänkande 1987/88.

Riksdagen uttalade då att man delade regeringens uppfattning om Indien som mottagarland av svensk krigsmateriel. Riksdagen hade heller ingenting att invända mot de avtal som regeringen undertecknat visavi Indien i samband med Boforsordern. Det är svårt att utifrån den utgångspunkten förstå den kritik mot exportreglerna som t.ex. Per Gahrton anfört i detta sammanhang. Någon högre instans än riksdagen kan väl knappast återopas i detta sammanhang.

Som framgått av vår materialinsamling pågick inom den socialdemokratiska regeringen i mitten av 80-talet en intensiv debatt om att göra insatser i Bergslagen. Samtidigt tävlade Bofors AB om Indienordern.

Situationen var den att arbetslösheten i Bergslagen var hög, och risken var stor för att den skulle öka. En sådan utveckling kunde naturligtvis en socialdemokratisk regering stillatigande inte acceptera. Man bestämde sig för åtgärder.

Mycket talade för att Bofors AB skulle ta hem Indienordern.

I det läget var det enligt min mening naturligt att regeringen ställde krav på företaget att ta sitt ansvar i den region där det verkar. Det gjorde Bofors, och Bofors har all heder av detta. Företaget ställde frivilligt upp med 50 milj. kr. till Bergslagsfonden. Som reglerna för fonden är skrivna kan man se att det på sikt var och är en god investering för företaget. Syftet är bl.a. att höja den tekniska kompetensnivån och att stödja högre teknisk utbildning. Det är ingen hemlighet att regeringen, precis som den skall göra, aktivt stödde Bofors ansträngningar att vinna Indienordern. Att detta var viktigt rådde det fullständig enighet om i utrikesnämnden. Utskottet har inte funnit någon som helst otillbörlig koppling mellan Bofors bidrag till Bergslagsfonden och regeringens medverkan i Indienordern.

Några ord, herr talman, i mellanhandsfrågan. Reservationerna 5, 6, 7 och 8 handlar om s.k. mellanhänder. Per Gahrton lägger i reservation nr 5, som han ensam står för, ett särskilt ansvar på regeringen. Herr talman! Jag vill för Per Gahrton anföra följande.

Regeringens delaktighet i mellanhandsfrågan är ingen annan än den att man vidarebefordrat besked som man fått från den indiska regeringen och Bofors samt att man tillmötesgått den indiska regeringens önskemål om en undersökning i frågan. Ansvaret när det gäller att avveckla eventuella mellanhänder har hela tiden legat på AB Bofors. Den brevväxling som förevarit mellan Bofors och de indiska myndigheterna bekräftar detta.

I reservation nr 8 av folkpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet framhålls – vilket vi också hört framföras från denna talarstol – att man från indisk sida anser sig vilseledd. Med det menar man att det skulle vara den svenska regeringens fel. Denna ståndpunkt är mycket svår att förstå.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

För det första har KU inte prövat om någon indier har dragit fel slutsatser, och vi kommer inte heller att göra det. Regeringen har varit mycket noga med att för indierna understryka att det är RRV som står för innehållet i rapporten, inte regeringen. För det andra har Bofors, vilket framgår av vårt underlagsmateriel, på regeringens inrådan lämnat information och dokumentation direkt till de indiska myndigheterna, försvarsministeriet och den parlamentariska kommissionen. Att den svenska regeringen skulle ha vilselett indiska politiker och myndigheter saknar därför, Per Gahrton och alla andra, helt grund. Har de dragit fel slutsatser får det stå för dem själva.

Relationerna mellan Sverige och Indien förefaller alltjämt vara goda. Det finns många belägg i vårt materiel som understryker detta. Per Gahrton säger från denna talarstol att Sveriges anseende som fredsnation har skadats genom vapenexporten. Ja, hade ett sådant uttalande kommit från någon annan än Per Gahrton, hade det naturligtvis funnits anledning till oro. Jag vågar dock påstå att Sveriges rykte som fredsnation alltjämt är oanfrätt, trots de påhopp som Gahrton har gjort här i dag.

Centern och folkpartiet hävdar i en reservation att regeringen gjorde fel när den gav RRV uppdraget att göra en revisionell granskning av det underlag som AB Bofors hade överlämnat till den indiska ambassaden den 24 april 1987. Rätt eller fel kan naturligtvis alltid diskuteras. Regeringen valde den mest logiska vägen när man bestämde sig för att företa den revisionella granskningen inom ramen för tillsynen av de krigsmaterieltillverkande företagen. Regeringens eget organ för denna tillsyn är KMI. Inspektionen saknade åtminstone vid den tidpunkten den revisionella kompetens som krävdes. Regeringen lämnade därför uppdraget till RRV att genomföra granskningen i samråd med KMI.

Reservationen från centern och folkpartiet lider av ett mycket allvarligt tankefel. I hade regeringen handlat som reservanterna här föreslår, hade den inte kunnat undgå kritik.

Den kanske mest intressanta frågeställningen i dag torde vara om riksdagen skall uttala sig så, att även den av regeringen hemligstämplade delen skulle offentliggöras. Vi socialdemokrater har reserverat oss mot detta. Frågan har enligt vår mening stor principiell räckvidd. Utrikes- och affärssekretessen är mycket sträng. Också riksbanken har givit uttryck för att uppgifter som emanerade därifrån inte kunde lämnas ut utan att betydande men skulle uppstå.

Utskottsmajoriteten tycks mena, vilket är synnerligen anmärkningsvärt, att riksrevisionsverkets rapport utan någon sekretessprövning skulle överlämnas till Indiens regering. Regeringen skulle oberoende av vad sekretesslagen säger om affärssekretess och utrikessekretess till främmande makt överlämna uppgifter som kommer från riksbanken och som också berör ett privatägt krigsmaterielproducerande företag.

Jag förstär att Carl Bildt fick morgonkaffet i vrångstrupen när han upptäckte vad partivännen Anders Björck hade ställt till med. Det som kanske är märkligast i det här sammanhanget är inte att Carl Bildt omedelbart reagerade, utan det är väl att varken Olof Johansson eller Bengt Westerberg har reagerat på samma sätt som Carl Bildt. Det är knappt att man tror vad man

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

ser när man läser den majoritetsskrivning som socialdemokraterna har reserverat sig emot.

Nu har emellertid, kanske alltför sent, Anders Björck fått kalla fötter och begär återremiss, men först sedan husse, Carl Bildt, upptäckt hans stora misstag. Anders Björck har än en gång slagit knut på sig själv i sin iver att få ge en socialdemokratisk regering en tjuvspark. Då går, som Per Gahrton var inne på, partinitet före sakens saklighet. Denna gång föll Anders Björck på eget grepp. Dra för en gångs skull lärdom av de egna misstagen, Anders Björck! Bli i framtiden inte lurad genom att gå i Gahrtons ledband i dessa frågor!

Jag har med stort intresse lyssnat på det inbördeskrig som utbrutit bland dem som står för majoritetsskrivningen. Jag kan förstå att en del känner sig lurade av och besvikna på Anders Björck. Sakligt sett vore det naturligtvis bra, om man hade kunnat ta sitt förnuft till fånga i denna fråga och insett att den enda riktiga ståndpunkten i detta sammanhang är den som återges i den reservation som socialdemokraterna står för.

Anders Björck har enligt mitt sätt att se saken, i sin föredragning här inte gett de starka motiv som behövs för att kräva en återremiss. Låt mig fråga Anders Björck om han nekar till uppgiften att han, innan vi hade att justera föreliggande betänkande, kände till Carl Bildts uppfattning i sammanhanget. Såvitt jag förstår har Anders Björck, innan vi justerade betänkandet, haft klart för sig vilken ståndpunkt Carl Bildt intagit i frågan. Att åberopa en information som Carl Bildt har fått, men som Anders Björck inte har fått, som skäl för återremiss är inte ett särskilt starkt skäl. Jag tycker att Anders Björck skall vidareutveckla de motiv som ligger bakom återremissyrkandet.

Det finns fler än jag bland dem som står för majoritetsskrivningen som ställer sig lika skeptiska som jag till detta återremissyrkande. Det finns verkligen anledning för Anders Björck att motivera sitt ställningstagande.

Carl Bildt har i pressen sagt att han stöder den socialdemokratiska uppfattningen om att denna rapport inte bör lämnas ut. Var står egentligen Anders Björck? Är det så dåliga kontakter mellan honom och hans partiledare att de inte kan prata om sådana här saker? I stället kräver Anders Björck återremiss i ett mycket sent skede efter en lång utredning i konstitutionsutskottet. Det är rimligt att Anders Björck ger väsentligt starkare motiv för sitt återremissyrkande än det han hittills har presterat.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 39 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Den 26 april slutjusterade de facto utskottet sitt betänkande om bl. a. vapenaffärerna. Ingenting nämndes om några partiledaröverläggningar eller liknande. En vecka senare, dagen före det absolut sista sammanträdet, försökte Carl Johan Åberg och statsrådsberedningens Kjell Larsson, komma i kontakt med utskottet för att utöva påverkan. De når inte mig utan utskottets kansli. Jag får ett besked dagen innan vi skall sända i väg betänkandet och hålla presskonferens om att de har synpunkter i ärendet. Uppenbarligen hade det förekommit diskussioner om saken. Jag undrar varför

denna information inte fördes fram till utskottet. När vi sammanträdde torsdagen den 3 maj tog inte ordföranden, eller övriga som hade talat med personerna ifråga, upp saken. Jag hade ju inte talat med dem.

Det lär ha överlämnats handlingar till utskottet om detta. Var finns de? Har de diarieförts och vad innehåller de? Varför har inte Anita Gradin, Sten Andersson eller Carl Johan Åberg nämnt saken inför utskottet? Varför försökte man via biltelefoner och ombud kvällen före, när beslutet efter vote-ring redan hade fattats, lämna information till utskottets kansli? Det tycker jag är oerhört intressant att få belyst innan vi fattar beslut i dag.

Det finns också annat som är märkligt. Jag är i och för sig smickrad över all uppmärksamhet som består i kritik mot min ringa person. Jag har medverkat till ett majoritetsyttrande och meddelat att jag vill att ärendet skall återremitteras. Om inte det beviljas – det ligger i händerna på Kurt Ove Johansson och hans partivänner – då står vi självfallet fast vid den ståndpunkt som ledamöterna i utskottet har intagit. Beslutet därom är enhälligt i vår riksdagsgrupp.

Varför riktar inte Per Gahrton och andra in sin kritik mot socialdemokraterna, som står för hemligstämpel inte bara här utan också i andra sammanhang? Det är kanske inte lika roligt och effektfullt, men det vore faktiskt betydligt sakligare.

Anf. 40 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! I mitt huvudanförande framförde jag kritik mot socialdemokratin.

Beträffande RRV-rapporten tycker jag att Kurt Ove Johansson bör läsa vad som står på s. 180 i utfrågningsdelen. Där frågar jag Anita Gradin: "Var ni från början medvetna om att ni inte skulle ge indierna hela rapporten?" Anita Gradin svarade: "Hur skulle vi kunna vara medvetna om det? Vi visste inte vad som skulle stå i rapporten och visste inte vad RRV skulle ta fram." Jag frågade vidare: "Det låter logiskt. Det var alltså undersökningens resultat som gjorde att ni inte kunde lämna hela rapporten till indierna?" På den frågan svarade Anita Gradin ja. Längre ned på samma sida säger hon: "Jag har aldrig hävdad att vi inte kunde utlämna hela rapporten. Jag har hävdad att vi i vårt beslut har tagit hänsyn till de intressen som finns."

Det är ett helt avslöjande replikskifte, som visar att det inte var fråga om något sekretesslagstväg, utan en politisk avvägning efter det att man fått se de chockerande uppgifterna i RRV-rapporten. Det är vad det handlar om och ingenting annat. Därför är majoritetsståndpunkten sakligt och väl underbyggd.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till miljöpartiets samtliga reservationer i sammanhanget.

Beträffande vår första reservation, om regeringen är ansvarig, kan det vara intressant att studera vad Richard Ljungqvist från medborgarkommissionen sade till utskottet, s. 12 i utfrågningsdelen, när han förhördes i föl. Han talade om att flera delar av statsförvaltningen varit för godtrogna samt sade att allt ansvar inte ligger på KMI, utan att även andra departement har ett ansvar. Han sade vidare att industridepartementet av sysselsättningskäl

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

eller handelspolitiska skäl har velat understödja krigsmaterielexport och därför har dämpat och kanske ibland nästan blundat för indikationerna.

Poängen i reservation 1 är att vi inte har kunnat nita dit enskilda statsråd. Regeringen har under en längre tid uppenbarligen haft ett klart medansvar.

Så till frågan om vilseledande uppgifter, som det har talats om. Kurt Ove Johansson ansåg inte mig vara en särskilt betryggande sanningskälla utan behövde uttalanden från större auktoriteter i frågan om dessa vapenaffärer hade skadat Sveriges relationer eller ej. Låt oss lyssna på vad Sven Hirdman säger, s. 144 i utfrågningsdelen: "Som läget har varit de senaste ett à två åren utgör Boforsaffären en viss belastning på relationerna." Han berättar därefter att Svenska institutet beslutat att inte genomföra en kulturfestival i Indien, och säger sedan: "Det är en belastning." Man måste vara både blind och döv om man inte inser att Boforsaffärens utveckling och regeringens sätt att inte lämna ut RRV-rapporten har varit en belastning på de svensk-indiska relationerna. Den som läser den internationella pressen vet att det är på det sättet.

Anf. 41 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Till Anders Björck vill jag säga att hela vår inställning i vapenexportfrågan är en kritik mot den socialdemokratiska hållningen. På alla punkter och vid alla tillfällen kritiserar vi den hållningen liksom det sätt på vilket regeringen tillämpar reglerna för den svenska vapenexporten. Det råder inget som helst tvivel om vilka vi riktar vår kritik mot i det fallet.

Majoritetsskrivningen vad gäller RRV-rapportens utlämnande eller ej är en kritik mot regeringen. Att vi nu är upprörda över Anders Björcks agerande är inte så konstigt, eftersom det eventuellt kommer att förvränga denna majoritet, så att vi inte får möjlighet att rikta den kritik mot regeringen som vi vill rikta.

I det här läget är det faktiskt Anders Björck och moderaterna som förvägrar oss i andra partier att rikta kraftig kritik mot regeringens och socialdemokraternas agerande i denna fråga. Anders Björck borde alltså ställa den aktuella frågan till sig själv i stället.

De frågor som den här debatten och de ställningstaganden som vi skall göra egentligen handlar om anser jag vara:

Vilka riksdagsledamöter i den här församlingen vill reparera de skador som Bofors med starkt stöd av svenska regeringen har åstadkommit i Indien?

Vilka riksdagsledamöter vill underlätta den rättsliga processen i Indien?

Vilka riksdagsledamöter vill hjälpa det indiska folket och dess nuvarande regering med att bekämpa korruption?

Vilka riksdagsledamöter vill att den svenska opinion, som med stark stämman kräver att den svenska vapenbyken skall tvättas ordentligt och offentligt, någon gång skall få uppleva att det finns några riksdagsledamöter och politiker som står för den åsikten, och då inte bara i ord utan också i praktiken?

Det är vad omröstningen här på eftermiddagen kommer att handla om. Det skall bli intressant att se hur moderaterna och socialdemokraterna ställer sig till dessa saker.

Anf. 42 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Först skulle jag, Kurt Ove Johansson, vilja ta upp Marconiaffären. Kurt Ove Johansson försöker här blanda bort korten genom att säga att det handlar om defensiv materiel och att juntan hade fallit vid den aktuella tidpunkten. Men det är inte det som saken gäller, utan frågan är: Varför gick Kjell-Olof Feldt med på export till Grekland via England?

Varför skulle man behöva gå via England? Vad är Kurt Ove Johanssons kommentar till Aide Memoire, där det står att man har fått uppfattningen att Bofors inte kan exportera direkt? I stället föreslår man ett kringgående. Medborgarkommissionen säger helt klart: Den ovannämnda Marconiaffären visar tvärtom att regeringen år 1975 både kände till och kunde godkänna en affär som utgjorde ett avsteg från riktlinjerna.

Det är helt klart, och det har inte någonting att göra med konstateranden i efterhand av om juntan hade fallit eller ej. Vad det är fråga om är ju att man är med på att göra ett avsteg och kringgå vad som sägs i riktlinjerna. Det har Kjell-Olof Feldt varit beredd att göra. Men jag förstår inte varför Kurt Ove Johansson var så rädd för att Kjell-Olof Feldt skulle komma till utskottet och förklara varför han var med på detta.

När det gäller vilseledandet säger Kurt Ove Johansson att indierna får skylla sig själva om de känner sig vilseledda och att det inte finns någon anledning att tala om det. Men vilken uppfattning får man då om man tittar på den note som den svenska regeringen överlämnade till den indiska regeringen? Får man inte då uppfattningen att de här utbetalningarna var slutförda 1986? Men i så fall råder det inte överensstämmelse här. Och varför har regeringen valt att behandla vissa delar på det här sättet? Uppenbarligen får man uppfattningen att det inte stämmer om man läser hela rapporten.

Jag tycker att det inte är särskilt svårt att förstå att indierna känner sig vilseledda i det här fallet.

Så till den andra delikata frågan, dvs. frågan om huruvida en del av betänkandet skall återremitteras eller ej. Här har det talats om teaterspel. Ja, man kan undra vad det är för spel som pågår just nu. Är det så, att Anders Björck håller på att övertyga Kurt Ove Johansson om att socialdemokraterna också skall ställa upp på ett yttrande om återremiss? Kurt Ove Johansson efterfrågar ju fler motiv. Det verkar vara ett repeterat spel som här pågår inför våra ögon.

Anf. 43 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Kurt Ove Johansson hävdade i sitt anförande här att reservation 6 om regeringens handläggning av frågan om s.k. mellanhänder var behäftad med ett tankefel. Hade regeringen inte handlat som den gjorde, hade den fått kritik. Men då är frågan vad det är för alldeles särskilda saker som Kurt Ove Johansson vill åberopa i det avseendet och som skulle föranleda kritik.

I reservationen redovisar vi reservanter att indierna bad den svenska regeringen att hjälpa till med vissa undersökningar. I ett av de första dokumenten vi fick från regeringen – från utrikesdepartementet och KMI – säger man att regeringens åtgärd att uppdraga åt RRV att företa en revisionell granskning av vissa uppgifter från ett enskilt rättssubjekt var unik. Åtgärden motiverades

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

av strävan att gå den indiska regeringen till mötes så långt möjligt samt att skapa största möjliga klarhet mot bakgrund av olika påståenden om att oegentligheter skulle ha förekommit.

Det här har regeringen senare delvis ändrat. I nästa PM från KMI sägs det att regeringen inte hade grund för att överlämna ärendet till allmän åklagare.

Jag vill fråga: Är det oegentligheter eller inte som man vill utreda? Det är ju det som indierna har velat klarat ut. Då borde man enligt vår uppfattning ha gått den vägen i stället för att vidta den extraordinära åtgärd som nu är aktuell och som är föremål för debatt. Det hade då säkert blivit en helt annan diskussion. Det finns ju ett gällande regelsystem. Man skulle ha sluppit sådana här unika åtgärder.

Kurt Ove Johansson vidgar resonemanget kring den socialdemokratiska reservationen mer än vad som framkommer i reservationen. Reservationen handlar ju om sekretessprövningen. Vidare står det inte skrivet någonstans att regeringen skulle utlämna uppgifterna oberoende av sekretessbedömningen. Vad vi påstår är just att ansvaret för sekretessbedömningen ligger hos regeringen i detta fall. Man kan inte hänvisa till att överenskommelse har träffats med riksbanken eller med riksrevisionsverket. Man kan inte ens hänvisa till att överenskommelse har träffats med partiledarna. Självständighet är något som åligger regeringen. Vi har kommit fram till att det inte fanns några legala hinder för att vidta annan åtgärd.

Anf. 44 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vidhåller att reservation nr 6, som Bengt Kindbom var inne på, lider av ett mycket allvarligt tankefel. Jag kan gärna säga precis vad det är fråga om. Om man hade gjort som reservanterna föreslår, dvs. att man hade lämnat över uppgiften till de rättsliga myndigheterna i ett läge där det rörde sig om en obestyrt radiouppgift, hade det varit mycket anmärkningsvärt. Det är där som det grova tankefelet ligger. Regeringens beslut att låta RRV i samråd med KMI göra rapporten var ett logiskt ställningstagande.

Per Gahrton sade att relationerna med Indien försämrats. Han hänvisade till ett utdrag av vår utfrågning av Sven Hirdman. Jag kan också citera Hirdman, som säger så här i samma utfrågning:

”I övrigt har de svensk-indiska relationerna fungerat bra. Ett svenskt företag har fått kontrakt på ett stort dammbygge i Indien, och vi har ett utmärkt samarbete med Indien inom ramen för GATT.”

Både Anita Gradin och Sten Andersson, som fick liknande frågor, redovisar ett innehåll som visar att våra relationer med den indiska nationen alltså är goda.

Till Ingela Mårtensson vill jag säga att jag vidhåller att regeringen på intet sätt har vilselett indiska politiker. Regeringen har klart och tydligt markerat att det är RRV som står för innehållet i RRV-rapporten. Sedan kan man naturligtvis alltid dra felaktiga slutsatser. Det kan politiker göra – det har jag förstått här i dag, bl.a. av Per Gahrton – även utan att vara vilseledda.

Beträffande frågan om sekretessen menar vi socialdemokrater att det var regeringens självklara skyldighet att i detta fall göra en mycket noggrann sekretessbedömning, vilket också skedde. Regeringen vägrade offentlighetsintresset mot de intressen som skall skyddas. Den vägningen kunde inte gö-

ras förrän man hade rapporten. När regeringen då hade rapporten, gjorde vägningen och kom fram till, utifrån sekretesslagen 2:1 och 8:6, att dessa uppgifter inte kunde lämnas ut, fattade regeringen ett korrekt beslut. Man kan tycka att det är ett felaktigt beslut, men då är det inte fråga om en konstitutionell granskning utan om en politisk granskning. Det är en konstitutionell granskning som vi nu skall göra.

Anf. 45 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Kurt Ove Johansson frågade mig om motiven för en återremiss. Jag har redan redogjort för dem, men jag skall för säkerhets skull och för Kurt Ove Johanssons skull göra det en gång till och ta det långsamt.

Här har åberopats, efter det att utskottet har voterat och slutfört sin granskning, att det har förekommit partiöverläggningar, att där har lämnats information och att detta skulle ha påverkat ärendets behandling. Jag delar mycket av den kritik som förekommer när det gäller partiledaröverläggningar, om de skulle vara beslutande. Men något sådant institut finns inte, även om det självfallet ibland är nödvändigt med partiledaröverläggningar.

Eftersom en person kommer mycket väl ihåg vad som hände, en annan kommer ihåg att han var där men inte vad som hände och en tredje inte kommer ihåg någonting, skall man fråga dem vad som hände och vilken information de fick av regeringen. Vi skall också kalla dit dem som var närvarande – jag förmodar att det var statsministern och Anita Gradin och kanske också ytterligare personer – och fråga om de har fått någon information som kan påverka vår behandling i riksdagen av detta ärende. Finns det sådan information skall vi ta hänsyn till den. Det kan innebära att vi ändrar vårt beslut. Det kan precis lika väl innebära att vi står fast vid den bedömning som vi har kommit fram till från majoritetens sida – det får vi naturligtvis se då. Det är det som är syftet med en återremiss.

Om man inte vill ha denna granskning – det är utrikeshandelsminister Anita Gradin som har fört in momentet med partiledaröverläggningar i bilden – har vi från moderat håll gett ett mycket klart besked, nämligen att lagt kort ligger, och vi röstar då på majoritetslinjen.

Jag har litet svårt att förstå den upphetsning som vissa personer visar över denna handläggning. Återremisser är ingalunda ovanliga i detta sammanhang. Det gör det möjligt att få just de aspekter som har förts fram belysta på ett tillfredsställande sätt. Det kan vara intressant att ta den chansen, under förutsättning att vi inte slarvar ifrån oss utan gör en ordentlig granskning med de inblandade. Det kan dessutom ha den fördelen, herr talman, att frågan om partiledaröverläggningar över huvud taget blir föremål för en belysning.

Anf. 46 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Tankefelet i reservation 6 består enligt Kurt Ove Johansson i att det var fråga om en uppgift i massmedia som inte var bestyrkt, och därför kunde frågan inte överlämnas till det allmänna domstolsväsendet. Det är möjligt att jag gör ytterligare ett tankefel, men uppgiften måste ju ha varit lika obestyrkt när RRV fick uppdraget. Den logiska slutsatsen borde ha blivit att inte heller RRV skulle utreda frågan.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

Kurt Ove Johansson sade också att partiledarna inte har reagerat på de här diskussionerna. Jag kan säga att centerpartiets partiledning deltar i det informationsutbyte som förekommer mellan regeringen och vissa partier. Detta har pågått i många år, men det har inte utgått några dekret därifrån. Olof Johansson har sagt – det kan bekräftas bl.a. av TT – att han har tagit del av denna information och att det finns saker som kan komma att förändras. Det har alltså gjorts ett uttalande. Något som är slutligt avgörande för KUs granskning har däremot inte kommit fram vid partiledaröverläggningarna. Det är regeringens ansvar och regeringens åtgärder som vi granskar, inte partiledarnas.

Anf. 47 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Hela denna debatt har litet av ett löjets skimmer över sig. Jag tror att alla vet vad det egentligen handlar om: hur skall den svenska vapenindustrin kunna sälja så mycket vapen som möjligt utan att någon kommer på den med att göra något fuffens, och hur skall vi tillsammans kunna skydda den export som vissa vill ha? Alla vet att alla vet, och alla vet att alla vet att alla vet, men när man rotar i de hemliga papperna blir det klart, och när någon sätter fingret på det och riktar strålkastarljuset mot det blir det tydligt att det är mycket fuffens som försiggår.

Kurt Ove Johansson säger att socialdemokraterna väger intressena för och emot. Ja visst, socialdemokraterna är kända för att göra det. De säger "å ena sidan och å andra sidan", "först utvecklar vi och sedan avvecklar vi", eller tvärtom. Men olika intressen skall vägas mot varandra, och i detta fall är det bara att beklaga att det är riksbankens intressen, dvs. affärssekretessen, som har vägt över. Det är viktigare för socialdemokraterna i den här frågan än det indiska folkets intresse att skipa rättvisa i frågan och än det svenska folkets intresse att få reda hur vapenaffärerna egentligen går till. Det är tråkigt att socialdemokratins intressen hamnar just där och inte på den sida som jag anser att de borde hamna på.

Anders Björck säger att denna debatt kanske åtminstone för det goda med sig att partiledaröverläggningsinstitutet blir debatterat, vilket inte är något institut. Anders Björck beskriver hur det går till, när någon bestämt kommer ihåg vad som sades, någon inte alls kommer ihåg det och någon har ett dimmigt begrepp om vad som sades. Jag var med i riksdagens utrikespolitiska debatt i år, då det hade förts överläggningar i utrikesnämnden om Litauen, och nästan hela debatten handlade om vem som hade sagt vad och varför och hur det som hade sagts skulle tolkas.

Jag vill alltså påstå att det vilar ett löjets skimmer över debatten, och det visar att interna partipolitiska avväganden får ta överhanden över de politiska sakfrågorna. Det är beklagligt, inte minst i en så viktig fråga som den svenska vapenexporten. Vi har ett ansvar i världen för fred och nedrustning, och det borde vara vägledande, inte partiegoistiska intressen.

Anf. 48 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Kurt Ove Johansson säger att regeringen klart och tydligt har markerat att RRV står för innehållet i RRV-rapporten. Ja visst, men regeringen får lov att stå för den note som man skickar till den indiska rege-

ringen. Det är helt och hållet den svenska regeringens sak att välja vilken information den skall förmedla till den indiska regeringen. Av den noten, som alltså är ett utdrag ur de offentliga delarna av RRV-rapporten, framgår det att regeringen har gjort bedömningen att det är den information som man vill lämna över till Indien. Då kan Indien inte få annat än den uppfattningen att provisionskostnader m.m. avvecklades 1986 och att andra delar av provisionskostnader sedan uteslöts, och på det sättet ges en skev bild av situationen.

För att återgå till sekretessen säger Kurt Ove Johansson att regeringen enligt sekretesslagen inte kunde lämna ut rapporten. Jag trodde att vi hade slagit fast i konstitutionsutskottet att det inte finns några sådana sekretessregler som förhindrar regeringen att lämna ut rapporten. Det är helt och hållet den svenska regeringens bedömning vilka uppgifter man vill lämna till den indiska regeringen. Men här vill Kurt Ove Johansson göra sken av, precis som Anita Gradin tidigare har försökt, att man har hänsyn att ta till speciell utrikessekretess eller till affärssekretess.

Kurt Ove Johansson ser förvånad ut. Hur är det, delar Kurt Ove Johansson uppfattningen att regeringen helt självständigt kunde bedöma vad man ville lämna ut och vad man inte ville lämna ut? I så fall finns det ingen anledning att hänvisa till sekretessbestämmelser hit och dit och ge sken av att reglerna är så restriktiva när det gäller utrikessekretess och affärssekretess. Det är precis det som Carl Bildt antagligen har trott, att sådana regler har gällt. Därför har man inte tyckt att hela rapporten skulle lämnas ut.

Jag förstår inte heller vilken inverkan de här partiöverläggningarna kan ha på vår konstitutionella bedömning. Vi skall ta ställning till den svenska regeringens beslut, hur regeringen har handlat och om det överensstämmer med konstitutionen. Partiöverläggningarna är en bisak i sammanhanget. Regeringen måste självständigt stå för sina beslut. Det är det vi granskar. Hur skulle det kunna påverka vårt ställningstagande i konstitutionsutskottet och här i kammaren om det framkom speciella uppgifter om partiöverläggningarna. Det har jag svårt att se.

Jag har inte fått några svar på frågan varför Kjell-Olof Feldt kunde gå med på sådana här abrovinkler i Marconi-affären.

Anf. 49 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Kurt Ove Johansson ägnar sig åt det gamla kända trickset att inte förfälska men att förvränga citat. Det handlar om ifall Sven Hirdman har sagt att Boforsaffären är en belastning för våra relationer med Indien.

Låt mig först konstatera att det är en fråga av viss vikt, eftersom det i vår konstitutionella bedömning handlar om ifall vi anser att regeringens agerande i fråga om RRV-rapporten har haft någon skadlig konsekvens eller ej. Det har den. Agerandet har haft den skadliga konsekvensen att relationerna med Indien har störts. Därför är det av intresse att Sven Hirdman, som har en hög position inom utrikesförvaltningen, som svar på min fråga om han tycker att Boforsaffären har varit lyckad för våra relationer med Indien anför: Allting måste ses i sin helhet. Som läget har varit de senaste ett à två åren utgör Boforsaffären en viss belastning på relationerna.

Därefter relaterar han ett exempel på detta: Svenska institutet har inställt

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

en kulturfestival. Han relaterar en del om Indienordern. Sedan kommer den mening som Kurt Ove Johansson citerade: I övrigt har de svenska Indienrelationerna fungerat bra. Ett svenskt företag har fått kontrakt på ett stort dammbygge, och vi har utmärkt samarbete med Indien inom ramen för GATT. Där slutade Kurt Ove Johansson sitt citat. Men Hirdman fortsatte: Men som läget är nu är det en belastning så länge Boforsaffären inte har uppklarats.

Det är alltså ganska uppenbart för var och en som kan lyssna och läsa in-
nantill att Hirdman har konstaterat att Boforsaffären är en belastning. Han
är inte ensam om det. Var och en som har plöjt igenom de travar av ambas-
sadrappor, pressklipp och annat som vi har haft tillgång till i KU vet att
det har varit en enorm debatt och en enorm reaktion i Indien över detta.
Många ledande indiska politiker har direkt kritiserat den svenska rege-
ringen. Det är en helt osannolik strutspolitik att inte inse att regeringens age-
rande i detta fall, RRV-hemlighetsmakeriet, som har varit ett viktigt inslag,
har skadat våra relationer med Indien. Det är fullständigt ofattbart att någon
seriöst kan hävda det. Här handlar det om hur vi skall reparera de förtroen-
deklyftor som har uppstått mellan Sverige och Indien. Ett sätt vore att gå på
majoritetsyrkandet, vilket kan leda till att indierna får se hela RRV-rappor-
ten på ett officiellt sätt.

Anf. 50 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Per Gahrton återgav helt korrekt det Hirdman sade, och jag
kan instämma i det, att Bofors-affären är en belastning. Det är därför som
regeringens ledamöter inför utskottet hela tiden har sagt att den affären
måste klaras ut. Sedan har man vidtagit en rad åtgärder för att tillmötesgå
denna begäran.

Men Hirdman säger också, och jag trodde att det var det vi diskuterade,
att utrikesförbindelserna mellan Sverige och Indien inte har skadats. Jag
trodde att det var den diskussionen vi förde och ingen annan.

Jag måste vända mig till Ingela Mårtensson som talade om att regeringen
kan lämna ut saker och ting. Hon försökte beskriva det som om regeringen
inte kände till att den kunde göra det. Det motsägs av det faktum att rege-
ringen lämnade ut delar av RRV-rapporten. Det gjorde man med stöd av
11.1 § i sekretesslagen. Nog visste regeringen att man kan lämna ut uppgif-
terna.

Det som är intressant är att när regeringen gör vad den skall göra, provar
uppgifterna utifrån 2.1 § om utrikessekretess och 8.6 § om affärssekretess i
sekretesslagen, kommer man fram till att uppgifterna inte kan lämnas ut. Till
ett sådant ställningstagande har regeringen rättighet att komma. Sedan kan
Ingela Mårtensson tycka att det är en felaktig ståndpunkt. Men konstitutio-
nellt kan man inte säga att regeringen har handlat fel eller mot några regler.
Regeringen hade rätt att fatta detta beslut och skall göra den här prövningen.

Egentligen trodde jag att vi hade ältat Marconi-affären färdigt, Ingela
Mårtensson. Den rapport Ingela Mårtensson pratade om är en brittisk rap-
port. Britterna kan inte veta hur de svenska exportreglerna skall tillämpas.
De trodde att det som gällde 1974, när en junta regerade i Grekland, kanske
gällde 1975. Men juntan försvann 1974 och drygt ett år efteråt kom detta

ställningstagande. Det gällde defensiva vapen. Det har visst betydelse, Ingela Mårtensson, om man har möjlighet att exportera sådana vapen eller inte.

Anders Björck tog motiven långsamt. Jag kan säga så här till Anders Björck, att det inte är hastigheten i framförandet av motiven som jag har frågat efter. De blir inte bättre för att Anders Björck för fram dem långsamt. Fortfarande tycker jag att det finns en rad tveksamheter i detta förhållande. Ju mer Anders Björck pratar om detta, desto mer upplever jag det precis som om vi med återremissen skulle försöka klara ut ett problemförhållande mellan Anders Björck och Carl Bildt.

Anf. 51 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Får jag till Kurt Ove Johansson bara säga att jag är väl medveten om att det inte är takten i min argumentering som är avgörande, utan snarast fattningsförmågan hos den som lyssnar.

Anf. 52 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tar upp frågan om sekretessen först. Kurt Ove Johansson säger att regeringen har rätt att fatta de beslut som den vill. Det är självklart att regeringen får fatta sina beslut efter sina bedömningar. Det har jag inte ifrågasatt alls. Däremot ifrågasätter jag att man använder sig av en argumentering som får det att framstå som om regeringen vore förhindrad att lämna ut uppgifter på grund av sekretesslagstiftningen. Det är inte riktigt. Det är vad Kurt Ove Johansson också försöker göra i den här debatten. Han försöker få det att se ut som om det finns speciella regler som gör att regeringen inte får lämna ut några uppgifter som gäller den hemliga delen. Det är ett sätt att förvrida hela informationen. På den punkten tycker jag att vi åtminstone kunde få ett tillrättaläggande. Däremot är det helt klart att man inte får använda sig av riksbankssekretessen. Det får inte regeringen göra.

Beträffande Marconi-affären säger Kurt Ove Johansson att de som utformat den engelska rapporten inte visste vilka regler som gällde.

Saken är ju att man presenterar ett problem och säger att så här är det: Bofors får inte exportera direkt till Grekland. Därför har vi ett annat förslag: vi skickar vapnen via England så kommer de till Grekland i alla fall.

Sedan måste regeringen också kopplas in eftersom Bofors inte kan sälja till ett företag utan måste förhandla med regeringen. Detta säger Kjell-Olof Feldt ja till. Det är också vad medborgarkommissionen säger. Uppenbarligen har ministern varit beredd att acceptera den här formen av kringgående rörelse för att kunna exportera trots att man inte skulle kunna det enligt riktlinjerna.

Frågan om defensiva vapen och juntan kan ha betydelse när det gäller att ta ställning till huruvida man skall exportera eller ej. Men det är inte det saken gäller. Här gäller det frågan om att en handelsminister har varit beredd att acceptera att man exporterar via ett annat land. Det är det saken gäller, Kurt Ove Johansson.

Anf. 53 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tvingas än en gång komma tillbaka till Marconi-affären. Jag kan då hänvisa till att i alla de utfrågningar som vi har haft, bl.a. den med

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Krigsmaterielexport

chefen för KMI, klart framgick för alla som deltog att det var helt möjligt och att det inte fanns några problem när det för handelsministern gällde att ta ställning till Marconi-affären 1975.

Ingela Mårtensson stöder sig på medborgarkommissionen, och jag måste då än en gång påminna om att medborgarkommissionen utgick från en annan tidpunkt. Man utgick från den tidpunkt då militärjuntan hade makten i Grekland. Men den hade fallit drygt ett år tidigare. Här rör det sig alltså om en situation då vi hade en civil regering.

Det har ju slagits fast att det inte heller var frågan om ett nytt vapensystem. Det var fråga om reparation av gamla kanoner i Pireus hamn. Något som jag redan i min inledning påpekade som ett kuriosum är att den här affären över huvud taget aldrig har blivit av.

Anders Björck och jag skall väl inte fortsätta att träta. Jag erkänner att jag ibland pratar litet för fort, och det är väl möjligt att Anders Björck inte riktigt har förstått vad jag har sagt. Jag skall därför sakta uppprepa att jag tycker att det är en litet för enkel lösning att använda återremissförfarandet för att lösa problem mellan Anders Björck och Carl Bildt. Det är därför som jag under hela den här debatten har krävt att Anders Björck skulle kunna ge åtminstone några sakligare motiv för en återremiss än vad han hittills har presterat. Det tycks vara flera än jag här i kammaren som har ställt samma krav och blivit lika besvikna på Anders Björck på den punkten.

Anf. 54 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det förekommer ju skenprocesser här i kammaren ibland. Skådespelet runt återremisskravet är väl en sådan skenprocess.

Men det var inte för att säga det som jag begärde ordet, utan det var för att höra med socialdemokraterna hur de tänker göra i den kommande vote-ringen. Jag har inför varje inlägg av Kurt Ove Johansson förväntat mig en ledtråd härvidlag, men någon sådan har jag inte fått. Jag tycker att kamma-rens ledamöter innan den här diskussionen är avslutad borde få ett klart besked från socialdemokratisk sida. Tänker socialdemokraterna stödja återre-missyrkandet eller ej?

Anf. 55 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag har gång på gång under den långa debatt vi haft redovisat skälen för en återremiss. Jag tror inte att det tjänar något till att återupprepa dem ännu en gång. Jag har naturligtvis respekt för de människor som har en annan uppfattning i olika sakfrågor; så även när det gäller återremiss. Under dagens debatt har jag inte precis märkt så mycket av respekten för att det ibland kan finnas olika uppfattningar och för att man kan vilja utreda en sak extra grundligt när nya moment tillkommer. Men det får man ta som en del av spelet.

Jag tycker ändå att det här inte handlar om att lösa några problem för mig. Det klarar vi nog själva, det kan jag försäkra. Däremot handlar det om att när vi fattar beslut i frågan om RRV-rapporten skall det inte finnas några kvarstående problem vad gäller den information som de människor som har deltagit i beredningen har fått. Då skall det inte finnas några funderingar om hur olika papper har hanterats, om hur olika personer har försökt påverka

osv. Då, herr talman, tvingas vi börja om från början till ett kommande års granskning. Det är det som ligger bakom återremissyrkandet. Vi har dålig erfarenhet i konstitutionsutskottet: när vi fattar beslut kommer det ständigt nya informationer och vi tvingas revidera våra uppfattningar och konstatera att vi har blivit lurade.

Det är det som ligger bakom mitt förslag, och ingen annans, att vi skall ha en återremiss på den här punkten.

Anf. 56 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag måste bara göra ett klarläggande när det gäller krigsmaterielinspektören. Kurt Ove Johansson påstår att Sven Hirdman skulle tycka att det var okej att exportera vapen till Grekland 1975. Det är ju i och för sig inte så intressant vad Sven Hirdman säger 1990 om hur man skulle ha gjort 1975. Det var ju faktiskt så att när jag ställde frågan om krigsmaterielinspektören 1975 gjorde den bedömningen att det skulle vara svårt för ministern och för UD att acceptera den här exporten, och att det var därför man hade föreslagit detta, visste inte Sven Hirdman om att den dåvarande krigsmaterielinspektören hade gjort denna bedömning. Jag tycker att man måste ha med detta i beräkningen.

Kurt Ove Johansson har ännu inte förklarat varför Kjell-Olof Feldt var beredd att godta en sådan här export.

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Avtalsförhandlingarna på lärarområdet.

Anf. 57 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Avtalsrörelsen 1989 på skolområdet har lämnat en bitter eftersmak. Inhopp och uttalande från skolministern satte elevers, lärares och föräldrars känslor i svallning. Politiska frågor blandades i avtalsrörelsen. Vi fick uppleva en strejk som var beklaglig men förståelig utifrån vad som utspelades bakom för det mesta stängda dörrar.

Förtroendet för statsmakterna fick sig en ordentlig törn. Skolministerns agerande förtjänar sannerligen kritik. Men det anser inte majoriteten i konstitutionsutskottet. Att socialdemokraterna inte gör det när det gäller de egna regeringsledamöterna är vi ju inte ovana vid, även om det skall erkännas att socialdemokraterna ibland är beredda att uttala en viss kritik mot den egna regeringen. Men då gäller det ofta dem som redan gått ner för räkning och där kritiken inte kan undvikas.

För utskottet gällde det att klarlägga huruvida kommunaliseringen ingått som en väsentlig del i lärarförhandlingarna. I september förelåg två alternativ i avtalsarbetet. Det första som innebar oförändrat huvudmannaskap, således med staten kvar som arbetsgivare, låg drygt 5 % under det andra, som innebar en överföring till kommunalt huvudmannaskap. Kan man verkligen se detta som något annat än ett lockbete för överföring till det kommunala huvudmannaskapet? Det är i kommunerna pengarna finns, lär ju Göran Persson också ha yttrat enligt Lärarnas riksförbund.

Vi anser att detta, tillsammans med flera andra omständigheter, visar att kommunaliseringen ingick som en del i förhandlingarna.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Avtalsförhand-
lingarna på
lärarområdet*

På SACOs begäran träffades parterna den 12 oktober vid ett välbesökt möte hos civilministern. SACO ville ha bekräftat att kommunaliseringen verkligen skulle lyftas ur förhandlingarna. Till slut uttalade vid detta möte skolministern att så skulle ske, men den skriftliga bekräftelsen på detta kom först efter en vecka. Man ville först ordna trupperna eller ordna reträtten eller hur det nu skall uttryckas. Det märkliga var dock att trots detta låg de två olika buden fast, med den femprocentiga skillnaden.

Eftersom propositionen om kommunalisering lämnades till riksdagen först den 27 oktober måste arbetsgivarverket ha varit näst intill klärvoajant. Eller hade det möjligtvis utgått direktiv från regeringen? Det sista är definitivt inte uteslutet.

Vi reser vanter finner det ytterst olyckligt att en politisk fråga av denna stora betydelse på det här sättet blandades in i förhandlingarna. Riksdagen hade ju redan på våren i samband med kompletteringspropositionen uttalat att den då inte ville ta upp frågan till behandling utan ville invänta den breda analys som utlovats från regeringen.

Vart tog den analysen vägen? Vad menar regeringen och skolministern med en bred analys? Vilka skall få delta i en bred analys? Varför använder man just uttrycket bred? Kan den verkligen gå oss ledamöter av den här kammaren förbi? Vem av oss fick ta del av den? Vad är det för analys som man ligger och trycker på i departementet? Stämmer handläggningen av analysfrågan med vad som begärts av riksdagen?

Nej, herr talman, skolministerns handläggning av den här frågan har skadat avtalsförhandlingarna och bidragit till att öka misstron mot skolministern i vida kretsar. Vi menar att det bör riktas kritik mot honom för detta.

Bifall till reservation 10 vid konstitutionsutskottets betänkande 1989/90:30!

Anf. 58 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Hanteringen av avtalsförhandlingarna på lärarområdet liknar ingen annan. Att så är fallet illustreras tydligt när man tittar litet närmare på kronologin i skeendet.

Den 16 mars 1989 talade skolminister Göran Persson vid ett distriktsordförandemöte hos Lärarnas riksförbund. Han redogjorde för hur han såg på skolutvecklingen och framhöll att det är nödvändigt att lärarna kommunaliseras. I framtiden är det i kommunerna som pengarna finns, sade han.

Samma dag överlägger skolministern med Lärarnas riksförbunds ordförande och redogör för planerna om kommunalisering. Om lärarna var kvar hos staten, sade han, kunde de inte räkna med någon löneutveckling. Det var budskapet.

Den 4 april, alltså två veckor senare, informerades de andra lärarorganisationerna, Sveriges lärarförbund och Sveriges facklärarförbund. Vid det tillfället var också företrädare för statens arbetsgivarverk, skolministern och civilministern samt deras statssekreterare och planeringschefen i civildepartementet närvarande. Det är alltså en mycket stor församling som möts den här gången för att infomera SL och SFL. Ja, det liknar snarare ett strategimöte än ett informationsmöte, skulle man kunna tycka.

Den 20 april beslutades om kompletteringspropositionen. Där redovisar

regeringen återigen sin syn på kommunaliseringen och säger att man skall återkomma med en bred analys. Riksdagens beslut i det ärendet blir att man inte anser att det finns någon anledning att ta ställning. För det första finns det inget yrkande och för det andra saknas den breda analysen.

Så går sommaren, och den 23 september presenterar statens arbetsgivarverk två förhandlingsbud. Det märkliga är att det ena budet, det som förutsätter kommunalisering, är drygt 5 % högre än det andra. Även om skolministern tidigare sagt att det är hos kommunerna som pengarna finns, är det alldeles uppenbart att staten är villig att betala en bra slant för att lärarna skall acceptera kommunalisering.

Ja, skillnaden mellan buden var så stor att det ena inte längre var seriöst, eller som SACO-S ordförande uttryckte det: Budet utan kommunalisering var utomordentligt magert, om jag får använda det uttrycket. Det var väl egentligen inte någon som tog det på allvar. Skall jag vara ärlig, var det något vi inte ens diskuterade i våra beslutande organ, för det var så uppenbart att det inte var ett realistiskt alternativ.

Nästa intressanta datum är den 12 oktober. Då hölls ett möte, efter en propå från SACO-S som var oroat efter att ha fått de här två buden, som alldeles uppenbart var en signal om att kommunaliseringen var en del av förhandlingsbudet.

Vid det här tillfället var också en stor församling närvarande. I spetsen stod skolministern och civilministern, som ledde mötet. Efter en kort överläggning gav civilministern klart besked om att kommunaliseringsfrågan skulle föras bort som ett objekt i förhandlingarna. Ett skriftligt besked om detta utlovades också. Det kom dock inte förrän den 18 oktober.

Dessförinnan har emellertid det här hänt. Den 16 oktober uppvaktar Lärarnas riksförbunds ordförande Ove Engman skolministern med ett upprop mot kommunalisering av lärarna som inte mindre än 39 000 lärare hade skrivit på.

Dagen efter, den 17 oktober, går utbildningsdepartementet ut med ett mycket uppseendeväckande pressmeddelande, där man säger att SACO-lärarna kräver ett lagförslag om kommunalisering. Det var ett ovanligt fult hugg i ryggen på den lärarorganisation som konsekvent och mycket tydligt under en lång tid sagt ett klart och entydigt nej till kommunalisering.

Trots de diskussioner som hölls den 12 oktober, trots den skrivelse som mötet utmynnade i och trots de löften som civil- och skolministrarna vid det tillfället gav om att kommunaliseringen skulle föras ut ur förhandlingsbudet, låg de två buden kvar, alltså också det bud där kommunaliseringen var en förutsättning och som låg drygt 5 % högre än det andra.

Sedan dröjer det bara en vecka, så kommer propositionen om kommunalisering av lärarna – väl att märka utan den analys som riksdagen efterlyst på våren. Man skall också veta att utgången av beslutet var osäker intill allra sista voteringssekunden.

Som händelserna sedan utvecklade sig, blev konsekvenserna mycket allvarliga strejker och ett mycket dyrt avtal, för att inte tala om det avbräck som skedde för hela Sveriges elever under den här perioden. Vi anser att det är helt uppenbart att skolministern har ingripit i skeendet på ett sätt som allvarligt har skadat avtalsförhandlingarna. Och för detta förtjänar han att

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Avtalsförhand-
lingarna på
lärarområdet*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Avtalsförhand-
lingarna på
lärarområdet*

kritiseras. Tyvärr har majoriteten inte ansett detsamma. Därför yrkar jag bifall till reservation 10.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att ställa två frågor till socialdemokraternas företrädare i denna debatt.

Anser Sture Thun verkligen att de två bud som lades fram var likvärdiga?

Betyder socialdemokraternas ställningstagande i denna fråga att Sture Thun anser att hanteringen av dessa avtalsförhandlingar kan tjäna som modell även för framtida löneförhandlingar där staten är arbetsgivare?

Anf. 59 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag hoppas att jag skall kunna begränsa mitt anförande.

Det är även från centerpartisternas sida uppenbart att det blev en mycket olycklig avtalsrörelse på den offentliga sektorn i år. Det var förresten inte första gången, men i år var det särskilt olyckligt då slutresultatet, interfolierat med stejker och annat, blev ett helt annat än det som förutsatts vid de ekonomiska överväganden som hade gjorts på alla möjliga håll. Det är klart att man inte kan bortse ifrån att man just på grund av att frågorna om huvudmannaskap och lönerörelsen blandades ihop påverkade avtalsrörelsens förlopp i negativ riktning.

Enligt min och Bengt Kindboms mening i utskottet borde kommunaliseringsfrågan och lönefrågan ha hållits helt åtskilda från varandra. Detta framför vi i reservation 11.

Det finns ett större problem i dessa sammanhang som är intressantare, nämligen hur relationerna i avtalsförhandlingarna skall vara mellan avtalsverket och regeringen och eventuellt även mellan regeringen och parterna. Vi har i riksdagen i olika omgångar diskuterat detta, och det har också skett förändringar. Tanken med dessa förändringar har varit att det skall bli en klarare boskillnad mellan regeringen och avtalsverket. Samtidigt finns det ofta så att säga en dubbelhet i de krav som ställs på regeringen i sådana sammanhang. Det är inte så sällsynt att man i kritiska situationer hör ropen skälla om att regeringen måste ingripa. Det finns motstridiga tendenser och motstridiga önskemål i dessa sammanhang beroende på det rådande samläget.

Jag för min del har i tidigare debatter i detta ärende hela tiden ansett att det skall vara en så klar boskillnad som möjligt mellan regeringen och avtalsverket, annars kommer regeringen och parterna att betraktas som ett slags nästa instans, och avtalsverket får därmed inte den auktoritet som verket bör ha för att kunna hantera de alltmer besvärliga avtalsförhandlingarna på den offentliga sektorn. Men det innebär naturligtvis inte att förhandlingarna på hela denna viktiga sektor kan föras oberoende av hur läget i landet är och vad man anser att ekonomin tål, dvs. vilka statsinkomster som finns för att klara av utgifterna. Därför anser jag att regeringen bör tänka över dessa frågor ytterligare en gång och se till att det inför en kommande avtalsrörelse finns klara och otvetydiga direktiv från regeringen som sedan får hanteras på bästa möjliga sätt av avtalsverket. Om det trots detta skulle bli konflikter – enligt min mening har vi haft alltför många sådana inom den offentliga sektorn – får man naturligtvis gripa till det sedvanliga medlingsförfarande som finns på den övriga arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 11.

Anf. 60 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Än en gång skall vi riva upp gamla sår. Hela denna avtalsrörelse under 1989 ligger som en varböld, och det känns inte skönt att börja peta i den igen. Denna avtalsrörelse har skadat förhållandet både till politiker och till lärare, för att inte tala om eleverna som kom i kläm. Som politiker skäms jag många gånger över hanteringen. Man brukar säga att barn skall lära sig krypa innan de lär sig gå. Vi i miljöpartiet ansåg att ett steg i sänder skulle ha tagits. Regeringen skulle ha sett över målformuleringarna och hur statsbidraget skulle se ut och skilt kommunaliseringsfrågan från lönefrågan.

När vi i miljöpartiet har granskat själva hanteringen har vi gjort bedömningen att granskningen inte har gett oss anledning att rikta någon konstitutionell anmärkning mot regeringen. Men jag vill än en gång understryka att det politiska, fackliga och personalpolitiska sättet är förkastligt. Vi har fogat ett särskilt yttrande till betänkandet där vi tar upp detta. Vi anför där att det var djupt olyckligt att lönefrågan blandades ihop med kommunaliseringsfrågan.

Som ledamot i utbildningsutskottet frågade jag vart den breda analysen hade tagit vägen. Jag undrar än i dag vem som fick ta del av den. När jag i betänkandet läser det som sades vid utskottsutfrågningen, ser jag att samma fråga ställdes till Solveig Paulsson. Hon fick följande fråga: Hur anser ni att en bred analys skall göras? Hon svarade då att hon var nöjd med den analys som fanns i propositionen. Christer Romilson framhöll att han inte hade förväntat sig att propositionen skulle komma så snabbt. Det hade inte heller vi i utbildningsutskottet väntat oss. Man kan fråga varför denna forcering skedde. Hur hade regeringen kunnat undvika detta rabalder? Hade regeringen kunnat göra på något annat sätt?

Detta ser jag som en demokratifråga. Det är nämligen viktigt att man går den rätta vägen. Detta tog vi upp i debatten när det begav sig. Men jag tänker inte upprepa vad som då sades. Jag tycker att det är olyckligt att äpplen och päron blandas ihop, dvs. att två så skilda bud läggs fram och att kommunaliseringsfrågan läggs in i det ena budet. Ylva Annerstedt och Elisabeth Fleetwood har redogjort för bakgrunden, och jag tänker därför inte upprepa den.

Jag vill även instämma i Bertil Fiskesjös analys av hur gången skall vara, så att man skall kunna förhandla samtidigt som man skall upplysa och informera utan att det blir ett otillbörligt inhopps i avtalsrörelsen och i det politiska arbetet. Jag skulle gärna vilja ha en bakgrundsbeskrivning av hur detta skall kunna ske, så att våra själar inte behöver rivas upp med sådana obehagliga beslut som vi har fattat i denna kammare, speciellt på skolområdet.

Anf. 61 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Eva Goës stöder i princip de synpunkter som både jag och Elisabeth Fleetwood har framfört, dels i våra anföranden, dels i vår reservation. Det naturliga vore att Eva Goës och miljöpartiet röstar på denna reservation vid voteringen.

Eva Goës frågade hur allt detta rabalder hade kunnat undvikas och om regeringen hade kunnat handla på ett annat sätt. Vi har visat på ett alterna-

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

Granskning av statsrådets tjänstetutövning och regeringsärendenas handläggning

Avtalsförhandlingarna på lärarområdet

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Avtalsförhand-
lingarna på
lärarområdet*

tiv, som innebär att regeringen hade kunnat hålla sig utanför dessa avtalsförhandlingar. Det hade varit mycket enkelt för miljöpartiet, och är det fortfarande, att stödja reservation 10. Jag uppmanar miljöpartiet att göra det.

Anf. 62 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att vi i miljöpartiet skiljer mellan den konstitutionella och den politiska delen. Det är i detta sammanhang som vi inte har funnit anledning att anmärka konstitutionellt utan enbart politiskt, fackligt, m.m.

Anf. 63 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Vårt ställningstagande, vår reservation och kritik bygger också på den konstitutionella granskningen. Varken skolministern eller civilministern skall direkt lägga sig i avtalsförhandlingarna. Den redovisning som jag gjorde i mitt första inlägg visar klart och tydligt, anser jag, att skolministern har lagt sig i avtalsförhandlingarna. Först diskuterade man den 12 oktober om att kommunaliseringsfrågan skulle föras ut ur förhandlingarna, och man skrev papper om detta. Sedan låg ändå de två olika buden kvar. Det är ett mycket tydligt exempel.

Anf. 64 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag instämde med Bertil Fiskesjö om att man måste dra upp rågångar: vad är information och vad skall man ta upp på ett tidigt stadium osv.? Detta måste vi ta lärdom av för framtiden. Det är inte riktigt att blanda sig i avtalsförhandlingarna, vilket jag tycker att Ylva Annerstedt mycket riktigt beskrev. Jag instämmer i hennes beskrivning. Rent konstitutionellt kan jag dock icke påpeka att det var fel gjort.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 STURE THUN (s):

Herr talman! Granskningen av 1989 års avtalsförhandlingar på det statliga området har omfattat dels relationerna regeringen – arbetsgivarverket, dels, och speciellt, förhandlingarna på lärområdet.

I utskottets betänkande redovisas utförligt hur arbetsgiversidan har förändrat sin organisation sedan den fria förhandlingsrätten infördes på den offentliga arbetsmarknaden i mitten av 1960-talet. Av vikt att framhålla är att arbetsgivarverket i praktiken numera förhandlar med de fackliga organisationerna på den statliga sektorn och sluter kollektivavtal på ungefär motsvarande sätt som andra centrala arbetsgivarparter gör på den svenska arbetsmarknaden.

De beslut som fattas i avtalsrörelsen fattas i huvudsak av arbetsgivarverkets styrelse, undantagsvis av generaldirektören.

Alla viktiga kollektiva avtal som sluts träffas under förbehåll av regeringens godkännande. När det gäller avtal som hör samman med en avtalsrörelse, underställer regeringen i sin tur finansutskottet avtalet, innan beslut fattas om godkännande av avtalet.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Avtalsförhand-
lingarna på
lärarområdet*

Av de utfrågningar som vi har haft med de avtalsslutande parterna representerade framgår att det har blivit klarare regler för arbetsgivarverket, som gör att verket som avtalsslutande part står friare från regeringen i dag än tidigare.

Det bör även framhållas att kontakterna med de statliga verk och myndigheter som arbetsgivarverket träffar avtal för har intensifierats, så att det numera tas många kontakter såväl före som under en avtalsrörelse. Av de handlingar som vi har fått till utskottet framgår att arbetsgivarverket, efter samråd med övriga verk och myndigheter, ansvarat för uppläggningsen av 1989 års avtalsrörelse efter de riktlinjer som regeringen och riksdag givit. Kontakterna med regeringskansliet sköts huvudsakligast av de departementstjänstemän som sitter i arbetsgivarverkets styrelse.

Löneministern hålls kontinuerligt informerad om SAV:s verksamhet. Den informationen lämnas under hand och som regel av verkschefen. Även finansutskottet får på begäran information av verkschefen under avtalsrörelserna. Under 1989 skedde detta tre gånger.

Herr talman! Utskottet har vid sin granskning inte funnit vare sig någon otillbörlig inblandning eller någon försummelse från regeringens sida i avtalsrörelsen. Härmed anser jag centerpartiets reservation bemött i den delen.

Avtalsrörelsen inom skolområdet tilldrog sig stor uppmärksamhet dels beträffande strejken, dels beträffande de omfattande demonstrationerna riktade mot regeringen – då speciellt skolministern – och riksdagen beträffande förslaget till ändrat huvudmannaskap för lärarna.

I såväl den gemensamma fp- och m-reservationen som c-reservationen kritiserar att arbetsgivarverket tog upp förhandlingar om lärarlönerna dels under förutsättning av oförändrat huvudmannaskap, dels under förutsättning att kommunerna skulle få det fulla arbetsgivaransvaret.

Från arbetsgivarverket har framhållits vid utfrågningar att det var helt naturligt att ta med förändrat huvudmannaskap för lärarna i en avtalsförhandling som gällde ett tvåårigt avtal efter de intentioner som gavs i kompletteringspropositionen 1988/89. SAV:s generaldirektör framhöll att det hade varit fel att sätta i gång avtalsrörelsen på skolområdet utan att ha med denna fråga.

I fp- och m-reservationen sägs att mötet den 4 april 1989 naturligtvis hade till syfte att förbereda förhandlingarna. Enligt de TCO/S-representanter vi hört som deltog i mötet, förutom skol- och civilministern, var mötets syfte att ge information enligt MBA-R-avtalet om vad som skulle komma i kompletteringspropositionen. Regeringen fullgjorde därmed sin skyldighet enligt gällande avtal.

Det möte som ägde rum den 12 oktober mellan skol- och civilministrarna och SACOs företrädare tillkom på begäran av SACO/SRs förhandlingschef för att diskutera förhandlingsläget. Enligt civilministern klargjorde han då att frågan om kommunalisering var en fråga för riksdagen och inget man skulle förhandla om.

I reservationen framhålls att de två buden låg kvar, trots att SAV skickat en skrivelse till SACO/SR-S om att det är riksdagen som beslutar om kom-

munalt huvudmannaskap. Skrivelsen, som jag tolkar den, klarlade fakta för SACO/SR-S.

Den andra arbetstagarparten hade, som jag tolkat deras svar vid de utfrågningar utskottet haft, hela tiden förhandlat med två utgångspunkter: dels bibehållande av det rådande förhållandet, dels ett förändrat huvudmannaskap, om riksdagen så beslutade.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka avslag på reservationerna 10 och 11 och bifall till utskottsmajoritetens hemställan i denna del.

Herr talman! Jag fick frågor förut. En analys efterlystes. Eva Goës påpekade att en analys finns i propositionen, och det har skolministern också framhållit vid de utfrågningar som vi har haft. Det är naturligtvis en avvägningsfråga om man kan acceptera analyser eller inte, men en analys finns med i propositionen. Den analysen ansåg man på utbildningsdepartementet behövde göras.

Sedan till frågan om expansionen hos kommunerna. Där har skolministern framhållit att han menade att den decentralisering som pågår kommer att medföra en expansion på den kommunala sidan och en stagnation på den statliga. Av vikt är att ha klart för sig att i avtalsförhandlingarna deltog inte bara statens arbetsgivarverk och de avtalsslutande parterna, som SACO och TCO/S, utan även Kommunförbundet var inblandat i slutskedet av förhandlingarna i och med att det fr.o.m. 1991 skulle vara också ett kommunalt avtal.

Till Ylva Annerstedt vill jag säga att jag inte tycker att denna avtalsrörelse är någon bra förebild. Att en avtalsrörelse startar i februari och slutar i december är inte lyckligt. Jag vill ställa frågan: Hur skall man kunna komma fram till att diskutera kommunaliseringsfrågan om man inte skall ta upp den i det här sammanhanget, eftersom avtalsrörelserna numera drar ut på tiden och pågår året runt?

Anf. 66 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det var ganska intressanta uttalanden som Sture Thun gjorde i det här sammanhanget. Han citerade avtalsverkets chef, som sade att det var naturligt att ta med frågan om kommunalisering i ett tvåårigt avtal. Från och till har vi faktiskt fått helt annorlunda besked från avtalsverket, där man har sagt att frågan om kommunalisering aldrig har varit med i avtalsförhandlingarna. Uppenbarligen har Sture Thun andra besked att komma med. Vi har ju för vår del hävdat att så faktiskt har varit fallet – att frågan har varit med – och också sagt ifrån att det var fel.

Sture Thun sade vidare att mötet den 12 oktober kom till för att man skulle diskutera förhandlingsläget. Nej, så allmänt var det inte. Mötet kom till på uppmaning av SACO-S, som var mycket oroat när de två mycket olika buden presenterades av avtalsverket. Vid detta möte fick man besked om att kommunaliseringsfrågan skulle ut ur förhandlingarna. Trots det ligger de här två buden kvar. Och då är det alldeles uppenbart att man här har blandat sig i avtalsförhandlingarna, och blandat in frågan om kommunalisering som en organisk del av förhandlingsbudet.

Som svar på mina frågor säger Sture Thun att den här modellen inte är bra därför att den drar ut på tiden. Är det verkligen så, Sture Thun, att ni anser att det bara var tidsutdräkten som det fanns någon anledning att kritisera i

det här sammanhanget? Har ni verkligen ingenting att säga om det mycket komplicerade avtalsläget, som på grund av detta oskickliga hanterande resulterade i, om jag inte missminner mig, sex veckors mycket påfrestande strejk med demonstrationer och mycket uppslitande förhandlingar – och känslor – mellan arbetsgivare och arbetstagare på det här området?

Sture Thun säger vidare: När skall man ta upp frågan om kommunalisering, om inte vid detta tillfälle? Jag måste bara beklaga att Sture Thun med detta uttalande faktiskt medger att han tycker att det var rätt att blanda ihop frågan om kommunalisering med avtalsförhandlingarna.

Jag vill också fråga Eva Goës: Vad är det som är fel i vår reservation och som gör att ni inte kan stödja den, när ni ändå anser att vår beskrivning och våra synpunkter är korrekta?

Anf. 67 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det var verkligen ganska intressant att lyssna till Sture Thun. Jag skall försöka ta synpunkterna i tur och ordning.

Beträffande den där breda analysen som vi alla har nämnt och som vi efterlyste, säger Sture Thun att det naturligtvis var en avvägningsfråga om man kan acceptera den som den gjordes. Såvitt jag förstår innebär det en mycket stark kritik mot skolministerns handläggning av det hela från Sture Thuns och den socialdemokratiska gruppens sida i konstitutionsutskottet. Jag tycker det är bra att man vågar ta ställning på det sättet – och att det är en definitiv kritik är väl självklart.

Beträffande sammanträdet den 12 oktober har vi fått veta att den bekräftelse som SACO-S begärde, när man ville ha bort frågan om kommunaliseringen ur förhandlingarna, skulle vara en truism, någonting självklart, någonting som man egentligen inte brydde sig om att bekymra sig över – om man skulle skriva den bekräftelsen eller inte. Men ändå tog det en vecka för att, som jag sade förut, rädda resterna – eller hur man nu skall uttrycka det.

Det är ju märkligt, för SACO-S är inte någon ny organisation. Det är en van förhandlingsorganisation, och det är vana företrädare för denna organisation som var förhandlare i denna avtalsrörelse. Och ändå kan man säga att det är en truism när de begär en bekräftelse på ett fattat beslut, efter ett sammanträde som har begärts just för att man skulle få fram detta beslut som fattades.

Jag vill också rikta några ord till Eva Goës. Om hon läser vår reservation, finner hon ingenting som säger att miljöpartisterna inte skulle kunna ställa upp på den – samtliga. Nu händer det ju tyvärr att ni delar er i flera läger. Men Eva Goës själv skulle åtminstone kunna biträda vår reservation, för Eva Goës har tydligen samma uppfattning som vi.

Sture Thun frågar till sist: Hur skall man då handlägga en sådan här fråga? Det är oerhört enkelt. Gå först till riksdagen och diskutera kommunalisering! Låt riksdagen fatta beslut i god tid före avtalsförhandlingarna, så att man hinner slipa vapnen på bägge sidor!

Anf. 68 STURE THUN (s):

Herr talman! Först till Elisabeth Fleetwood angående detta med analysen: Det är inte fråga om någon kritik mot skolministern. Riksdagsmajoriteten

godkände den analys som fanns i propositionen. Minoriteten, som reserverade sig mot beslutet, godkände den inte. Därför är det ju en avvägningsfråga – det var en avvägning som gjordes i riksdagen. Jag kan inte finna att jag har riktat någon kritik mot skolministern.

När det gäller kommunalisering och förhandlingsfrågor är det märkligt att man från SACO-S har varit så negativ till att förhandla under förutsättning när det gäller lärarna; det har man gjort tidigare när det har gällt militära omorganisationer. Är det någon skillnad mellan skolsektorn och den militära sektorn vad gäller personalfrågor? Jag kan inte finna det.

Detta är också mitt svar till Ylva Annerstedt.

Det har ju hänt många gånger under den tid då vi har kunnat föra förhandlingar på den statliga sidan, att man har förhandlat under förutsättning att det och det beslutet fattas. Annars ställs man ju inför fullbordat faktum, och då har man inte någon chans att påverka i förhandlingssammanhanget – om man skall vänta ända tills det har fattats ett beslut. Det är bättre att kunna påverka saken – det tycker jag är helt riktigt.

Anf. 69 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det är klart att Sture Thun försöker krypa ifrån vad han sade i sitt första inlägg; då sade Sture Thun faktiskt att det är en avvägningsfråga om man kan acceptera analysen som den gjordes. Jag säger inte att det är en formell kritik Sture Thun har riktat mot skolministern, men det är saklig kritik som gäller hur den breda analysen genomfördes.

Jag har svårt att tänka mig att alla vi som satt här i riksdagen och noterade vad kompletteringspropositionen sade när det gäller önskemålet om en bred analys, förväntade oss att den plötsligt skulle ligga på riksdagens bord utan att någon av oss var tillfrågad om vad vi hade för synpunkter. När det skall vara en bred analys kan jag inte se annat än att man i en demokrati blir tillfrågad i de olika partierna. Den breda analysen skall inte göras i regeringskansliet och sedan ligga där som någonting som man kryper bakom när det börjar brännas. Det var fel att inte gå ut med den breda analys som man hade utlovat. Man har fört politikerna och, ännu värre, skolfolket – elever, föräldrar, lärare – bakom ljustet. Det är allvarligt.

Propositionen har lagts fram utan att den tidigare kompletteringspropositionens löften är uppfyllda.

Anf. 70 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Sture Thun sade att man ofta förhandlar under förutsättning att något går igenom. Ja, det händer då och då. Men det har aldrig tidigare hänt att man har förhandlat under förutsättning att två så skilda bud har jämförts. Det har aldrig någonsin hänt att man har förhandlat när det varit sådana konvulsioner, när åsikterna om ett kommande beslut har varit så olika och debatten så inflammerad.

I det sammanhanget ber jag att få svar också på en tidigare ställd fråga: Anser Sture Thun verkligen att dessa två bud var likvärdiga? Man har faktiskt i så fall tidigare haft likvärdiga bud att utgå från. Det bud som innehöll förslag om kommunalisering låg emellertid drygt 5 % högre än det andra. Skillnaden var så stor att lärarorganisationen SACO ansåg att det ena budet

inte var ett seriöst menat bud. Under sådana förutsättningar kan man självfallet inte förhandla. I detta fall har man sysslat med antingen hot eller utpressning.

Anser Sture Thun att dessa avtalsförhandlingar har varit bra och att de kan tjäna som modell och exempel också i framtiden? Sture Thun svarade inte på den frågan. Sture Thun menade att frågan om kommunalisering skulle diskuteras i detta sammanhang, men det hade inte alls varit nödvändigt. Vilket avtal som helst hade i ett senare skede kunnat överföras till en annan arbetsgivare, t.ex. kommunerna, om beslutet hade blivit sådant. Det hade inte alls varit nödvändigt att blanda ihop det på detta sätt.

Anf. 71 STURE THUN (s):

Herr talman! Det är väl, Elisabeth Fleetwood, ändå så att riksdagens majoritet godkände den analys som fanns i propositionen om överförande av huvudmannaskapet. Detta är väl helt klart. Om man sedan har olika uppfattningar om hur bred analysen var, det är en annan sak.

Sedan till Ylva Annerstedt. En avtalsrörelse som pågår ett helt år är ingen bra avtalsrörelse. Det hoppas jag att de avtalslutande parterna tänker på vid ett annat tillfälle.

Anf. 72 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det är naturligtvis, som Sture Thun säger, riktigt att en majoritet godkände analysen i propositionen. Jag hade aldrig kunnat tro att den socialdemokratiska gruppen skulle våga göra någonting annat. Det intressanta i Sture Thuns uttalande var att han erkände att det kunde vara en avvägningsfråga om man accepterade analysen som den gjordes.

Detta visar att vi reserverar hade rätt. Den breda analys som skolväsendet i Sverige hade varit betjänt av kom inte till stånd. Det beklagar vi, eftersom vi ganska länge kommer att få dras med följderna av att inte ha fått denna breda analys.

Anf. 73 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! På min fråga om detta var en bra avtalsrörelse återkommer Sture Thun till tidsaspekten. Det var ingen bra avtalsrörelse, eftersom den tog ett helt år, säger han. Men det var faktiskt inte det jag frågade om. Jag frågade om Sture Thun tycker att denna avtalsrörelse var bra, denna avtalsrörelse där skolministern gick ut och utövade påtryckningar och där avtalsparterna fick lov att begära särskilda möten och fick löften som sedan inte infriades. Tycker verkligen Sture Thun att detta är en bra modell? Jag syftar då inte på tidsaspekten.

Likasa skulle jag vilja ha svar på frågan: Anser Sture Thun att man kan jämföra de två buden? Är det likvärdigt att i det ena budet erbjuda ytterligare drygt 5 % plus kommunalisering och i det andra i stort sett inte erbjuda någonting utöver vad som tidigare har gällt? Anser Sture Thun att dessa två bud var likvärdiga?

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Avtalsförhand-
lingarna på
läroverksamheten*

Anf. 74 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Utlänningsärenden.

Anf. 75 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tänkte börja med att ta upp frågan om handläggningstiderna. Vi konstaterar i utskottet att det är tillfredsställande att handläggningstiderna har förkortats. Det är något som vi ständigt har tagit upp till debatt och riktat kritik mot i konstitutionsutskottet. Det är i och för sig positivt att man nu har kunnat förkorta handläggningstiderna.

Jag kan ändå inte låta bli att i detta sammanhang ta upp ett fall som just nu är aktuellt. Det gäller en iransk pojke som har blivit utvisad och just nu sitter i häktet i Göteborg. Han har varit i Sverige i över två år och har bott tillsammans med andra iranska pojkar i ett kollektiv. Av pojkarna i detta kollektiv har 28 fått uppehållstillstånd i Sverige, men regeringen har valt att utvisa två av dem.

Detta är en mycket grym historia som jag tycker verkligen bör uppmärksammas. Det är helt otillständigt att man kan utvisa så här unga pojkar som inte ens har sina föräldrar hos sig. Först har man låtit dem stanna här i över två år, med den osäkerhet som detta innebär, och sedan utvisar man dem alltså efter över två år.

Man talar i detta sammanhang om principen som gäller familjer med barn, nämligen att de som har varit i Sverige i över ett år skall ha rätt att stanna här. Jag förstår inte hur man handlägger dessa ärenden som rör ensamma barn. Jag ber att få återkomma till denna fråga.

En av de frågor konstitutionsutskottet har granskat är regeringens beslut från den 13 december förra året. Detta beslut innebar en stark begränsning i fråga om behandlingen av asylärenden. Regeringen använde sig av en paragraf i utlänningslagen om särskilda skäl och hänvisade till den vid den tidpunkten besvärliga situationen när det gäller flyktningmottagande.

Vi som har reserverat oss i detta avsnitt delar uppfattningen att situationen var besvärlig, men vi menar att den inte var så besvärlig att det var nödvändigt att ta till sådana drastiska åtgärder.

Vi har från folkpartiets sida i flera sammanhang också kritiserat regeringen för att den tillät denna situation att uppstå. Det hade inte behövt bli på det här viset. Det finns också all anledning för regeringen att tänka över situationen och förändra de systemfel som i dag finns.

Vi menar att det finns flera olyckliga omständigheter kring beslutet den 13 december. Först och främst gäller det retroaktiviteten. Regeringen hänvisar till att man vid tidigare tillfälle, 1976, använt sig av denna särskilda paragraf. Vid det tillfället innebar det ingen retroaktivitet när det gäller tillämpningen av den förändrade praxisen. Det är emellertid fallet när det gäller beslutet från den 13 december. Detta innebär att situationen drastiskt har förändrats för personer som har kommit hit utifrån en viss uppfattning om möjligheterna att få asyl i Sverige, såsom krigsvägrare och andra. Beslutet slår alltså tillbaka på dem som kommit hit på felaktiga grunder. Det hade varit mer

humant om regeringen hade sagt att förändringen av bestämmelserna skulle tillämpas på dem som kom till Sverige efter den 13 december.

En av anledningarna till dessa drastiska ingrepp var den stora grupp turkbulgarer som under förra halvåret kom till Sverige. Detta har vi också fått redovisat i utfrågningar med Maj-Lis Lööw. Vi menar att man vid den tidpunkt då regeringen fattade beslut om de två ärenden som sedan blev praxisbildande för regeringen och invandrarverket inte hade tillräcklig kunskap om möjligheterna för turkbulgarerna att utan risk kunna återvända till Bulgarien. Det visade sig sedan att man var tvungen att i januari sända en delegation till Bulgarien. Detta skedde alltså en månad efter det att man hade fattat beslut om att skicka tillbaka turkbulgarerna. Denna delegation skulle på mycket kort tid bilda sig en uppfattning om situationen och om det fanns möjlighet för turkbulgarerna att utan risk återvända.

Regeringen hade mycket bråttom att gå ut och deklarerat att det inte fanns några risker. Delegationen kom tillbaka den 13 januari, och man författade en första rapport den 19 januari. Samma dag gick regeringen ut och sade att det inte innebar några risker för turkbulgarerna att återvända. I och med detta hade man tagit ställning i denna fråga.

Den litet mer genomarbetade rapporten kom först den 30 januari. Men regeringen hade inte ens tid att invänta den rapporten innan den gick ut med beskedet. Vi anser detta gick litet väl hastigt till.

Sedan till en anmälan som jag själv har gjort till konstitutionsutskottet. Det gäller utvisning av f.d. ANC-medlemmar. Det kommer mycket allvarliga rapporter om vad som hänt dem som hoppat av ANC när de återvänt. De utsattes för tortyr och fängslades, och en del t.o.m. avrättades.

Regeringen hade tidigare under förra våren tillåtit några ANC-avhoppare att få asyl i Sverige. Men sedan bestämde regeringen sig för att skicka tillbaka tre avhoppare till södra Afrika. Trots våldsamma protester från många olika håll, och från personer som var väl initierade i hur situationen var för dem som valt att hoppa av från ANC, fattade regeringen beslutet att ändå avvisa dessa personer. Det var i detta skede som jag anmälde regeringen till konstitutionsutskottet.

Regeringen ändrade sig visserligen senare. Den påstod att den fått ny information som gjorde att man ändrade beslutet. Det är i och för sig bra att regeringen har ändrat beslutet, men vi menar att informationen om de risker som förelåg för f.d. ANC-medlemmar fanns redan när regeringen fattade beslutet om avvisning. Vi kritiserar därför regeringen på den punkten.

Detsamma är också fallet när det gäller den jordanske medborgare som utvisades. Vi menar att det också i detta fall har funnits tillräcklig information för regeringen, och att den inte borde ha fattat något avvisningsbeslut. Man kan nästan säga att regeringen har erkänt detta, eftersom den har ingått en förlikning med den här personen.

Det sätt som regeringen väljer att inhämta sin information på är också märklig. När det gäller ANC-avhopparna valde man att diskutera med ANCs representanter i Stockholm. Jag tycker det är märkligt att man väljer att diskutera frågan med den parten. Det är ANC – även om det inte är just de personer som finns i Sverige, utan organisationen som sådan – som har

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

stätt för de övergrepp mot avhoppare som har skett. Med den organisationen väljer regeringen att diskutera saken.

Detsamma gäller fallet med den jordanske medborgaren. Regeringen valde där att diskutera situationen med regeringsföreträdare i Jordanien. Det ter sig också mycket märkligt.

Anf. 76 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Vi ifrågasätter att det förelåg sådana förhållanden i landet och inom flyktningmottagandet att det var motiverat att regeringen i slutet av förra året tillämpade bestämmelsen om särskilda skäl för att göra inskränkningar i utlänningslagen. Läget var visserligen ansträngt inom flyktningmottagandet, men en av anledningarna till att det är ansträngt är ju den oflexibla organisationen.

Man måste ställa sig frågan: Om nu läget var så ansträngt som regeringen och invandrarverket anger, hur kunde då invandrarverket i det läget avvisa förläggningar med mindre än 200 platser? Man har gjort detta med hänvisning till att det inte passar byråkratin och administrationen att ha mindre förläggningar. Samtidigt anger regeringen att situationen är så katastrofal att den måste tillgripa bestämmelsen om särskilda skäl. Detta resonemang går inte ihop enligt vår mening.

Vi anser också att ansvariga myndigheter inte har gjort tillräckligt för att få ut personer med klara uppehållstillstånd från förläggningarna till kommunerna. Man borde t.ex. ha kunnat underlätta flyktingens egna initiativ att själv söka arbete och bostad. På en del förläggningar är egentligen principen den motsatta. Vi tycker att man borde ha kunnat starta en kampanj för att vi svenskar, som kanske har en större bostad än vad vi själv behöver, skulle hyra ut en del av bostaden, eventuellt efter en ombyggnad som man får särskilt ombyggnadsbidrag för.

Om situationen var så allvarig som regeringen påstod att den var, borde regeringen före beslutet ha haft konsultation med UNHCR om en fördelning av de asylsökande på andra länder.

Det finns också skäl att ifrågasätta bedömningen av situationen i Bulgarien för medborgare med turkiskt ursprung. Utskottets majoritet anser att regeringen gjort en omfattande utredning om bulgarieturkarnas situation och att det inte finns anledning att ifrågasätta denna bedömning. Men det är inte bara reservanterna som ifrågasätter detta. Även Amnesty International ifrågasätter det hela.

I Amnestys rapport nr 90 från mars visas att det fortfarande förekommer allvarlig förföljelse av vissa turkbulgarer. Det har t.ex. förekommit spionerier på tio års fängelse för att man har röjt identiteten på säkerhetspoliser som trakasserat den turkbulgariska minoriteten.

Retroaktiviteten i regeringens beslut strider inte mot någon lagbestämmelse, men det strider däremot mot grundläggande principer i en rättsstat. En stat där man riskerar att drabbas av retroaktiv lagstiftning som gör att man åker ut ur landet är inte en rättsstat. Ett sådant beslut bygger på godtycke.

När det gäller omständigheterna beträffande beslutet att utvisa en viss palestiniern av jordanskt ursprung, anför KU att uppehållstillstånd sedermera

beviljades av andra orsaker än att utredningen varit bristfällig, nämligen på grund av en förlikningsöverenskommelse inför Europakommissionen.

Det är riktigt, och i det instämmer vi i vpk, att den nämnda utredningen inte kan anses som bristfällig. I det här fallet hade man tvärtom ett grundligt utredningsmaterial. Det förelåg också ett utlåtande av rättsläkaren, docent Sten Jakobsson, som otvetydigt fastslog att personen i fråga hade varit utsatt för svår tortyr. Det vi kritiserar är att regeringen fattade sitt utvisningsbeslut trots att den hade full kännedom om att personen varit utsatt för svår tortyr.

Utskottsmajoriteten anger att orsaken till att uppehållstillstånd sedermera beviljades var att det ingåtts en förlikning i Europakommissionen för mänskliga rättigheter. Men utskottet undviker nästa led, nämligen: Varför ingicks förlikningen? Den ingicks därför att det dokumenterats genom rättsläkarutlåtandet att den utvisade jordarniern omedelbart efter återkomsten till Jordanien fängslats och utsatts för svår tortyr. Regeringen såg sig också nödsakad att i förlikningen gå med på att betala 100 000 kr. i skadestånd till den drabbade. Om regeringen inte ingått förlikning, hade Sverige med stor säkerhet fällts i Europadomstolen för kränkning av de mänskliga rättigheterna. Detta är alltså bakgrunden.

Vi anser att det är synnerligen påkallat att iaktta större försiktighet än för närvarande vid den s.k. trovärdighetsbedömningen. Alltför ofta bortses från sakkunniga utlåtanden, t.ex. beträffande tortyrskador.

I prop. 1988/89:86 fastslås en principiell rätt till offentligt biträde redan under handläggningen hos polisen. Men trots detta ger rikspolisstyrelsen ut cirkulär som kan tolkas annorlunda.

Jag har vid flera tillfällen haft frågan uppe till diskussion här i kammaren med statsrådet Bengt K Å Johansson. Statsrådet har vid samtliga dessa tillfällen lovat att rikspolisstyrelsen skall ändra sin skrivning, men trots dessa löften har någon verklig ändring av dessa cirkulär inte gjorts. Och detta är en oerhört angelägen rättssäkerhetsfråga.

I slutdokumentet av den 1 augusti 1975 från den Europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen i Helsingfors behandlades kontakter och möten på grund av familjeband. Vi i Sverige åtog oss då att ytterligare främja kontakter på grund av familjeband, att välvilligt pröva ansökningar om resor i syfte att tillåta personer att tillfälligt och när så önskas regelbundet resa in i eller lämna vårt land för att besöka familjemedlemmar. Vi åtog oss att pröva sådana ansökningar utan åtskillnad beträffande det land vederbörande kommer från eller reser till.

Vi i vpk anser att den nuvarande restriktiva praxisen beträffande besöksvisering avseende medborgare från vissa länder står i strid med våra åtaganden enligt Helsingforsavtalet.

Statssekreterare Bo Göransson uppgav i en intervju i Dagens Nyheter förra året att riktlinjerna för besöksvisering upphävts för medborgare inte bara från Iran utan även från Libanon, Turkiet, Pakistan, Bangladesh och Syrien. Vpk anser att detta är en diskriminering av dessa länders medborgare.

Det är också helt klart, enligt vår uppfattning, att invandrarverkets viseringspraxis står i strid mot de av riksdagen 1984 antagna och fortfarande godtagna riktlinjerna.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 12 och 13.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kam-
marens förhandlingar.

Anf. 77 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Den grundläggande tanken när det gäller flykting- och asyl-
politik måste alltid vara det behov som den skyddssökande har när han söker
skydd i ett land, t.ex. Sverige. Vi har där en FN-konvention från 1951 att
rätta oss efter med ett tilläggsprotokoll från 1967. Det tilläggsprotokollet är
nödvändigt för att behålla kontakten med verkligheten, då 1951 års konven-
tion skrevs för de förhållanden som rådde efter andra världskriget.

Under mina två år i riksdagen har det fattats olika beslut. Det är en ny
utlänningslag, nya beslut, utnyttjande av undantagsklausuler fr.o.m. den 13
december och andra beslut som har mildrats eller förstärkts. Det är nya
ordval som "missbruk av asylrätten" och nya tolkningar och glidningar.

Jag skall för en gångs skull läsa upp ett längre citat, vilket jag tycker be-
hövs i dag, från 3 kap. 2 § utlänningslagen:

"Med *flykting* avses i denna lag en utlänning som befinner sig utanför det
land, som han är medborgare i, därför att han känner välgrundad fruktan för
förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhälls-
grupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning, och som inte
kan eller på grund av sin fruktan inte vill begagna sig av detta lands skydd."

Den som arbetat eller samarbetat med flyktingar eller lyssnat på advoka-
ter och därefter läst invandrarverkets underlag för beslut vet att även före
den 14 december beslutades om många utvisningar, och bland dessa fanns
det många med väl grundad fruktan. Efter att ha mött dessa flyktingars ögon
som skräcken lyser ur och lyssnat på deras berättelser, besökt en del länder
dit flyktingar utvisats, talat med advokater, de asylsökande själva och deras
anhöriga, kom beslutet den 13 december som en blix från en klar himmel.
Jag menar att vår utlänningslag tidigare var ganska bra. Trots det skedde ut-
visningar bland personer med väl grundad fruktan.

Så ovetande hade jag väl inte behövt vara efter att ha tagit del av en del
artiklar i tidningar och uttalanden från arbetsmarknadsdepartementets olika
språkrör. Spåren ledde mot en hårdnande asylpolitik några dagar före jul.

Omedelbart före semestern förra sommaren trädde invandrarverkets nya
organisation i kraft. Hade detta inte skett just vid den tidpunkten hade det
kanske gått lättare att genomföra den förändringen. Under juli månad stan-
nar ju Sverige.

Trots den stundande julen förra året blev det en massiv opinion mot 13
december-beslutet bland många frivilligorganisationer, advokater, flera poli-
tiska partier och privatpersoner. En ytterligare allvarlig ståndpunkt i det be-
slutet var retroaktiviteten. Det är något som inte är vanligt i Sverige. Det var
inte en ny lag, utan det var en ny undantagsklausul som togs i bruk. Den
borde inte ha varit retroaktiv. Förra gången den användes – det gällde asy-
rierna – var den åtminstone inte retroaktiv.

I går fick jag också svar på min fråga till invandrarministern om att den

mildare bedömningen av barnfamiljerna inte kvarstår i samma omfattning som när den utlovades den 13 december 1989. Det kommer enligt Maj-Lis Lööw förmodligen att ske en modifierad bedömning av när ett barns anknytning till Sverige har blivit så stark att den skall utgöra enda skäl för att låta familjen stanna. Där har vi en ny glidning och förändring som är viktig. Tolkingar och glidningar förskjuts hela tiden.

Tidigare gällde läkarintyg på utförd tortyr som asylskäl. Av 8 kap. 1 § utlänningslagen framgår det att "en avvisning eller en utvisning får aldrig verkställas till ett land om det finns grundad anledning att tro att utlänningsen där skulle vara i fara att straffas med döden eller med kroppsstraff eller att utsätts för tortyr---".

Vad är grundad anledning? Vad är det för skäl att skriva "icke trovärdig" i underlagen för beslut? Jag har läst så många beslut de senaste fyra åren att man häpnar – "icke trovärdig"! T.ex. om man har ett pass är man naturligtvis ingen flykting. Har man kunnat införskaffa ett pass och resa ut måste man vara en accepterad medborgare. Har man inte pass blir det problem med identifiering och visum och alla de papper man skall ha. Då är det skäl för att avvisa.

För att säkerställa rättssäkerheten anser miljöpartiet det oerhört viktigt att offentliga biträden förordnas i den utsträckning som förutsätts i propositionen om den nya utlänningslagen.

Lika viktig som asyl- och flyktingpolitiken är, är också hur vi bereder ett hem för våra nya svenskar. När en flykting fått permanent uppehållstillstånd och arbetstillstånd, skall vi också se till att invandraren får samma rättigheter och skyldigheter som vi svenskar – som är svenskar sedan en eller två eller flera generationer tillbaka. Det gäller att ha lagar som ser till detta. Men det gäller också att människor i Sverige, arbetsgivare, grannar, poliser, lärare, hela allmänheten ställer upp på detta. Den senaste tidens händelser har alltför tydligt visat hur opinionen börjar kantra i Sverige. Trots det vill jag säga att toleransnivån i Sverige har ökat och vidgats. För några decennier sedan, då invandringen från Finland var relativt ny och som störst, var det en stor opinion och invandrarfientlighet mot finländare. Men det är det inte i dag. Sedan kom italienare, jugoslaver och greker, och nu är de accepterade i Sverige.

Nu behöver vår toleransnivå breddas, inte snävas åt, så att den omfattar den senaste tidens flyktingar, dvs. så att också araber, iranier, färgade osv. accepteras i Sverige.

De som har lättast att anpassa sig och bli accepterade är ofta familjer med små barn, där allmänheten och grannar upplever sig ha ungefär samma vardagsliv. Då blir beröringspunkterna och likheterna synliga och skillnaderna förpassas dit där de hör hemma. Det allmänmänniska och likheterna blir tydligare.

Våra nya svenskar har ofta sina nära anförvanter kvar i hemlandet. Att upprätthålla kontakten med dem är särskilt angeläget för alla ungdomar och barn men främst för unga män som är ensamma i ett annat land med en annan kultur och som dessutom ofta betraktas med misstänksamhet av svenskar. Dessa unga män har ofta en lång väg att gå innan de kan språket, får arbete och vänner. Det har tyvärr visat sig att dessa unga män mår mycket

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

dåligt, känner sig isolerade och ensamma. De får ofta mediciner av läkare för psykiska besvär. Det är vad vi ger dem. Om i stället deras föräldrar och nära anhöriga kunde få besöka dem, skulle detta underlätta deras anpassning oerhört mycket. Dessa människor behöver kontakter med sina rötter. Men nu skall föräldrar från vissa länder själva göra det troligt att resan till Sverige är släktbesök och inget annat. Då kan det bli hart när omöjligt att få visum till Sverige – det kan i varje fall dröja åtskilliga år.

Miljöpartiet de gröna anser att invandrare skall ha rätt att träffa sina släktingar. De är i starkt behov av detta för att klara omställningen i Sverige. Det är särskilt viktigt när det gäller unga män och de som inte kan återvända till sitt hemland för egna besök.

Dessa strängare viseringsbestämmelser där en besökande själv skall bevisa att han kommer hit bara för ett besök gäller Libanon, Turkiet, Bangladesh, Pakistan och Syrien.

Jag yrkar bifall till reservationerna 12 och 13 under avsnitt 11.

Anf. 78 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! För den som följer utlänningsärendena, vilket konstitutionsutskottet har gjort nu under tio års tid, såg 1989 till en början ut att bli ett glädjande år.

Handläggningstiderna när det gäller asylärenden minskade stadigt, och i juli var de så korta att en tredjedel av ärendena kunde avgöras av invandrarverket inom tre dagar. Inget ärende tog längre tid än sex veckor. Också inom regeringskansliet – i det här fallet arbetsmarknadsdepartementet – hade handläggningstiderna praktiskt taget halverats under året.

En ny utlänningslag skulle ha trätt i kraft den 1 juli. Så skedde också till en del, men genom det riksdagsbeslut som vi alla känner till fick vi endast en delvis ny lag, som ändå förde med sig en snabbare och rationellare beslutsordning. En samtidig omorganisation av invandrarverket bidrog till att situationen såg ljus ut beträffande de handläggningstider som vi i utskottet har haft anledning att tidigare kritisera.

Resultatet blev nu inte lika lyckosamt som det föreföll att bli. Tillströmningen av asylsökande ökade våldsamt, främst under andra halvåret. Den nådde nivåer som vi dess bättre inte har sett sedan andra världskrigets dagar. Jämfört med tidigare år rörde det sig om en fördubbling av antalet asylsökande. De reservanter som har gett uttryck för att detta i stort sett handlar om ett slags organisationsmiss från invandrarverkets och arbetsdepartementets sida gör det väldigt enkelt för sig när de blundar för den kraftigt ökade tillströmningen.

Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att mot bakgrund av den ökade tillströmningen göra en bedömning av hur omorganisationerna verkligen föll ut, alltså de under förra året föreslagna och beslutade åtgärderna. Vi kan bara konstatera att utsikterna verkade goda och att beredskapen verkade vara god också inför framtiden.

Sveriges flyktingmottagande är i ett internationellt perspektiv mycket stort. I förhållande till folkmängden är vi det land i Europa som tar emot det största antalet asylsökande. Det kan vara värt att ha detta i åtanke under denna diskussion. Även efter den förändrade asylpraxis som blev resultatet

av beslutet den 13 december i fjol tar Sverige sitt internationella ansvar på detta område.

Antalet ligger fortfarande, även om det nu ligger långt under decembernivån, på mer än 1 000 personer fler per månad, om man jämför med föregående års antal.

Så några ord om reservationerna.

När det gäller asylpraxis har man bl.a. kritiserat att regeringen inte har haft någon kontakt med FN:s flyktingkommissarie innan beslutet fattades den 13 december. Visst är dessa kontakter väl så viktiga, men här grundar sig beslutet på förhållanden i Sverige, och man får utgå ifrån att regeringen känner bättre till dessa förhållanden än FNs flyktingkommissarie.

I denna reservation, nr 12, talar man också om att utredningarna bakom beslutet var uppenbarligen bristfälliga. De finns inget i konstitutionsutskottets material som stödjer detta.

Beträffande offentliga biträden, som också tas upp i reservationen, har utskottsmajoriteten uttryckt att det är angeläget att man följer propositionens intentioner. Granskningen har inte visat att regeringen har varit försumlig i detta avseende.

Ingela Mårtensson sade något i sitt anförande som gjorde mig förvånad. Hon sade att situationen i december var svår, men att det inte behövde ha blivit på det sättet. Hon antydde att regeringen kunde ha gjort någonting åt saken. Då måste jag ställa frågan: Hur skulle regeringen ha kunnat påverka en ökad inströmning av asylsökande utifrån?

I denna reservation tas också några enskilda ärenden upp, där man har gjort ändrade bedömningar. Reservanterna menar att man från början inte har tagit hänsyn till alla kända fakta. När man har gått igenom de handlingar som finns i ärendena och ser att det har tillkommit ytterligare uppgifter blir slutsatsen en annan.

Jag ställer mig också något frågande när man låter påskina att vi inte skulle ha tagit kontakt med t.ex. ANC och i det andra fallet Jordaniens regering. Borde man inte ha tagit del av också den kunskapen? I annat fall kan man inte samtidigt kritisera utredningen för att vara ofullständig.

Jag tycker att det är bra att utskottet granskar enskilda ärenden. Denna granskning visar på de svårigheter som ligger bakom dessa beslut. Det är oftast specialfallen som blir föremål för granskning. Det är bra för handläggningen att man vet att konstitutionsutskottet går in och ser på dessa ärenden. I de fall med ofta ganska omfattande material som vi har undersökt har det inte funnits skäl till kritik.

När det slutligen gäller viseringspraxis, som tas upp i reservation nr 13, vill jag säga att det var statens invandrarverk som fattade detta beslut i november 1987 – det rör sig alltså inte om något regeringsbeslut. Riksdagen har vid tre tillfällen därefter fått redogörelse för gällande praxis.

Det är inte konstitutionsutskottets uppgift att recensera andra utskott, men om socialförsäkringsutskottet hade haft en annan mening, hade man naturligtvis vid dessa tillfällen uttryckt sig på ett annat sätt.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på reservationerna nr 12 och 13 samt bifall till utskottets skrivning i motsvarande del.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

Anf. 79 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Vi reservanter har naturligtvis haft en annan åsikt även i våra egna utskott. Jag tycker att det handlar om en administrations- och organisationsmiss. Invandrarverket har blivit en koloss på lerfötter. Jag anser att det vore lämpligt att tänka över om inte invandrarverket skulle syssla med invandrarfrågor och att flyktingfrågorna skulle lyftas bort därifrån.

Genom att man dessutom inte har låtit asylsökande bo bland vanliga människor och inte tillåtit dem att arbeta under sina långa väntetider, har man bäddat för flyktingfientlighet och avundsjuka. Så visst finns det skäl till att sådana här saker händer i Sverige. Visst kunde man ha förhindrat en del av detta.

Vi är bäst i Europa, om vi undantar de nordiska länderna. Hur ser det ut i Europa? Hur trångt bor människor? Hur många människor bor det per kvadratkilometer? Det är inte annat än riktigt att Sverige kanske ökar jämfört med andra länder.

Sättet att fatta beslut, att bara slå till, är häpnadsväckande och retroaktiviteten är rättssäkerhetsvidrig. Flyktingarnas situation blir ännu osäkrare när man rätt som det är ändrar bestämmelserna i riktning mot en åtstramning och t.o.m. gör det retroaktivt.

Anf. 80 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Om situationen var så allvarlig, som Ulla Pettersson vill göra gällande, i slutet på förra året att regeringen ansåg sig nödsakad att tillgripa den speciella bestämmelsen i utlänningslagen som bara skall användas i mycket speciella fall, tycker vi att det är märkligt att regeringen inte kontaktade UNHCR – inte för att få hjälp med de egna förhållandena utan för att försöka skaffa hjälp i andra länder åt de flyktingar man måste avvisa. Vi tycker att det hade varit naturligt, och det skulle också ha skänkt en större trovärdighet åt regeringens beslut.

När det sedan gäller denne palestinier av jordanskt ursprung, så väljer Ulla Pettersson tydligen med flit att missförstå situationen. Ulla Pettersson låtsas som om kritiken går ut på att regeringen inte skulle ha gjort en tillräckligt grundlig utredning. Men det är inte alls detta som vi kritiserar. Vi kritiserar att trots att regeringen hade gjort en mycket grundlig utredning, där det t.o.m. förelåg intyg om att jordaniern hade varit utsatt för svår tortyr, så tog inte regeringen hänsyn till det, utan utvisade mannen. Om ärendet hade fullföljts i Europakommissionen för mänskliga rättigheter hade Sverige blivit fälld för brott mot dessa rättigheter.

Jag vidhåller att den viseringspraxis som man nu tillämpar för medborgare från vissa länder strider mot Helsingforsavtalet. Ulla Pettersson och utskottsmajoriteten anser att riksdagen har ställt sig bakom den nya praxisen i och med att den har redovisats i skrivelser till riksdagen. Jag undrar därför om skrivelser till riksdagen verkligen har samma dignitet som en proposition med förslag. I en skrivelse finns det ingen särskild hemställanpunkt, där riksdagen kan ställa sig bakom ett eventuellt förslag. Jag tycker faktiskt att det här är så intressant att jag skulle vilja pröva i särskild ordning om man kan upphöja en skrivelse till samma dignitet som en proposition.

Anf. 81 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Ulla Pettersson undrar om jag anser att regeringen kunde ha agerat annorlunda. Ja, jag anser att regeringen kunde ha agerat annorlunda under förra året, så att den här situationen inte skulle ha uppstått. Regeringen kan naturligtvis inte styra de flyktingströmmar som kommer. Vi har skrivit under konventioner där vi har ställt oss bakom att vi skall ta emot de asylsökande som kommer till vårt land, pröva deras ärenden och ta emot dem som behöver vårt skydd. Det är svårt att styra strömmarna. Det beror på situationen i de olika länderna, och det rör sig om krisartade situationer som inte går att styra.

Däremot måste vi se till att vi har en organisation som kan vara flexibel så att vi kan ta emot flyktingar när det kommer stora strömmar. Vad händer t.ex. om det nu skulle bli en ström i från Baltikum? Skall vi då säga att situationen är så svår här att vi inte kan ställa upp för dem? Måste vi inte ha en viss flexibilitet, så att vi faktiskt kan ställa upp för människor som behöver särskilt skydd?

Om vi studerar situationen under förra året finner vi att det inte kom några stora strömmar under sommarmånaderna eller i början av hösten, utan strömmarna kom i slutet av året. Strömmarna kommer alltid oregelbundet. Vi måste därför ha en organisation som är flexibel och kan ställa upp på dessa oregelbundenheter. Det är detta jag menar med att regeringen kunde ha agerat annorlunda, så att vi inte hade försatt oss i den här situationen.

När det gäller ANC tycker jag att det är märkligt att regeringen diskuterar tillsammans med ANC hur man skall förhålla sig till avhoppare, som uppenbarligen har utsatts för missgrepp. Att man förhandlar och diskuterar med den organisation som är orsaken till det hela, tycker jag är märkligt. Där emot säger man att man hämtar information från FNs flyktingkommissarie osv. Men när det gäller ANC skall man således diskutera frågan. Det är uppenbart att ANC också har haft stor inverkan på regeringens handlande här.

Det har också framgått av vårt granskningsarbete hur ANC i Sverige har agerat, där man har menat att det är negativt för organisationen som sådan att avhoppare ges asyl här i Sverige. Det är inte detta som skall avgöra hur Sverige skall förhålla sig. Lyckligtvis ändrade man på beslutet, men det skedde efter massiva påtryckningar från omvärlden och olika organisationer. Informationen om avhopparnas situation fanns redan förra sommaren.

Anf. 82 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Ragnhild Pohanka tycker att invandrarverket skall ha en ny organisation. Invandrarverket fick en ny organisation den 1 juli 1989. Mot bakgrund av den kraftiga tillströmning som jag har beskrivit och som det finns en utförlig redogörelse för i utskottets betänkande, har den i praktiken inte fått en chans att fungera. Jag tycker att det är litet tidigt att säga att man omedelbart skall börja ompröva organisationen.

Jag vill också säga – om det inte framgick klart tidigare – att jag tycker att Sverige skall ta emot många flyktingar. Jag tycker inte att det är något fel, men jag tycker att vi tar vårt internationella ansvar i dag.

Beträffande retroaktiviteten vill jag säga att om man inte tycker att man skall ha retroaktivitet i en ände så kan man väl inte ha det i den andra ändan

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

heller. Den dag det här tillfälliga beslutet upphör, skall vi då inte heller ta hänsyn till dem som redan har kommit till vårt land? Skall de som redan finns i landet behandlas restriktivare än de som kommer efter det att beslutet är fattat? Jag tror att man faktiskt måste följa den tradition som vi har i svensk förvaltning, nämligen att beslutet skall grundas på de förhållanden som förelåg när beslutet fattades.

Det känns nästan litet oförskämt att ställa frågan till Margó Ingvardsson om hon inte tror att Sverige försöker och har försökt att få andra länder att ta emot fler flyktingar. Det är ett pågående arbete. Det har faktiskt skett. Det tror jag att Margó Ingvardsson också vet.

Beträffande det enskilda ärendet är det riktigt att de uppgifter som Margó Ingvardsson framförde fanns, men det fanns också många andra uppgifter i detta ärende att ta hänsyn till. Det är regeringens sak att verkligen väga in samtliga åsikter.

Sedan vill jag bara påpeka att konstitutionsutskottet enligt grundlagen är ett granskningsutskott. Vi skall således granska hur regeringens beslut förhåller sig till de lagar och riktlinjer som finns, och egentligen inte ta ställning i sakfrågor. Vi måste således ha med i bakhuvudet att sakk Diskussionen hör hemma i socialförsäkringsutskottet. Vi har att ta ställning till hur regeringen har följt de förordningar som finns.

Margó Ingvardsson, om skrivelser från regeringen inte har tillräcklig dignitet i det här avseendet borde väl åtminstone motioner ha det. Det fanns således motioner i samband med dessa skrivelser som ville att man skulle uttala sig för en mer generös viseringspraxis. De avvisades av riksdagen.

Anf. 83 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Då det inte var fråga om en nyorganisation var detta bara ett framkastat förslag. Jag tycker att nya tankar inte skadar ens i den här församlingen.

När det sägs att man inte kan ändra på retroaktiviteten vill jag säga att man naturligtvis kunde ha gjort det på olika sätt. Man kunde ha sagt att den som varit en viss bestämd tid i Sverige automatiskt skulle få stanna såvida inte något särskilt talar däremot – det kan ju finnas olika skäl. Det hade alltså gått alldeles utmärkt att inte låta retroaktiviteten drabba enskilda människor så hårt.

Flyktingskäl är flyktingskäl. Jag förstår inte hur de skälen kan ändras. En homosexuell, en krigsvägrare eller någon som anför humanitära skäl har samma behov av skydd före som efter den 13 september 1989.

Anf. 84 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till de reservationer i det här betänkandet som folkpartiet står bakom.

När det gäller retroaktiviteten: Ulla Pettersson säger att om vi nu skulle ändra dessa regler åt andra hållet, skall vi då hävda retroaktiviteten. Men om retroaktiviteten negativt drabbar den enskilde vänder man sig ju mot en förändring av lagstiftning eller praxis. I sådana fall skall man inte utsätta den enskilde för retroaktivitet. Däremot när retroaktiviteten får positiva effekter blir situationen en helt annan. Det är just utifrån de negativa konsekven-

serna som man inte skall ha retroaktivitet i tillämpning eller vid förändring av lagstiftning. Jag tycker alltså inte att det var någon mening med att föra ett sådant resonemang.

Jag står fast vid äsikten att vi inte borde ha förändrat tillämpningen på ett sådant sätt att den drabbar människor retroaktivt. Den bedömningen gjorde riksdagen 1976: retroaktiviteten stod inte i överensstämmelse med den praxis vi har här i Sverige. Detta borde gälla även 1989.

När det gäller vårt internationella ansvar tyckte Ulla Pettersson att det var litet genant att behöva tala om att Sverige verkligen arbetar för att man på det internationella planet i större utsträckning skall ställa upp för asylsökande. Men i resonemanget kring begränsningar har man just ofta hänvisat till hurdan situationen är i olika länder i Europa. Då har man sagt: Se hur det är i Europa i övrigt. Vissa personer har också uttryckt saken på det viset att det tidigare var grönt ljus här i Sverige men nu har vi slagit om till gult, och har därmed antytt att Sverige nu har anpassat sig till den situation som gäller på det internationella planet. Vi borde i stället mera trycka på att vi borde förändra det internationella handlandet och göra det möjligt för Europa att ta emot flera asylsökande än vi faktiskt gör här i dag.

Anf. 85 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Som stöd för sitt påstående att riksdagen har beslutat att följa den nya viseringspraxisen anför nu Ulla Pettersson att en motion behandlats i riksdagen i anslutning till en sådan här skrivelse. Då, säger Ulla Pettersson, ställde sig riksdagen bakom uttalandet att inte luckra upp viseringspraxisen.

Ja, det är riktigt att en motion behandlades i anslutning till en skrivelse. Jag kommer mycket väl ihåg detta, för det var en vpk-motion. Den vpk-motionen var inte väckt i anslutning till skrivelsen till riksdagen, utan förslaget var att man skulle gå längre i besöksviseringarna än vad riksdagen hade fattat beslut om 1984. Det var den begäran som riksdagen avlog.

Därmed tog riksdagen ställning varken för eller emot den viseringspraxis som tillämpades och som redovisades i regeringens skrivelse till riksdagen.

Jag hävdar fortfarande att riksdagen aldrig har fattat något beslut om riksdagens skrivelser på så sätt att man har fattat beslut på den bestämda punkten. Nu när Ulla Pettersson framhårdar i denna uppfattning att riksdagen fattar beslut, då blir jag mer intresserad av ärendet och anser att det finns skäl att fortsätta granskningen av ärendet även om behandlingen av dagens granskningsärende snart är avklarad.

Jag vidhåller alltså uppfattningen att det beslut som riksdagen fattade 1984 om viseringspraxis är det som bör gälla även i fortsättningen.

När det gäller frågan om offentligt biträde, som jag inte hann kommentera i min första replik, tycker jag att det är bra att Ulla Pettersson betonar att det som stod i propositionen är det som skall gälla, dvs. att man har rätt till offentligt biträde redan under polisutredningen. När Ulla Pettersson har den inställningen hoppas jag att hon hjälper till att se till att rikspolisstyrelsen utfärdar cirkulär där detta framgår klart och tydligt, så att man inte skall behöva tolka cirkulären. Det finns nämligen risk för att cirkulären kan tolkas fel av de olika polismyndigheterna, så att de inte uppmärksammar rätten till

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

offentligt biträde redan under den första polisutredningen och att polismyndigheten också har skyldighet att upplysa flyktingarna om att de har denna möjlighet.

Jag tycker alltså att det är bra om jag får hjälp av Ulla Pettersson på den här punkten.

Anf. 86 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Både Ragnhild Pohanka och Ingela Mårtensson ger uttryck för något slags önsketänkande när det gäller retroaktiviteten i decemberbeslutet. De vill så väl och försöker argumentera på alla möjliga sätt. Ragnhild Pohanka vill t.ex. ha ett annat datum som utgångspunkt för beslutet. På det sättet skulle man slippa avvisa en del personer. Det blir naturligtvis inte lättare bara därför att man tar datumet 6 oktober eller 1 juli eller något annat i stället för den 13 december. Det är ju alltid några som kommer strax innan. Och hur, herr talman, skulle man bete sig med dem som t.ex. var på väg till Sverige under den tid regeringen satt i sammanträde och fattade detta beslut?

Det går alltså inte att komma ifrån konflikten att när man än fattar ett beslut så blir det några som kommer i kläm. Det är en obehaglig situation som vi faktiskt inte kan komma ifrån.

Eftersom Ingela Mårtensson åter berör motsvarande beslut från 1976 kan jag väl påminna henne om att det under åren 1976–82, då dessa bestämmelser gällde, förvisso inte fanns någon socialdemokrat i regeringsställning. Beslutet fattades mot bakgrund av att det kom ungefär 5 000 asylsökande per år till Sverige. Det är färre än enbart i december 1989.

Slutligen, Margó Ingvardsson: Om det nu var så att vpk ville ha en generösare viseringspraxis och även skrev en motion i frågan med anledning av en riksdagsskrivelse, varför gick då motionen inte ut på just detta? Det har ju Margó Ingvardsson just berättat att den inte gjorde. Om det var det man ville, varför motionerade man då inte om det? I så fall hade ju saken prövats.

Anf. 87 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Min bestämda uppfattning är att Ulla Pettersson försöker missförstå det vi säger för att slippa ge riktiga svar.

Man fattade beslut om att de som kommit till Sverige före 1 januari 1988 skulle få stanna i Sverige. Man har fattat beslut om att de barnfamiljer som vistats minst 1 år i Sverige innan utvisningsbeslut fattades skulle få stanna i Sverige om inget talade däremot.

Man kan visst sätta ett visst datum. Jag menade att man kunde göra så, att de som väntat i Sverige en bestämd tid skulle ha behandlats enligt den gamla generösa praxisen. Det fanns alltså sådana som väntat i flera år i Sverige under otrygghet och osäkerhet. Plötsligt bedöms deras flyktingskäl efter regler av den 13 december 1989. Det är horribelt att säga att jag leker med datum bl.a.

Anf. 88 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Ulla Pettersson säger att det är fråga om önsketänkande. Det är praxis i svensk lagstiftning att inte föreskriva retroaktivitet vid föränd-

ring av lagstiftningen eller dess tillämpning, och den ordningen tycker jag att vi skall behålla.

Ulla Pettersson säger att det inte blir lättare med ett annat datum. Det ger ändå signaler till dem som är på flykt, t.ex. om att krigsvägran inte är grund för asyl i Sverige efter den 13 december 1989. Då vet de personerna vad de har att rätta sig efter. Före detta datum var det praxis att krigsvägrare som kom till Sverige fick asyl här. Det orättvisa ligger i att tillämpningen ändrades för t.ex. krigsvägrare som kanske hade väntat här ett halvår på att få besked.

Ulla Pettersson pekar på att jag hänvisat till beslutet från 1976, men framhåller att det då kom färre flyktingar än 1989. Jag försvarar inte att man i samband med 1976 års beslut stödde sig på den särskilda paragrafen. Att jag tog upp beslutet från 1976 hade samband med frågan om retroaktiviteten. Om något var positivt i det beslutet var det just att juristerna bedömde att man inte kunde ha en retroaktiv lagtillämpning.

Anf. 89 MARGÓ INGVAROSSON (vpk):

Herr talman! Ulla Pettersson undrade varför vpk inte motionerade i anslutning till skrivelsen. Låt mig tala om för Ulla Pettersson att vi i utskottet inte alltid själva bestämmer behandlingsordningen för våra motioner. Det gällde en tidigare väckt vpk-motion, som behandlades i anslutning till skrivelsen. Det går ibland till så i utskotten att man i anslutning till skrivelser behandlar motioner i näraliggande ärenden, och så var fallet den här gången.

Riksdagen har alltså aldrig beslutat om den aktuella viseringspraxis som numera tillämpas. Någon proposition på skrivelsen har nämligen aldrig, på det sätt som Ulla Pettersson vill göra gällande, ställts i kammaren.

Anf. 90 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Detta skall bli mitt sista inlägg i denna debatt, och det skall bli kort.

Till Ragnhild Pohanka vill jag säga att den beskrivning som hon just gjorde av ett tidsbegränsat beslut föranledde precis de marginalproblem som jag har varnat för.

Till Ingela Mårtensson: Förbudet mot retroaktiv lagstiftning i RF 2:10 gäller skattelagstiftning och strafflagstiftning.

För Margó Ingvardsson vill jag bara förklara att man en gång per år har allmän motionstid här i riksdagen och att det då går bra att väcka motioner i frågor som man vill få behandlade, om man tycker att de är angelägna.

Anf. 91 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag vill bara fråga Ulla Pettersson om hon anser att beslutet av den 13 december inte fick de marginaffekter som hon påstår att mitt förslag skulle föranleda. Jag anser att det var fråga om betydligt värre marginaffekter den här gången.

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Utnämningssärenden m.m.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utlänningsärenden

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Utnämnings-
ärenden m.m.*

Anf. 92 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Regeringsformen stadgar att vid tillsättning av statlig tjänst avseende skall fästas "endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet".

Utskottet har under senare år granskat framför allt utnämningar till verkschefer och landshövdingar. Det råder inget tvivel om att personer med socialdemokratisk anknytning otillbörligen har gynnats och att det fortfarande råder obalans vad gäller dem som politiskt har rekryterats till statliga chefsposter.

Sedan föregående granskning har en viss dämpning skett av regeringens benägenhet att utnämna partivänner till verkschefsposter. Om detta innebär en omvändelse till grundlagens stadganden eller man av andra skäl har lugnat ned sig återstår att se. Om vi får en utveckling mot respekt för stadgandena om förtjänst och skicklighet och en balans mellan de personer som har politisk anknytning finns det all anledning att notera detta med tillfredsställelse.

Skulle utvecklingen gå i en annan riktning, och de förhållanden på utnämningssfronten som vi har haft under senare år skulle återkomma, finns det anledning att pröva det system som tillämpas numera i både Sovjet och USA, nämligen att vissa högre utnämningar måste passera genom parlamentet.

I år har konstitutionsutskottet granskat några konkreta utnämningsfall, av vilka jag vill kommentera bara två. Det gäller posterna som länsbostadsdirektör i Blekinge län och som rådgivare vid Interpol.

Vad gäller tjänsten som länsbostadsdirektör i Blekinge är det bara att konstatera att otillbörligt gynnande har skett. Den utsedda har klart lägre meriter än vad som fanns hos andra sökande. Utnämningen torde utan tvivel bero på personens förflutna som socialdemokratisk kommunalpolitiker. Det är värt att notera att man också från fackligt håll förordade en annan kandidat. Här har regeringen uppenbarligen tagit politiska hänsyn. Det finns anledning till kritik mot regeringens handläggning av frågan.

Herr talman! Före länspolismästaren Hans Holmér har regeringen under lång tid på olika sätt engagerat sig för. Detta engagemang är anmärkningsvärt mot bakgrund av den roll han spelat när det gäller spaningarna efter Olof Palmes mördare och i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Det är med tanke på hans förflutna i Ebbe Carlsson-affären stötande för den allmänna rättskänslan att regeringen speciellt engagerat sig för att Holmér skulle få en särskild rådgivartjänst vid Interpol.

När sedan regeringen trots att Holmér inte har haft formell rätt till pension beviljar honom en sådan, finns det anledning att höja på ögonbrynen. Det är inte många svenskar som har kunnat åtnjuta regeringens stöd och betalning för flera utlandsuppdrag. Vad som än ligger bakom regeringens ständigt hjälpande hand åt Hans Holmér kan det här noteras att det har skett en särbehandling och att det därför finns anledning till kritik.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 14, 15 och 16.

Anf. 93 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Jag delar inte Anders Björcks uppfattning om tillsättningen av posten som länsbostadsdirektör i Blekinge. Jag menar att man skall vara

försiktig med att varje gång en politiker utses till ett ämbete kritisera utnämningen. Då bidrar man till att värdera ned vårt eget skrä. Även vi måste ha möjligheter att få vanliga jobb, om vi avskedas eller finner för gott att lämna politiken.

Utskottet har granskat utnämningen av en professor i datorlingvistik. Först vill jag konstatera, som jag gjorde redan i morse, att regeringen har försökt att bluffa för utskottet genom att ge felaktiga fakta om bl.a. de olika kandidaternas meriter. Den person som regeringen utsåg beskrevs av regeringen ha överlägsen pedagogisk skicklighet, medan tjänsteförslagsnämnden sade att hon hade ett visst försteg. Den person som inte fick tjänsten beskrevs av regeringen ha ett försteg i vetenskaplig skicklighet, när i själva verket tjänsteförslagsnämnden sade att han hade ett tydligt försteg. Även i andra avseenden glider regeringen på sanningen.

Det här speglar naturligtvis departementets uppfattning om de sökandes meriter, och i så fall har faktiskt besluten fattats på felaktiga grunder.

Regeringen medger att det är ytterst ovanligt att regeringen går emot eniga sakkunniga. I själva verket har man inte kunnat peka på ett enda sådant fall i historien, och därför är regeringens beslut att gå emot en enig sakkunnigrets unikt.

Om det inte är någon mening med vad de sakkunniga säger vid granskningen av de sökandes meriter, blir det naturligtvis mycket svårt för framtiden att rekrytera högtstående sakkunniga, framför allt internationella sådana, och det kommer då att skada kvaliteten på forskningen för framtiden.

Nå, säger kanske någon, det måste väl vara någon mening med att regeringen skall avgöra dessa professorsutnämningar? Ja, en av anledningarna är att säkerställa att vetenskapliga meriter blir avgörande för tillsättningen och att det inte tas lokala hänsyn till förmån för egna kandidater. I detta fall utsåg regeringen den lokala kandidaten, trots en förödande styrka i de sakkunnigas, i tjänsteförslagsnämndens och i rektorsämbetets yttranden för en annan kandidat. Regeringens prövning har alltså lett fram till precis det som man skall försöka undanröja genom att ha en prövning på hög nivå.

Jag kan inte utesluta misstankar om att det har förekommit otillbörlig hänsyn vid denna utnämning, även om vi inte har kunnat bevisa det i konstitutionsutskottet.

Hur är det då med jämställdhetsaspekten? Det är en kvinna som blivit utnämnd till professor, och det är bl.a. jämställdhetsskälet som Bengt Göransson har hänvisat till som saklig grund för utnämningen. Jämställdhet är också en saklig grund, om kvalifikationerna hos de sökande är i stort sett lika.

Den här frågan har upprepade gånger bedömts av tjänsteförslagsnämnden, som kommit fram till att den manlige sökanden hade ett försteg framför kvinnan som var tillräckligt för att jämställdhetsaspekten inte kunde bli utslagsgivande. De eniga sakkunniga deltog i den handläggningen. Rektorsämbetet delade också tjänsteförslagsnämndens bedömning. Trots detta ändrade regeringen de tre instansernas beslut.

Nu finns det naturligtvis de som säger att Birgit Friggebo, som är kvinna, talar emot jämställdheten. Nej, det är precis tvärtom. Om intervallet för jämställdhetsbedömningen blir för stort finns nämligen risken när de sakliga skillnaderna i meriter är ganska små mellan en man och kvinna, att man skri-

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Utnämnings-
ärenden m.m.*

ver ned kvinnan extra mycket för att hon inte skall få jobbet. Den nedskrivningen behövs alltså inte på sakliga grunder.

Jag skall också redovisa en reaktion från 24 kvinnliga forskare som har uttalat sig i en artikel i Dagens Nyheter den 24 november 1989. De säger bl.a. så här:

”Att regeringen valt att tillmäta jämställdhetskriteriet en så mycket större vikt än den vetenskapliga meriteringen inger stor oro hos oss kvinnliga forskare. Vi vill bli rättvist bedömda när vi söker en tjänst. Vi vill vara säkra på att vi får tjänsten i första hand för att vi är vetenskapligt meriterade och inte för att vi råkar ha kvinnligt kön. Vi vill inte bidra till att den vetenskapliga nivån sjunker för att fler kvinnor ska bli professorer. Vi vill inte att jämställdhetskriteriet ska slå ut mer meriterade manliga forskare.”

För säkerhets skull ska jag tillägga att kvinnan i och för sig förklarades kompetent till professuren, men att mannen överträffade henne i fråga om vetenskaplig skicklighet.

Herr talman! Sammantaget kommer alla partier utom socialdemokraterna och vpk fram till att regeringen har brutit mot den praxis i handläggningen av professorsutnämningar som har gällt hittills. Detta är till nackdel för jämställdheten och även för kvaliteten i svensk forskning och utbildning.

Majoriteten bara konstaterar att regeringen har intagit en viss ståndpunkt i frågan. Varför vill inte socialdemokrater och vpk:are ta ställning till denna unika hantering av en professorsutnämning?

Anf. 94 GÖSTA LYNGBÄ (mp):

Herr talman! Efter denna noggranna och eleganta redogörelse av Birgit Friggebo finns inte särskilt mycket för mig att tillägga mer än att jag har läst handlingarna rörande detta fall. I min akademiska gärning har jag varit med om liknande situationer. Jag tror på tjänsteförslagsnämnder och sakkunniga, som i detta fall nästan entydigt har förklarat en av de sökande som klart mer kompetent än övriga.

Jag tror i likhet med Birgit Friggebo att jämställdhetsaspekterna har spelat en roll i detta fall. Låt mig från början säga att miljöpartiet de gröna vill uppmuntra jämställdhetssträvandena i många sammanhang. Ofta missgynnas flickor redan under sin uppfostran. Därför är det riktigt att vid skilda tillfällen försöka gynna flickor i utbildningen, eftersom de kan ha svårare än pojkar att slå sig fram.

Jag har under min verksamhet tid träffat många mycket skarpa kvinnliga forskare. Det råder inget tvivel om att man inte skall se till jämställdhetsaspekten när skillnaden i kompetens mellan de sökande är så stor som tjänsteförslagsnämnden har uppskattat att den är i detta fall. Det var således fel att stödja den kvinnliga sökanden.

Jag instämmer med vad Birgit Friggebo har sagt, liksom jag instämmer med vad övriga reservanter säger i reservation 16, avsnitt 12 d.

Anf. 95 SÖREN LEKBERG (s):

Herr talman! Regeringens utnämningsspolitik har blivit något av en stående punkt på konstitutionsutskottets dagordning under senare år. Vi har åter granskat aktuella utnämningar, och även i år föreligger reservationer

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning**Utnämnings-
ärenden m.m.*

till utskottets betänkande i ärendet. Man kan dock konstatera att tonen har skruvats ned högst betydligt i reservationerna. När vi tidigare år har diskuterat utnämningsspolitiken har särskilt moderaterna utmärkt sig genom, som jag vill påstå, onyanserade och överdrivna texter i sina reservationer. En bred utskottsmajoritet har dock, då som nu, betonat att regeringsformens bestämmelser om att endast fasta avseende vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet vid utnämningar också följs av regeringen.

Anders Björck motiverade nyss den nedtonade kritiken från moderaterna med att man ansåg att regeringen hade tagit intryck av de moderata synpunkterna. Men det kan också vara tvärtom, nämligen att moderaterna har upptäckt att de i den här frågan har blivit så isolerade att de har tvingats ändra attityd.

Utskottet har också som brukligt är gjort en allmän genomgång av gällande bestämmelser och regler vad beträffar utnämningsfrågorna. Jag skall här citera några av utskottets allmänna slutsatser. Utskottet säger så här:

”Som tidigare vill utskottet betona vikten av att de i regeringsformen uppställda kraven på sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet iakttas vid tjänstetillsättningar.”

Vidare noterar utskottet i år med tillfredsställelse att civildepartementets roll som samordnare i utnämningsfrågorna byggts ut. Utskottet anser det också värdefullt att regeringen är beredd att medverka till att rekryteringsbasen vid tillsättande av statliga tjänster breddas. Man understryker också betydelsen av det uttalande som gjordes i samband med verksledningsreformen om att även verksamheter utanför statsförvaltningen bör kunna vara lämpliga rekryteringsområden.

Jag övergår så till att något kommentera de reservationer som har fogats till betänkandet och som rör de tre enskilda ärendena i detta sammanhang.

Först handlar det om tillsättandet av tjänst som länsbostadsdirektör i Blekinge. Här påstår reservanterna, som är moderaternas och centerpartiets ledamöter i utskottet, att regeringen borde ha företagit en noggrann och självständig prövning av generaldirektörens anmälan av kandidat när det gäller den här befattningen. Vid den granskning som utskottet har gjort har det framgått, enligt förordningen med instruktion för länsbostadsnämnderna, att tjänst som länsbostadsdirektör skall tillsättas av regeringen efter anmälan av generaldirektören i plan- och bostadsverket. Av vad vi har fått fram här framgår att generaldirektören i en skrivelse den 2 mars till regeringen anmälde sitt förslag till lämplig kandidat. Han kungjorde också att förslaget varit föremål för information till de fackliga representanterna i länsbostadsnämnden. Den 29 mars 1990 beslutade regeringen att utse den av generaldirektören föreslagna kandidaten.

Vi kan således med anledning av vad som här redovisats och i motsats till påståendena i reservationen konstatera att regeringen faktiskt har gjort en självständig prövning av generaldirektörens anmälan. Det finns enligt utskottet inget fog för att här rikta särskild kritik mot regeringen.

Jag går sedan över till att diskutera den punkt som rör rådgivare vid Interpol m.m., dvs. det som handlar om Hans Holmér. Av det material som utskottet har inhämtat dels från regeringskansliet, dels vid en utfrågning av statssekreteraren i civildepartementet framgår att det inte är ovanligt att re-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Utnämnings-
ärenden m.m.*

geringen medverkar till att lösa olika tjänstetillsättningsfrågor och att man gör det på ett aktivt sätt. Det är heller inte unikt att regeringen tar vissa initiativ för att medverka till tillsättningar vid internationella samarbetsorgan. Det ingår ju också, som det har talats om, i detta med aktiv personalpolitik, chefförsörjning etc.

Utskottet, så när som på de moderata ledamöterna, anser här att regeringens åtgärder för att medverka till ett nytt internationellt arbete för Hans Holmér inte kan anses vara av den karaktären att Holmér har gynnats på ett otillbörligt sätt. Utskottet har heller inte funnit anledning att göra någon erinran mot beslutet att medge Hans Holmér pension enligt bestämmelserna i det allmänna pensionsavtalet.

Så bara helt kort några kommentarer beträffande den reservation som gäller inrättandet och tillsättandet av en professur i datorlingvistik vid universitetet i Uppsala. Vi i utskottet har låtit vårt kansli göra en grundlig genomgång av materialet, av handlingarna i ärendet. Jag skall inte fördjupa mig i materialet – konstitutionsutskottet är ju inget överprövningsorgan i tjänstetillsättningsärenden, utan vi i konstitutionsutskottet skall bara se om regeringen har följt regeringsformens bestämmelser och andra lagar och regler på området – men jag vill ändå säga att vi drar slutsatsen att regeringen har bedömt att två av de sökande har kvalifikationer som är likvärdiga eller i det närmaste likvärdiga. Därigenom har ju jämställdhetsaspekten kunnat vara utslagsgivande, till den kvinnliga sökandens förmån.

Jag vill också påpeka, eftersom frågan tagits upp, att utskottet i sin utredning har noterat att de omständigheter som berörs i den promemoria som departementet har överlämnat till oss på flera väsentliga punkter där beskrivs på ett annat sätt än vad som framgår av handlingarna. Enligt utskottet ges i promemorian en överdriven bild av tillsättningsinstansernas bedömning av likvärdigheten när det gäller de båda sökandenas kvalifikationer. Det är naturligtvis enligt vår uppfattning anmärkningsvärt. Utskottet har dock fått besked från utbildningsdepartementet om att innehållet i den promemoria som har överlämnats inte i något avseende är hämtat från någon eventuell föredragningspromemoria i ärendet.

Slutligen yrkar jag bifall till vad utskottet har anfört under punkten 12 i betänkandet och avslag på reservationerna 14, 15 och 16.

Anf. 96 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herre talman! Sören Lekberg framhåller att det inte är vare sig regeringens eller konstitutionsutskottets uppgift att göra en vetenskaplig bedömning av de sökande. Det är säkert alldeles riktigt. Vad man skall bedöma är ju hur det hela har gått till. Då finner man – och det är väl korrekt – att åtta av nio bedömare i tjänsteförslagsnämnden två gånger har placerat en sökande mycket klart före en annan sökande.

Tjänsteförslagsnämnden skall, till skillnad från de sakkunniga, ta med jämställdhetsaspekten i sitt övervägande. Det är utifrån det material som man har som man skall dra slutsatser. De sakkunniga skall alltså ta fasta på de vetenskapliga kvalifikationerna, och där var det också fråga om ett klart försteg för en av de sökande.

Kan det vara riktigt att regeringen går emot en så stor majoritet i tjänste-

förslagsnämnden? Jag tycker att det är märkligt att både socialdemokrater och vpk kan ha den åsikten.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

Anf. 97 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Det gäller samma sak. Sören Lekberg säger alltså att vi inte skall överpröva. Men det är ju inte det som det är fråga om. Vi kan inte tillsätta eller avsätta professorer. Vad vi kan göra är att se om regeringen i något avseende väsentligt ändrar praxis i olika ärenden.

Ett mycket stort ärende vid årets granskning handlar om hur regeringen har behandlat nådeärenden. Vi har studerat detta för att se om det har blivit en ändrad praxis. Vi har då kommit fram till att man tycks ha ungefär samma praxis som tidigare – det är ungefär samma andel som beviljas nåd.

När det gäller praxis i detta avseende har vi frågat: Finns det något enda fall där man har gått emot en enig sakkunnig krets? Departementet har inte kunnat peka på något sådant fall. Tvärtom säger man att det här är ett ovanligt ärende.

Det är då man börjar undra om det finns något otillbörligt när det gäller den här tillsättningen. Jag tror att det finns det, även om det inte har gått att komma fram till det vid utskottets handläggning. Det är ju väldigt svårt att få fram sådant. Det räcker med att titta på handläggningsordningen. Tjänsteförslagsnämnden har ju prövat frågan tre gånger, eftersom det har varit två överklaganden. Varje gång har man kommit fram till samma uppfattning. De sakkunniga har också varit med vid bedömningen. Vidare har rektorsämbetena instämt. Alla har gjort samma bedömning.

Innebär det här för framtiden att man skall bedöma tjänsteförslagsnämnden och andra som inkompetenta när det gäller att ta ställning i frågan om att väga vetenskaplig skicklighet och kunnighet mot jämställdhetsaspekten? Den frågan måste man alltså ställa.

Sedan säger Sören Lekberg att utbildningsdepartementets PM på flera väsentliga punkter är felaktig – den skulle ge en felaktig bild. Ja, men den avspeglar den uppfattning som departementet har, nämligen att den kvinnliga sökanden i många avseenden var överlägsen. Men det var hon inte. Det handlar naturligtvis om inlärnin. Man försöker att i efterhand motivera sitt beslut genom att säga att kvinnan egentligen var överlägsen. Det är upprörande. Det bekräftar bara att våra misstankar kan vara riktiga, nämligen att det finns något otillbörligt när det gäller denna tillsättning.

Slutligen vill jag fråga: Varför tar socialdemokrater och vpk inte ställning i denna fråga? Man drar bara slutsatsen att regeringen har gjort en viss bedömning. Men man har inte någonting mer att säga. Vad är det för granskning?

Anf. 98 SÖREN LEKBERG (s):

Herr talman! Jag blir litet förvånad över att Birgit Friggebo tar i så väldigt i den här frågan. Vi skall ju göra granskningen med utgångspunkt i om regeringen har följt bestämmelserna på detta område, och jag vill påstå att utskottet verkligen har gjort en ordentlig utredning av de handlingar som finns i ärendet. Efter att ha gått igenom det materialet kommer vi då fram till att regeringen har bedömt två sökande och i sin sammanvägning av de sökan-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Utnämnings-
ärenden m.m.*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Handläggningen
av vissa förvalt-
ningsärenden*

dena kommit fram till att deras kvalifikationer kan betraktas som likvärdiga eller i det närmaste likvärdiga. I så fall finns det utrymme, eller ett intervall, som Birgit Friggebo kallar det, för att jämställdhetsaspekten skall kunna fälla avgörandet till förmån för den kvinnliga sökanden. Det är det vi har kommit fram till. Vi har inte gått in och gjort några egna bedömningar av de sökandes kvalifikationer, och det kan inte heller vara konstitutionsutskottets uppgift.

Anf. 99 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Nej, det är det självfallet inte – och det finns inte någon i denna kammare som anser det. Vad vi har tittat på är vad de sakkunniga har sagt, vad tjänsteförslagsnämnden har sagt och vad rektorsämbetet har sagt, dvs. de människor som skall göra denna bedömning. De kommer fram till en viss bedömning, även när de tar in jämställdhetsaspekten. Regeringen gör en annan bedömning, utan att kunna visa på sakligheten i denna. Tvärtom säger man att detta är ett helt unikt ärende, att det inte finns något annat liknande.

Sören Lekberg frågar varför jag tar i så väldigt. Ja, jag tar alltid i när jag börjar märka att det finns någonting som är litet sjukt och man inte riktigt kan förklara varför beslut har fattats, varför det har blivit på detta sätt. Då blir jag litet upprörd och tar i. Jag tycker att det är viktigt. Det är verkligen utskottets uppgift att ta tag i just sådana frågor.

Regeringen står här mot en enig tjänsteförslagsnämnd, sakkunniga, rektorsämbete m.fl., och det finns risk för att systemet urartar i framtiden om detta upprepas. Den fråga man då måste ställa är om socialdemokraterna i utbildningsutskottet skall föreslå att det görs förändringar i systemet för tillsättning av professorer i detta land, eftersom det uppenbarligen inte spelar någon roll vad dessa institutioner säger, som kostar en massa pengar och som ödar massor av tid på allt detta arbete. Varför tar inte socialdemokrater och vpk ställning i handläggningen av denna fråga?

Vi har icke några synpunkter på kandidaternas kvalifikationer, utan på att handläggningen avviker så kraftigt från praxis. Varför tar ni inte ståndpunkt?

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Handläggningen av vissa förvaltningsärenden.

Anf. 100 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! 1979 köpte Lars Lorenius fastigheten Forsnäs gård i Södermanland för 4 500 000 kr. och rustade därefter upp gården för ca 500 000 kr. utöver eget arbete.

På grund av försämrad lönsamhet i mjölkproduktionen, som inte heller kunde bära de ytterligare investeringar som var nödvändiga, ansåg sig Lars Lorenius föranlåten att sälja egendomen. Köpekontrakt upprättades med förvaltningsaktiebolaget Diplo till en köpeskilling om 3 200 000 kr. plus en livränta, vilket sammantaget betingade 4 150 000 kr. Detta innebar att köpeskillingen klart understeg det pris som Lorenius själv hade satsat på egendomen.

Förvärvstillståndet skulle enligt gällande regler avgöras av regeringen cf-

ter yttrande av såväl lantbruksnämnden som lantbruksstyrelsen. Lantbruksnämnden avstyrkte bifall till ansökningen med hänvisning till att Diplos fastighet och förvärvsegendomen var för sig var utvecklingsbara företag.

Lantbruksstyrelsen åter underkände denna bedömning med hänvisning till att Forsnäs gård från ekonomisk synpunkt inte kunde förvärvas av enskild brukare utan tillgång till betydligt större kapital än som kan vara normalt för en familjejordbrukare. Däremot avstyrkte styrelsen ansökningen med hänvisning till priskontrollbestämmelsen enligt 4 § första stycket i jordförvärvslagen. Lantbruksstyrelsen ansåg att gårdens värde kunde beräknas till 3,7 milj. kr.

Lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsen kom således till helt motsatta slutsatser beträffande båda de kriterier som kunde ligga till grund för bedömningen, vilket är anmärkningsvärt nog. Innan regeringen avgjorde ärendet anmälde Diplo att köpeskillingen sänkts till 3,7 milj. kr., dvs. det värde som lantbruksstyrelsen angivit.

I sitt beslut anförde den dåvarande borgerliga regeringen, att köpeskillingen inte endast obetydligt översteg egendomens värde med hänsyn till dess avkastning och övriga omständigheter. Av bl.a. det skälet avlog regeringen i maj 1982 ansökningen om förvärvstillstånd.

Regeringens bedömning beträffande köpeskillingen ledde till att Lorenius kreditgivare ansåg sig tvingade att säga upp de lån för vilka fastigheten utgjorde säkerhet. Detta i sin tur tvingade Lorenius att sälja fastigheten till ett pris om 3,3 milj. kr., dvs. avsevärt mycket lägre än den tidigare avtalade köpeskillingen. Han hade således otvetydigt åsamkats en mycket stor förlust.

Att Lars Lorenius ansett sig vara felaktigt behandlad genom regeringsbeslutet 1982 är en självklarhet. Trots upprepade försök att få en rättelse till stånd har detta tidigare inte kunnat förverkligas.

Nu har emellertid konstitutionsutskottet granskat regeringsbeslutet av år 1982 när det gäller tillämpningen av priskontrollbestämmelsen mot bakgrund av vissa uttalanden i förarbetena till bestämmelsen. I dessa berördes frågan om de negativa effekterna av priskontrollregeln för fastighetsägare och kreditgivare. Lagrådet, som hade lagförslaget på remiss, konstaterade i sitt utlåtande, att ett införande av priskontrollregeln i vissa övergångsfall skulle kunna få mycket negativa effekter för markägaren. Detta krävde enligt lagrådet en övergångsbestämmelse med innebörden, att ett pris som inte översteg inköpspriset skulle godtagas vid försäljning. Av rent lagtekniska skäl föreslog lagrådet inte någon sådan bestämmelse men förutsatte att de intressen som det var fråga om kunde tillgodoses genom en undantagsregel i lagförslaget.

Regeringen instämde i lagrådets uttalanden, och ej heller riksdagen hade några invändningar häremot. Tveklöst innebär detta att lagrådets uttalande skulle ligga till grund för tillämpningen av priskontrollregeln i de med uttalandet åsyftade övergångsfallen. Loreniusärendet är ett typexempel på ett sådant övergångsfall.

Ett enhälligt konstitutionsutskott fastslår också detta genom att konstatera, att fallet Lorenius väl överensstämmer med den övergångsproblematik som berörs i lagrådets uttalande. Trots att såväl den dåvarande regeringen

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Handläggningen
av vissa förvalt-
ningsärenden*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Handläggningen
av vissa förvalt-
ningsärenden*

som riksdagen således instämde i detta uttalande, finns det ingenting i vare sig regeringsbeslutet eller de handlingar vilka hör till beslutet som tyder på att några överväganden med anledning av uttalandet gjordes när regeringen tillämpade priskontrollregeln. Och just denna tillämpning ledde ofrånkomligen till att Lars Lorenius orsakades skada.

Herr talman! Det är utomordentligt värdefullt och glädjande att konstitutionsutskottet enhälligt står bakom betänkandet i denna fråga. Rimligen måste ett riksdagsbeslut i enlighet härmed leda till att en rättelse kommer till stånd och att Lars Lorenius således får ersättning för den skada han åsamkades genom handläggningen av ärendet i samband med regeringsbeslutet 1982.

Anf. 101 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Jag hoppas och tror också att vårt ställningstagande beträffande Loreniusärendet kan komma att ha betydelse för Lorenius i framtiden. Däremot tror jag inte att det är särskilt klokt att vi pekar ut hur detta kan ske och var det kan ske.

Herr talman! Olle Svensson har anmält ett ärende gällande bostadsdepartementet. Jag är inte riktigt säker på om Olle Svensson riktigt insåg vad som skulle komma att uppenbara sig när vi började titta på detta ärende.

Vi har kunnat konstatera att nästan två år och åtta månader har gått innan ett beslut fattades i ett enkelt besvärärende. Som argument har man från departementets sida bl.a. använt det faktum att vi har fått en ny plan- och bygglag och att det arbetet samt ärenden enligt den lagen prioriteras framför handläggning av ärenden som lyder under den gamla lagen. Vi har kommit fram till att det inte kan vara någon acceptabel ordning. Det var lätt att i enighet komma fram till den slutsatsen i utskottet.

Under granskningsärendets gång och grävandet i fakta har ytterligare frågor aktualiserats. Ärendebalansen i bostadsdepartementet har på några år nästan fördubblats när det gäller besvärärenden i plan- och byggfrågor. Det har naturligtvis inneburit en generell ökad väntetid. Hur lång vet vi inte.

På departementet säger man att det har varit stor omsättning på handläggare och att rutinerade tjänstemän har slutat. Det kan faktiskt hända även den bästa. Vissa sektorer av våra förvaltningar har ibland svårigheter, exempelvis när det gäller att konkurrera med löneläget på den privata marknaden. Men jag undrar om det är det som är den troliga orsaken i bostadsdepartementet. Det är faktiskt en visa på stan hur dåligt departementet sköts. Departementet leds av en minister som har förvandlat departementet till ett idrottsministerium. Det kanske är bra för idrotten, men definitivt inte för bostadspolitik.

Det är naturligtvis inte nödvändigt att kräva särskilt djup kunskap av den som blir minister på ett sakområde. Den kunskapen kan man skaffa sig efter hand. Men när det brister i intresse blir det värre.

Det vi har tittat på är planenheten och besvärärenden som gäller plan- och byggfrågor. Men det har försorts att det också har varit stora problem på andra enheter. Dessa problem fanns samtidigt som plan- och bostadsverket tvingades att flytta till Karlskrona. Det betyder att det under vissa perio-

der har varit svårt att över huvud taget få kontakt med någon på hög myndighetsnivå i departementet eller i bostadsverket.

Utskottet har nu bestämt sig för att granska hur bostadsdepartementet sköts. Det får vi göra i nästa omgång, eftersom vi inte hann med det under våren. Jag ser fram emot en sådan granskning med stort intresse. Det vore intressant om de myndighetspersoner och de branschorganisationer av olika slag som har mycket med bostadsdepartementet att göra ville ställa upp med den information som de nu under hand mycket frekvent ger oss riksdagsledamöter. Jag tror att detta lilla ärende kan bli en inkörsport till en granskning av hur kompetent, eller skall man säga inkompetent, departementet sköts. Det bygger på att det finns människor i förvaltningen och i organisationer som är beredda att informera oss när vi kommer så långt.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Handläggningen
av vissa förvalt-
ningsärenden*

Anf. 102 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! I den grupp av ärenden som i granskningsbetänkandet kallas Handläggning av vissa förvaltningsärenden finns det ett ärende som kallas Våtmarkskonventionen och fråga om småbåtshamn och omläggning av väg i Vellinge kommun. Frågan är väckt av oss i miljöpartiet de gröna. Bakgrunden till ärendet kan kort beskrivas som följer.

Sverige har, för att skydda vissa särskilda våtmarksområden, tillträtt en internationell konvention. Enligt artikel 4 i denna konvention skall varje fördragsslutande part främja bevarandet av våtmarker och våtmarksfåglar genom att tillskapa naturreservat inom våtmarksområdena, vare sig området är uppfört på den föreskrivna listan eller ej. Våtmarksområdet i Vellinge kommun är dessutom uppfört som nummer ett på den här listan.

För detta område, med ett sådant högt naturvärde och bevarandevärde, begärdes under mitten av 80-talet att planen skulle förändras för att en omläggning av en väg och byggandet av en småbåtshamn skulle kunna tillåtas. Småbåtshamnen blev efter diverse turer och överklaganden till slut stoppad av regeringen. Byggandet av vägen är nu så smått på gång, efter det att högsta domstolen sagt att det ej finns skäl för prövningstillstånd, när sakens ägarna överklagat ända dit.

I bostadsdepartementets svarspromemoria på vår KU-anmälan anger man att frågan om intrång i det i konventionen avsedda våtmarksområdet borde ha uppmärksamrats under planärendenas behandling. Därför uttalar nu ett enigt utskott att en grundläggande princip är att regering och andra myndigheter skall känna till förekomsten av och innehållet i de regler de har att tillämpa.

Herr talman! Här har alltså ett uppenbart fel begåtts i handläggningen av ärendet. Den intressanta följdfrågan blir: Hur hade ärendet handlagts om regeringen hade skött det som man skulle? Hade byggandet av väg 100, som den kallas, gått att stoppa på grund av att den placerats i ett skyddat våtmarksområde? Frågorna blir dess värre obesvarade. Men det skall bli intressant att följa hur regering och myndigheter i fortsättningen kommer att hantera olika konventioner. Vi kanske får en skärpning. Dess värre är inte denna konvention den enda som det finns tveksamheter kring.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Handläggningen
av vissa förvalt-
ningsärenden*

Anf. 103 ROSA-LILL WÄHLSTEDT (s):

Herr talman! Som framgått av debatten under de tidigare avsnitten i dag är konstitutionsutskottet i stora stycken överens och enigt i sina ställningstaganden. Det gäller i synnerhet det avsnitt som just nu debatteras, nämligen Handläggning av vissa förvaltningsärenden. Avsnittet tar som sagt var upp tre frågor, som föregående debattörer har belyst.

Hans Nyhage har ingående redovisat bakgrund och utskottets ställningstagande i det s.k. Loreniusfallet. Olle Svensson berörde också ärendet i sitt anförande under inledningsavsnittet. För min del kan jag därför bara instämma i det som både Hans Nyhage och Olle Svensson har anfört. Det är mycket tillfredsställande att utskottet i den här frågan var helt enigt.

Handläggningstider m.m. i bostadsdepartementet var den fråga som Birgit Friggebo tog upp i sitt anförande. Även här kan jag bara säga att det är tillfredsställande att utskottet är enigt i sitt ställningstagande. Vi är alltså helt eniga om att det inte är acceptabelt att en enskild får vänta två år och åtta månader efter ett överklagande innan ett beslut fattas. Vi är också helt överens om att de motiveringar som man från departementets sida anger som orsak till den långa handläggningstiden inte kan ursäktas departementet. Vi är också eniga om att den stora ökningen av balansen när det gäller inte avgjorda förvaltningsärenden kan innebära och förmodligen kommer att innebära att utskottet får återkomma till de här frågorna.

Jag vill också till Birgit Friggebo säga att jag tycker att vi i dag skall ägna oss åt att redovisa och debattera det ställningstagande och den granskning som vi hittills har genomfört och inte föregå och dra slutsatser innan en granskning i ett kommande skede har slutförts. Det finns alltså i dag inte några som helst underlag för att dra de slutsatser som Birgit Friggebo har redovisat. Vi är ju annars väldigt ofta intresserade av att ha tillgång till underlag så att vi kan göra seriösa bedömningar.

Herr talman! När det gäller det tredje ärendet och den sista frågan under det här avsnittet om bl.a. våtmarkskonventionen, som ju Hans Leghammar tog upp i sitt anförande, vill jag säga att jag återigen kan konstatera att utskottet står helt enigt i sin kritik. Den kritiken från utskottets sida slår ju fast att en grundläggande princip är att regeringen och myndigheterna skall känna till förekomsten av och innehållet i de regler som de har att tillämpa. Det gäller även konventioner och andra internationella åtaganden. Låt mig dessutom konstatera att bostadsdepartementet i sin egen promemoria också anser att man borde ha uppmärksammat konventionen när planärendet behandlades.

Till sist vill jag till Hans Leghammar säga att konstitutionsutskottets uppgift är att granska handläggningen ur konstitutionell synpunkt. Det är just vad utskottet har gjort, och man står enig i sin kritik.

Anf. 104 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag begär inte att Rosa-Lill Wählstedt skall instämma i mitt anförande. Jag tycker inte heller att jag har dragit särskilt många slutsatser. Men jag har redovisat uppfattningar som jag har hört, inte bara från en och två och tre personer utan från många, om hur bostadsdepartementet sköts. Vad jag gjorde var egentligen att redovisa motiven för den fortsatta gransk-

ningen. Jag hade förhoppningen att folk skulle våga säga mer öppet det som de vågar säga i enrum. Jag tycker att detta allmänt är ett problem. När vi har kontakter framför allt med tjänstemän från olika myndigheter som kommer till oss riksdagsledamöter och beskriver felaktigheter och missförhållanden, önskar man att de skulle gå ut med detta mer aktivt för att motivera förändringar. Det vågar de ofta inte eftersom de är rädda för sina chefer, de är rädda för att eventuellt förlora karriären och liknande. Jag tycker att det är ett stort problem att det finns en rädsla för en större öppenhet i vårt samhälle.

Jag har ännu inte dragit några alldeles bestämda och definitiva slutsatser, och jag begär framför allt inte att Rosa-Lill Wåhlstedt eventuellt skall ställa sig bakom dem. Men jag har en förhoppning om att den granskning som vi skall göra nästa år blir så fyllig som möjligt, så att vi då kan ta ställning till de eventuella missförhållanden som finns enligt de utsagor som människor kommer med, bl.a. till mig.

Anf. 105 ROSA-LILL WÅHLSTEDT (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Om nu rädslan är så stor som Birgit Friggebo påstår, tycker jag att det bör vara en garant att Birgit Friggebo har väckt frågan om ytterligare granskning. Därefter får vi återkomma och dra de slutsatser som då blir nödvändiga.

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Beredningen av vissa EG-frågor.

Anf. 106 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Vi har inte någon reservation. Det har inte något parti under det här avsnittet. Jag vill bara ta tillfället i akt att tala om att jag i och för sig instämmer i det särskilda yttrande som miljöpartiet har skrivit om att man skulle ha föredragit ett skarpare uttryckssätt i utskottets gemensamma yttrande i de här frågorna. Men vi har gjort den bedömningen, som jag antar att en del andra också har gjort, att det i det här fallet har varit viktigare att ha ett enigt utskott, som ändå uttrycker så pass mycket som man gör i de här frågorna.

Kritikerna av det hemlighetsmakeri som omger hela EG-integrationsarbetet får ju rätt på många punkter. Det gäller t.ex. offentliggörandet av handlingar som borde ha offentliggjorts. Utskottet är med på att det borde ha gjorts. Det handlar om uppteckningar från sammanträden som pågår, där man anser att det åtminstone borde finnas deltagarlistor och protokoll. Det handlar om informationen i EFTA-delegationen.

Det riktas ju en ganska massiv kritik mot att det brister i informationen, att man har svårt att få upplysningar och att man har svårt att få fram papper. Detta försvårar naturligtvis integrationsarbetet, men det försvårar också en öppen och offentlig debatt om de här frågorna. Framför allt vi som är kritiska har ju uppenbara svårigheter att få fram material. Därför är det av väldigt stort värde, tycker jag, att ett enigt utskott har framfört denna kritik. Anledningen härtill är naturligtvis våra stora förhoppningar om att detta

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

skall få en genomslagskraft för regeringens fortsatta handläggning av integrationsarbetet.

Hittills har ju beredvilligheten och den uttalade ambitionen att fortlöpande hålla alla informerade och att ge tillgång till allt relevant material i stor utsträckning lyst med sin frånvaro. Förhoppningen är nu att det eniga utskottsbetänkandet ändå skall vara en vägvisare för regeringen i det fortsatta arbetet. Det borde, även om det inte är en direkt prickning, ändå medverka till att vi får en större öppenhet och en större möjlighet till offentlig debatt i dessa frågor. Det är alltså min förhoppning att det här yttrandet kommer att medverka till den processen.

Anf. 107 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har genomfört en mycket grundlig granskning av regeringskansliets arbete för EG-anpassning på grundval av miljöpartiets granskningsanmälan. Därvid har det framkommit fakta som visar att vår långvariga kritik mot regeringen när det gäller hemlighetsmakeri faktiskt inte är gripen ur luften, vilket en del här och var har för sig. Förhållanden som inte har varit allmänt kända, knappast ens kända hos samtliga riksdagsledamöter, redovisas. Dessutom görs av utskottet i flera fall påpekanden, eller framförs förslag, som det knappast är långsökt att tolka som kritik mot rådande ordning.

För det första har man beträffande rådet för Europafrågor konstaterat att inga som helst protokoll eller anteckningar görs. Det strider visserligen inte mot formella krav, men med hänsyn till rådets betydelsefulla ställning finner utskottet att det är önskvärt att det åtminstone dokumenteras när rådet sammanträtt och vilka personer som deltagit i sammanträdet. Det är ju faktiskt inte för mycket begärt.

När det gäller offentlighetsprincipen har utskottets granskning uppdagat ett uppenbart fel i hanteringen. Det gällde ett fall där jag själv var inblandad och inte fick ut ett papper som jag borde ha fått ut, något som jag inte fick klart för mig förrän utskottskansliet hade gjort granskningen. Bl.a. mot den bakgrunden finner utskottet det motiverat att understryka vikten av att alla berörda handläggare har god kännedom om gällande regler. Bara att man skall behöva göra en sådan anmärkning är ju en poäng! Utskottet understryker också att ingen tvekan får råda om att "ambitionen är att ge varje framställan om utbekommande av handlingar en skyndsam och korrekt behandling". Sådant skriver inte konstitutionsutskottet utan skäl.

Utskottet har också gjort en genomgripande granskning av diarieföringsprinciperna vid utrikesdepartementet som i sanning är en snårskog. Då har man kommit på att avskaffandet av handelsdepartementet automatiskt ledde till att en helt ny grupp av ärenden, bl.a. en del relevanta EG-ärenden, kom att omfattas av sekretess, rent ryggmärgsmässigt alltså.

Utskottet har samtidigt uppdagat att det moderna och datoriserade UD-diariet mycket väl skulle möjliggöra att ett stort antal nya sökbegrepp infördes. Mot den bakgrunden säger utskottet att det finns anledning för regeringen "att överväga om inte ytterligare grupper av ärenden borde föras till huvuddiariets öppna del", vilket ju är ett sätt för utskottet att tala om att man anar att mer hålls under sekretess än som egentligen är nödvändigt.

När det slutligen gäller EFTA-delegationens tillgång till allt relevant material konstaterar utskottet att partierna kan fästa olika avseenden vid olika aspekter av EG-anpassningen och därför ha olika uppfattning om vad som är relevant material. Det är också en anmärkning som inte är gripen ur luften utan har sin bakgrund i diskussioner inom EFTA-delegationen.

Vi skulle naturligtvis från miljöpartiets sida på många punkter ha föredragit ett skarpare uttryckssätt, men vi har funnit att de anmärkningar som görs ändå är så pass klara och tydliga att vi har nöjt oss med ett särskilt yttrande. Det gör att den kritik som finns här och de anmärkningar som finns här har ett enhälligt konstitutionsutskott bakom sig.

Då kan man fråga sig varför det kräver inlägg i kammardebatten. Jo, för det första kräver det inlägg för att ytterligare understryka att det faktiskt är på det här sättet, att det finns påpekanden och kritiska anmärkningar i ett enhälligt KU-betänkande mot EG-anpassningspolitikens genomförande i UDH.

För det andra har det hänt en del sedan betänkandet justerades. I förra veckan lades det fram ett hemligstämpelat 17-sidigt papper med rubriken "Probleminventering EES", som EFTA-delegationens medlemmar fick ta del av. Samma dag hade jag en frågedebatt med Anita Gradin här i kammaren och bad om besked om när denna PM skulle offentliggöras. Det kom inget besked, men innebörden var uppenbarligen att papperet skulle hållas bakom EFTA-delegationens lyckta dörrar.

I det läget beslöt jag att på 35 rader av en halvsidesartikel i Dagens Nyheter referera några av promemorians huvudpunkter. Uppmärksamheten blev som bekant inte helt obetydlig. Den största socialdemokratiska morgontidningen, Arbetet, kommenterade: "Varför hemligstämpelas detta dokument? Det är svårt att se att det ens skulle försvåra det kommande förhandlingsarbetet om probleminventeringen offentliggjordes. Tvärtom skulle det bidra till en öppnare EG-debatt." Det skrev alltså Arbetet den 15 maj.

Men enligt TT har statsrådet Gradin vänt sig till riksdagens talman för att ompröva formerna för information till riksdagen. Enligt Göteborgs-posten hotar nu utrikeshandelsminister Anita Gradin med att snåla in på den information riksdagen får om Sveriges EG-politik. Anita Gradin tycks inte ha läst KU-betänkandet, trots att hennes eget fögderi behandlas och trots att betänkandet fanns tillgängligt när de här uttalandena gjordes.

KU skriver alltså att med tanke på vikten av offentlighetsprincipen kan det finnas anledning för regeringen att överväga om inte ytterligare ärendegrupper borde föras till huvuddiariets öppna del. Det är på KUs språk ett sätt – jag upprepar det – att säga att hemligstämpeln borde användas mindre ofta än vad som har skett. Ökad öppenhet och inte minskad! Och omedelbart går utrikeshandelsministern ut och hotar med minskad öppenhet. Det vittnar inte om välsorterade fattningsgåvor inom utrikeshandelsdepartementet.

Anita Gradin anförde i debatten här i kammaren också mot mina krav på offentliggörande att jag har en annan uppfattning om EG-anpassningen än regeringen, och det är väl känt. Hela miljöpartiet har en annan uppfattning än regeringen och för övrigt andra partier också. Vad har det med rätten till full information att göra? KU betonar angående informationen till EFTA-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

delegationen – jag upprepar det: "Partierna kan givetvis komma att fästa olika avseende vid olika aspekter av integrationsarbetet. Härav följer att man också kan ha skilda uppfattningar om vad som är i sammanhanget relevant material."

Det faktum att ett partis representanter har en helt annan uppfattning än regeringen om materialet, hur det skall tolkas och hur det skall användas, skall på intet sätt hämma informationsflödet. Det vore absurt i en demokrati om det faktum att man har en annan uppfattning än regeringen skulle göra att man får mindre information. Det är motsatsen till demokrati.

Därför är de konstateranden som KU har gjort här oerhört väsentliga, och man bör lyssna mycket noga på UDH, i integrationssekretariatet och i hela denna gigantiska apparat med hundratals heltidssysselsatta tjänstemän som ägnar sig åt att EG-anpassa Sverige till tusentals lagar och bestämmelser ur EGs regelverk.

Herr talman! Anita Gradins hysteriska reaktion på att jag tillåtit mig att omnämna existensen av ett hemligt EG-papper och refererat – inte citerat, inte publicerat, inte offentliggjort men refererat – några punkter ur detta papper, visar att hon inte begriper vad en öppen demokrati är och inte heller vad KUs granskning är till för.

Jag vill instämma i vad Anders Björck sade tidigare i dag i denna debatt under en annan delrubrik, att det är någonting märkligt med att vi en gång om året granskar regeringen och regeringen är frånvarande. Varför sitter inte regeringen här? En gång om året borde regeringen sitta här.

Det minsta man kan begära är i alla fall att de statsråd är närvarande som berörs av de frågor som diskuteras. När det t.o.m. finns kritik av olika grader, då borde väl ändå statsråden vara närvarande här.

Jag tycker att detta är någonting som vederbörliga organ inom riksdagen med det snaraste måste ta upp och diskutera. Räcker det inte med talmanskonferensen, får vi väl tillsammans börja fundera över om inte riksdagens ställning i det svenska samhällsarbetet kräver att regeringen är närvarande – inte bara för att lyssna, utan regeringen får naturligtvis försvara sig.

Det är ju regeringen som kritiserar i dessa debatter, inte den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Det är ganska absurt att det är socialdemokratiska riksdagsledamöter som skall sköta försvaret av regeringen. Vi kritiserar regeringen, och regeringen kan i framtiden komma att ha väldigt olika samsättning. Det kommer att bli fullkomligt upp- och nedvända världen, om vissa riksdagsgrupper skall försvara regeringens handläggning.

Nej, regeringen skall finnas med vid de här debatterna, och regeringen skall få chansen att försvara sig. Att den sedan kan komma att få svårt att försvara sig, är en helt annan sak.

Anf. 108 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Vpk står till alla delar bakom utskottets majoritetsskrivning. Det gör visserligen också miljöpartiet, så när som på ett särskilt yttrande, men jag föredrar i alla fall att vända mig till Per Gahrton.

Om man skall tro Per Gahrton, och det skall man nog inte, kommer det svenska folket likt en fårscock att ledas ner i avgrunden, den dag vi säger ja till medlemskap i EG. Hemsökelse av alla slag drabbar oss obevekligen,

från krig, aids och knark till barnosäkra ugnar. Regeringen, som arbetar i maskopi med starka kapitalintressen, bedriver ett kvalificerat hemlighetsmakeri. I lönndom kommer den att sälja ut Sveriges suveränitet som stat.

Eftersom Per Gahrton har ädla upplysningsmotiv – kanske är han rent av ute efter att omvända den femtedel av miljöpartiet som anser att Sverige borde ansluta sig till EG – tar han sig en del friheter och laborerar med verkligheten och sanningen. I en debattartikel vill han inbilla läsarna att han för tesen om hemlighetsmakeri har starkt stöd av KU. Så här skriver han:

KU har i årets granskning enhälligt anmärkt på hemlighetsmakeriet kring EG-politiken. KU noterar att rådet för Europafrågor inte dokumenterar sina träffar på något sätt. KU tycker att så bör ske.

Går man till källan, dvs. vårt betänkande, finner man att vi enhälligt konstaterar att rådet inte är en myndighet och inte fattar några beslut. Rådet är ett forum för löpande samråd, där de enskilda ledamöternas synpunkter är av intresse. Inga krav föreligger därför på protokollföring – i motsats till vad Gudrun Schyman sade – eller annan dokumentation av själva verksamheten. Det enda KU finner önskvärt – observera formuleringen ”önskvärt” – är att det dokumenteras när sammanträden äger rum och vilka som deltagit, detta med hänsyn till framtida historieforskning om det här intressanta skedet i svensk nutidshistoria.

EFTA-delegationen har huvudsakligen kommit till som en eftergift åt småpartierna i riksdagen. Alla riksdagspartier skall kunna följa och ha synpunkter på EES-förhandlingarna. Att sedan miljöpartiets representant i denna delegation offentliggör – inte citerar, men ändå offentliggör – innehållet i ett hemligstämplat arbetspapper som definierar de problem regeringen skall ta upp i kommande förhandlingar, är ju i och för sig anmärkningsvärt. Men ett annat forum än KU har att ta ställning till ett dylikt handlingsätt.

Regeringen hävdar genom en av sina statssekreterare, Michael Sohlman, att den i varje fas av beredningsarbetet försett delegationen med allt relevant material och att det är regeringens uttalade ambition att efterkomma delegationens önskemål om material. Samtliga partier utom miljöpartiet har förklarat sig nöjda med den information de hittills erhållit.

Vilken information är då tillgänglig för allmänheten? Integrationssekreteriatet på utrikeshandelsdepartementet har nyligen publicerat en grönbok med titeln EES-överläggningar – aktuella rättsakter. Via riksdagen nås allmänheten.

I betänkandet gör vi en utförlig beskrivning av de tryckfrihetsrättsliga regler som gäller i beredningsarbetet för alla inblandade arbets- och referensgrupper. Vi säger att det är angeläget att berörda tjänstemän skall ha god kännedom om dessa regler. Det gör vi mot bakgrund av vad som får betecknas som ett rent olycksfall i arbetet. En offentlig handling från ett verk till ett departement klassades som arbetsmaterial.

KU slår vakt om offentlighetsprincipen och principen att departementens diarium skall vara öppna i så stor utsträckning som möjligt. Handlingar som inkommit till integrationssekreteriatet diarieförs i UD:s datoriserade huvuddarium, som har en öppen och en slutna del. I den slutna delen ingår såväl offentliga som sekretessbelagda uppgifter. Utskottet anser att det kan finnas

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

anledning för regeringen att överväga om inte fler handlingar skulle kunna överföras till diariets öppna del.

Till sist: KUs uppgift är att oväldigt granska regeringen. Av vårt underlagsmaterial, såväl skriftligt som muntligt, framgår att regeringen är mån om att informera EFTA-delegationen och förse den med både offentligt och hemligt material – inte att idka hemlighetsmakeri. En så betydelsefull fråga som ett närmande till EG kräver bredaste möjliga politiska uppslutning. Utskottet, inkl. miljöpartiet, har endast funnit anledning till två bagatellartade randanmärkningar.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i denna del.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 109 PER GAHRTON (mp):

Fru talman! Det är tydligen inte bara inom moderata samlingspartiet som det fås kalla fötter när man konstaterar vad KU-betänkandet faktiskt innehåller. Men det sker tydligen mer diskret hos socialdemokraterna. Jag kan precis föreställa mig vad som har hänt innan Catarina Rönnung har fått sina direktiv om vad hon skulle säga: "Hur tusan kunde ni gå med på att skriva ens sådana mjuka – men ändå kritiska – formuleringar? Hur kan ni gå i de där miljöpartisternas och den där fruktansvärde Gahrtons fälla på det sättet? Nej, nu får ni gå upp i talarstolen och ta tillbaka. Nu måste ni visa att det inte finns någon som helst anledning till någon som helst kritik mot denna fantastiska regering, som fullständigt fläker ut sig för att kasta ut informationen till svenska folket, så att människorna skall vara fullständigt fullärda om vartenda detaljdirektiv från EG som vi skall anpassa oss till, från sockerhalten i marmelad till kemikaliebestämmelser som gör att allergikerna inte får veta vad flaskorna innehåller."

Något sådant måste ju ha utspelat sig. Vi har ett enhälligt betänkande, och var och en kan läsa innantill. Jag har sagt att vi skulle vilja ha starkare skrivningar. Men det är ett faktum att man har uppdagat att det inte finns den endaste lilla anteckning ens om närvarande personer från det hemliga rådet för Europafrågor. Det var tidigare inte allmänt känt. När Folket i Bild – Kulturfront skrev om rådet för Europafrågor som "hemliga rådet" för ett par år sedan, avfärdades det allmänt som någon sorts skräckpropaganda och villfarelse.

Nu visar det sig – och det tycker jag är ett framsteg – att det är dokumenterat i KUs handlingar att här sitter regeringen, tillsammans med näringslivets toppar, och styr hela EG-anpassningen. Men man gör det utan minsta lilla anteckning. Man har inga protokoll, inga som helst samtalsuppteckningar. Det är hemligare än när Olof Palme träffade Rajiv Gandhi, för då fick man i alla fall en samtalsuppteckning som KU i efterhand kunde granska.

Detta är den viktiga delen av KUs arbete, att konstatera faktum. Att sedan KU-majoriteten inte vill gå längre än till att uttrycka önskan om att man skall få veta vem som har varit på sammanträdet och när sammanträdet har ägt rum – det kan man beklaga. Men det viktiga är ändå att KU här tar bort slöjor över det faktiska hemlighetsmakeriet.

När det gäller diarieföring visar man ju någonting som var fullständigt okänt – och jag måste erkänna att det var helt okänt även för mig. Jag undrar hur många som är insatta i denna oerhört komplicerade materia kring utrikesdepartementets diarieföring. Här avslöjar man att diarieföringsprinciperna har gjort att mer är hemligstämplat än som skulle ha behövt vara det, bara på grund av att handelsdepartementet avskaffades.

Anf. 110 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Om den tolkning som Catarina Rönnung gjorde av det här eniga KU-betänkandet stämmer överens med hur socialdemokraterna tänker tolka det – och hur regeringen anser sig behöva uppföra sig utifrån den här tolkningen – då blir man faktiskt inte glad. Då är det antagligen så att jag har övertolkat innebörden i det här betänkandet. Det skulle i så fall besanna de misstankar som vi också i vpk har, och bekräfta den erfarenhet vi har av att det faktiskt är svårt att få ut material. Det pågår en hemligstämpling av papper i en utsträckning som man har svårt att förklara. Och det är dessutom svårt att begripa anledningen till denna hemligstämpling när man väl får de här hemliga pappren i sin hand, eftersom det väldigt lätt går att läsa mycket mer välinformerad rapportering i t.ex. utländsk press.

Jag tycker att det är mycket nonchalant när Catarina Rönnung säger att när man har gjort den här anmärkningen, att det i Europarådet åtminstone borde finnas en lista på vilka som har deltagit, så är det av historiska skäl, för att man i historieforskningen skall kunna tala om vilka som var med när det här stora skedde – om det nu kommer att ske.

Catarina Rönnung säger också att den utvidgade EFTA-delegationen är en eftergift åt småpartierna. Det låter som att tanken är att vi skall vara tysta och inte bräka. Det handlar inte om att det är en självklarhet att samtliga partier måste ha tillgång till all information om man skall kunna genomföra en process med demokratisk insyn. Jag trodde att det var viktigare än hur stora eller små partierna var. Jag trodde att det var viktigare att alla fick tillgång till relevant information. Jag trodde att partierna fick information inte utifrån hur stora de var, utan utifrån att det bör vara en demokratisk rättighet för samtliga partier att delta i denna debatt och denna politiska process.

Precis som miljöpartiet och Per Gahrton anser jag att det innebär uppenbara svårigheter att i detta land, i detta parlament följa och på ett demokratiskt sätt delta i den här processen. Dess värre finns samma brist på demokrati och samma kritik mot denna brist inom EG, som ju också har svårt att följa processen. De kan ju där inte hänvisa till att de åtminstone skall korrespondera med en regering och att det skall finnas demokratiska inslag. Det är inte sagt att så skall vara fallet, men de kräver det. Det finns alltså en genomgående kritik, och den handlar om bristen på demokrati, något som är signifikant för hela EG-processen.

Anf. 111 CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! Naturligtvis är även jag för en demokratisk insyn i arbetet med ett närmande till EG. Det är ju därför EFTA-delegationen över huvud taget har kommit till. Om småpartierna anser sig missförstådda och missledda är det deras demokratiska rättighet att ge uttryck för detta. Jag förme-

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beredningen av
vissa EG-frågor*

nar dem inte att göra det. Jag undrar ändå hur mycket relevans som finns i denna kritik.

Jag tar inte, Per Gahrton, direktiv av någon människa när det gäller vad jag skall säga här i kammaren, allra minst av någon regeringsrepresentant. KU skall oväldigt granska regeringen, och det är en hederssak för KU och för oss socialdemokrater att göra en så korrekt bedömning som möjligt.

Per Gahrton går med på vad utskottet skriver angående rådet för Europafrågor. Han reserverar sig inte, han begär inte att få protokollsutdragen från de samtal som förs, något som han ivrigt förfäktar i andra fora. Han står på utskottsmajoritetens sida i denna fråga. Därför begriper jag inte riktigt varför han tar upp frågan om rådet för Europafrågor. Kanske är det så att det trots allt inte fanns så mycket hemlighetsmakeri från regeringens sida att anmärka på och att han därför måste ta till litet nödargument och förstora upp saker som inte är värda att förstora.

Anf. 112 PER GAHRTON (mp):

Fru talman! Anledningen till att jag inte har begärt några protokollsutdrag är att det inte finns några protokoll att begära utdrag från, vilket KU har visat. Det är mycket enkelt. Det är ju detta som KU har kartlagt. Det existerar inga protokoll, det existerar inga anteckningar. T.o.m. jag ger mig faktiskt inför den orubbliga verklighet som det reellt existerande socialdemokratiska hemlighetsmakeriet har skapat. Jag begär inga protokollsutdrag, eftersom dessa protokoll bevisligen inte existerar.

Man undrar vad det är som gör att utskottsmajoriteten, när den har fått ihop ett enhälligt betänkande kring EG-harmoniseringens handläggning, nu backar i debatten. Varför är det så angeläget att backa? Varför kan utskottsmajoriteten inte som Arbetet konstatera att man kan ha diametralt olika uppfattningar om EG-frågan men att man bör kunna enas om att det skall vara maximal öppenhet i debatten. Det är väl inget fel att socialdemokratiska riksdagsledamöter, om de är så självständiga som de hävdar, också står fast vid kritiken i stället för att gå upp i debatten och försöka skapa intryck av att det egentligen inte var så mycket med KUs kritik.

Jag menar att det är en hel del med KUs kritik, eftersom man har gjort de faktiska avslöjanden som jag har pekat på. Ta som exempel att jag som riksdagsledamot, när jag vänder mig till ett statligt departement via riksdagens utredningstjänst och begär ett papper, får beskedet att jag inte kan få det eftersom det inte är en offentlig handling. Naiv som jag tydligen fortfarande är, nöjer jag mig med det beskedet. Sedan visar KU-kansliets granskning av detta att departementet i fråga har gjort ett fel. Ett departement ger en felaktig upplysning till riksdagens utredningstjänst om vilket material som är offentligt tillgängligt för en riksdagsledamot. Det är faktiskt ganska allvarligt!

För mig är det viktigt att detta påpekas. För att utskottet skall vara enigt kan jag sedan avstå från de hårdaste orden emot orsaken till att detta har skett. Det är påpekandet som är det centrala i detta fall, och det står KU enhälligt bakom. Det är KU som har genomfört detta. Varför tar ni inte åt er äran av att ha avslöjat ett missförhållande, ni som innehar ordförandeskapet i KU? Det kan vi bjuda på, vi är mest intresserade av fakta.

Slutligen till detta föraktfulla tal om "småpartierna". Jag måste säga att jag undrar vilket av våra partier som kommer att vara minst när vi uppnår pensionsåldern. Jag är inte så säker på att de rådande relationerna då fortfarande gäller.

Anf. 113 CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! Jag tycker att jag i mitt inledningsanförande på ett korrekt sätt citerade ur utskottets betänkande exakt i vilka frågor utskottet hade haft anledning att föra fram kritik. Det var absolut ingenting som jag smusslade med, men jag talade om att det var fråga om randanmärkningar, att de flesta partierna – och här får jag tyvärr lov att säga "de stora partierna" – var fullt nöjda med det material de hade fått, både det offentliga och det hemliga, via EFTA-delegationen. Jag försöker tala om vad som är fakta.

När det gäller Per Gahrtons handlingsförklaring rörande protokollet från Europarådet skulle väl KU åtminstone teoretiskt sett, även om det är dumt, kunna begära att rådet för Europafrågor protokollför det som sägs. Det är teoretiskt möjligt, men det är ett dumt tillvägagångssätt.

Anf. 114 PER GAHRTON (mp):

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket mer, det är väl ingen mening med det. Jag vill bara upplysa om att när man vill förändra ett förhållande här i riksdagen, väcker man en motion. Det är vad vi har gjort i fråga om hur rådet för Europafrågor bör bete sig i framtiden. KUs roll är att granska förfluten tid, inte att i första hand i samband med sin granskning lägga fram förslag om framtiden. Vi har därför avstått från detta i detta sammanhang och återkommer till frågan i motionsform.

Jag vill sedan bara påminna Catarina Rönnung om att vad hon ägnade sig åt i sitt inledningsanförande var att försöka provocera fram en debatt om själva EG-frågan. Jag försöker emellertid att hålla mig till saken. Därför diskuterar jag KUs granskningsbetänkande, som jag tycker är ett ganska bra betänkande och som jag hoppas vi skall kunna ha nytta av i framtiden för att få en så öppen EG-debatt som möjligt.

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Notifiering till GATT om jordbrukspolitik.

Anf. 115 HUGO ANDERSSON (c):

Fru talman! Denna del av granskningsbetänkandet behandlar en anmälan om granskning som bl.a. jag står bakom. Det handlar om regeringens notifikation till GATT-förhandlingarna om vilka åtgärder som man avsåg att genomföra för att minska stödet till jordbruket under 1990.

Grunden för anmälan var information som vi fick genom tidningsartiklar i början av november 1989, i vilka stod att man hade använt livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag som en beskrivning av Sveriges ambitioner på detta område. Vi reagerade naturligtvis då över hur regeringen kunde använda ett sådant material som underlag för en notifiering.

Det handlar om en departementsskrivelse om vilken det råder mycket stor

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Notifiering till
GATT om jord-
brukspolitik*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Notifiering till
GATT om jord-
brukspolitiken*

oenighet. Detta kände alla till. Skrivelsen skulle fortsatt behandlas i många instanser innan den blev underlag för ett riksdagsbeslut.

I utskottsbetänkandet sägs att detta material arbetas fram av en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp. Det kanske man kan kalla livsmedelspolitiska arbetsgruppen för. Det har förvisso ingått representanter för de olika partierna i den arbetsgruppen. Men i ett annat sammanhang i KUs arbete fick vi av ordföranden i den gruppen, statssekreterare Michael Sohlman, lära oss vilka olika typer av organ som departementet har att tillgå när det gäller att förbereda frågor. Detta regleras tydligen av ett PM från statsrådsberedningen.

I detta PM talas om två sätt att arbeta. Det ena är att man i vanlig ordning tillsätter en kommitté – eller utredning, som det brukar kallas – som är självständig och en egen myndighet, som Michael Sohlman uttryckte det. Det andra sättet är att tillkalla en arbetsgrupp inom departementet, och som exempel på sådan arbetsgrupp inom departementet tog han livsmedelspolitiska arbetsgruppen. Han benämnde detta "ett forum för samråd".

Det var resultatet av detta forum för samråd som skickades till GATT-förhandlarna såsom Sveriges synpunkter på detta område. Dessutom begärde man inom GATT uppgifter om vilka åtgärder som Sverige avsåg att genomföra inför år 1990. Det förslag som nu ligger kommer i huvudsak att få sin verkan först år 1991 och senare.

I detta skede ansåg vi naturligtvis att regeringen genom jordbruksministern med sin anmälan till GATT, fem dagar efter det att arbetsgruppen presenterade sitt förslag, föregrep den parlamentariska behandlingen av förslaget. Vi vet ju också att regeringen inte har en egen majoritet här i riksdagen. Det finns då stor chans att detta förslag kommer att genomgå stora förändringar innan det fattas ett beslut om den framtida jordbrukspolitiken. Allt tyder nu på att så också blir fallet. Detta, fru talman, var grunderna för vår anmälan.

Man kan fråga sig hur regeringen skulle ha agerat när uppmaningen kom från GATT-förhandlarna. Man kan tänka sig en variant. När vi från oppositionen frågar regeringen om saker i ärenden som regeringen inte anser sig ha behandlat färdigt brukar det låta ungefär så här: "Frågan bereds för närvarande i regeringskansliet, och regeringen har för avsikt att i denna fråga återkomma med förslag senare." Detta går bra att svara oss i oppositionen, men det kanske är svårare att ge samma svar till GATT-förhandlarna. Det verkar i varje fall som om det var fallet.

När man läser KU-majoritetens skrivning, som delvis upprepar den redovisning som givits från departementet, kan man konstatera att notifikationen till GATT har omgivits av en mängd reservationer. Man säger att det är förslag från en arbetsgrupp och att det finns meningsskiljaktigheter. Man säger att förslaget skall sändas ut på remiss och att regeringen har för avsikt att inleda konsultationer innan den skriver propositionen, och slutligen sägs att det är riksdagens sak att ta ställning.

Efter alla dessa reservationer undrar man varför livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag över huvud taget sändes i väg. Vad skall läsaren egentligen tro när han läser dels förslaget, dels alla reservationer som det är omgärdat med? Var det meningen att man inom GATT skulle ta alla reservatio-

nera på allvar? I så fall måste man där få en mycket underlig bild av den svenska parlamentära arbetsordningen och på vilka grunder vi informerar förhandlingspartners om våra intentioner. Eller var det meningen att man inte skulle ta reservationerna på allvar, utan läsa den svenska notifikationen som om beslutet var fattat och att det skulle bli så här i framtiden?

Vi i centern tycker att man skall vara mycket noga med de informationer som man lämnar till internationella organ. Detta är frågor av stor vikt, och när det gäller frågor av den här digniteten om den framtida jordbrukspolitikens inriktning bör man, anser vi, invänta ett riksdagsbeslut innan man meddelar omvärlden vad som kommer att hända här i Sverige.

Vi anser att det finns fog för kritik av regeringens handlande i den här frågan. Regeringen har genom denna notifikation till GATT-förhandlingarna föregripit beslutsfattandet i den svenska riksdagen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 17 till betänkandet.

Anf. 116 TORGNÝ LARSSON (s):

Fru talman! Hugo Andersson och några andra centerpartister har till konstitutionsutskottet för granskning anmält regeringens beslut att som notifiering till GATT överlämna en sammanfattning av livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag till ett minskat stöd för det svenska jordbruket. Man menar bl.a. att regeringen har föregripit remissbehandlingen och riksdagens beslut om vilken inriktning jordbrukspolitiken skall få. Man säger vidare att det är anmärkningsvärt att regeringen utan att avvakta den fastlagda demokratiska beslutsprocessen inför GATT:s övriga deltagare anger Sveriges åtaganden på det jordbrukspolitiska området, vilka förutsätter en total omläggning av den svenska jordbrukspolitiken.

Vid den granskning som utskottet har företagit som följd av denna anmälan har det visat sig att det inte finns fog för att rikta kritik mot regeringen. Som framgår av de handlingar som har lämnats till riksdagen har regeringen vid notifieringen mycket tydligt klargjort att något beslut om den kommande jordbrukspolitiken inte har fattats varken formellt eller reellt. Tvärtom redovisas mycket klart var man befann sig i processen.

GATT fick genom notifieringen besked om att förslaget till jordbrukspolitik kom från en arbetsgrupp och att meningsskiljaktigheter förelåg i skilda frågor. Man fick veta att förslaget skulle sändas ut på remiss och att regeringen avsåg att inleda konsultationer innan den lade fram en proposition om en reform i riksdagen och att det sedan var riksdagens sak att ta ställning.

Det framgår alltså mycket klart att regeringen genom notifikationen inte har föregripit kommande beslut. Denna bedömning delas av en stor majoritet i utskottet. Det är bara centern som har uttryckt en annorlunda uppfattning. Jag kan inte förstå att centern mot bakgrund av det material som vi fått kan finna att regeringen i detta avseende har gjort något fel.

Jag skulle givetvis kunna fortsätta min argumentation, men tiden den rinner i väg. Jag finner det inte heller nödvändigt att fortsätta. Jag tycker att det material som utskottet har fått fram talar för sig. Jag yrkar därför bifall till utskottets skrivning och avslag på centerns reservation.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Notifiering till
GATT om jord-
brukspolitiken*

Kammaren övergick till att debattera avsnittet Beslut om vissa hastighetsbegränsningar.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beslut om vissa
hastighets-
begränsningar*

Anf. 117 STIG BERTILSSON (m):

Fru talman! Hur skall regeringen förhålla sig i sina relationer till de statliga verken? Vilka intryck skall regeringen ta av åtgärder som statliga verksamheter planerar för att komma till rätta med missförhållandena? Vilken makt-påverkan skall regeringen utöva på verksamheter och andra chefspersoner i den här delen av den statliga förvaltningen?

Om de frågor handlar punkt 18 i årets granskningsbetänkande från KU. Alltså: Hur gick det till när vi fick hastighetsbegränsningen 90 km/tim på 110-vägar i samband med två beslut förra våren och sommaren?

Detta har KU granskat efter en anmälan till utskottet. Majoriteten i utskottet har inte ansett sig finna anledning att rikta någon kritik mot regeringen i den här frågan. Det resultatet kan den moderata gruppen inte acceptera efter vad som kommit fram under granskningen. Vi anser i stället att regeringskansliet bör kritiseras på ett par punkter i samband med hanteringen av ärendet.

Det gäller dels det beslut som regeringen fattade under våren 1989 om en tillfällig begränsning av hastigheterna under den kommande sommaren, dels de påtryckningar som regeringen utsatte trafiksäkerhetsverket för inför verkets beslut i augusti om vissa fortsatta hastighetsbegränsningar.

Först vårens beslut, fru talman. Här hade trafiksäkerhetsverket långt framskridna planer på en brett upplagd informationskampanj riktad gentemot allmänheten med siktet inställt på att få ner hastigheterna på vägarna. Trafiksäkerhetsrådet och NTF hade engagerats för att man skulle få trafikanterna att frivilligt dämpa hastigheterna och öka trafiksäkerheten. Betydande belopp hade alltså redan lagts ned på kampanjen när regeringen med sitt beslut fullständigt omintetgjorde alltihop. Kampanjen var väl förberedd och dessutom allmänt känd, men ändå gick regeringen i ett mycket sent skede in och körde rakt över verket. Detta, fru talman, rimmar illa med vad som sägs i vår författning om de statliga verkens möjligheter att arbeta självständigt. Alldeles bortsett från själva sakfrågan, för det är ju inte den vi diskuterar här, så har regeringen i detta fall visat en mycket bristfällig förmåga att hantera en så viktig fråga som denna.

Vidare, fru talman, bör regeringen, enligt vår uppfattning, kritiseras för hur den agerade inför TSVs beslut i augusti, då frågan gällde om man av miljöskäl eventuellt skulle förlänga hastighetssänkningen på en del av motorvägarna. Sakläget var att de tillfälliga hastighetsbegränsningarna gällde fram till den 21 augusti. Om det inte fattades något nytt beslut skulle allt återgå till det gamla. Sakläget var också att någon som helst utvärdering av de resultat som uppnåddes under sommarens tillfälliga då fortfarande pågående hastighetssänkning inte fanns. I den här situationen förekom det täta kontakter mellan kommunikationsdepartementets ledning och TSV. Exakt vad som avhandlades i de här kontakterna är inte känt, och i några fall står ord mot ord. Men det står alldeles klart att regeringen gick betydligt längre i sina ansträngningar än vad som föreskrivs i regeringsformen om det informationsutbyte som kan ske mellan regering och statligt verk.

I klartext, fru talman, klargjorde man på departementet för TSV att om inte TSV självt fattade ett beslut om fortsatta hastighetsbegränsningar,

skulle regeringen göra det. Det har uttalats att det t.o.m. från regeringens sida fanns en skrivning klar att vid behov bara lyfta fram.

Verkets generaldirektör har i en skrivelse till KU uttryckt sig litet mera diplomatiskt. Han skriver att "verkets ledning under perioden den 1 juni till den 8 augusti aldrig svävade i tvivelsmål om kommunikationsdepartementets inställning i frågan".

Han skriver också att regeringen fattade det tillfälliga beslutet om hastighetssänkningen "utan hänsyn till verkets och trafiksäkerhetsrådets inställning". Vidare framgår det i generaldirektörens skrivning att TSV förutsåg att regeringen skulle komma att fatta ett beslut om fortsatta hastighetssänkningar i det fall inte TSVs styrelse gjorde så.

Hela handläggningen, fru talman, visar att TSV inte gavs någon som helst handlingsfrihet och att regeringen på olika sätt tryckte på hårt och lade sig i verkets angelägenheter. Förutom att man agerat direkt felaktigt, såsom jag beskrivit det, kan det också sägas att regeringen i övrigt har rört sig i en gråzon mellan tillåtna och otillåtna åtgärder.

Fru talman! Så här skall och får det inte gå till, och därför vill vi kritisera regeringens handläggning av ärendet. Med detta vill jag yrka bifall till reservation 18 i betänkandet.

Anf. 118 SÖREN LEKBERG (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig kort. Det är inte för att jag på något sätt vill nonchalera moderaternas debattör som har varit uppe i talarstolen och redovisat den moderata reservationen, utan det är för att vi skall få möjlighet att genomföra en lång votering före middagsuppehållet.

Det finns dessutom ett annat skäl. När man läser igenom utskottets betänkande på den här punkten, framgår det klart och tydligt att regeringen inte har gjort något otillbörligt på detta område, vilket också en majoritet i utskottet har kommit fram till. Det är bara moderaterna som har ställt sig utanför. Många blev under utskottsbehandlingen litet överraskade av att moderaterna valde att reservera sig på den här punkten. När vi nu har lyssnat på Stig Bertilssons anförande är det en liten spik, ja, nästan obefintlig spik, som han försöker hänga upp den moderata reservationen på.

I betänkandet ges en utförlig och klarläggande redovisning av vem som bestämmer vad då det gäller hastigheterna i vårt land. I det aktuella fallet lämnade trafiksäkerhetsverkets trafikssäkerhetsråd in en skrivelse till regeringen den 24 april 1989 och informerade om att man med anledning av den oroande olycksstatistiken ville starta en informationskampanj och därefter göra mätningar. Efter dessa mätningar ville man sedan eventuellt fatta beslut om att begränsa hastigheterna. Regeringen bedömde våren 1989 att läget var mycket allvarligt, eftersom dödsolyckorna och vanliga olyckor hade ökat. Man ville snabbt sätta in åtgärder. Därför valde man att besluta om en förordning om en tillfällig hastighetssänkning under dessa två sommarmånader. Utskottet konstaterar i betänkandet att det framstår som ganska naturligt om man snabbt ville vidta några åtgärder på området. Här finns det inte något fog över huvud taget för att rikta någon kritik mot regeringen. Detta framgår också av den moderata reservationen. Där talar man bara om att

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Beslut om vissa
hastighets-
begränsningar*

det har uppstått vissa samordningsproblem. Det är ingen rejäl kritik som förs fram. Man hänger upp det hela på de informella kontakterna.

De informella kontakter som kan förekomma, och som även riksdagen har uttalat sig för i andra sammanhang skall förekomma mellan regeringen och myndigheterna, har varit ganska få till antalet. Av det material som har tillhandahållits i utskottet har vi kunnat konstatera att det handlar bara om att departementsföreträdare har upplyst om de beslut som riksdagen har fattat dvs. att göra ändringar då det gäller bedömningar av bl.a. vägtrafikkungörelsen. Miljön skall numera vägas in när hastigheterna på vägarna skall bedömas.

Fru talman! Jag yrkar kort och gott bifall till utskottets anmälan på den punkten.

Anf. 119 STIG BERTILSSON (m):

Fru talman! Det är oroande om alla socialdemokrater delar Sören Lekbergs uppfattning att de statliga verken skall ha så litet eget inflytande. Han menar uppenbarligen att så fort ett statsråd eller regeringskansliet säger något skall man vifta snällt ut på verken. Vi moderater kan inte dela den uppfattningen. Även om Sören Lekberg tycker att vår reservation hänger på en tunn spik, hänger den i varje fall på en spik. Statssekreteraren i kommunikationsdepartementet gick ut och sade i nyhetssändningar att man tryckt på för att få ett beslut i frågan. Att trycka på är något annat än att ta informella kontakter, som Sören Lekberg kallar det. Det är bekymmersamt att man ser så lättsinligt på den formellt felaktiga hanteringen som klart strider mot regeringsformen.

Anf. 120 SÖREN LEKBERG (s):

Fru talman! Stig Bertilsson sade att han är oroad över socialdemokraternas syn när det gäller informella kontakter mellan regeringskansli och myndigheter. Jag vill då bara påpeka att jag här har framträtt som talesman för utskottsmajoriteten – en majoritet som består av representanter för samtliga partier i utskottet, utom moderaterna. Stig Bertilsson får alltså rikta sin oro till fler partier än det socialdemokratiska.

Anf. 121 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Under den här debatten har det ställts ett återförvisningsyrkande. Något bärande motiv har enligt vår socialdemokratiska KU-grupps mening inte framförts för detta förslag.

Vi socialdemokrater anser att utskottet haft tillräckligt underlag för sina ställningstaganden. Där det finns delade meningar har skilda företrädare redovisat motiven härför.

Riksdagens ledamöter bör nu efter bästa samvete ta ställning till utskottets redovisning.

Jag yrkar avslag på återförvisningsyrkandet och bifall till utskottets anmälan i alla delar utom i det avsnitt som täcks av reservation 7, där jag yrkar bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Förste vice talmannen meddelade att proposition först skulle ställas beträffande det av Anders Björck under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av punkten 9:7 Indienordern till utskottet för ytterligare beredning.

Återförvisningsyrkandet

Kammaren avlog med 251 röster mot 53 det av Anders Björck under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av punkten 9:7 Indienordern till utskottet för ytterligare beredning.

Återförvisningsyrkandet hade alltså avslagits med erfoderligt antal röster, dvs. mer än två tredjedelar av de röstande.

Förste vice talmannen meddelade att propositioner nu skulle ställas först beträffande envar av de frågor som berördes i de reservationer som fogats till betänkandet och därefter i ett sammanhang på övriga i betänkandet upptagna frågor.

Vidareexport av krigsmateriel

Beslöts med 270 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 37 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 1 av Bo Hammar och Per Gahrton.

Den s.k. Marconi-affären

Beslöts med 234 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 73 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 2 av Birgit Friggebo m.fl.

Allmänt om Indienordern

Efter ställda propositioner på *dels* godkännande av utskottets anmälan i förevarande del, *dels* godkännande av anmälan i reservation 3 av Bo Hammar och Per Gahrton beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle godkännas.

Ifrågasatt koppling mellan Indienordern och Bofors bidrag till Bergslagsfonden

Beslöts med 195 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 112 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 4 av Anders Björck m.fl.

Uppdraget till RRV

Först biträdades reservation 6 av Birgit Friggebo m.fl. med 77 röster mot 20 för reservation 5 av Per Gahrton. 210 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter avgavs 214 röster för godkännande av utskottets anmälan i förevarande del och 74 röster för godkännande av anmälan i reservation 6 av Birgit Friggebo m.fl. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1989/90:123

16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Överlämnande av RRV-rapporten till den indiska regeringen

Beslöts med 168 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 138 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 7 av Olle Svensson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Redovisningen av innehållet i RRV-rapporten

Beslöts med 234 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 73 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 8 av Birgit Friggebo m.fl.

Chefsåklagare Lars Ringbergs förfrågan till utrikesdepartementet

Efter ställda propositioner på *dels* godkännande av utskottets anmälan i förevarande del, *dels* godkännande av anmälan i reservation 9 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle godkännas.

Avtalsförhandlingarna på lärarområdet

Först biträdde reservation 10 av Anders Björck m.fl. – som ställdes mot reservation 11 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – med acklamation.

Härefter avgavs 174 röster för godkännande av utskottets anmälan i förevarande del och 94 röster för godkännande av anmälan i reservation 10 av Anders Björck m.fl. 39 ledamöter avstod från att rösta.

Regeringens praxis i asylärenden

Beslöts med 235 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 73 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 12 av Ylva Annerstedt m.fl.

Praxis i viseringsärenden

Beslöts med 269 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 37 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 13 av Bo Hammar och Hans Leghammar.

Utnämning av länsbostadsdirektör i Blekinge

Efter ställda propositioner på *dels* godkännande av utskottets anmälan i förevarande del, *dels* godkännande av anmälan i reservation 14 av Anders Björck m.fl. beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle godkännas.

Regeringens åtgärder för att hjälpa förre polismästaren Hans Holmér till nytt arbete

Efter ställda propositioner på *dels* godkännande av utskottets anmälan i förevarande del, *dels* godkännande av anmälan i reservation 15 av Anders Björck m.fl. beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle godkännas.

Utnämning av professor i datorlingvistik vid universitetet i Uppsala

Efter ställda propositioner på *dels* godkännande av utskottets anmälan i förevarande del, *dels* godkännande av anmälan i reservation 16 av Anders Björck m.fl. beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle godkännas.

Notifiering till GATT om jordbrukspolitiken

Beslöts med 267 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 39 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 17 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Hugo Andersson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Beslut om vissa hastighetsbegränsningar för vägtrafik

Efter ställda propositioner på *dels* godkännande av utskottets anmälan i förevarande del, *dels* godkännande av anmälan i reservation 18 av Hans Nyhage m.fl. beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle godkännas.

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan godkändes.

Utskottets genom de nu fattade besluten godkända anmälan samt regerings skrivelse 1989/90:75 lades till handlingarna.

6 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU36 Tilläggsbudget II (prop. 1989/90:125 delvis),

lagutskottets betänkanden

1989/90:LU39 Ersättning till efterlevande till vissa omkomna vid flygolyckan i Oskarshamn den 8 maj 1989 (prop. 1989/90:108).

1989/90:LU41 Ändring i försäkringsavtalslagen m.m.,

utbildningsutskottets betänkande

1989/90:UbU26 Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning under år 1989 (redog. 1989/90:21),

näringsutskottets betänkanden

1989/90:NU41 Internationellt informationsutbyte inom området tekniska föreskrifter (prop. 1989/90:128) samt

1989/90:NU42 Auktorisation av handelskamrar (prop. 1989/90:134).

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

7 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsple-num.

8 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.58 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

10 § Beslag och kvarstad i internationella förhållanden, m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1989/90:JuU30 Beslag och kvarstad i internationella förhållanden, m.m.
(prop. 1989/90:82).

Anf. 122 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Under det senaste halvåret har vi haft en kraftig snöstorm i Sverige. Men det har varit en snöstorm som härjat i det tysta. Stormen har inte kunnat mätas i några sekundmeter och har därför inte kunnat observeras av meteorologerna vid SMHI. Icke desto mindre har den skördat många offer.

Snö är nämligen den nya benämningen på kokain, och det närmast explosiva utbudet av denna typ av narkotika under de senaste månaderna har gjort att man i missbrukskretsar använt uttrycket snöstorm.

I en interpellationsdebatt som jag hade med justitieministern den 9 november i fjol lämnade jag en redogörelse för vad jag erfarit om kokainläget i Europa. Justitieministern uppgav sig vara övertygad om att den mörka bild jag gav var riktig, men var ändå inte beredd att vidta några mera genomgripande åtgärder.

Efter den interpellationsdebatten har läget förvärrats betydligt.

Europa är nu utsatt för ett kompakt tryck från de sydamerikanska kokain-syndikaten. Spanien, som under slutet av 1980-talet var Europas huvudimportör av kokain och som av den anledningen kallades "Europas kokainmagasin", har börjat förlora sin betydelse i detta avseende. Nu finns det snart lika många kokainmagasin som länder. Så utbredd är den europeiska kokainhandeln i dag.

Sverige har stor betydelse i sammanhanget. Vårt land är nämligen ett av

kokainexportörernas huvudmål. Här finns en stor marknad, försvagade polis- och tullresurser samt en allmänt utbredd slapphet inom narkotikabekämpningen. Det allra värsta uttrycket för denna slapphet är att man i Stockholm kan bära på sig upp till 1 hekto cannabis, 10 gram amfetamin, 2 gram kokain eller 1 gram heroin och i allmänhet ändå bara göra sig skyldig till den lägsta graden av narkotikabrott, dvs. ringa narkotikabrott.

Det är alltså möjligt att inneha narkotika för tusentals kronor utan att riskera något högre straff. I praktiken är det t.o.m. helt riskfritt med en sådan befattning, eftersom normalt endast böter utdöms för ringa narkotikabrott och de flesta missbrukare inte har några pengar att betala böterna med.

Det förhållandet att man på sina håll nu börjat prata om s.k. legalisering är ett tydligt tecken på att kampen mot narkotikan håller på att spåra ur.

Den socialdemokratiska regeringens agerande i narkotikafrågan har lärt oss hur litet ord betyder. Ingvar Carlssons uttalande 1982 om att det skulle bli "rent hus med knarket" i socialdemokratins Sverige står helt i särklass i det sammmanhanget. Uttalandet kom i praktiken att bli startskottet för den släpphänta och innehållslösa narkotikapolitik som präglade den socialdemokratiska regeringsperioden under 1980-talet.

En av narkotikamissbrukets huvudfrågor, den om en effektiv kriminalisering av missbruket, har nu långhalats av regeringen i snart tio år. Under tiden har tusentals ungdomar avlidit av narkotikamissbruk, utan att det funnits möjlighet för samhället att ingripa i tid.

Det finns ingen exakt statistik över hur många dödsfall som narkotikan förorsakar varje år. De flesta missbrukarna dör utanför sjukvården och obduceras därför på rättsläkarstationerna. Vi vet emellertid att antalet sådana dödsfall uppgår till mellan 100 och 300 per år. Förgiftningar, dvs. överdoser, och andra våldsamma händelser är den vanligaste dödsorsaken.

Missbrukarna i storstäderna drabbas värst, vilket hänger samman med den hårda s.k. subkultur som råder där med risk för bristsjukdomar, infektioner och våldsbrott. Självmod är dödsorsak i 25–30 % av fallen, vilket f.ö. torde vara en bidragande anledning till att antalet självmord bland unga vuxna ökat under de senaste åren.

Herr talman! 1980-talet blev ett förlorat decennium i kampen mot narkotikan. Det kommer att gå till historien som det årtionde då det farliga kokainet definitivt fick fäste i vårt land. Men kokainets inträde på den svenska marknaden har också banat väg för andra farliga droger.

En mängd nya, syntetiskt framställda centralstimulerande preparat har nått Sverige bara under det senaste året. Vårt land har ju traditionellt sett haft ett omfattande missbruk av centralstimulantia, varför de nya drogerna snabbt kunnat bli etablerade här.

Det under många år vanligt förekommande amfetaminet har fått konkurrens av andra syntetiska droger som är både starkare och farligare. Jag har i tidigare debatter varnat för bl.a. Ecstasy – en drog som ger svåra personlighetsförändringar och permanenta nervskador, som visar sig t.o.m. långt efter det att missbrukaren slutat använda drogen. Nu är Ecstasy här – i full skala.

I dag kan jag berätta att ett s.k. metamfetaminpreparat som kallas Ice har dykt upp i Sverige. Ice kommer med all sannolikhet att bli en av de stora

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

drogerna i vårt land under 1990-talet, eftersom preparatet är lätt att tillverka och har en snabb tillvänjningseffekt.

Effekten av Ice, som är starkt stimulerande med en intensiv välbefinnandekänsla och uppspelthet, håller dessutom i sig förhållandevis länge, ca 12–24 timmar. Därigenom är preparatet lockande att använda. Men det ger mycket kraftiga biverkningar. Ice ödelägger lungor och njurar och ger svåra psykiska skador. Ice-missbrukarna blir dessutom ofta mycket våldsamma.

Ice finns ännu inte i Sverige i någon nämnvärd omfattning. Men om man tittar på utvecklingen på exempelvis Hawaii, förstår man hur snabbt Ice kan spridas. Där har drogen bara på något år passerat såväl marijuana som kokain som det mest använda narkotiska medlet. Och det säger en hel del.

Herr talman! Kokainets framfart i kombination med alla nya, konstgjorda preparat har dramatiskt försämrat narkotikasituationen i Sverige. Det har aldrig funnits så gott om narkotika i vårt land som nu, och tillgången ökar hela tiden.

Undersökningar som gjorts under de senaste åren har visat att narkotikamissbruket är mer utbrett än man förut haft en aning om. Orter som tidigare inte varit särskilt kända i narkotikasammanhang har nu visat sig ha ett omfattande missbruk.

I en nyligen genomförd kartläggning av missbruket i sex skånska kommuner, nämligen Kristianstad, Hässleholm, Östra Göinge, Osby, Simrishamn och Tomelilla redovisades inte mindre än 330 missbrukare. Polisen och de sociala fältarbetarna i dessa kommuner tror t.o.m. att det verkliga antalet kan vara dubbelt så stort.

En annan undersökning som genomförts i sex kommuner i Kalmar län, nämligen Kalmar, Borgholm, Emmaboda, Mörbylånga, Nybro och Torsås visar 524 kända missbrukare. Även här räknar polisen och socialarbetarna med ett stort mörkertal.

Den mera kända Luleåundersökningen, som genomfördes hösten 1988, visade att det då fanns 539 kända missbrukare bara i Luleå. Det intressanta med den undersökningen var att man hade en tidigare undersökning, från 1984, att jämföra med. Ökningen under tiden 1984–1988 var minst 70 %, vilket blev en chock inte minst för politikerna i Luleå, som trott att missbruket minskat i omfattning.

Tullens narkotikabeslag har ökat kraftigt under första kvartalet 1990 jämfört med samma period förra året. Beslagen av exempelvis kokain och amfetamin har tiodubblats. Tullen beslagtogs under årets tre första månader 2,7 kilo kokain och 14,3 kilo amfetamin. Tullverkets statistik visar en ökning även beträffande beslagen av cannabis. Drygt 128 kilo beslagtogs under första kvartalet 1990, jämfört med 91 kilo under första kvartalet 1989.

Även polisen gör allt fler beslag av narkotika. Trenden har varit uppåtgående sedan mitten av 1980-talet. I mars beslagtogs polisen i Stockholm inte mindre än 2,6 kilo kokain vid ett enda tillfälle.

Som det nu ser ut kan vi sannolikt se fram emot en sommar som kommer att bli den allra värsta missbrukarsommaren någonsin. Åtskilliga ungdomar, som då kommer att göra sin narkotikadebut, kommer att under lång tid framöver få fortsätta att använda narkotika utan att samhället har möjlighet

att ingripa. Många kommer att gå ned sig så djupt i missbruk och kriminalitet att de aldrig kommer att kunna återanpassas. Allt detta vet vi redan nu.

Det är därför hög tid att förklara krig mot narkotikan på alla fronter. Narkotikastrafflagen måste ändras så att den kan användas fullt ut, alltså även mot missbrukarna. Det är ju de som trots allt är marknadens yttersta förutsättning och i praktiken den enda oersättliga länken i hela kedjan av aktörer inom narkotikahanteringen.

Det är de enskilda missbrukarna som genom sin efterfrågan skapar en lönsam narkotikamarknad och därigenom fungerar som motor i hela den internationella narkotikabrottsligheten. Det enskilda innehavet och missbruket måste därför stå i centrum för den politik som skall föras på det här området.

Den svenska narkotikastrafflagen är i dag tämligen ineffektiv som redskap när det gäller att strypa efterfrågan på narkotika i konsumtionsledet. Enligt den utformning lagens andra paragraf fick vid den senaste lagändringen 1988 kan den som gjort sig skyldig till eget bruk av narkotika endast ådömas böter under förutsättning att brottet är att anse som ringa. När det gäller s.k. innehav och övriga typer av narkotikahandtering ingår fängelse i straffskalan.

Denna skillnad är olycklig och ger utrymme för en lättsinnig syn på narkotikamissbruket, samtidigt som allmänhetens tilltro till samhällets vilja och förmåga att komma till rätta med narkotikaproblemet minskar. Man kan ju knappast begära att medborgarna skall ha förståelse för en lag som innebär att den som befattar sig med illegal narkotika bara står under fängelsehot fram till den tidpunkt då narkotikan konsumeras.

Om en missbrukare ertappas med exempelvis kokain i fickan anses det så pass straffvärt att han kan dömas till fängelse. Skulle missbrukaren däremot hinna konsumera narkotikan innan han upptäcks kan straffet endast bli böter, trots att det är fråga om samma narkotika, samma person och samma eventuella behandlingsbehov och trots att det är vid själva konsumtionen som narkotikan gör verklig skada.

Det är, herr talman, utomordentligt viktigt att vi får en lag som på ett tydligare sätt än för närvarande markerar samhällets avståndstagande från varje befattning med illegal narkotika. Fängelse bör därför införas i straffskalan även för eget narkotikabruk. Många människor, i synnerhet ungdomar, kan annars lätt få en föreställning om att missbruket inte är särskilt fördärligt.

Om fängelse införs i straffskalan för eget bruk innebär det också att rättegångsbalkens regler om kroppsbesiktning blir tillämpliga. Det skulle då bli möjligt att exempelvis leta efter stickmärken eller ta urinprov eller blodprov på misstänkta missbrukare.

Detta skulle i sin tur ge större möjligheter till tidiga ingripanden. Ett tidigt ingripande har stor betydelse av två skäl när det gäller narkotikamissbrukare.

För det första är möjligheten att hejda ett påbörjat missbruk med åtföljande brottslighet störst innan ett drogberoende hunnit utvecklas och ett missbruksbeteende har befasts. För det andra kan narkotikans vidare utbredning begränsas genom tidigt uppdagande och ingripande mot det enskilda missbruket. I de flesta fall sker nämligen spridningen från missbrukaren till personer i dennes bekantskapskrets i början av den s.k. missbrukskarriären.

Fängelse i straffskalan för eget bruk skulle också ha en preventiv funktion, särskilt bland människor som befinner sig i riskzonen för att bli narkotikamissbrukare eller som överväger att använda narkotika av okunnighet eller obetänksamhet. Vi skulle vidare få ett effektivt tryck på missbruksmiljöerna, varigenom vi skulle kunna pressa de vårdbehövande mot nödvändig vård, pressa de icke vårdbehövande, dvs. nöjesknarkarna och nybörjarna, ut från narkotikamarknaden och avhålla så många som möjligt från att över huvud taget börja använda narkotika.

Med fängelse i straffskalan för eget bruk skulle domstolarna dessutom få möjlighet att döma till vård, i första hand kontraktsvård och skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att det blivit praxis i Stockholm att betrakta innehav av tämligen stora mängder narkotika som ringa brott. Detta får ses som ett resultat av bl.a. den senaste ändringen av narkotikastrafflagen, då 2 § utformades så, att eget bruk av narkotika endast skulle kunna rendera böter om brottet är att anse som ringa. Den nya lagen gav en felaktig signal om samhällets syn på narkotikaproblemet och medförde att gränsen för vad som skall bedömas som ringa narkotikabrott började skjutas uppåt till allt större mängder.

Enligt moderata samlingspartiets mening måste utrymmet för att bedöma narkotikabrott som ringa begränsas kraftigt. Det betyder att avsevärt fler brott än för närvarande bör anses vara av normalgraden. Därmed skulle andra påföljder än böter komma i fråga. Även anhållande och häktning skulle kunna aktualiseras betydligt oftare.

En förändring i detta avseende kan uppnås om andra paragrafen ändras så, att den på ett klarare sätt anger att endast den som haft befattning med mycket små mängder narkotika kan dömas för ringa brott.

Det är emellertid inte lämpligt att i själva lagtexten ange några mängder. Däremot vore det fullt möjligt att skriva att endast innehav av en "obetydlig mängd" narkotika skall anses som ringa brott.

Innebörden av lagrummet kan sedan närmare förklaras i de s.k. motiven, exempelvis på så sätt att det klargörs att med obetydlig mängd narkotika skall avses en så liten mängd att den normalt inte kan delas upp ytterligare före konsumtion. I praktiken skulle alltså endast innehavet av den minsta tänkbara mängd som en missbrukare bär på sig eller på annat sätt har befattning med kunna rubriceras som ringa brott. Under rubriceringen ringa narkotikabrott bör alltså bara få rymmas befattning med en enda s.k. dos.

Större mängder skulle falla under normalformen av narkotikabrott med strängare påföljder och bättre möjligheter till straffprocessuella ingripanden.

Det förhållandet att kriget mot narkotikan i fortsättningen måste föras även mot missbrukarna, innebär inte att jakten på langare och andra narkotikaprofitörer får minska. Tvärtom är det väsentligt att de föreslagna skärpningarna mot missbrukarna kombineras med höjningar av straffen för de grövre narkotikabrotten.

Detta skulle sätta press även på de stora brottslingarna och understryka allvaret i samhällets strävanden att komma till rätta med narkotikaproblemet. Straffhöjningarna skulle också ge en entydig signal om att det nu är

definitivt slut på den släpphänthet som präglat narkotikapolitiken under de senaste åren.

Fängelsestraffkommittén, som för några år sedan avgav betänkandet Påföljd för brott (SOU 1986:14), ifrågasatte om inte narkotikabrotten borde överföras till brottsbalken. Enligt kommittén hör narkotikabrotten närmast hemma i brottsbalkens avsnitt Brott mot allmänheten. Kommittén ansåg att "det rör sig om hantering och spridande av farliga droger, varigenom befolkningen utsätts för fara till liv och hälsa".

Enligt moderat mening har den jämförelse som fängelsestraffkommittén gör mellan narkotikabrott och allmänfarliga brott goda skäl för sig. Straffen för narkotikabrott bör därför jämsättas med straffen för de allmänfarliga brotten.

Den grova formen av brottet spridande av gift eller smitta i 13 kap. 7 § brottsbalken har såsom straff fängelse i lägst fyra och högst tio år eller livstid. Det finns då skäl att höja såväl minimi- som maximistraffet för grovt narkotikabrott från fängelse i lägst två år och högst tio år till fängelse i lägst fyra år och högst tio år eller livstid.

I konsekvens härmed bör även straffmaximum för mellangraden av narkotikabrott höjas från fängelse i tre år till fängelse i sex år.

Vid en internationell jämförelse har Sverige en relativt låg straffskala för grovt narkotikabrott och utgör därigenom en mer attraktiv marknad för internationellt verksamma narkotikahanterare än många andra länder. Det är således nödvändigt att anpassa vår lagstiftning så att den minst kommer i paritet med vad som gäller i andra länder på det här området. Med strängare straffsatser för narkotikabrott kommer det att bli allmänt känt att det är riskfyllt att befatta sig med narkotika i vårt land.

En höjning motsvarande den som vi moderater föreslår beträffande grovt narkotikabrott bör ske för brottet grov varusmuggling av narkotika i varusmuggningslagen.

En viss typ av narkotikasmuggling har ökat i omfattning under senare år. Det har blivit allt vanligare att insmuggling till Sverige sker genom att kurirer sväljer narkotikan eller stoppar in den i kroppens håligheter.

När det gäller t.ex. heroinsmuggling är det ofta unga afrikaner som mot liten ersättning utför smugglingsuppdraget genom att svälja relativt stora mängder heroin i form av små kulor. Men det har också skett en ökning av antalet missbrukare som själva reser från Sverige till inköpsställen i utlandet och smugglar med sig narkotika vid återresan.

I många fall sker insmugglingen via östländerna, eftersom flygbolagen i öst håller låga priser i förhållande till de västliga flygbolagen. På så sätt kan smugglarna nedbringa sina kostnader för själva resan och använda en större del av pengarna till att köpa narkotika för. Inte sällan kommer man via Moskva eller Warszawa till Arlanda, Kastrup eller Helsingfors.

Trots att metoden att smuggla narkotika genom att svälja eller stoppa in den i kroppens håligheter får anses vara tämligen avancerad stannar påföljden för dem som avslöjas ofta vid böter. Detta är otillfredsställande.

Smugglingen förorsakar stora problem i tullens narkotikabekämpande verksamhet, eftersom den är svår att upptäcka. Det är självfallet besvärligt

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

och personalkrävande att utföra övervakning av personer som misstänks för dylika brott.

Straffvärdet för den här typen av smuggling bör därför omgående skrivas upp, vilket kräver en ändring av varusmuggningslagen. Genom att straffet blir mer kännbart bör det i större utsträckning än för närvarande avhålla personer från att ge sig in på sådan smugglingsverksamhet.

Det saknas enligt moderat mening skäl att avvakta det ställningstagande som utredningen för översyn av varusmuggningslagen kan komma fram till. Ett lagsförslag av det innehåll som jag nu beskrivit bör därför utarbetas av regeringen och snarast läggas på riksdagens bord.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här anfört yrkar jag bifall till samtliga reservationer i det betänkande vi nu behandlar. I övrigt vill jag säga att vi moderater ställer oss bakom regeringens proposition 1989/90:82, som innefattar förslag om vissa lagändringar för att underlätta det internationella samarbetet mot brottsligheten.

Anf. 123 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar är på vårt ibland märkliga riksdagsspråk rubricerat "Beslag och kvarstad i internationella förhållanden, m.m.". På vanlig svenska rör det sig om kampen mot narkotika, eller kriget mot narkotika, som det heter i Jerry Martingers ordval. "Beslag och kvarstad i internationella förhållanden" gäller kampen på det internationella planet. "m.m." rör kampen på den nationella nivån.

Inte mycket kan vara angelägnare än att bekämpa narkotikamissbruket, som – det vågar jag påstå – är ett av världens största sociala problem och även ett av världens största kriminalproblem genom den korruption och genom de brott av olika slag som det leder till.

För att komma åt narkotikamissbruket och narkotikahandeln krävs insatser både internationellt och nationellt, och det är om sådana insatser som det här betänkandet handlar. Regeringen har föreslagit en del ändringar i svensk lagstiftning för att vi skall kunna vara med i det internationella samarbetet mot narkotika, där många länder gör kraftfulla satsningar. Men det finns också, herr talman, länder som tyvärr inte visar något större intresse för att bekämpa handeln med droger. Det är tragiskt att det är så. En del av dem är rent av ekonomiskt beroende av en sådan handel.

Mot de föreslagna lagändringarna har varken vi folkpartister eller vi i utskottet över huvud taget något att invända, utan vi tillstyrker regeringens förslag. Däremot har vi i folkpartiet vid detta betänkande fogat en reservation, vilken avser den nationella kampen mot narkotikan. Det gäller en sedan tidigare känd ståndpunkt här i kammaren, nämligen krav på fängelse i straffskalan för eget bruk av narkotika även vid ringa narkotikabrott.

Riksdagen beslöt 1988 att kriminalisera all olovlig befattning med och allt olovligt bruk av narkotika, men inskränkningen av påföljden "för eget bruk" till bara böter medför att bevismedel som blod- och urinprov eller husrannsakan inte får användas i polisens förundersökning. Utan fängelse i straffskalan för eget bruk av narkotika blev lagändringen den 1 juli 1988, då konsumtionen av narkotika kriminaliserades, i mycket ett slag i luften, vilket vi redan i samband därmed hade befarat. Varför, Lars-Erik Lövdén, skall polisen

inte ha samma möjligheter att utreda olovligt bruk av narkotika som trafiknykterhetsbrott genom att utnyttja kroppsvätskeprov?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 vid detta betänkande.

Anf. 124 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av det som både Jerry Martinger och Lars Sundin har anfört, och jag skall därför fatta mig kort i detta ärende.

Narkotikan är en farsot i vårt samhälle, och den måste bekämpas på alla områden. Den är också orsak till en betydande del av brottsligheten i vårt land och i vår omvärld. Missbruket finns utbrett i alla åldersgrupper, men det kanske främst drabbar de yngre grupperna.

När en ung människa börjar knarka, börjar kroppen att brytas ner. Han förlorar i förmåga att t.ex. tillgodogöra sig undervisning, blir okoncentrerad, förlorar kamrater, blir likgiltig för det mesta, begår kriminella handlingar och kommer in i en ond cirkel, som det är svårt att bryta sig ur. När en yngling har blivit narkotikamissbrukare, kan man säga att han inte bara har skolkat från skolan och från andra uppgifter, utan han skolkar från själva livet. Han stannar av i utvecklingen, klarar inte av t.ex. undervisningen eller sitt arbete. Han dekar ner sig mer och mer. Det finns många sådana exempel att visa på.

När man har sett vilket elände narkotikan kan ställa till med, så kan man bara dra den slutsatsen att samhället måste reagera mycket hårt på all befattning med narkotika. Därför är det viktigt att klart deklarera att missbruk av narkotika aldrig kan accepteras. Det är väsentligt att samhället entydigt och kategoriskt tar avstånd från allt narkotikamissbruk. Det får inte råda någon som helst tvekan härom.

Det har tyvärr tidigare funnits tendenser till glidningar i den offentliga attityden till narkotikan när det gäller eget bruk. Det har givits åtalseftergift vid smärre innehav osv.

Jag vill dock säga, att man glädjande nog från samhällets sida under senare år intagit en mer restriktiv hållning mot knarket. Men det räcker inte, utan det måste till en ytterligare skärpning.

Bristen på personal inom polisen har gjort att nödvändiga resurser ej har kunnat sättas in i kampen mot narkotika. Samma förhållande har gällt för tullen.

Narkotikaflödet måste stoppas dels vid gränserna, dels i samband med försäljningen. Framför allt måste försäljningen av narkotika på gatulangningsnivå störas. Genom att försvåra och störa för försäljarna begränsar man ju handeln. Därför är det viktigt att det finns tillräckliga polisresurser tillgängliga för narkotikabekämpningen.

För att klart markera att samhället inte tolererar någon som helst befattning med narkotika krävs straffskärpningar. Bl.a. anser vi reservanter från moderaterna, folkpartiet och centern att konsumtion av en viss mängd narkotika inte skall ha ett lägre straffvärde än innehav av samma mängd. Vi anser att straffskalan för eget bruk av narkotika bör vara densamma som för innehav, där det i dag ingår fängelse. På så sätt blir det möjligt, som tidigare har sagts, att kunna tillgripa t.ex. kroppsbesiktning vilket kan vara nödvändigt i vissa fall för att bl.a. säkra bevis. Det kan också bli möjligt att döma

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

till vård, kanske främst kontraktsvård eller skyddstillsyn med föreskrift om behandling. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Gränsen för vad som räknas som ringa narkotikabrott har förskjutits uppåt. Toleransnivån har höjts. Vi reser tvivel om att denna högre toleransnivå ej är acceptabel. Det måste finnas en enhetlig bedömning inom landet för vad som betraktas som ringa brott. Därför bör regeringen återkomma med förslag som överensstämmer med förslaget i reservation 2, vilken jag yrkar bifall till.

Jag känner sympati för reservationerna 3 och 4. För grova narkotikabrott måste det utdömas stränga straff. Man måste också ha en sträng syn på smuggling av svalt narkotika.

Eftersom det i regeringskansliet för närvarande pågår en översyn av straffskalorna i brottsbalken och i annan lagstiftning, avvaktar vi i centern vad denna översyn kan komma fram till. Jag vill dock redan nu deklarera att det behövs en straffskärpning. I övrigt tillstyrker vi regeringens förslag i detta betänkande.

Anf. 125 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Narkotikaproblemet är ett mycket allvarligt samhällsproblem; därom råder inga delade meningar mellan Jerry Martinger och mig. Det krävs att samhället och vi politiker diskuterar åtgärder mot narkotikaproblemet på ett ansvarsfullt sätt. Jag tycker att Jerry Martinger i sitt inledningsanförande inte har diskuterat problemet på det ansvarsfulla sätt som man kan fordra.

Det står fullständigt klart, Jerry Martinger, att samhället tar avstånd från användning av narkotika. Samhället accepterar inte bruk av narkotika. Det är oansvarigt att påstå att lagstiftningen inte innebär ett sådant avståndstagande. Den innebär ett bestämt avståndstagande. Det står också fullständigt klart att samhällets åtgärder i övrigt innebär ett avståndstagande mot varje form av narkotikamissbruk.

Det är betecknande att moderaterna tror att de problem som vi står inför kan lösas genom hårdare straffrättsliga sanktioner mot missbrukarna. Det är också betecknande att moderaterna inte ser några andra möjligheter, via sociala åtgärder, socialvårdslagstiftning och liknande. Sådana är kanske mer ägnade att förbättra situationen än rent straffrättsliga ingripanden.

Till dessa kommentarer till Jerry Martingers inledningsanförande vill jag gärna lägga följande. Så här sade Jerry Martinger: Tusentals ungdomar har avlidit utan att samhället haft möjlighet att ingripa i tid. Detta uttalande fällde han efter att ha hävdat att påföljden fängelse bör finnas med i straffskalan vid eget bruk av narkotika. Jag vill fråga om Jerry Martinger står för påståendet, att till följd av att fängelse inte finns med i straffskalan för eget bruk av narkotika har tusentals ungdomar i landet avlidit under senare år. Det finns skäl att efterlysa ett svar på den frågan.

Herr talman! Det betänkande från justitiekansliet som kammaren nu behandlar rör ställningstagande till en proposition om beslag och kvarstad i internationella förhållanden. Det föreligger också ett antal motioner om skärpning av narkotikastrafflagstiftningen. I propositionen föreslås bl.a. att möjligheten att besluta om beslag på begäran av främmande stat skall utvid-

gas. Dessutom föreslås nya bestämmelser om kvarstad vid förverkande. Förslaget, om det genomförs, ökar möjligheterna till internationellt brottsbekämpande samarbete, vilket är mycket angeläget för att komma åt den grova narkotikabrottsligheten. Det är inget nationellt fenomen utan ett internationellt som kräver nära samarbete mellan polis och tull i olika länder. Utskottet tillstyrker enhälligt propositionens förslag.

I utskottsbetänkandet behandlas också ett antal motioner med yrkanden om skärpningar i narkotikalagstiftningen. I den delen har fyra reservationer avgivits, och jag skall kortfattat kommentera dem.

I reservation 1 – en till sitt innehåll välkänd reservation – krävs att fängelse skall införas i straffskalan vid eget bruk av narkotika. Liknande krav på lagändringar har helt nyligen avslagits av kammaren efter behandling av justitieutskottets betänkande 16. Motiveringen är i dag densamma som när vi behandlade det ärendet. De straffrättsliga reglerna får inte ha en sådan utformning att de enskildas eller myndigheternas vårdansträngningar motarbetas. En kriminalisering av eget bruk av narkotika får inte vara av det slaget att i princip all narkotikavård från samhället skall ske med tvång. Det är anledningen till att utskottsmajoriteten inte förespråkar införande av fängelse i straffskalan vid eget bruk av narkotika.

Jag skall inte ytterligare diskutera den här frågan, eftersom den nyligen har diskuterats i kammaren. Den har också varit uppe till debatt här vid åtskilliga tillfällen de senaste åren efter det att lagstiftningen trätt i kraft.

Jag vill än en gång understryka betydelsen av att det inte blir en lagstiftning som innebär att i princip all vård skall kunna ske med tvång. Framför allt med tanke på HIV-situationen vore det utomordentligt olyckligt.

I reservation 2, som handlar om gränsdragningen mellan ringa narkotikabrott och normalgraden av narkotikabrott, krävs en kraftig begränsning av möjligheterna att döma för ringa narkotikabrott. Reservanterna vänder sig särskilt mot den praxis som utvecklats på sina håll för bedömning av brottsrubricering beroende på den mängd narkotika som innehåses. Jag yrkar avslag på den reservationen men vill hänvisa till vad utskottet anför på s. 6 och till HDs nyligen gjorda uttalande beträffande överlåtelse av små mängder narkotika. Enligt IHD är det en angelägen uppgift för rättsväsendet att motverka den s.k. gatulangningen. Även om gärningen bedöms som ringa, säger HD, skall i sådana fall dömas till fängelse. Det visar att det även inom ramen för nuvarande lagstiftning finns möjlighet att skärpa praxis i fråga om de åtgärder som vidtas mot gatulangningen.

Utskottet understryker också behovet av en enhetlig tillämpning i landet. Samtidigt betonar man vikten av ett frigörande från ett strikt mängdtänkande vid rubricering av påföljdsbestämningen i narkotikamål.

I reservation 3 från moderaterna krävs en höjning av straffmaximum för grovt narkotikabrott. Även på den reservationen yrkar jag avslag. Det gör jag med hänvisning till att frågan om straffskalorna för både den här lagstiftningen och annan strafflagstiftning är föremål för överväganden i justitiedepartementet med utgångspunkt i fängelstraffkommitténs förslag. Jag yrkar också avslag på reservation 4.

Herr talman! Jag delar Jerry Martingers oro för kokainmissbruket och riskerna för en kraftig ökning av både tillgången på och missbruket av kokain.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Utvecklingen kräver vaksamhet och skärpta åtgärder. Det krävs också en större satsning på information och förebyggande åtgärder. Vidare krävs ökade insatser från tull och polis när det gäller att offensivt bekämpa både den grova narkotikabrottsligheten och den brottslighet som är förenad med gatulangning. Det krävs internationella insatser, vilket den här propositionen är ett uttryck för. Framför allt krävs det insatser för att tillgodose det vårdbehov som missbrukarna har. På det området är det kanske på sin plats att efterlysa ett ökat intresse från moderaterna.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 126 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén undrar om jag står för påståendet att tusentals ungdomar har avlidit under 80-talet till följd av att fängelse inte finns med i straffskalan när det gäller eget bruk. Ja, jag anser att detta förhållande har bidragit till den stora dödligheten i narkotikasammanhang. Det är nödvändigt att göra lagändringar som innebär att samhället kan ingripa mot missbrukare och nybörjare i ett så tidigt skede att de inte får tillfälle att gå ned sig i ytterligare missbruk och grov kriminalitet.

Den politik som moderata samlingspartiet förespråkar skiljer sig från den politik som socialdemokraterna för så till vida att vi kräver av missbrukare och nybörjare att de skall låta bli narkotikan. Att ställa krav i detta sammanhang är att bry sig om. Vår politik innebär alltså att vi bryr oss om de människor som är på väg att hamna i social misär.

Den socialdemokratiska människosynen är betydligt rårare. Socialdemokraterna förespråkar en låt-gå-politik. Man bekymrar sig inte om människor i riskzonen. Det är först när de här stackars människorna har etablerat ett allvarligt missbruk som man är beredd att ingripa. Men då är det ofta alldeles för sent. I socialdemokratins Sverige är därför dödligheten till följd av narkotikamissbruk stor. En narkotikapolitik som bygger på att missbrukare frivilligt skall söka vård är inte en bra narkotikapolitik. Vi vet av erfarenhet att det är mycket ovanligt med frivillighet i detta avseende. Därav kan vi dra slutsatsen att motivationen att söka vård inte är något som kommer inifrån eller som uppstår spontant, utan en sådan motivation är i hög grad en spegling av omvärldens attityder och förhållningssätt gentemot missbruket och missbrukarna.

Ett tryck på narkotikamarknaden bör därför leda till en större benägenhet att söka vård, inte tvärtom!

Anf. 127 LARS SUNDIN (fp) replik:

Herr talman! Nej, Lars-Erik Lövdén, vi som vill att fängelse skall utdömas för eget bruk vid ringa narkotikabrott menar inte att straffet vanligen skall vara fängelse. Det har vi aldrig sagt, tvärtom.

Det står mycket klart i vår reservation: "Om det står klart att eget bruk av narkotika inte påkallar mer än ett bötesstraff skall någon annan påföljd naturligtvis inte heller utdömas." Då skall alltså inte fängelse utdömas. Men det skall finnas möjligheter att *också* döma till fängelse. Vi är säkert helt överens om att vården i första hand skall vara frivillig. Men när denna första

försvarslinje väl är genombruten, och det blir den alltför ofta, skall det finnas möjligheter att döma till vård – i första hand kontraktsvård och skyddstillsyn. Både kontraktsvård och skyddstillsyn med föreskrift om behandling kräver emellertid att fängelse ingår i straffskalan.

Det som Lars-Erik Lövdén sade i början av sitt anförande var bra och lätt hoppsfullt. Han sade nämligen att vi nu på allvar skall diskutera de här problemen, och det är ju bra. Men sedan rundade han av med att säga att vi helt nyligen diskuterade det här och att han därför skulle fatta sig ganska kort. Men jag kan konstatera att när vi senast hade uppe samma typ av ärende till behandling – det var i februari – avvisade Lars-Erik Lövdén vidare debatt genom att säga att vi helt nyligen hade diskuterat detta problem och att han därför inte på allvar ville ta upp det här igen.

Jag vill då fråga: När skall vi ta upp det på allvar?

Anf. 128 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger här att samhället bestämt tar avstånd från allt narkotikamissbruk. Ja, det kan tänkas. Man gör det i ord men inte i handling.

Det är ganska allvarligt att toleransnivån här blir högre och högre alltefter-som. Man kan ju inneha upp till 100 gram cannabis, 10 gram amfetamin, 1 gram heroin, 2 gram kokain osv., och detta betraktas ändå enbart som ringa narkotikabrott trots att det rör sig om en ganska stor mängd. Vi tycker att detta är fel. Därför bör frågan ses över i den delen, vilket vi också föreslår i en av reservationerna.

När det gäller detta med fängelse för eget bruk anser vi att konsumtion och innehav skall bedömas lika. Det är orimligt att det skall vara skillnad här.

Dessutom, och det har också sagts här, finns möjligheten att göra kroppsbesiktningar och -undersökningar. På det viset kan man kanske hjälpa en ung människa. Det gäller ju att upptäcka missbruket i ett mycket tidigt skede. Men sedan behöver man inte till varje pris döma till fängelse. Den möjligheten skall dock finnas. Kontraktsvården har nämnts här. Detta med frivilligheten är inte en speciellt vanlig företeelse när det gäller narkotikamissbrukare. Den finns dock. Men det är ont om platser. I den mån det inte finns platser får missbrukarna i varje fall vård i de fall där det blir fråga om tvångsvård. Vederbörande får på det viset hjälp.

Vi tycker således att det är helt riktigt att dels skärpa straffen – men toleransnivån får inte höjas som tidigare skett – dels låta fängelse ingå i straffskalan för eget bruk.

Anf. 129 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först vänder jag mig till Kjell Ericsson. Ja, det är riktigt att det bedöms vara ett ringa brott om man innehar de mängder narkotika som anfördes här. Men man kan likväl döma till fängelse.

Ännu en gång vill jag erinra om den HD-dom som nyligen fälldes. Härigenom åstadkoms en skärpning av praxis på detta område. Det anges verkligen att man i sådana här fall skall döma till fängelse oftare än som för närvarande är fallet.

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

Ett av Kjell Ericssons uttalanden var emellertid väl cyniskt. Det är ont om platser när det gäller den frivilliga vården. Låt oss därför så att säga klippa till med tvångsvård i form av fängelse eller kontraktsvård! Men den argumentationen håller nog inte riktigt i det rent sociala och medmänskliga perspektivet.

Jerry Martinger modifierar i viss mån sitt uttalande om att tusentals ungdomar har avlidit till följd av att fängelse inte ingår i straffskalan för narkotikabrott. Han säger alltså att detta har bidragit till den stora dödligheten i narkotikasammanhang. Men om Jerry Martinger tänker efter, inser han nog att det senaste uttalandet från hans sida är en klar överdrift.

Jag skulle kunna vara elak och kontra med frågan: Hur många ungdomar var det inte som avled till följd av att den borgerliga regeringen under åren 1976–1982 inte lade fram något förslag över huvud taget som innebar att eget bruk av narkotika kriminaliserades? Jag ställer emellertid inte den frågan. Jag tror nämligen inte att det här argumentet håller, eftersom det nog inte var så många ungdomar som avled till följd av att den borgerliga regeringen inte lade fram ett förslag av nämnda slag. Någon sans och måtta i debatten efterlyses!

Vår utgångspunkt är fortfarande, Lars Sundin, att lagstiftningen i sig inte skall innebära att i princip all samhällelig narkomanvård måste ske under tvång. Vården av missbrukare bör alltså i princip åvila socialtjänsten och sjukvården. Frågor om användningen av tvång gentemot missbrukare skall huvudsakligen avgöras inom ramen för den socialrättsliga lagstiftningen.

Vill man åstadkomma en skärpning när det gäller möjligheterna att använda tvång gentemot narkotikamissbrukare, är det en mera framkomlig väg – åtminstone som jag ser det – att blicka in på den socialrättsliga lagstiftningen. Jag tänker då på LVM och LVU. Det har ju skett en viss skärpning under de senaste åren när det gäller möjligheterna att ingripa mot missbrukare. Det sämsta alternativet tycker jag är att sätta missbrukare i fängelse.

Anf. 130 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Rättspraxis fungerar litet olika i vårt land, och det kan vi inte vara nöjda med. Det måste göras en ändring så att samma brott bedöms lika i olika delar av landet. Som jag har beskrivit, betraktas innehav av ganska stora mängder narkotika fortfarande som ringa brott. Det är fel att höja toleransnivån undan för undan, när det är fråga om så allvarlig kriminalitet.

Som jag sade, är det ont om frivilligplatser i dag, och det är möjligt att det är få som söker sig till dessa platser. Det som är positivt är att den som döms till kontraktsvård får hjälp på det sättet. I det läge då man upptäcker missbruket, genom kontroller av olika slag, kan man hjälpa ungdomar i stället för att stjälpa dem. Vi vill verkligen ungdomarnas bästa genom den ändring av lagförslaget som vi vill göra. Man måste se med skärpa på narkotikamissbruket, och lagarna måste vara sådana att de går att tillämpa.

Jag yrkar fortfarande bifall till våra reservationer.

Anf. 131 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Anledningen till att de borgerliga regeringarna under åren 1976–1982 inte lade fram något förslag om kriminalisering är enkel. Det var

först under de stora narkotikarättegångarna i början av 1980-talet som vi lade märke till att det inte spelar någon roll hur många stora langare som sätts i fängelse. Så länge marknaden består och missbrukarna finns, kommer varje inlåst narkotikalangare alltid att ersättas av en ny. Det var då vi lade märke till att insatser måste sättas in också mot missbrukarna.

Lars-Erik Lövdén reagerade mot att jag sade att samhället inte visar ett tillräckligt tydligt avståndstagande från narkotikamissbruket. Samhällets politik är regeringens politik, och den har varit släpphänt, Lars-Erik Lövdén.

För det första har regeringens ovilja att ställa sig bakom en effektiv kriminalisering givit en signal till de etablerade och presumtiva missbrukarna att regeringen och riksdagsmajoriteten inte betraktar narkotikamissbruk som något särskilt klandervärt beteende.

För det andra har socialdemokraterna gång på gång gått emot krav som syftar till att göra kriminalvårdsanstalterna narkotikafria. Resultatet av den politiken är väl känt. Personer som inte tidigare har använt narkotika har i många fall blivit narkotikaberoende under anstaltstiden. Missbrukare köper narkotika på kredit av medintagna, vilket innebär att de har stora skulder när de frigges. De är därför tvungna att omedelbart efter frigivningen begå nya brott för att få pengar till att betala av sina skulder.

För det tredje har praxis i narkotikamål nu tillåtits gå så långt att innehav av så stora mängder som jag redogjorde för i mitt inledningsanförande betraktas som ringa narkotikabrott.

För det fjärde har socialdemokraterna motsatt sig skärpningar av reglerna om åtalsunderlåtelse, och detta har fått till följd att det utvecklats en praxis som innebär att inte mindre än 11 % av alla misstänkta narkotikabrott resulterar i åtalsunderlåtelse.

För det femte har regeringens nedrustning av polisens resurser lett till att många narkotikabrottslingar fått löpa utan att polisen haft möjlighet att ingripa. Narkotikabrott är s.k. upptäcktsbrott, vilket innebär att antalet anmälda narkotikabrott i stor utsträckning är beroende av hur många poliser som är engagerade i jakten på narkotikabrottslingarna.

För det sjätte har regeringen motsatt sig nödvändiga förstärkningar av tul-len.

För det sjunde finns det fortfarande ingen allmän och fristående utvärdering av offentliga och privata behandlingsverksamheter för narkotikamissbrukare, trots att samhället varje år lägger ner hundratals miljoner på sådana projekt.

Det är tydligt att den socialdemokratiska inställningen i narkotikafrågan fortfarande genomsyras av 1960-talets och det tidiga 1970-talets flumpolitik. Detta torde vara den verkliga orsaken till regeringspartiets handlingsförlamning på detta område.

Anf. 132 LARS SUNDIN (fp) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka för Lars-Erik Lövdén att vi inte tycker att fängelsestraff skall dömas ut i första hand. Om det enligt domstolen räcker att döma ut böter skall domstolen naturligtvis inte dräpa till med fängelse. Det skall finnas möjlighet att också döma till fängelse, men innan man gör det skall man pröva böter och vård, i första hand kontrakts-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning och rege-
ringsärendenas
handläggning*

vård och skyddstillsyn. Fängelse är det sämsta alternativet, enligt Lars-Erik Lövdén. Jag tror att det sämsta alternativet är att inte göra någonting alls – fängelse är rent av bättre.

Anf. 133 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Lars Sundin, att när jag sade att fängelse var det sämsta alternativet var det naturligtvis i relation till det andra alternativet som jag förespråkade, nämligen ökade sociala insatser, och kanske också ökade insatser inom ramen för LVU och LVM. Det var inte fråga om att låta allting ha sin gång och låta missbrukaren gå under.

Jag vill än en gång påpeka för Lars Sundin att det förslag som ni lägger fram i reservationen om fängelse i straffskalan medför ett förhållande där i princip all narkomanvård kan bedrivas under tvång. Här finns inte ens den lilla öppningen att en missbrukare frivilligt skall få möjlighet att tillgodogöra sig vård.

Kjell Ericsson säger att det är olika praxis i olika delar av landet. Ja, det är ett förhållande som utskottet pekar på och som är otillfredsställande. Vi säger att det är av mycket stor betydelse att en enhetlig praxis i denna fråga uppnås i alla delar av landet.

Det är ett cyniskt resonemang att säga att det är bättre att använda möjligheten med tvång och straffrättsliga ingripanden om det är ont om frivilligplatser. Det borde vara bättre att centerpartiet och Kjell Ericsson lade ner all kraft, både här i riksdagen och ute i kommunerna och landstingen, på att få till stånd en ordentlig utbyggnad av de frivilliga behandlingsplatserna. Det finns i dag en efterfrågan som inte är tillgodosedd, och det tycker jag själv är mycket otillfredsställande. Men ni vänder på det och säger att missbrukarna skall sättas i fängelse eller dömas till kontraktsvård via straffrättsliga ingripanden eftersom det inte finns tillräckliga resurser. Det är ett konstigt och cyniskt resonemang. En narkoman som frivilligt söker vård skall ha rätt till kvalificerad vård. Jag kan vara kritisk till att förhållandet i samhället i dag är sådant att de resurserna inte finns och att de behoven inte tillgodoses.

Jag tycker att Jerry Martinger tar i. Visst var det så under 1970-talet att vi också gjorde insatser mot gatulangningen och det missbruk som förekom på gator och torg. Vi insåg redan då att det fanns ett behov av att sätta in åtgärder där, men det skulle inte komma i fråga att jag anklagade er på den borgerliga kanten för att ha medverkat till att tusentals ungdomar miste livet till följd av att ni inte lade fram ett lagförslag som innebar en kriminalisering av narkotikabruket.

Vi lade fram det lagförslag som innebär en kriminalisering, för att klart markera att samhället tar avstånd från varje form av narkotikamissbruk – det gör samhället. Det finns i dag behov av skärpta insatser och en rad andra åtgärder för att ytterligare bekämpa narkotikan, men det skall stå fullständigt klart att samhället tar bestämt avstånd från varje form av bruk av narkotika.

Tal mannen anmälde att Jerry Martinger, Lars Sundin och Kjell Ericsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr talman! Det här blir nog ett ganska disparat anförande. Jag har suttit här och lyssnat, och jag har blivit ganska upprörd.

Lars-Erik Lövdén talade om att vara cynisk. Det Lars-Erik Lövdén har gjort i hela sitt anförande och i sina repliker är att ifrågasätta vår ärliga vilja att skaffa detta problem ur världen. Vi kriminaliserade knarkandet, sade Lars-Erik Lövdén. Hur många gånger begärde vi inte det, innan ni äntligen kom till skott. När ni äntligen kom till skott var det inte tillräckligt. Ni vågade inte löpa linan ut. Det är precis som Lars-Erik Lövdén står här nu och pläderar för att vi inte skall kunna ha möjligheten, som Lars Sundin så riktigt har sagt flera gånger, att döma till fängelse. Sådana åtgärder behöver inte vidtas, men möjligheten gör att man kan ta blod- och urinprov, som bl.a. föräldrar till knarkare så länge och så ivrigt har efterfrågat, för att deras barn och ungdomar skall räddas ur knarkträsket.

Vi skall diskutera med ansvarsfullhet, sade Lars-Erik Lövdén också. Gärna, men påstå då inte att vi inte är ansvarsfulla. Påstå inte att moderaterna bara söker hårdare straff. Påstå inte att vi inte tycker att sociala åtgärder är nödvändiga eller utgör en framkomlig väg. Men det går inte bara den vägen. Urin- och blodprov har länge efterfrågats.

Jag har skrivit denna motion några år och gudskelov och tack fått de borgerliga partierna att stödja den med en reservation. Det har inte socialdemokraterna gjort och inte kommunisterna. Jag har upptäckt att miljöpartiet underligt nog var med på den reservationen förra året, men i år har man hoppat av. Jag undrar varför.

Jag återgår till min motion från i år, den senaste i raden, för detta kommer säkert att upprepas. I den påstår vi just detta, att det är polismyndigheter och föräldrar som önskar denna möjlighet för att de prov som jag efterlyste skall kunna tas. Ju fler missbrukare vi har, desto fler langare får vi också. Ju fler langare vi har, desto fler missbrukare. Så fungerar det.

Jag tycker närmast att det är chockerande hur socialdemokraterna har behandlat den här frågan år efter år. Har Lars-Erik Lövdén gått ute på gatorna och talat med knarkande ungdomar, fått höra att de t.o.m. själva vill ha strängare straff, för de behöver stöd för att komma ur det här missbruket. Det är inte lätt. Det vet vi alla. Vi kan t.o.m. jämföra det med tobaksmissbruk. Det är inte lätt att komma ur det heller, om man skulle vilja. Det är ett hån, tycker jag, mot dem som arbetar på fältet och tror att en ändring av straffskalan skulle hjälpa dem, att man inte ens vill pröva detta. Jag vill således yrka bifall till reservation 1 till justitieutskottets betänkande nr 30.

Jag skulle vilja ställa några raka frågor till Lars-Erik Lövdén: Anser utskottets majoritet att möjligheten att ta blod- eller urinprov skulle underlätta konstaterandet av ett missbruk eller anser majoriteten att vårt förslag skulle försvåra för missbrukaren att få vård för sitt missbruk? Misstror majoriteten den kompakta opinionen bland poliser och missbrukares föräldrar samt den opinion – låt vara att den inte är kompakt – som finns bland missbrukarna själva? Varför? Skulle jag kunna få ett svar på detta.

Vi kommer att fortsätta den här kampen. Jag har fått kontakt med unga människor på Sergels torg som förser mig med information. Jag är mycket tacksam för det.

Tyvärr ser jag att Lars-Erik Lövdén sitter djupt försjunken i sitt betänkande. Jag hoppas att det beror på att han söker svar på mina frågor och inte på att han tänker låta bli att besvara dem.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 maj.)

11 § Undersökning av olyckor

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1989/90:TU23 Undersökning av olyckor (prop. 1989/90:104).

Anf. 135 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Herr talman! Vpk har skrivit en motion till regeringens proposition om undersökning av olyckor. Det innebär inte att vi motsätter oss det nya, s.k. fristående organ som skall inrättas. Däremot har vi föreslagit åtgärder som vi tror behövs för att förbättra dess undersökningsverksamhet.

Vi tror att den nya organisationen kan bli bättre än de nuvarande separata undersökningsorgan som finns för resp. trafiksektor. Vi anser också att det är bra att utskottet enhälligt har tagit fasta på vpk:s förslag om att allvarliga vägtrafikolyckor skall kunna granskas på ett sätt som motsvarar haveriundersökningar på luftfarts-, sjöfarts- och järnvägsområdena.

Ett annat förslag som vpk har framfört i sin motion är att den nya haverikommissionen skall få uppdraget att utföra undersökningar även vid risk för att allvarligare skador skulle ha kunnat uppstå på miljön om olyckan fått ett annat förlopp eller om det finns risk för skador vid ett senare tillfälle. Miljöpartiet har ett liknande motionsförslag. Utskottsmajoriteten har inte kategoriskt avvisat våra förslag utan vill avvakta erfarenheterna av den nya kommissionens arbete. Men vi tycker att frågan är så viktig att vi inte vill vänta på dessa erfarenheter, utan vi vill att regeringen redan nu skall få i uppdrag att återkomma med en komplettering av lagen för miljöns skull.

Därför ber jag att få yrka bifall till den gemensamma vpk- och miljöpartireservationen, nr 1.

Men det viktigaste av allt tror jag är att det skapas tillräckliga resurser för att den nya haverikommissionens arbetsuppgifter skall kunna fullföljas. Det anser inte vpk att regeringen och utskottsmajoriteten har ställt upp på. I stället antyds det t.o.m. i propositionen att besparingsskäl är en av anledningarna till att det skall bli ett gemensamt organ i stället för de nuvarande undersökningsorganen. Det tycker inte vpk är en bra utgångspunkt för undersökningar av allvarliga haverier. Det som har skett under senare tid – jag skulle kunna anföra en rad exempel, men kan nöja mig med att nämna flygkatastrofen i Oskarshamn och fartygskatastrofen med passagerarfärjan Skandinavian Star – visar att det krävs ökade och inte minskade resurser. Jag hoppas att detta går fram till utskottets föredragande. Tittar man på de mycket omfattande uppgifter som den nya statens haverikommission skall få, upp-

täcker man att det är så mycket mer än vad den nuvarande haverikommissionen har, som "bara" ägnar sig åt ett enda område.

Jag läser utskottets formuleringar direkt ur betänkandet: "Ett genomförande av propositionsförslagen gör att vi nu får ett permanent organ som har till uppgift att göra undersökningar från säkerhetssynpunkt även av sådana allvarliga olyckor som inte är luftfarts-, sjö- eller järnvägsolyckor. I propositionen nämns som exempel katastrofartade bränder på hotell, explosioner i industrianläggningar, jordskred, matförgiftningar på ålderdomshem, linbaneolyckor och läckage av giftiga kemikalier ut i naturen." Detta är bara exempel som nämns. Man kan ana vilka stora arbetsuppgifter som kommer att drabba, om jag får säga så, den nya statens haverikommission. Därför tycker vi att det är mycket anmärkningsvärt med de små personella resurser som den nya kommissionen skall få.

Därför skall jag sluta med att yrka bifall till vpk-reservationen, nr 2, där vi kräver betydligt större personalresurser hos kommissionen än vad regeringen och samtliga övriga partier faktiskt har nöjt sig med.

Anf. 136 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Vi från miljöpartiet stöder i stort regeringens förslag om gemensam ordning för katastrofundersökningar, oavsett var katastrofen sker, om det är inom luftfart, sjöfart, järnvägstrafik eller någon annanstans i samhället. Men vi väckte ändå en motion därför att vi ville förbättra förslaget på några punkter.

Den första punkten, som vi saknade i propositionen, är miljökatastrofer. Naturen fungerar på ett ekologiskt sätt, så att katastrofernas effekter kan bli fördröjda, och det kan vara svårt att förutse. Man kan behöva ha viss beredskap för just den typen av fördröjda effekter, när uppenbar risk finns för detta – och det kan då bedömas av ekologer – bör man låta göra katastrofundersökningar.

Tyvärr har det varit svårt att få gehör för detta i utskottet, och därför har vi måst reservera oss, tillsammans med vänsterpartiet kommunisterna som haft ett liknande förslag.

Vi krävde också i vår motion att det skall inrättas en särskild avdelning för vägtrafikkatastrofer. Katastroferna i vägtrafiken är många, tyvärr. Det är ett krav som flera partier har drivit i olika sammanhang, och det ledde till att vi kunde enas i utskottet om en stark skrivning om att man skall ta detta på större allvar än hittills. Det pågår försök hos trafiksäkerhetsverket osv. i den riktningen.

Detta finns med i det tillkännagivande som utskottet vill att riksdagen skall göra till regeringen, och det måste ses som en framgång.

Den tredje punkten där vi ville komplettera förslaget gäller katastrofpsykiatriskt omhändertagande av dem som drabbas och av de anhöriga i samband med katastrofen. Där pågår det både översynsverksamhet hos socialstyrelsen och en utredning. Vi har tyckt att vi kan invänta resultatet av de insatserna, och vi har därför inte reserverat oss på den punkten den här gången. Vi räknar alltså med att det kommer fram förbättringar rätt snart.

Viola Claesson sade nyss att kommissionen behöver mer resurser, och jag kan nog instämma i att det ser rätt magert ut i propositionen. Jag förutsätter

naturligtvis att om det finns skäl för att utöka kommissionen, skall så ske. Jag ser också möjligheter till det inom den ram som faktiskt är given. Man kan tillkalla fler om det behövs.

Därför har jag inte tyckt att jag behöver reservera mig på den punkten den här gången. Vi får väl se hur det utvecklas. Med det yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 137 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I den proposition som vi nu behandlar föreslås att det skall inrättas en ny organisation för undersökningar av olyckor, vare sig de inträffar inom luftfarten, sjöfarten eller järnvägstrafiken. Samtidigt får statens haverikommission, som blir det nya organets namn, rätten att undersöka också händelser av mindre allvarlig art, om den finner skäl till det.

I huvudsak följer utskottet regeringens förslag, utom på en punkt där vi anser att det är angeläget att haveriundersökningar blir ett reguljärt inslag i trafiksäkerhetsarbetet. Vi tycker att stickprovsundersökningar och sammanställning av erfarenheter av inträffade olyckor kan ha ett stort värde för trafiksäkerhetsarbetet.

Till betänkandet har fogats två reservationer. Den första handlar om att en undersökning enligt undersökningslagen skall göras då det finns anledning att tro att skador på miljön kan ha uppkommit eller befaras uppkomma i ett senare skede. Här anser vid då från utskottsmajoritetens sida att vi bör avvakta tillämpningen av olycksundersökningslagen innan vi ställer upp på någon form av utökning av undersökningsskyldigheten.

Den andra reservationen handlar om att utöka haverikommissionens personalresurser. Genom den nya organisationen får kommissionen en viss förstärkning. Vi vill avvakta och få erfarenheter av kommissionens arbete, innan man prövar den frågan ytterligare. Det här utesluter naturligtvis inte att förstärkning med viss expertis kan ske när det finns behov av det. Det kan då gälla undersökningar av större olyckor eller sådana av speciell karaktär.

Med detta, herr talman, vill jag då bara yrka bifall till trafikutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 138 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag anser nog att betänkandetexten och Sten-Ove Sundströms anförande som innehöll ett direkt citat av betänkandetexten, är något vilseledande i den del som handlar om resurserna för statens nya haverikommission. Det är nämligen inte riktigt att jämföra statens nuvarande haverikommission med den tillkommande. Det sker en stor förändring i fråga om omfånget och de nya områden för undersökningsskyldighet som skall åläggas det nya organet.

Därför är det helt felaktigt, menar jag, att säga att en viss förstärkning skall ske jämfört med hur det ser ut nu. Det handlar alltså om en helt ny organisation.

I mitt förra inlägg räknade jag upp vilka stora uppgifter som åläggs kommissionen. Därför tyckte jag också att det var viktigt att nämna vilka stora haverier som tyvärr har inträffat bara under det senaste året. Sådana olyckor

kommer kanske att drabba oss även framöver och alltså sortera under den undersökningsskyldighet som statens nya haverikommission skall ha.

När jag yrkar bifall till vpk:s motion och reservationen som handlar om förstärkta resurser, är det ju för att vpk inte nöjer sig med att man om det behövs skall kunna tillkalla vissa experter. Vi tror att det är viktigt att de ingår i den fasta organisationen.

Om det skulle hända ett par stora katastrofer, vilket jag verkligen hoppas att vi skall slippa, när det nya organet är inrättat, kommer kommissionen inte att klara de arbetsuppgifter som den har för framtiden. Jag tror nämligen att all ork då går åt till dessa få stora katastrofer i stället för att kommissionen kan ägna sig åt att göra insatser på många områden.

Anf. 139 GÖREL BOHILIN (m):

Herr talman! Det kanske kan synas onödigt att förlänga diskussionen, när vi är så kolossalt överens som vi är i den här frågan. Trafikutskottet har enats om att föreslå riksdagen att ge regeringen till känna att den föreslagna haverikommissionen skall inte bara undersöka mycket allvarliga vägtrafikolyckor utan också ha vägtrafikolyckorna under kontinuerlig bevakning. Det är bra att vi är så överens på den punkten.

Från moderata samlingspartiet har vi i ett stort antal år haft motioner om att det skulle finnas en haverikommission som arbetade med vägtrafikolyckorna. Riksdagen behandlade tidigare i vår ett betänkande om trafiksäkerhet, där flera av dessa motioner ingick. Vi hade därför ingen motion i just det här betänkandet.

I de motioner där vi har yrkat på inrättande av en haverikommission har vi också motiverat varför vi tycker att det är så kolossalt viktigt att få en särskild haverikommission för vägtrafikområdet. Man vet alldeles för litet om riskfaktorerna i vägtrafiken. För att man skall kunna förebygga olyckor måste man veta mycket mer än vad vi vet i dag.

För många år sedan omkom en god vän till mig och hans familj. Det skedde i en olycka där fyra personer kom från ena hållet i en bil, som av oförklarlig anledning körde över på fel sida av vägen. Där mötte bilen en bil med lika många personer i. Det var alltså en ganska allvarlig olycka.

När man beskrev olyckan i massmedia och på annat sätt sade man, som så ofta, att det var fråga om förarfel. Den som hade kommit över på andra sidan vägen var alltså en bildrulle. Denna person gick på Tekniska högskolan, och hans kamrater var inte nöjda med vad de fick läsa i tidningarna. De gjorde därför själva en undersökning av bilen och kunde konstatera vad som var orsaken – och det var inte att föraren var en bildrulle.

Numera förekommer det att man gör sådana här ordentliga undersökningar. Ofta är det bilindustrin som gör dem. Tyvärr sker de inte systematiskt, och det är inte alla bilmärken som får förmånen att undersökas i efterhand efter en bilolycka. Den statistik som berättar för oss vad som kan vara orsak till dessa olyckor är utomordentligt dålig.

Vi vet numera genom forskning att t.ex. äldre personer har svårare att uppfatta vad som händer i trafikmiljön och att många olyckor kan orsakas just av detta. Vi vet också att unga människor genom sin oerfarenhet utgör en större risk i trafiken. Vi har kunnat möta dessa risker genom information.

Vi vet att trafikonykterhet ofta orsakar olyckor, men vi vet inte allt, eftersom vi inte har denna statistik. Vi undersöker i för liten utsträckning omständigheterna kring olyckorna.

Herr talman! Jag är glad över att man nu har kommit så långt att vi får en haverikommission, som kan undersöka olyckor både på väg och i andra sammanhang för att därigenom förebygga olyckor och få fram bättre bilar och framför allt bättre förare, som bättre kan handskas med en besvärlig och svårförstådd trafikmiljö. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 maj.)

12 § Statlig lokalförsörjning

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU26 Statlig lokalförsörjning (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 140 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Under 1988 offentliggjordes en förstudie av riksrevisionsverket, RRV, om statens markinnehav, vilken bekräftar att det finns stora brister i statens hantering av fastigheter. I en kommittémotion påpekade vi moderater rapportens resultat. Vi sade också att kontrasten är stor mot det enskilda näringslivet, där en rationell hantering av fastighetskapitalet under senare år har framstått som en allt viktigare uppgift.

Sedan mitten av 1970-talet har den privata fastighetsmarknaden i allt större utsträckning blivit en integrerad del av kapitalmarknaden. Fastigheter har blivit viktiga placeringsalternativ för bl.a. försäkringsbolag och pensionsstiftelser, och ett stort antal fastighetsbolag har introducerats på fondbörsen. Denna utveckling har entydigt lett till att fastigheter betraktas som realkapital och att avkastningskraven mäts mot någon form av marknadsvärde.

Om man nu överför sådana krav på byggnadsstyrelsen, innebär det att de krav på avkastning som bör ställas skall ge en internhyressättning som kan jämföras med marknadshyrorna. Härigenom skapas möjligheter till jämförelse mellan olika och konkurrerande alternativ, och samtidigt får man också incitament till en rationell förvaltning och ett effektivt, eller i varje fall effektivare, lokalutnyttjande än för närvarande.

Det finns enligt oss moderater och reservanter flera modeller som kan användas för att uppnå en mer decentraliserad och därmed också effektivare lokalförsörjning och fastighetsförvaltning inom den statliga sektorn. Staten skulle kunna dela upp byggnadsstyrelsen på flera statligt ägda men självständiga bolag eller också anförtro lokalförsörjningen till fastighetsbolag som även förfogar över privat kapital. En tredje modell är att staten hyr lokaler av privata bolag. Möjligheter finns alltså att pröva olika vägar, liksom att helt låta de olika myndigheterna själva få bestämma över lokalanskaffningen.

Jag har själv alltid frågat mig varför inte ett stort universitet, som exempelvis Lunds universitet, i vars styrelse jag sitter, skulle kunna få ta hand om sin byggnads- och fastighetsförsörjning. Kompetensen finns onekligen på platsen, och verksamheten är, vilket ingen kan förneka, tillräckligt stor för att bli rationell.

Men den nuvarande ordningen innebär att byggnadsstyrelsen har en monopolställning, och det är detta som gör det så svårt att bedöma verksamhetens effektivitet. Det finns stora skillnader mellan de redovisningssystem som byggnadsstyrelsen tillämpar och det system som fastighetsbolag på marknaden tillämpar. Man kan alltså inte på ett enkelt och klagörande sätt fastställa vidden av de olikheter i fråga om lönsamhet och avkastning som finns mellan byggnadsstyrelsen och privata byggbolag.

En sak kan vi dock utan vidare slå fast, och det är att byggnadsstyrelsen i jämförelse med vanliga byggbolag har en ovanligt stor serviceorganisation. I stället för att köpa utrednings- och projekteringstjänster, som många enskilda fastighetsbolag gör, har man dessa funktioner inbyggda i den egna organisationen.

Vad som behövs, herr talman, är i stället konkurrens. Vi har i både motionen och reservationen utvecklat vilka olika vägar som är tänkbara i det här sammanhanget. Den utredning som var utlovad redan till i fjol, får visa vilka av vägarna som är de bästa. Det har vi motionärer knappast någon möjlighet att ha en definitiv uppfattning om. Vi har bara angett olika tänkbara vägar.

Vad vi vill slå fast är att kapitalmarknaden, genom en överföring av statens fastighetsinnehav till fastighetsbolag, direkt kan tas i anspråk för investeringar, varigenom bl.a. den fördelen uppnås att den statliga budgeten inte blir belastad. En privatisering av delar av statens fastighetsinnehav skulle minska den offentliga sektorns omfattning, samtidigt som en ökad konkurrens skulle erhållas på fastighetsmarknaden. Och det tycker vi reservanter är bra.

Vad som alldeles speciellt irriterar oss den här gången är att staten ännu inte tillsatt den utlovade utredningen. Redan i fjolårets debatt intygade Lisbet Calner att regeringen hade läst riksrevisionsverkets nedgörande rapport över statens fastighetsförvaltning och beslutat tillsätta en utredning, som både skulle studera förmögenhetsförvaltningen och komma med förslag om åtgärder som kunde vidtas för att lokalförsörjningen under den statliga verksamheten skulle bli effektivare.

Litet mer än ett år senare, alltså i dag, kan vi läsa följande i finansutskottets betänkande: "Det kan i detta sammanhang nämnas att regeringen avser att tillsätta en särskild utredning om statens fastighetsförvaltning." Och litet längre fram: "Utredningsdirektiven kommer att presenteras under våren."

Det är möjligt, herr talman, att vi haft en osedvanligt tidig vår i Skåne, men jag skulle vilja påpeka att våren snart är över och vi ännu inte har sett utredningsdirektiven. Jag tycker detta är upprörande. Hur länge skall man förhålla ett så viktigt ärende som statens lokalförsörjning? Här är det ju fråga om att staten kan göra besparingar på kanske miljardtals kronor, och ännu har regeringen inte vidtagit några som helst åtgärder i det här avseendet – detta trots att byggnadsstyrelsen har intentioner att genomföra förändringar.

Regeringens hanterande av den här frågan påminner, liksom så många andra frågor under de senaste åren, mer om den obotfärdiges förhinder.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen till finansutskottets betänkande nr 26.

Anf. 141 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det kammaren skall ta ställning till är frågor om statlig lokalförsörjning. Det handlar i huvudsak om tre saker, sättet att finansiera de investeringar som skall ske, att ta ställning till vilka investeringar som skall göras och en motion i vilken formerna för den statliga lokalförsörjningen diskuteras.

Utskottet är i mycket stor utsträckning enigt. Vi är eniga om den plan för byggnadsprojekt som finns. Jag skall kanske påminna om det förslag som förs fram och som vilar på ett yttrande från utrikesutskottet, i vilket det sägs att utskottet inte nu anser att det finns skäl att förvärva en tomt för ett nytt kansli i Bonn. Motivet till detta är ju självfallet den utveckling som skett och som sker i de båda tyska staterna.

Vi är också eniga när det gäller volymen för lämnade byggnadstillstånd. Jag skall kanske här upplysa om att det i betänkandet finns en uppräknig av ett antal objekt för vilka det inte har lämnats tillstånd. Det har nu skett saker och ting, vilket innebär att i förteckningen bör strykas en tillbyggnad av riksmuseet. Ett tillstånd är lämnat för det objektet.

Utskottet är oenigt på en punkt, och det gäller hemställan, punkt nr 3, vilken har sin grund i en moderat kommittémotion. Det är ganska intressant att notera att man från moderat håll är alldeles klar över lösningen. Man säger att en effektiv och kundvänlig ordning av statens lokalförsörjning kan ske endast om byggnadsstyrelsens byggnadsinnehav överförs till fristående fastighetsbolag, som får verka i konkurrens med andra sådana företag på marknaden.

Man kan då fundera över vad det är som moderaterna värnar om. Lyssnar man på Rune Rydén blir man bara än mer fundersam när det gäller detta. Är syftet att skapa en marknad, eller är syftet att skapa en bra fastighetsförvaltning? Utan några som helst exempel på vilka positiva effekter en decentralisering skulle medföra slår man fast att man önskar en privatisering och en decentralisering.

Till detta skall man foga vad som gäller. Verkligheten brukar ge en bra upplysning. Det är bara att konstatera att det i dag finns allmänna riktlinjer för den statliga lokalförsörjningen. Det är årskostnaden som skall bedömas, och den skall vara avgörande när myndigheterna väljer lokal. För det andra är det – vilket Rune Rydén mycket väl vet, men han borde ta det till sig – inget självändamål att staten svarar för förvaltningen av lokaler. Ett eget statligt byggande eller ägande av fastigheter skall inte vara ett självändamål när det gäller den statliga lokalförsörjningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i finansutskottets betänkande 26.

Anf. 142 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Låt mig inledningsvis konstatera att Per Olof Håkansson inte sade ett enda ord om att staten ännu inte har tillsatt en utredning och att

direktiven ännu inte har kommit fram. Skall man uppfatta det så, att Per Olof Håkansson är lika irriterad som jag över regeringens senfärdighet i den här frågan?

Per Olof Håkansson tar upp statens fastighetsförsörjning och säger att vi moderater har sagt att det gäller att skapa en marknad för att därigenom få en bättre fastighetsförsörjning. Det är precis det som vi vill uppnå. Även om de allmänna riktlinjerna, vilka Per Olof Håkansson nämnde, i dagsläget säger någonting helt annat, vet Per Olof Håkansson lika väl som jag att man i byggnadsstyrelsen eftersträvar en annan tingens ordning. Man vill ha det ungefär på samma sätt som vi moderater har skisserat i motionen.

Om vi delar upp verksamheten på flera självständiga fastighetsbolag, skulle det leda till att vi fick en effektivare fastighetsförvaltning. Sedan kan man diskutera, vilket jag nämnde i mitt tidigare anförande, hur dessa företag skall vara finansierade och fördelningen mellan privat och statligt kapital. Antingen skall företagen vara helt privata eller helt statliga eller också skall det vara en blandning mellan dessa former. Det får utredningen visa.

Om man gör på detta sätt kommer det att leda till att fastighetskapitalet förvaltas på ett effektivare sätt än för närvarande. Man får lättare att göra fastighetsbyten och försäljningar, och statliga myndigheter stimuleras att välja den för verksamheten mest ändamålsenliga lokalen. Man utnyttjar vidare kapitalmarknaden på ett sådant sätt att finansiella investeringar på fastighetsmarknaden kan ske smidigare. Om man väljer vägen via privat finansiering kommer försäljningen av aktier att ge intäkter som kan användas för att minska statsskulden. Jag tycker att det är en väg som socialdemokraterna och Per Olof Håkansson skulle fundera litet närmare över.

Anf. 143 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Vi får väl i sinom tid reda på vem som har rätt. Här står uppenbarligen uppgift mot uppgift.

Rune Rydén sade i sitt huvudanförande att regeringen inte har vidtagit någon som helst åtgärd. I betänkandet, som bl.a. jag har skrivit under, konstateras att utredningen kommer att tillsättas och direktiven att ges under våren. Vi får väl vänta och se om påståendet att regeringen inte har vidtagit någon som helst åtgärd är riktigt eller om den uppfattning som framförs i betänkandet är den korrekta.

Anf. 144 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag vill bara till Per Olof Håkansson säga att den här utredningen utlovades redan i fjol. Nu står i det betänkande som behandlas i dag att direktiven skall komma under våren. Vi har ännu inte sett direktiven.

Det har kanske varit en ovanligt fin vår i Skåne, vilket jag sade i mitt inledningsanförande. Men där är våren nu över, och vi har ännu inte sett direktiven. Jag tror inte att de kommer i tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 17 maj.)

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Stöd till arbets-
kooperation m.m.*

13 § Föredrogs
lagutskottets betänkanden
1989/90:LU32 Internationella frågor om makars förmögenhetsförhållanden
(prop. 1989/90:87) och
1989/90:LU33 Årsredovisningsskyldigheten.

Talmannen konstaterade att inga talare var anmälda.
(Beslut skulle fattas den 17 maj.)

14 § Stöd till arbetskooperation m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU43 Stöd till arbetskooperation m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 145 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Detta ärende är på något vis litet mystiskt. Man undrar varför en sådan här mycket liten fråga bryts ut och behandlas i ett eget betänkande. Det föranledde mig att forska litet i saken. Kanske är det i den forskningens resultat som grunden ligger till den debatt som Inga-Britt Johansson och jag skall föra.

Man finner nämligen att den borgerliga regeringen under de sex borgerliga mellanåren drev fram ett program för att stödja de anställdas möjligheter att äga det företag där de arbetade. Det var en mycket god idé. Man anvisade medel för detta ändamål, och vid 1978/79 års riksmöte beslutades det om en försöksverksamhet i samverkan med utvecklingsfonderna.

Det talades då litet grand om s.k. arbetskooperativ, vilket var något slags begrepp som skulle täcka detta mycket praktiska och goda uppslag. Nåväl – tiden gick, och försöksverksamhet bedrevs.

I samband med 1986 års budgetproposition behandlade först regeringen och sedan riksdagen dessa förslag. Nu hade de utvecklats av den socialdemokratiska regeringen till någonting som var alldeles annorlunda än de ursprungliga förslagen. Det kooperativa inslaget hade fått ett större utrymme, och jag kände inte igen så mycket av det som fanns i 1979 års förslag, när nu den här försöksverksamheten skulle förlängas av den socialdemokratiska regeringen.

Det är intressant att notera att inställningen nu svänger. Nu är det inte längre tal om stöd till arbetskooperativ och den formen av verksamhet. Nu blir det öppet och oförblommerat tal om statligt stöd till kooperativ verksamhet, dvs. en klar snedvridning av en vanlig, enkel och hederlig konkurrensbild. Det intressanta att notera är att det föredragande statsrådet refererar till statens industriverk och att man där säger att fonderna på grund av det ringa antalet personalägda företag har haft svårigheter att bygga upp och bevara speciell kompetens. SIND anser därför att försöksverksamheten inte skall förlängas. Men likafullt förlängde regeringen denna genom att lägga fram ett femårsförslag till stöd för kooperativ verksamhet.

Då undrar man vad det skall bli av detta som den socialdemokratiska rege-

ringen vill vända det till. Jo, för att kooperativa företag skall få med andra företagsformer likvärdiga etablerings- och utvecklingsvillkor, föreslår det kooperativa rådet att särskilda resurser åtminstone för en tid riktas direkt till kooperativa organ. Detta är ett mera oförblommerat uttalande om att man skall gynna en företagsform framför en annan. Det är svårt att finna något liknande i vårt politiska liv. Skälet är naturligtvis att de s.k. folkrörelserna har en djup förankring i kooperativ verksamhet och faktiskt är en del av den socialdemokratiska maktapparaten.

Statsrådet konstaterar att samhällets uppgift skall vara att skapa villkor för kooperativ verksamhet så att den kan bli ett reellt alternativ till andra verksamhetsformer. Man trodde så gärna att den skulle bli det på sina egna meriter, Inga-Britt Johansson, och inte behöva ett antal miljoner om året för att kunna bli det.

Statsrådet hävdar också att den ekonomiska föreningen inte minst bland ungdomar har visat sig vara ett bra alternativ för att starta näringsverksamhet. Kan Inga-Britt Johansson ge mig ett enda grundskäl för det påståendet? Var kommer den tanken från?

Näväl. Nu när det femte året närmar sig av den försöksverksamhet som blev följden av budgetpropositionen 1986, upptäcker en socialdemokratisk motionär att man här skulle kunna skaffa fram litet mer pengar till rörelsen. Då yrkar han inte bara bifall till årets budgetproposition och medelsanvisning för det femte året utan dessutom att riksdagen i ett särskilt uttalande skall förklara att programmet skall förlängas och bidragen skall höjas. Jag frågar då Inga-Britt Johansson vad grunden är för det. Vilka är behoven som skall tillfredsställas? Vad är det som har gått snett? Varför behöver man mer pengar? Varför kan aldrig någonsin den kooperativa verksamheten klara sig på sina egna ben, Inga-Britt Johansson? Är det inte så att detta är en fin täckmantel för att klara den egna verksamhetens finansiering?

Anf. 146 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag måste säga att den sista frågan begrep jag inte alls. Var det frågan om Nic Grönvalls egen verksamhet, eller vad?

Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 43 och avslag på reservationen.

Det är klart att det kan synas litet konstigt att näringsutskottets majoritet bestående av socialdemokrater, centerpartister, vpk och miljöpartiet nu vid ett flertal tillfällen har gjort tillkännagivanden till regeringen när det gäller den kooperativa verksamheten. Jag kan redan nu säga att det är fler sådana på gång i samband med näringsutskottets betänkande om industridepartementets verksamhet. Detta beror på att vi tycker att nykooperationen skall få samma möjligheter som övrig nyföretagsamhet. Utvecklingsfonderna har icke skaffat sig den kompetens som de behöver för att kunna stödja dem som vill starta företag i kooperativ form. Man hänvisar dem i stället till aktiebolagsform eller någon annan typ av verksamhet.

När utvecklingsfonderna fick en förfrågan om detta, svarade 17 av de 21 utvecklingsfonderna att de inte hade den kompetens, eller underförstått det intresse, som behövdes för att hjälpa de människor som vill starta verksamhet i kooperativ form. Många anser att den s.k. etablerade kooperationen

skall klara av att hjälpa nykooperationen. Men många av verksamheterna har inget alls med den gamla kooperationen att göra, utan det är fråga om en kooperation i helt ny form.

I det tillkännagivande som vi gör i dag, menar vi att staten även i fortsättningen skall stödja det kooperativa utvecklingssystemet, dvs. det kooperativa institutet, koopservice och de lokala kooperativa utvecklingscentra som finns. Vi påpekar också att det behövs en särskild uppmärksamhet på de lokala utvecklingscentra som endast har fått ett litet stöd under några år så att de klarar sig igenom det här året fram till dess de utredningar som pågår är klara och vi vet var detta skall ta vägen sedan.

Det är inte fråga om snedvridning av konkurrensen, Nic Grönvall. Det är snarast en rättvisefråga för dem som vill starta kooperativ i stället för andra företagsformer att få den hjälp och det stöd av samhället som alla andra kan få.

Anf. 147 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Anledningen till att jag rusar fram till talarstolen är naturligtvis att jag vill yrka bifall till reservationen. Jag tycker att det bör göras härifrån.

Sedan vill jag gärna vända mig till Inga-Britt Johansson och konstatera att det jag har fått höra i replik på mitt inlägg inte är ett dugg om behovet av dessa pengar, det är inte ett dugg om varför kooperationen behöver alla möjliga former av utvecklingsstöd för att kunna etablera sig, starta och utveckla, det är inte ett dugg om varför vi behöver en kooperativ företagsform och det är inte ett dugg som har motiverat varför svenska statens skattebetalare skall lägga ett antal miljoner i knät på den kooperativa rörelsen. Dessa pengar förvaltas nämligen av den gamla kooperativa rörelsen och används för, som det heter, att utveckla nykooperation. Det är en nykooperation, Inga-Britt Johansson, som ingen vill ha.

Inga-Britt Johansson säger att utvecklingsfönderna inte kan det här. De har inte tillräcklig erfarenhet av detta. Det beror naturligtvis på att ingen frågar dem till råds eftersom ingen behöver nykooperation. Om man behöver nykooperation finns det inga märkvärdigheter, hemligheter eller konstigheter i den rörelseformen. Den bedrivs på samma sätt som vilken annan företagsform som helst med bokföring, skattedeklaration, löneredovisning och anställningsavtal. Varför skall Sveriges skattebetalare bidra till att utveckla en företagsform som ingen vill ha? Kan jag få ett svar på det? Jag skulle gärna också vilja ha ett svar på varför det är så bra för ungdomar att ha föreningsformen för sin verksamhet.

Till sist, herr talman, vill jag rikta en känsla av tacksamhet till miljöpartiet som inte är här.

Anf. 148 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! För att kunna få till stånd de lokala utvecklingssystemen ingick man således ett avtal med de gamla kooperativa rörelserna, som också skulle vara med och betala den här utvecklingsverksamheten. Om Nic Grönvall skulle ta sig tid att gå ut till ett lokalt utvecklingscentrum – t.ex. det i

Göteborg, det är nära – så skulle han få exempel på hur många typer av verksamheter som söker sig dit för att få stöd och hjälp i starten.

Om det inte behövs någon hjälp och något stöd för att starta nya företag, för att komma igenom snårskogen och för att skapa kontakt med finansörer o.d., varför har vi då utvecklingsfonder? Det har väl Nic Grönvall inget emot, efter vad jag förstår.

På flera ställen i landet har det tillsammans med de lokala utvecklingscentra startats speciella verksamheter med ungdomskooperativ, som har fallit mycket väl ut. Det finns alltså ett flertal nystartade företag i kooperativ form där ägarna inte har någon tanke på att starta i någon annan form. Inom t.ex. databranschen är det oerhört många som startar konsultkooperativ i stället för att gå in i aktiebolagsform. Nic Grönvall kanske bättre än jag kan svara på varför man föredrar kooperativ form, men så är det.

Inom den offentliga sektorn och inom lantbruksutvecklingen finns det ett stort behov av stöd och hjälp för att kunna starta företag i kooperativ form i stället för den mer traditionella aktiebolags- eller handelsbolagsformen.

Anf. 149 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det var ju Inga-Britt Johansson själv som sade att utvecklingsfonderna inte hade kunnat bygga upp denna kompetens, eftersom det inte fanns någon efterfrågan på dessa tjänster. Ingen av oss båda känner till att det skulle finnas någon större nyföretagsamhet i kooperativ eller i föreningsform. Jag har t.o.m. efterlyst exempel, men jag har inte fått några sådana.

Anledningen till att jag nu begärde ordet var att jag har alltid tyckt – och tycker fortfarande – att utvecklingsfonderna är en institution som inte behövs. Det finns tillgång till rådgivning i vårt samhälle som är precis lika bra som den som utvecklingsfonden tillhandahåller, för att inte säga bättre.

Anf. 150 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Om man har pengar och kontakter klarar man sig, men det finns faktiskt andra som kan behöva stöd och hjälp.

I utskottets betänkande finns redovisat 141 företag som har startats med hjälp av lokala kooperativa utvecklingscentra.

Jag sade inte att utvecklingsfonderna inte hade kapacitet på grund av bristande efterfrågan, utan att det var på grund av att utvecklingsfondernas personal varken har någon kooperativ företagskunskap eller är inne i den speciella företagskultur som det innebär att bedriva kooperativ. Kommer man till utvecklingsfonden och vill starta ett kooperativ blir man i stället rekommenderad att starta ett aktiebolag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 17 maj.)

Prot. 1989/90:123
16 maj 1990

*Stöd till arbets-
kooperation m.m.*

15 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1989/90:SfU17 Invandring m.m.
1989/90:SfU18 Åtgärder mot etnisk diskriminering m.m.
1989/90:SfU21 Samordnat flyktingmottagande och nytt system för ersättning
till kommunerna, m.m.
1989/90:SfU22 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1989/90

Utbildningsutskottets betänkande
1989/90:UbU27 Reformerad svenskundervisning för vuxna invandrare

16 § Anmälan om fråga

Anmäldes att följande fråga framställdes

den 15 maj

1989/90:625 av *Gunhild Bolander* (c) till kommunikationsministern om anmälningsplikt rörande fartygslaster i Östersjön:

Från miljösynpunkt är sjötransporter ofta att föredra. Men sjöfarten kan förbättras som miljövänligt transportmedel. Det visar inte minst olyckan som inträffade den 14 maj utanför Blekinges kust. Vad som transporteras på de fartyg som går i Östersjön är ofta höljt i dunkel.

Jag vill mot denna bakgrund fråga kommunikationsministern:

Är regeringen beredd att verka för att anmälningsplikt införs på fartyg som trafikerar Östersjön, för att klarlägga godsets art och mängd?

17 § Kammaren åtskildes kl. 20.52.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 16 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärende till utskott.	1
3 § Förnyad bordläggning.	1
4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 9 maj.	1
Lagutskottets betänkande LU24.	1
Lagutskottets betänkande LU25.	2
Lagutskottets betänkande LU26.	2
Lagutskottets betänkande LU27.	2
Lagutskottets betänkande LU28.	2
Lagutskottets betänkande LU29.	3
Lagutskottets betänkande LU30.	3
Konstitutionsutskottets betänkande KU38	3
Finansutskottets betänkande FiU35	3
Finansutskottets betänkande FiU27	3
Finansutskottets betänkande FiU34	3
5 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning	4
Konstitutionsutskottets betänkande KU30	
Talmannen (om debattordningen)	
Debatt	
<i>Inledande avsnitt.</i>	4
Anders Björck (m)	
Birgit Friggebo (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Bo Hammar (vpk)	
Hans Leghammar (mp)	
Olle Svensson (s)	
<i>Krigsmaterielexport.</i>	29
Anders Björck (m)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Bengt Kindbom (c)	
Gudrun Schyman (vpk)	
Per Gahrton (mp)	
Kurt Ove Johansson (s)	
<i>Avtalsförhandlingarna på lärarområdet</i>	67
Elisabeth Fleetwood (m)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Eva Goës (mp)	

<i>Utlänningsärenden</i>	78
Ingela Mårtensson (fp)	
Margó Ingvardsson (vpk)	
Ragnhild Pohanka (mp)	
Ulla Pettersson (s)	
<i>Utnämningsärenden m.m.</i>	92
Anders Björck (m)	
Birgit Friggebo (fp)	
Gösta Lyngå (mp)	
Sören Lekberg (s)	
<i>Handläggningen av vissa förvaltningsärenden</i>	98
Hans Nyhage (m)	
Birgit Friggebo (fp)	
Hans Leghammar (mp)	
Rosa-Lill Wählstedt (s)	
<i>Beredningen av vissa EG-frågor</i>	103
Gudrun Schyman (vpk)	
Per Gahrton (mp)	
Catarina Rönning (s)	
<i>Notifiering till GATT om jordbrukspolitik</i>	111
Hugo Andersson (c)	
Torgny Larsson (s)	
<i>Beslut om vissa hastighetsbegränsningar</i>	114
Stig Bertilsson (m)	
Sören Lekberg (s)	
Olle Svensson (s) (om återförvisningsyrkandet)	
Beslut	117
6 § Tilläggsbudget II.	119
Justitiekottets betänkande JuU36	
Ersättning till efterlevande till vissa omkomna vid flygolyckan i Oskarshamn den 8 maj 1989	
Lagutskottets betänkande LU39	
Ändring i försäkringsavtalslagen m.m.	119
Lagutskottets betänkande LU41	
Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning under år 1989.	119
Utbildningsutskottets betänkande UbU26	
Internationellt informationsutbyte inom området tekniska föreskrifter	119
Näringsutskottets betänkande NU41	
Auktorisation av handelskamrar	119
Näringsutskottets betänkande NU42	
Beslut	119
7 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden.	120
8 § Ajournering för middagsuppehåll	120
9 § Återupptagna förhandlingar	120

10 §	Beslag och kvarstad i internationella förhållanden, m.m.	120	Prot. 1989/90:123 16 maj 1990
	Justitieutskottets betänkande JuU30		
	Debatt		
	Jerry Martinger (m)		
	Lars Sundin (fp)		
	Kjell Ericsson (c)		
	Lars-Erik Lövdén (s)		
	Elisabeth Fleetwood (m)		
	<i>Beslut skulle fattas den 17 maj</i>		
11 §	Undersökning av olyckor	136	
	Trafikutskottets betänkande TU23		
	Debatt		
	Viola Claesson (vpk)		
	Roy Ottosson (mp)		
	Sten-Ove Sundström (s)		
	Görel Bohlin (m)		
	<i>Beslut skulle fattas den 17 maj</i>		
12 §	Statlig lokalförsörjning	140	
	Finansutskottets betänkande FiU26		
	Debatt		
	Rune Rydén (m)		
	Per Olof Håkansson (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 17 maj</i>		
13 §	Internationella frågor om makars förmögenhetsförhållanden . .	144	
	Lagutskottets betänkande LU32		
	Årsredovisningsskyldigheten.	144	
	Lagutskottets betänkande LU33		
	<i>Beslut skulle fattas den 17 maj</i>		
14 §	Stöd till arbetskooperation m.m.	144	
	Näringsutskottets betänkande NU43		
	Debatt		
	Nic Grönvall (m)		
	Inga-Britt Johansson (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 17 maj</i>		
15 §	Bordläggning	148	
16 §	Anmälan om fråga		
	1989/90:625 av Gunhild Bolander (c) om anmälningsplikt rörande fartygslaster i Östersjön	148	

